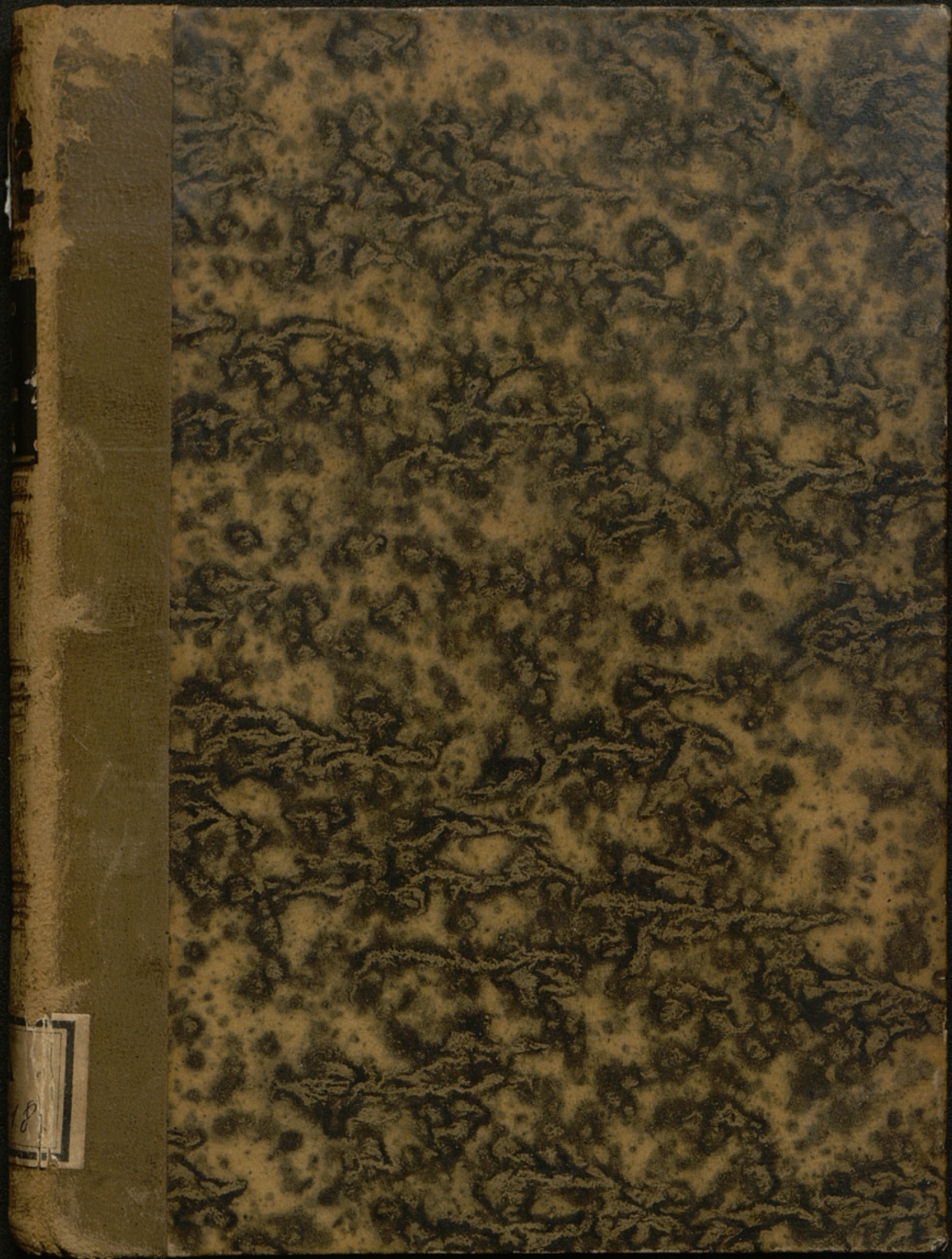
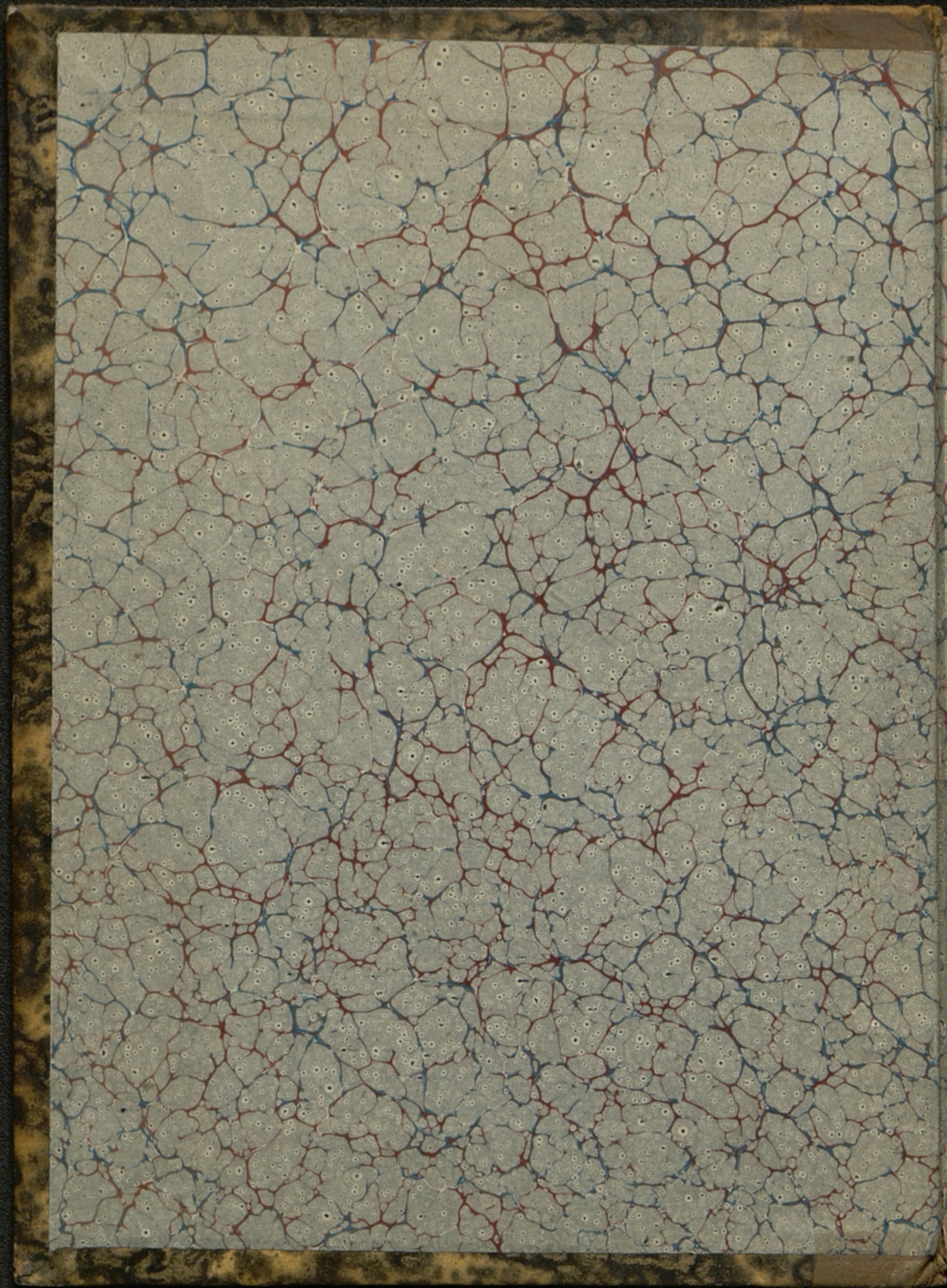

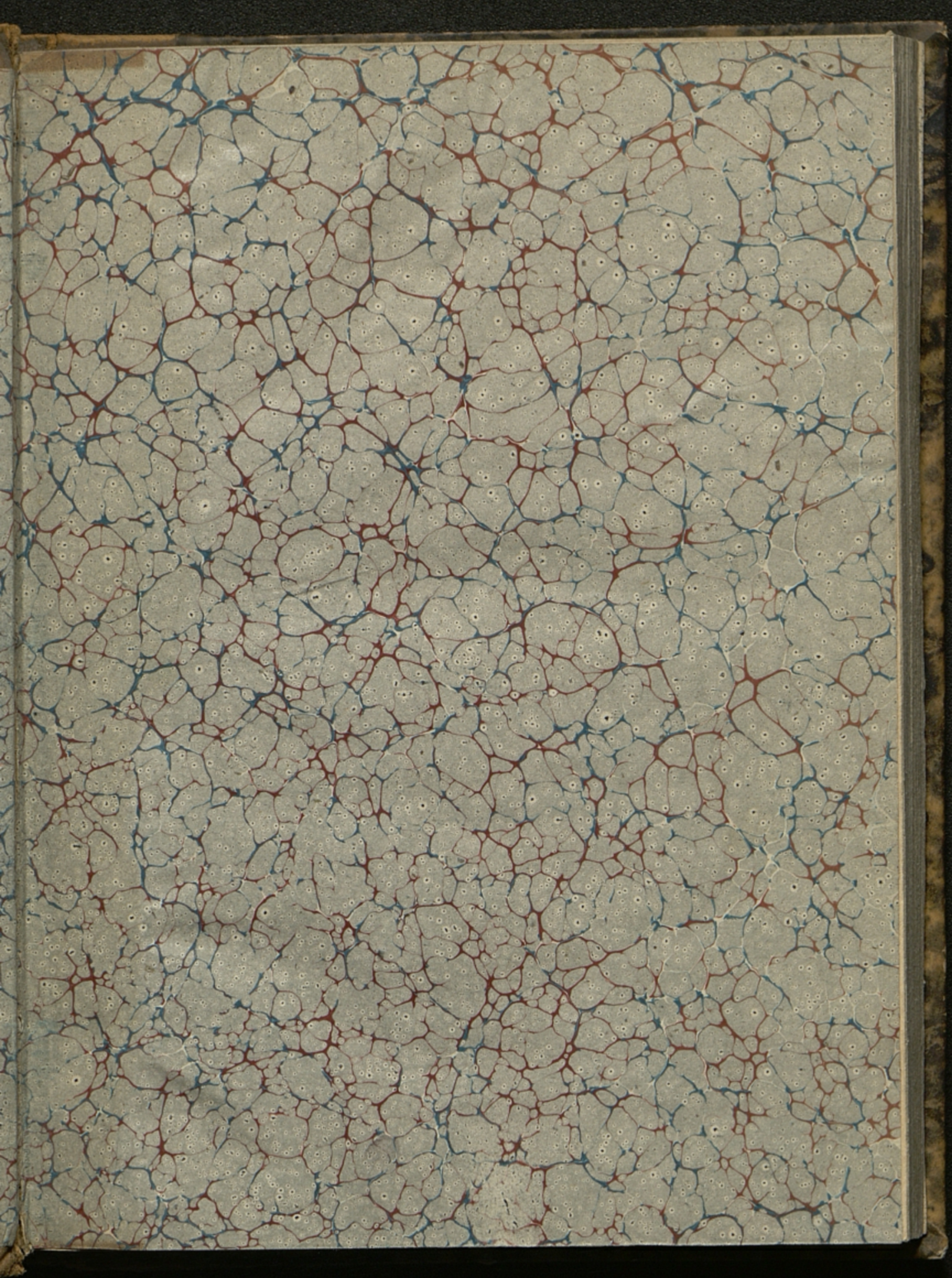
SERMO
DEL REY
DON IAUME
SEGON

SERMO VVLGARMENT ANOMENAT DEL SERENISSIM SENYOR DON IAVME SEGON,

Iuſticier, y pacific, Rey de Arago, y Compte de
Barcelona, fill de Don Pedro lo Gran, y de
Dona Coſtança ſa muller.

PREDICAT EN LA SANCTA IGLESIA, DE
la Inſigne Ciutat de Barcelona a 4. de Noembre del Any 1597.

PER HONOFRE MANESCAL DOCTOR
en Theologia, y Rector de la Igleſia Parroquial de
Sanct Andreu dela Selua.

DIRIGIT AL ILLVSTRISSIM, Y EXCELLEN-
tiſsim Senyor don Ioan Teres Archebisbe de Tarragona, y del conſell de ſa Mageſtat, Lloctinent, y Capita general per lo Rey noſtre Senyor en lo Principat de Cathalunya.

AB LLICENCIA, Y PRIVILEGI.

Eſtampat en Barcelona, en caſa Sebaſtia de Cormellas
al Call Any de M.DCII.

APROBACIO.

O *Antoni Clar Rector de la Compañia de Ieſus del Collegi de Bethlẽ de Barcelona, per comiſsio del molt Illuſtre, y Reuerendiſsim Senyor don Alonſo Coloma Bisbe de Barcelona, y del conſell de ſa Mageſtat, he viſt, y llegit vn llibre, lo titol del qual es, Sermo vulgarment anomenat del Sereniſsim Senyor don Iaume Segon &c. Predicat per lo Doctor Honofre Maneſcal en la Catedral de Barcelona. En lo qual a mes que los afectats a hiſtoria, trobaran molta varietat della, aueriguacio de coſas duptoſas, y molt particulars de Cathalunya, y en vnas coſas y altres molta veritat, molt neceſſaria per hiſtoria; noy ha coſa repugne a noſtra Fe Catholica, en teſtimoni del qual ho firme de mon nom, en lo Collegi de la Compañia de Ieſus de Barcelona.*

Antoni Clar.

Ildefon. Epiſ. Barcinonen.

SVMMA DEL PRIVILEGI
de ſa Excellencia.

B la preſent donam licēcia, permis, y facultat al amat de la Real Mageſtat Honofre Maneſcal Doctor en Theologia, y Rector de la Igleſia Parroquial de Sant Andreu de la Selua, que pugue fer imprimir vn llibre per ell compoſt intitulat, Sermo vulgarment anomenat del Sereniſsim Senyor don Iaume Segon &c. Y manam que ningu, per eſpay de deu anys, puga fer imprimir lo dit llibre, ſens llicencia de dit Doctor Honofre Maneſcal, ſots les penes contengudas en dit priuilegi llargament. Dat en Barcelona a 2. de Agoſt del Any 1602.

Lo Archebisbe de Tarragona.

Grabiel Olzina.

v. Rouirola Cancella.

v. Don Franciſcus de Agullana & Calders Reg. Teſau.

AL

AL ILLVSTRISSIM, Y EXCELENTISSIM SENYOR DON IOAN TERES, ARCHEBISbe de Tarragona, del Consell de sa Magestat, lloc tinent, y Capita general per lo Rey nostre Senyor en lo Principat de Cathalunya.

PRES de auer impres Illustrissim, y Excellentiss. Senyor, lo primer tomo dels Sermons del sant Sagrament, festiuitats de nostra Senyora, y alguns sants, ab los quals pensaua aniria lo sermo del Serenissim Senyor lo Rey don Iaume segon; à aparegut adalguns, que per anar en Cathala, y los demes en llati, podria axir diuidit, y apart, perque tinguessen molts aparell de veurel, lo que no fora tan facil, si sols fos anat en compañia dels demes. Las rahons tant iustas que tingut, pera dirigir lo llibre dels sermons en llati a v. Excellencia son bastantes, pera que aquest is-

que a llum debax del nom, y amparo de v. Excellencia entenent q aquest me a de ser tan fauorable, com en las demes cosas mias è experimentat. Tinc pena que sermo ahont se tracta de barcelona, y se apuntã algunas cosasde Cathalunya, que ab molta llarguesa se podẽ tractar, isque ab esta breuedat, si be pera sermo nou es, y debax de proteccio de qui en cosas de historia en particular de Cathalunya pot a tots ensenyar. Podra seruir del que serueix vn music poc destre deuant de quiu es molt, que enfadat de la poca destresa del altre, li pren la guitarra, y procura de tocarla ab tant artifici, que a tots dona molt gust, y satisfa a son desig. Yo pens que sera poch cõcertada esta musica: empero podra ser, que per lo menys sia bastanta, peraque V. Excellen. prenga larpa en las mans, continue lo que te comẽçat, y fasse entre altres esta bona obra a Cathalunya. Y quant las moltas ocupacions de V. Excellencia tan iustas, per aquest Principat molt apazibles, y en estas ocasions molt necessarias, no li donen lloc de poder regalar a tots los cu-

riosſos, y afectats a hiſtoria de noſtra nacio, ab la que V. Excellen. te començada, alomenos ſe podra confiar procurara ſe don orde ſe faſſa hiſtoria general de Cathalunya, de la qual en aqueſt Principat y a tanta neceſsitat, com V. Excellen. ſab, y los affectats a noſtra nacio y hiſtoria, ab molt ſentiment deſta falta experimentam. Rebe V. Excellencia eſta ninyeria, ſi aqueſt nom merex, la que tant reueſtida va de afficio a noſtre nacio, y tant plena de voluntat, y deſig de donar contento a V. Excellen. y acudir al ſeruey, y guſt de qui en totas ocaſions me a fet tanta merce. Cuya Illuſtriſsima, y Excellentiſsima perſona Noſtre Senyor molts anys guarde.

Illuſtriſsim, y Excell. Senyor
de V. Excell. criat, y Capella.

Lo Doctor Honofre Maneſcal.

ALS MOLT ILLVS-TRES SENYORS LOS Consellers de la Insigne Ciutat de Barcelona.

NINGVNA cosa pēsi menos, molt Illus. senyors q̄ traure a llū vn sermo, q̄ prediqui en la S. Iglesia de Barcelona, que anomenā del Rey don Iaume, parexent me feya agraui a nostra nacio publicant della cosas tant pocas, auent y tantes que dir. Perque com viu que pera cosas tantas tenia lo temps curt per prepararme, y molt llimitat pera dirlas, me resolgui valerme de la industria de aquell, al qualde manaran pintats las onze mil Verges dins de vn petit castell. Pintal, y en la entrada dell ne pinta vna, y en la axida altre, responent als qui demanauen ahont eran las demes, questauen dins del castell. Pensar que ab tant poch tems auia de tractar llargament de nostra nacio, grandesa della, noblesa de Cathalans, de sas obras en totas nacions tant alabades, fidelitat tan natural als Cathalans, mudança en lo gouern, Comptes de Barcelona, Reys de Arago, y q̄ ab aquest mateix auia de tractar desta fidelissima, y en tot tant noble, y principal ciutat de Barcelona, que per la religio Christiana, que en ella ab tantas veras se professa, deuocio en lo seruey del senyor, enteresa de fe, temples tant magnifichs, clero tant illustre, tantas casas de diferents religions, que tant la ennoblexen, sumptuosos edificis, multitut de cases, noblesa de cauallers, prudencia y maduresa en lo gouern, fidelidat a son Rey, abundancia de prouisions auia menester historia molt complida per si, lo que en tot o es tant, y infinites altres coses, que en aquest argument entran. Pensar dic que ab tant breu temps auia de tractar de tantas y tant varias cosas llargament era voler, que en vn petit castell pintas las onze mil Verges. Cōtentim del que molts oiran, y ara V. Magnifi. podrā legir. Pinti dos o tres coses de Cathalunya, Cōptes de Barcelona, y Reys de Arago, q̄ tan pocas son las que digui en cōparacio

racio delas q̃ en esta materia se podiã dir. Lo demes cregã V. M. reste dins del Castell, y que si se donaua lloc se faria gran, y en ell se pintaria molt per menut, lo que en tot es gran. Empero ab consell de personas graues, y doctes auent alguns anys sera predicat, resolt de imprimir altres sermons à aparegut conuenia los fes aquest compañia Gustara per ser cosa de Cathalunya, y de Barcelona, fos estada historia llarga y de proposit, puys la abundancia de cosas dignas de ser de totas nacions sabudes es bastãta ocasio, pera que ab moltas veras se emprenga. No faltariã personas aficionades a la patria y nacio, que vent la falta queya desta historia, si tancats en vn aposento ab quatre parells de llibres, la podian fer, la emprenguessen, pero lo gasto que se oferex en llibres, es molt, y molt maior en auer de anar per tota Cathalunya, y altres parts registrãt archius, y mirant molt de proposit, cosas q̃ sens gran gasto, nos podã veure. Lo treball a de ser grãdissim. Puc assegurar a V. M. que auent treballat en altres materias molts anys ha, y en cosas de ma professio principal, ninguna me à costat tãt, com esta ninyeria, que veuran, perque per auer de dir breument lo que poran legir, agui de mirar llargament moltas historias, veure molts actes, acudir a molts archius, y consultar ab moltas personas. Tinc per molt ben empleat aquest treball en seruey de ma nacio y patria, y si era ocasio peraque se donas orde se emprengues vna historia general de Cathalunya, lo tindria per mes ben empleat. Gustara summament de poder seruir a ma patria, y V. Magnifi. en cosa de mes importancia, si be esta nou dexaria de ser, si de proposit se fos poguda empendra, lo que falta suplira ma voluntat y gana que en tot tinc de donar contento y seruir a V. Magnif. cuyas molt Illustres personas nostre Senyor molts anys guarde.

Molt Illustres Senyors
de V. Magni. maior seruidor.

Lo Doctor Honofre Manescal.

AL MOLT ILLVSTRES SENYORS LOS DIPVTATS Y OYdors del Principat de Cathalunya.

DIAS ha, molt Illustres Senyors, prediqui en la Seu de Barcelona vn Sermo, que anomenã del Rey don Iaume Segõ, dit lo justicier, y pacific. Per ocasio del qual inseguint lo costũ antiquissim tracti dels Comptes de Barcelona, y Reys de Arago. Y com a natural de Cathalunya, y Barcelona entenẽt lo bon gust dels desta terra tracti algunas cosas de las moltas queya q̃ dir de Cathalunya. Lo tẽps q̃ tingui pera proueir aquest sermo fou poch, si be foran quatre o sinc mesos. Las cosas q̃ se auian de tractar moltas, y poch aueriguades. Lo tẽps pera dir se breu, no obstãt forã tres horas. Ab tot se diguerã tãtas cosas, y tãt varias, q̃ restarã molts persuadits cõuenia tragues a llũ, y imprimis aquell sermo. La respo sta mia ordinaria, quãt me tractauẽ desta materia, era quẽ aparexia pera historia era breu lo q̃ auia dit, y pera sermo llarc, y que no cõ uenia, q̃ cosas d Cathalunya dignes de llarga historia, y destre historiador isquessen desta manera, y en mon nom. Pero auent de traure a llũ algũs sermõs per consell de persones graues, q̃ en differẽts Iglesies auia predicat, a aparegut seria acertat en esta ocasio traure a llũ lo sermo del Rey don Iaume. Podia auẽt lo de imprimir allargar la ploma, quera cosa facil: pero puys mon intent no es estat fer historia de proposit, som cõtentat isques lo sermo de la manera se predica, cõ molts dels q̃ en aquella ocasio me oyrã podran experimẽtar, y testificar. Del q̃ veuran los q̃ sens passio passaran los vlls per ell, podrã inferir lo molt se podia dir de aquest argument. Contentas aquell destre Pintor auent de retratar a S. Christophol pintar sols vn dit, perq̃ de la grandaria dell inferissen la grandaria del glorios Sãt. Tinch per cosa aueriguada, q̃ per lo menys podra seruir aquest sermo del q̃ serui lo dit. Dell podran entendre la grandesa de nostra Cathalunya, y noblesa gran queya. Y si aquell dit dona a entendre quãt grã era lo Sant, no dexa de persuadir, q̃ qui auia tingut destresa pera pintar vn dit, la tindria pera pintar tot lo Sanct. Podria ser, q̃ qui ab tant breu temps, ab las ocupacions ordinarias de la cura, y altras q̃ no faltã, y sens aiuda de costa tã necessaria per aueriguar historias, a pintat aquest dit, si la tenia dels qui tenen y poden sabes

pintar

pintar lo restant,y posas las cosas en son punt.Pero fassam punt en aquest pensament,q̄ no paragues sols sero,lo q̄ vaig dient. Sols vna cosa,no es raho passar en silenci,ques la principal mea mogut a imprimir aquest sermo veure quāt sepultades estan las cosas de Cathalunya,q̄ per sa grandesa auian de ser notorias a tot lo mon . No se si es ventura o desuentura de nostra nacio , q̄ auent y tant q̄ dir de Cathalunya,y aie escrit tan poch.Peruentura sera cōforme la cōdicio dels Cathalans,q̄ son molt amics de obrar,y poch parlar.En lo q̄ a moltas naciōs,cō en altres cosas excēdexan. Y no obstant q̄ mō intent no es desautorizar a altres naciōs,lo q̄ veig es,q̄ las cosas de altres nacions estā molt engrandidas,del ques poch fan molt,de las xicas,grans,y se verifica en moltas ocasions lo del altre *Parturiunt montes,nascetur ridiculus mus*. No seria axi de las cosas de Cathalunya,si de proposit y auia qui tractas de sa grandesa,y noblesa,y obras heroicas de Cathalans , que en sa terra,y en moltas altras an fet.No pens y age prouincia ni nacio,q̄ no tinga Choronistas , y historiadors,q̄ de proposit an fet Annals,y historias llargas, peraque las cosas memorables dellas,a tots sian notorias , y en los animos se perpetuen . Sols la nostre en tot tan felice en esta no se siu es tant: puys autors molt graues,auent empresas historias generals quant venen a tractar de Cathalunya restan muts, donāt per raho y escusa de sa falta,auer la tinguda en asso los Cathalans,en no auer volgut fer historia de las cosas de Cathalunya,podent se fer ab tant cūpliment,y honrra de nostra nacio.Pero si fins vuy y a agut algun descuit,pot se molt confiar,de qui en tot sab mirar per la vtilitat y hōrra de aquest principat nol tindra en cosa que tant be esta a Cathalunya,peraq̄ les cosas grandiosas della,y noblesa de Cathalans sia a tot lo mon manifesta,seruescan de exēple a las demes nacions,y de honrra per la nostra.Y encara que no falten alguns,que tenen zel y ganes de empēdra traure a llum historia general de Cathalunya,tinc per cosa casi imposible,que ningun particular o emprengue, per lo molt gasto se oferex en trobar cosas antiguas, y aueriguar difficultats q̄ en esta materia se oferexē.Esta dificultat lā sabuda allanar en altres nacions,los que volian y podian , y sabran V.S. allanarla, per ser cosa que tant conue a Cathalunya,y a la authoritat de tots en particular de aquells,que en totas ocasions saben mirar per ella. Guarde nostre Senyor a V.S.los anys de mon desig.

Molt Illustres Senyors
de V.Senyorias affectat seruidor

Lo Doctor Honofre Manescal.

ALS

ALS EXCELLENTISSIMS MOLT ILLVS-tres, y Illuſtres Senyors los Caualllers del Principat de Cathalunya.

NCARA que la llico de hiſtoria, y lli-
bres bons Excellētiſsims, molt Illuſtres, y
Illuſtres Senyors, ſia a propoſit pera tots
pera ninguns o es tant com per los Caua
llers y gent principal: perque no tenint
ocupacions com los menestrals, y altra
gent de negocis ſeria facil venir a donar
enmans del oci, principi de tots los vicis,
y enemic gran de la virtut. Pero tant profitoſa com es la lliço
de hiſtoria ſi es bona, y honeſta, tant danyoſa es, ſi es de coſas
pugan impedirnos la virtut, y inclinarnos a mal. Per eſta oca-
ſio en totas las Republicas ſea tingut gran cuydado no ſe ad
meteſſen llibres pogueſen incitar a mal, y ſer ocaſio que la jo
uentut de ſa naturaleſa llibertada, tropeças, y a imitacio del
que llegia, ſe diuertis. Valerio Maximo lib. 1, cap. 1. conta que
anant vns treballadors a vna heretat de Lucio Petillo troba-
rē dos caxes de pedra, en las quals y hauia quatorze llibres, ſet
en llengua llatina, y ſet en llengua grega. Conſultaren lo cas
ab los Senadors, y apres de auer mirat be lo que contenian,
reſolgueren los llatins foſan admeſos, per tractar coſas con-
forme la religio dels Romans, y los Grechs foſſen cremats,
per auery doctrina contraria a ſos coſtums. Diſcreta reſolu-
cio, peraque ſentengue lo dany faran llibres, la hiſtoria y le-
ctura dels quals, no es conforme la virtut, y religio Chriſtia-
na. Per eſta raho es tant alabat Auguſto Ceſar per auer deſter
rat de Roma al famos Poeta Ouidi quant trague a llum los
tres llibres de Arte amandi, entenēt lo dany que eſta lectura

auia

auia de causar per ser estos llibres molt aptes, pera deprauar als Iouens conforme lo del Lacedemonio, que consultat del que li aparia del Poeta Tirteo, respongue que era molt bo *ad deprauandos hominum mores*. Per esta ocasio escriu Dion Nizeno al Emperador Trajano, que interrogat Alexandre Magno de son pare Phelip, com estaua tan afectat als llibres de Homero, y mostraua tenir poca o ninguna aficio als altres Poetas, respongue ni qual seuol vestit era aproposit per al Rey, ni la lectura de tots los llibres li conuenian, sino dels que li ensenyauen a ser bon Rey. Ni a nosaltres côuenen sino aquells, que a ser virtuosos nos incitan y son molt côforme a la vida Christiana. Si antigament diu S. Prospero Aquitaneo no era licit en la lley vella llegir alguns passos de la scriptura, en particular los Câtars per no ser ocasio als Iouês de deslisar, quât mes sera raho abstenirse de llegir llibres profans, ala virtut tant contraris. Si a vn sanct Hierony, per ser demasiat afectat a cosas de Cicero tant castigaran, com de nota la febra q̃ tingue, lo perill de mort en ques veu, lo estar dauant lo Iutge tan apretat, ser tant del que auia fet acusat, los açots que li donaren, la esmena que ab jurament promete, quant castigaran als que lligen, y ocupan los temps en llibres profans, y que tractan de amors, y cosas lasciuas, escola molt apte pera ensenyar vicis, y desterrar la virtut. No sens causa los quis côuertiâ en la primitiua Iglesia diu S. Lluch en los Actes dels Apostols c.19 que aportauan als Apostols los llibres, ils cremauan: y conforme la sentencia que dells feyen ni deuian fer conforme a la lley de Deu, ni pera ensenyar virtut aptes. De aqui inferescan lo dany faran llibres profans, y que als molt ocupats, no aprofitan, als cauallers lo estament dels quals per ser mes llibertat, no necescita de llibres quel incitan a mal, sino que seruescan de fre a la naturalesa estragada, y per nostra miseria y peccat tan mal inclinada. Conue Senyors summament donarse allegir llibres, la lectura dels quals aparte dels vicis, ensenye virtuts, y a viure Christianament.

Prof. Aqui li. 6. de vita contê. cap. 6.

Los llibres principalment en que V.Ex. Senyo. y Merces se

se aurian de ocupar, aurian de ser dela sacrada Scriptura (que per no agrauiarlos suppose, que noy deu auer caualler alomenos no lay auria de auer q̃ no estigues versat en llēguas, en particular en la llatina, pera tots de molta vtilitat: y pera
Cassio. cauallers necessaria) la qual com diu Casiano. Colla.8.cap. 3. Es vn jardi ple de molts regalos, y varietats de flos, a hont trobaran pensaments aguts, dichos discrets, sentencias graues, consells de pau, ardits de guerra, hazanyes famosas, victorias senyalades, coses marauelloses, homens sauis, en ell ningun regalo falta, y tots sobran. Es la sacrada Escriptura,
Origi. diu Origenes *Homi. in Leui.* Botiga ahont trobaran medecines pera tots mals, plantas, pedres, y animals pera tots remeis. Es la sagrada Escriptura, diu Eusebio Emisseno *Homi. do*
Eusebi. *mi. 4. quadragesi.* vn conuit general, ahont se troban tota manera de viandes, y de molt gust. Es diu Philo vn altre Manna, que tenia tots los sabors, com diu la Escriptura
Sapi.16. Sapi.16.

Apres de la sagrada Escriptura, tindria per molt acertat se donassen en llegir historias y vides de Sancts. Quant be estaria vn Vitas patrum, en mans de vn Caualler, ahont trobara virtuts que seguir, y obras, mes pera espantar y admirarse, que per imitar, veura gent desapegada del mon, Cauallers y gent principal en deserts, fent aspera penitencia, tanta gent de carn y sanch com los demes, virtuosa, y que per no apartarse vn punt del seruey de Deu, an tingut per ben empleat dexar riquesas, mandos y gouerns, y tancarse entre quatre parets, y en las ocasions donar la vida per Christo, no dexaria de causar gran profit esta lectura. Y nou seria poch si se donauen a llegir historias antiguas humanas, entreteniment propri, de princeps, nobles, y gent principal, ahont trobaran hazanyas de sos antipassats, que imitar, obras heroicas, que admirar, consells pera la pau, y industrias pera la guerra. Es vn estudi lo dela historia molt apazible, no cansa lo judici, no fatiga lo ingeni, recrea la voluntat, aprofita lo enteniment. Quant be estaua en esta materia Alexandro Magno, puys de dia y de nit se recreaua, ab los llibres, y historia de Homero, y

fiant

fiant las riquesas,dels quil seruian, nunca fiaua estos llibres, per lo amor quels tenia,y profit que dells treya, seria cansar a V.Excell.Senyorias y Merces si en cosa tant clara volia reduirlos a la memoria,las cosas que an empreses Cauallers, y gent principal legint, y ohint hazanyes de Cauallers,que per sa virtut y valentia an perpetuat son nom. Noy a agut estatues,ni obeliscos,qae agen fet mes efecte, que an causat profit historias. Y ningunas me apar lo farian tant, en V. Excell. Senyorias y Merces,com las de sa patria,de sos predecessors, y antipassats,que com a cosa propria an de ser de mes efecte, demes gust, regalo, y entreteniment. Si es gran gust tractar ab vn home docte y discret, quant ho sera tractar ab tants discrets, valerosos y esforçats de sa propria nacio,y prosapia. Aqui no donaria gust ohir y tractar ab son pare auisat,ab vn aui valeros,conuersar ab son besaui, que li contas azanyes, que li donas nouas dels demes progenitors. Asso es la historia,quels representara las obras de sos pares, las hazanyes de sos progenitors, los fara saber las guerras, en ques son trobats,los perills en ques son vists,las valentias que an fet, las victorias,q̃ an alcançat,li enseny arã,com se an de auer en la pau,la trassa que an de tenir en la guerra,cõ an de euitar los perills,en quinas ocasions an de acometre al enemich, com an de defensar la patria,y cõ de acudir a cosas de son Rey:en resolucio son los antipassats, que ab sa virtut y obras hazãyosas an perpetuat son nom.cõ diu Sant Hierony tomo 3.Epis. ad Marcellam,(*Imagines ingeniorum, quæ vera sunt, & æterna monumenta*) puys nos diuan, y amonestan lo que conue al seruey de Deu, be de la patria y honrra nostra.Gustara yo auer tingut aparell pera fer vna llarga historia,de Cathalunya ahont per menut agues pogut contar,no sols lo material della,sino lo formal,ques lo principal, de las persones queu son, de las hazanyas, que an fet, de obras de totas nacions tã alabades, de coses,que per ocasio del sermo que prediqui del serenissim Senyor Rey don Iaume, he vist y an arribat a mas mans:pero som contentat de que V. Ex. Senyo. y Merces vessen lo que prediqui,peraq̃ vent las moltas cosas,se diguereu Hieron.

gueren

gueren en vn sermo, y las historias se apuntan, las coses memorables ques cōtan, inferescā, las que diria de nostra nacio vn home destre que las emprengues. No puch dexar com a tan afectat ama patria de apuntar lo que tantas vegades, dic de la falta grā te Cathalunya, de historia general, q̄ no auēt- ley en ella, sino molta abundancia y fertilitat en tot, la tinga de qui la predique, publique, y notifique a tot lo mō. Dicho en totas ocasions en moltas ho escric, perque no tinch per possible, que ohint esta quexa tants y ara V.Ex.Senyo. y Merces, a qui tant importa com aquells a qui toca tant bona part de las grandesas de Cathalunya, (puys a sos predecessors se deu la noblesa della, virtut ques professa, ab son bon exēple, y obras plantada, Iglesias que tant la ennoblexan, clero que tant la embelex, religions que tant la illustran, llibertats que tenim, priuilegis de q̄ gosam, y felicitat desta terra) dich que no tinc per possible se deix de donar orde en vna cosa que a tots y a V.Ex.Senyo. y Merces, en particular tant conue, perque lo que en aquest sermo veuran entengan, es vna ombra, vna pintura de carbo grossera, vn auer sols apuntat alguna de las moltas cosas, que y a que dir de nostra nacio, y nobleza de Cathalans, la qual he volgut vegen V. Ex. Senyo. y Merces ab confiança, que a de ser motiu, peraque ab viues colors se fassa esta pintura, y molt de proposit traguen a llū cosas, que pera Cathalunya an de ser de gust, y pera V.E. S. y M. molt apasibles. Entre tant passen los vlls peraquest sermo y breu historia, aduertescā los treballs quem costa, lo molt q̄ en poch temps se digue, y agraescan la voluntat y afficio ab ques fa aquest petit seruey, a qui desitge en totas ocasions donar contento y seruir. Guarde nostre Senyor a V. Excellen. Senyorias y Merces molts anys.

Excell. molt Illu. y Illu. Senyors.
de V. E. S. y M. maior seruidor.

Lo Doctor Honofre Manescal.

AL

ANY 1597. a quatre de Noembre, per parexer desta manera a persones graues, prediqui en la Santa Iglesia de Barcelona, lo Sermo, que diuen del Serenissim Senyor don Iaume Segon. Dic a 4. de Noembre: perque si be es veritat, se acostuma de predicar lo sendema del dia de la Commemoracio dels Defuncts, aquell any se transferi, per ser aquell dia festa. Lo treball prengui, y diligēcias fiu pera predicar aquell Sermo, entendran, los qui tindran ganas de veural, y llegirlo. A molts los aparegue conuenia lo imprimis, entenēt que com sera oyt ab algun gust, no dexarian de teurlo, los qui pendrian treball de mirarlo. No dexaua de acudir al gust de molts, perquem aparegues no conuenia, que qui auia ocupat lo temps en cosas de Philosophia, y Theologia de tant tomo, graues, y principals, lo ocupas en cosas de historia, al parer de alguns facils, y de poch momento: perque ni las cosas de historia son facils, sino molt dificultosas, com la experiencia amostra, als qui las platican, y treballan: ni es menys valor, ni poca authoritat, ocupar lo tems en ellas: puys homens molt doctes an tingut per ben empleat lo temps, que en fer historias an ocupat. Que a no ser axi no alabarian a Eusebio, que escrigue lo llibre de Temporibus, ni seria tant estimat lo doctissim Sant Agusti, a tots molt accepte, per las historias, en lo de Ciuitate Dei escriu, ni alabarian tant a son dexeble Paulo Orosio, per la historia compongue, ni farian tant cabal de Beda per la Coronica del mon, y Historia dels Inglesos, que scrigue. Egesipo, Sosomeno, Socrates, Casiodoro, y altres son molt estimats, no sols per las cosas diferents escrigueren, sino tambe per las historias compōgueren. Qui no sab la historia, que feu S. Isidoro dels Goths, fins al Rey Suintilla, la qual continua S. Ildefonso, tant deuot de nostra Senyora, ab la historia dels Alans, Vandalos, y Sueuos. Y dexant los que de nostres tems an tret a llum historias, no sols de nostra nacio, sino de altres persones graues, doctes, y en

dignitat cōstituides. Qui te noticia del que an escrit Museo, Lino, Orpheo, Homero, Virgili, Apollonio Rodio, Tito Liuio, Silio Italico, Iosepho, Trogo Pōpeio, Iustino, Quinto Curcio, Nauclero, Marco Antonio Sabellico, Genebrardo, Bothero, Ricabone, Guicciardino, Paulo Iouio, y altres innumeros, q̄ goza dir es menys valer, y poca authoritat ocupar lo tēps en historias, escriuralas, y traurelas a llū. Pero per tenir la poca los quiu diuan, nons detingan en confirmacio de vna cosa tant clara. Per q̄ a mes del q̄ tinch dit, basta y sobra, no sols auer y aguttan graues authors, quels a aparegut fer historias, sino veure las historias diuinas, quēs a dexat lo Esperit Sant, en lo vell, y nou testamēt, questa raho entre altres es suficiētissima, pera desenganyar, als qui saben poch, y donar los a entendre, quant graue cosa, y de tomo es donarse a cosas de historia, y ocupar lo temps en ellas.

Diguē me si noy agues historia, cō se sabriā y tindriā memoria de las cosas de nostres antipassats, y si faltassen, cō se sabriā las cosas dels absēts. Es la historia diu Cicero lib. 2. de Oratore (*Tēporū testis, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nūtia vetustatis*) Es la historia testificadora d̄l tēps, llū de la veritat vida de la memoria, mestra de la vida, y embaxadora, y descobridora de cosas antiguas. Qui animaria als presēts, pera q̄ no se acouardassē, ni en empēdre obras de tomo, se amilanassē, si las historias faltauā? Scipio menor deya, q̄ las estatuas d̄ sos predecessors, q̄ estauā en la plassa de Roma, liauiā donat animo per las empresas auia fet. Esta ocasio degue moure als Romās, pera q̄ en los cōuits cātassen las obras heroicas de sos passats: per q̄ los presents gustassē de imitarlas. Del mateix seruexē las historias, q̄ a mes del gust q̄ ya en saber cosas antiguas, passades, y dels absents, los que viuan cobran animo pera empendre cosas graues, y conformarse ab lo que sos predecessors, ab tanta honrra, bon nom, y fama an fet.

De manera q̄ no dexaua d̄ cōdecēdre ala volūtat dels qui gustauē imprimis aq̄ll sermo d̄ historia, per entēdre no estaua be a la autoritat de vn Theolec, ni era cosa aproposit. Reparaua en q̄ pera treballar aquest sermo tingui poch tēs, pera predicarlo molt curt. Aduertia las moltas cosas y ha q̄ dir de Ca-

thalun

thalunya, reduiã ala memoria, las q̃ per ocasio de aq̃st sermo auiē aplegat a mas mās, dignas d̄ vna llarga historia, y d̄ molt destre historiador. Per vna part tenia llastima, q̃ obras de Cathalās, tā dignes de ser sabudes, de tot lo mō alabades, y imitadas, estiguessē sepultadas: tenia viua pena del descuyt sea tingut en no donar orde, se fes historia general de Cathalunya: puys en totas naciōs sea tingut aq̃st cuidado, tā proposit pera tots. Per altra part sem representaua, era ninyeria lo que auia predicat, en comparacio del que ya que dir. Estas y altras cosas me tenian duptos, si treuria a llum aquest sermo. Empero ala postra apres de alguns anys, auent de imprimir altres sermons, me so resolt de imprimir aq̃st sermo. Podia axir en llati cō los altres lo q̃ aguera fet de bona gana, sino agues paregut q̃ per ser historia, cōuenia isques en romās. Aq̃st podia ser castella, q̃ pera qui a estat en castella, y tractat ab castellās, no fora cosa dificultosa: del qual parer erā alguns, entenēt q̃ en llenguatie castella auia de ser mes comu, y mes apazible. Empero aduertint sera predicat en Cathala, y deuāt Cathalās, an tingut per acertat se imprimis en Cathala. Pero es llēgua curta. Si vol dir q̃ no tenim tants vocables cō los castellās, es no saberla, puys es fertilissima. Si entenē ques curta perq̃ no es comuna, y no la entenē tots, te raho, pero axo es molta alabāça de nostra llēgua, *Difficiliaq; pulchra*, digue laltre, las cosas millors no son facils, sino dificultosas, y per ser ho tāt nostra llēgua la sabē tā pocs. Si vol dir ques curta perq̃ los vocables no son tāt llarcs cō lo d̄ altres llēguas, acertau, pero esta es entre altres vna grādesa d̄ nostra llēgua, q̃ essēt curts los vocables la significacio sia llarga. Empero nos pot negar sino q̃ en castella fora mes comuna esta historia, es axi, pero voldria aduertissē q̃ cō en aq̃st sermo, no obstāt parega ya moltas, y diuersas cosas, se tractā breumēt las q̃ merexiā llarga historia, e tingut intēt la entēguessen sols Cathalās, duptāt fos acertat, que cosas tant pocas de Cathalunya, en comparacio de las ques podriā dir, fossan a las demes nacions comunas. Podia allargarme mes, y tractar cosas poguessen parexer deuant de tots: empero mon intent sols es estat imprimirlo que prediqui, y si alguna cosa se ha anyadit, sols es vna descripcio

 de

de la vila dela Selua del camp de Tarragona,q̃ per ser Rector della, a mes del que en ella y ha, me a obligat, a que en lo capitol de las vilas de Cathalunya, ne fes particular memoria. Dehõt si en algunas cosas los apar y a falta, y vaig curt, tingã per cert nos pogue fer mes, y si tenen per dificultos, que pogues dir, tantas cosas en vn sermo, aduertescan foran tres horas las que prediqui, y com en dir las no tenia fleuma, se pogueran dir, com saben los que las oyran. Veura tanta diuersitat de cosas treballades en poch tẽs, y ditas ab tãt breu, com son tres horas, donara a entendre, que si qui te destresa de espay las emprengues, podriã axir, de manera que seria be las ves tot lo mon. Per ara som contentat, que vejan esta ninyeria los nostres, los questaran desocupats, tindran motiu pera dilatarse, y empendra deueras vna historia general de Cathalunya. Que si jo ho estaua, y tenia la aiuda de costa ques menester per esta empresa, ninguna cosa faria de millor gana, que fer aquest seruey a nostra nacio y Principat de Cathalunya, en lo llenguage que aparegues cõuingues mes. Entretant los qui estaran desocupats, podran passar los vlls per aquest Sermo. La voluntat de acertar, es conforme la aficio tinch a nostra nacio, en lo demes tinch per escusa ma poca suficiencia, y lo temps breu. Vale.

SONET

SONET DE FRANCESCH CALÇA CAVALLER, encomendacio del Sermo del Rey don Iaume.

De cosas molt antigues, quiser ne vol memoria
en gran perill se met de dir falsia
lo que conexera, qui cada dia
esta passant son tems llegint historia.
Perço donar deuem llaor, y gloria
en dir lo ver, aqui te gran valia
y qui forment enser axo porfia
sobre quants son merex guanyar victoria.

Lo Doctor Manescal de Cathalans
descriure el ver lo pris primer sen porta
perque ia vui ningu veiem lo alcança.
Ell empero quant pot fuig via torta
y es de tots lo quin a escrit abans
y de sercar lo ver jamai se cança.

DE IOAN RAPHEL MOIX DOCTOR EN Medecina Sonet.

Letres, armes, valor Manescal canta,
de la mes illustre casta Hespanyola,
de aquella, de la qual la fama vola,
esser de Martyrs fertil, y gent santa.
Y canta aquest Doctor ab honrra tanta,
desta sa Cathalana patria sola,
tant insignes alabances, que assola,
y al mes empinat ingeni amedranta.

Alça lo punt tant alt, ab sa destresa,
que deixa molt atras, tota historia,
que dest subiecte esta fins vuy escrita.
Ni les victories calla, y fortalesa
de sos Princeps: ni el triumpho, y la gloria,
del que tant felice campaña habita.

CAN-

CANTICH DE MISER PAV COSTA PRIOR DE S. Benet, en llahor del Doctor Honofre Manescal auctor del llibre.

Quãt lo llarch tẽps, ab negra vel amága,
quant escondeix, y sepulta en oblit,
als vlls del Sol, se pot dir ser exit,
de antichs Barons, resuscitãt la fama.
Es Manescal lo auctor, de tal empresa,
ningu altri pot, car no es tant erudit,
treure del temps, lo q̃ axi te abscôdit,
treure asso allũ, ver es molt grã belesa.

Lo tẽps mateix, que amaga las prohesas,
de tals Barons, qui al mô hã illustrat,
hara las treu, de tal ploma forçat,
assi veurets, dantichs les grãs empresas
Presenta al mon, de fets clars vna mena,
fa quel seu nom, reste mes propagat,
y que ab llahors, sia mes celebrat,
car tot bon fet, asso dona destrena.

Ia Liuio te, llaors de vera hiſtoria,
lo Carbonell, no es poch nomenat,
Thomic tambe, entrels bons es lloat,
maior que tots, te Maneſcal la gloria.
Perque daquells, los errors emendar,
ſol ha ſabut, per hauer molt llegit,
y reſta al mon, per tal mes eſclarit,
puys ſols ſabe, llur hiſtoria adobar.

SERMO VVLGARMENT DIT, DEL SERENISSIM SENYOR DON IAVME SEGON, IVSTIcier, y pacifich Rey de Arago, y Compte de Barcelona, fill de don Pedro lo gran, y de dona Constança sa muller.

Predicat en la sancta Iglesia de la insigne Ciutat de Barcelona a quatre de Noembre, del Any mil sinc sents noranta set.

Per lo Doctor Honofre Manescal.

Ego dixi dij estis vos, & filij excelsi omnes: vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de Principibus cadetis. Psal. 81.

CELEBRAS en esta santa Iglesia en lo dia de vuy vn vniuersari, per lo serenissim senyor don Iaume segon, vulgarment anomenat, lo justicier, y pacifich Rey de Arago, y Compte de Barcelona, fill de don Pedro dit lo gran, y dels Francesos, y de dona Constança, filla de don Manfredo Rey de Sicilia. Lo qual funda dona Elisen tercera muller sua, a quatre de Iuliol, del any mil trescents sinquanta vuyt; Per ocasio del qual, en particular per ser mort lo Rey don Iaume en Barcelona, la vigilia de tots sants del any mil trescents vint y set, se acostuma en esta jornada de predicar vn sermo funebre; en lo qual no sols se tracta de la mort, y considera cio della: pero encara se acostuma de tractar de las hazanyas, y prohesas del Rey don Iaume, y altres predecessors seus, Reys de Arago, y Comptes de Barcelona, no oblidantse de les grandeses de Catalunya, y cosas heroycas de Cathalans. Lo que me apar serueix de dos cosas. La vna per animar als Cathalans, pera que emprengan cosas de virtut, y grandiosas, y que no se acouarden, ni amilanen, antes be considerãt, y reduint se a la memoria,

les hazanyas de sos antepassats, y coses memorables que han fet Cathalans, se animen a fer altre tant, y a empendre coses dignes de fills de tals pares. Laltra cosa perque pot seruir tractar de Cathalunya, y ocupar vn rato com aquest, en tractar dels Cōptes de Barcelona, y alguns Reys de Arago, es, perque vent q̄ tants Comptes, y Reys y gent principal se son acabats, han tingut fi sos dias, y han parat en vna sepultura, entenga, que ha de ser lo matex dell. Perque encara que sia veritat que los Reys, y grandes, y los que tenē mando, y gouern en alguna manera se poden dir deus en la terra, com diu Dauid. *Ego dixi dij estis vos, & filij excelsi omnes:* pero a la postra hā de parar en vna sepultura, y se han de morir. *Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis.* Aduertesca q̄ lo carrech y mādo, y lo ser rey nol ensuperbesca, y engraesca, mire que tot se ha de acabar, com los demes homens ha de morir. *Vos autem sicut homines moriemini, &c.* Ypuys hā volgut q̄ yo emprengues vna cosa com aquesta, no podre dexar de fer lo que en semblāts ocasions tots los predicadors acostumen de fer, de tractar no sols de la mort y consideracio della, no sols de las hazanyas de aquest nostre Rey, y sos predecessores Reys de Arago, y Comptes de Barcelona: pero encara, perque molts destos foren Cathalans, de les moltes coses queya q̄ dir de Cathalunya, y Cathalans, dirlosne algunas ab breuedat. Certamēt la empresa es dificultosa, y ma suficiencia poca; y si algun dia es raho, que lo predicador confie poch de ses forças, y pose totes ses confianças en lo fauor del cel, es aquest, del qual quant me mire a mi, y cōsidere quant pera poch so, y quant cabal sea menester per esta empresa, duptemolt puga eixir abmon intent, ni acertar a dir lo que tinch treballat. Pero noya cosa per dificultosa que sia, que la gracia del Señor no la puga allanar. Esta nos ha de venir per medi de Maria soberana acudiam a ella, &c. Aue.

CRIA la Magestat del Señor al home immortal, y incorruptible, no vull dir, quel home quant isque de las mans del Señor, de sa naturalesa no fos mortal, y corruptible: perq̄ com estaua compost de quatre elements, y quatre qualitats contrarias, y per parlar encara mes philosophicament, com tenia materia ab priuacio de forma substancial, ques principi de corrupcio, es cosa aueriguada, que de sa naturalesa hauia lome de ser corruptible. Pero isque tant perfet, y acabat de la ma del Señor, que nunca fora mort si hagues perseuerat en lo estat de la innocencia, que es lo que diuen

los

los Theolechs, q̃ lome, *in sensu diuiso era mortal*(pero) *in sensu cõposito era immortal*(be sem po drã perdonar estos termens da- uãt tãta gẽt docta)y q̃ lome fos desta manera immortal,y q̃ pera sempre sens morir hagues de viu re, cõsta claramẽt de la sagrada Rom.5. escriptura. *Per vnum hominem* (diu) sanct Pau escriuint als Ro mans cap. 5. *peccatum intrauit in mundum,& per peccatũ mors.* Es obra diu sanct Pau la mort Sapi.1. del peccat y efecte seu. *Deus mor tem,non fecit sed impij suis mani- bus accersierunt illam* Sapien. 1. Pensau peruentura, diu la Sabi- duria, que Deu feu la mort, y q̃ isque lome de la ma del Señor subjecte a la mort,es engany;los impios, y pecados ab les mans la cridaren. Representasem en esta ocasio quant Eua allargaua les mans a la fruyta del arbre ve dat,aparme que a les hores feya lo q̃ diu la Sabiduria. *Impij suis manibus accersierunt illam* Que ab les mans esta cridãt a la mort, y encara que de molts altres llochs de la sagrada Escriptura consta lo que anam platicant, puys esta difinida esta veritat cõ de Fe Catholica,en los Concilis Mileuita, y Tridentino, noya peraq̃ detenir se mes en confirma cio della. En lo Concili Mileui- Cõci. Mi le.cap.1. ta cap. 1. contrals Pelegians tro- baran estas paraules. *Placuit om nibus Episcopis,qui fuerũt in hac sancta Synodo constituere,vt qui- cunq; dicit Adã primũ hominem mortalẽ factũ:ita vt siue peccaret, siue nõ peccaret,moreretur in cor pore hoc est de corpore exiret, nõ peccati merito,sed necessitate na turæ,anathema sit.* Y esta difini- cio la cõfirma Innocẽcio primer. Lo matex trobarã en lo Cõcili Cõci.Tri den. ses- sio.5.c.1. Tridẽtino sessione.5.c.1. ab es- stas paraules. *Si quis nõ cõfitetur primũ hominẽ Adam,cum manda tum Dei in paradiso fuisset trãs- gressus per offensam præuarica- tionis huiusmodi irã,& indigna- tionem Dei,atque ita mortem quã antea illi fuerat cõminatus Deus & cum morte captiuitatem sub eius potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, totumque Adam per illam præua ricationis offensam secundũ cor- pus,& animam in deterius commu tatum fuisset,anathema sit.* En les quals paraules claramẽt nos diu lo sagrat Concili ser la mort o- bra, y efecte del peccat, y lo ma tex trobaran en lo capitol segõ de la matexa sessio. De manera, ques cosa certa y sens ningũ dup te q̃ en lo estat de la innocencia no auia lome de morir, y que lo estar subjecte a la mort,fou obra del pecat. Ni puch determirme en dir llargament deont li venia al home sent de sa naturalesa mortal,com antes apuntaua, no auer de morir,en lo estat de la innocencia: perque adalguns a aparegut,auia de prouenir esta immortalitat,del arbre de la vi-

da situat en lo mig del paradis, que tenia esta virtut de preseruar al home de la mort, com cõsta del que digue Christo, manant al angel prohibis la entrada del paradis al home apres de auer pecat, *ne forte*, diu lo test del Genes. cap. 8. *comedat de lig* Gen. 3. *no vitæ, & viuat in æternum.* Altres diuen venia esta immortalitat, perque auia Deu de negar lo concurs general (que per qualseuol operacio es menester) a qualseuol criatura, que agues de danyar al home. Pero tinch per Th. 1. p. q. 97. ar. 1. mes cert lo que diu sanct Thomas. 1. par. quæst. 97. arti. 1. questa immortalitat prouenia del do de justicia original, en la qual cria Deu al home; demanera q̃ pecant lome perde aquest do de justicia original, cõ diuen los Theolechs, y per conseguẽt resta subjecte a la mort. Assentat aquest fonament, que lome ha de morir, y se ha de acabar, y que ha de parar en vna sepultura, apar me sera acertat emplear vn rato en tractar de la consideracio della: perque ninguna cosa importa tant pera apartar al home dels vicis, y pecats com la consideracio de la mort, o q̃ ab ques desenganya lome, y q̃ facilment torna a cami, quant se para a pensar, que ha de morir, y que ha de parar en vna sepultura.

Comẽsem aquest discurs per aquell lloch tan ordinari de la sagrada escriptura Ecclesiast. 7. *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* O que bõ remey pera nunca pecar, ni fer cosa que sia ofensa a la diuina magestat, aduertir, y recordarse que sea de morir. No esta lo mal diu lo Eclesiastich, en saber questa subiecta a la mort: perque noya ningu que visca en esta materia enganyat, y quant en asso, y agues engany, la experiẽcia aqual seuol pot desẽganyarlo, no esta dich lo mal en saber, que sea de morir, lo mal esta en no recordarsen, *Memorare* diu recordes, que a de tenir fi, y que ya no es immortal com antes, a de morir, y parar en vna sepultura, perque lassegure diu lo Eclesiastich, que nunca a de pecar, ni viurer mes enganyat, ni a de fer mes cabal de les coses desta vida, antes les a de auorrir, y tractar molt deueres de aqui al deuant de les coses del seruey de Deu, y de sa cõsciencia. Alla en Daniel en lo cap. 14. conta la Dan. 14 sagrada escriptura vna historia que sino menganye ve nada pera nostre proposit, y encaraque llarga procurare de dirla ab la breuedat posible. Conta alli la sagrada escriptura, que viuia lo Rey tant enganyat, ques persuadia, que lo Idol Bel, que adorauan los de Babylonia, era Deu verdader, y axi lo adoraua, viuia en aquest error lo Rey, perque posant sobre vna taula

cada dia a menjar ab gran abundancia, queſtaua junt al Idol, quant ſe venia al ſendema, noy trobauen res ſobre la taula, y menjantſe los Sacerdots, y ſes mullers y xichs lo que poſauen ſobre la taula dauen aentendre al Rey, que lo Idol menjaua las viandes. En eſta ocaſio tenia grã amiſtat Daniel ab lo Rey, al qual lo Rey hõrraua ſobre tots, yl conuidaua, y poſaua en ſa taula: Tenia Daniel gran llaſtima, que deſta manera viſques lo Rey enganyat, y que axi lo haguesſen ſeduit los Sacerdots, y lo pijor que adoraua vn Idol, y coſa morta com a Deu. Determina de voler traurer de error y engany al Rey, y darli entendre, que aquell Idol no menjaua ni beuia, y que no era Deu verdader. Concertarenſe lo Rey, y Sacerdots deſta manera, que ſi Bel menjaua, que Daniel auia de morir: pero que ſi lo Idol no mẽjaua, ques deſenganyaſſen, que auian de morir. Aparague be als Sacerdots lo concert, y aproua Daniel la traſſa del Rey. Mana lo Rey poſar a menjar ſobre la taula, com acoſtumaua, y tancar la porta, y ſellarla ab ſon ſello, perque los Sacerdots no li feſſen algun engany. Ara aduerteſquen la traſſa de Daniel, lo qual feu poſar cendra per lo pauiment del temple del Idol, perque quant los Sacerdots entraſſen a menar, ya que no entraſſen per la porta, ſino per alguna part oculta ſe conegueſſen los veſtigis dels peus en la cendra, y conegues lo Rey lo engany dels Sacerdots. Feta eſta traſſa de la qual eſtauen deſcuydats los Sacerdots de Bel, entraren per vna porta, que auian fet amagada, y menjaren lo que lo Rey auia fet poſar ſobre la taula. Al ſendema acudi lo Rey al temple, regonegueren la porta, ſi eſtaua tãcada, y ſagellada, com lo dia antes lauian dexada, y vent que eſtaua be, obrirenla, y encontinent poſa los vlls lo Rey en la taula, y vent que noy auia res del quey auian poſat, comenſa a alabar a Bel *Magnus Bel & non eſt apud te dolus quiſquam.* O gran Bel, noy a ningun engany en aqueſt cas. Rigues Daniel del engany del Rey, y feu li poſar los vlls en lo pauiment, y cendra, dient que aduertis de qui eran aquells veſtigis, y ſenyals quey auia en la cendra. Conegue lo Rey, que eran dels Sacerdots, de ſes mullers, y infants. Encoleriſas lo Rey contra los Sacerdots, los quals atorgaren al Rey lo engany, y com ells per vnes portes falſes entrauen amenjarſe les viandes de la taula. Mana lo Rey matarlos, y poſa a Bel en mans de Daniel, lo qual al temple, y a Bel arruina. Ara de gracia, que aduerteſquen en eſta hiſtoria la exclamacio del Rey, quant poſa los vlls en la

taula se persuadi, que Bel era Deu, pero mirant a la cendra se desenganya, demanera que mirant a la taula viuia enganyat, y en error, pero se desenganya en lo punt, que posa los vlls en la cendra. O, señor y que historia tant al proposit, del que passa en lo mon. Que es la causa que adoran los homens los idols de les coses desta vida, com viuen tan enganyats com tan posats en les coses del mon, y tan oluidats del seruey del Señor, es la causa, que posen los vlls en la taula de les coses desta vida, que reparen en mirar les hōrres, carrechs dignitats, contentos, y altres coses desta vida, que marauella, que visquen enganyats. Pero volense desenganyar y entendre la veritat, y no adorar coses de poch momento, y fer cabal delles, posen los vlls en la cēdra com lo Rey, mirē que sea de tornar pols, y cendra recordēse que sean de morir. *Memorare nouissima tua* diu lo Ecclesiastich Aduertesca, diu Daniel al Rey, lo vestigi dela cendra. Miren que vestigis de gent morta, posen los vlls en tants Reys, Princeps, y Cōptes, veuran que vestigis an dexats en la cendra, que se son morts, y an acabat la vida, oque be ques desenganyaran desta manera, quant facilment se apartaran de pecar, y que cuydado que tindran de sa consciencia, lo dia que posaran los vlls en la cendra, y se recordarā queau de morir Ala cendra posaua los vlls Abraham Genes. 18. quant deya. *Loquar ad Dominum, cū sim puluis & cinis.* No se sols com tinga animo de aparexer deuant de Deu, y parlarli vna creatura tan vil, y baxa, que sea de tornar enpols, y cendra y sea de morir y acabar. En la cendra tenia posats los vlls Iob quant cap. 34. deya *Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerē conuertetur.* Eya diu Iob noya que entonarse, ni ensuperbirse, noya que fer cabal deles coses desta vida puys sean de acabar, y lome ade tenir fi, y seade conuertir en cendra. No me espante, que Deu fos tan amich, de q̄ los homens posassen los vlls ala cendra, y tinguessen sempre la consideracio, y memoria de la mort present, y axi manaue Leuit. primo. Que les plomes de les tortras, que auian de sacrificar les posassen en lo lloc de la cendra, que mire a Orient. Perque noya millor remey contra la superbia, y vanitat, y pera apartarse de les coses desta vida, que recordarse de lacendra, y de la mort. Y no seria raho passar en silenci, que al lloc dela cēdra anomena Orient, si apres no se hagues de declarar. Lo matex volgue dir Deu Leuiti. 4. quant mana, que posassen la vedella, que auiande oferir en lo lloc de la cendra, al qual anomena

Gen. 18.
Iob 34.
Leui. 1.
Leui. 4.

mena lloch mundo, perque noy a cosa, que mes netege a vna anima y la aparte de pecats, y vicis, q̃ la recordacio de la cẽdra, y memoria de la mort.

Memorare nouissima tua Ara entẽch perq̃ la Iglesia santa desijãt traure de engany als homens, y persuadirlos, q̃ dexẽ los pecats, y ofensas de la diuina magestat los posa lo primer dia de quaresma al dauant cendra dient *Memento homo, quia cinis es, & in cinerem reuerteris.* En lo qual no sols nos diu, quens auem de morir, sino que de ninguna manera sens aparte de nosaltres, ni sens borre la memoria de la mort. A parme que vsa la Iglesia de la trassa, que te vn home, que escriuint gira fulla, lo qual perque no se li borre la escriptura posa en ella pols O Iesus y quãt que desija la Iglesia, que de ninguna manera sens borre esta escriptura de la mort, puys per aquest efecte li posa pols, y cendra dient *Memento homo quia cinis es &c.* Es dirli si vol desenganyarse, y exir ab lo intent de la Iglesia sancta, que es no pecar, pose los vlls en la cẽdra. De gracia que aduertescan la trassa, que tenen quant algu mire tort, posanli vna joya en lo front dientli, que procure de mirarla, perq̃ desta manera no mirara tort sino dret. O señors y quãt diferent, que mira lome del que miraua antes. Miraue lome dret. *Deus creauit hominem rectũ.* diu lo Eclesiast. cap. 7. cria Deu al home de manera q̃ miraua dret, pero pecca lome resta tant tort en lo mirar, que te mil errors, y viu molt enganyat. Puys diu la Iglesia posem al home alguna joya, y alguna cosa preciosa en lo front; perque mirantla lome aprenga de mirar dret. Y axi li posa esta joya, y esta riquesa (q̃ no mẽganye en anomenar ala cẽdre desta manera com prestveuran) en lo front y diu li *Memento homo &c.* Pose los vlls en la cendra, veura com apendra de mirar, conexera, quant enganyat viu com altre Rey, no es possible sino que donara dema als vicis, y pecats, y q̃ tractara molt deueres de aqui al deuant de seruir al Señor, mirara ab mes veres per sa anima, y consciencia. Eccl. 7.

Que be va als homens en la consideracio de la mort, y que mal quant estan oblidats della Esta lo espos Cantic. 7. alabant los passos, y camjnar de la esposa y diuli *Quã pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis* Filla del Princep, o que passos, y camins tant galans, que son los vostres. Be apar que va la esposa calçada puys lo espos la alaba, y diu que li va be, y camina com a de caminar. Yo li allegure que si anaua descalça la esposa, que no tinguera lo espos ocasio de alabarla, ni ella faria, lo que te obli- Cant. 7

 gacio,

gacio, y ſino mire lo que paſſa quant lo eſpos eſtaua donant al dauades a la porta, y li eſtaua
Cant. 5. dient Cantico.5. *Aperi mihi ſoror mea, ſponſa mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, &c.* Obriu diu lo eſpos germana mia, y ſi perſer denit, vos apar q̃ es poch, dir vos germana, aduertiu que ſou eſpoſa, la qual a qualſeuol hora acoſtuma de obrir a ſon eſpos, mirau la amiſtat que profeſſam, y queus ame ſummament, que aſſo li vol dir en dirli, Coloma, y ſi aſſo nous baſta, pera que me obriau, alomenos mogã vos les merces, que de la mia ma aueu rebut, que aſſo volen dir aquelles paraules. *Immaculata mea, id eſt illa in quam contuli beneficia.* Tinch lo cap ple de roſada, y eſtan los cabells plens de les gotes, que cauen en la nit, mirau los traballs, que per vos pateſch. Ara miren que ab tantes caricies, y paraules amoroſes, que eſta dient lo eſpos, no li vol obrir, que penſan ques la cauſa, eſtaua la eſpoſa deſcalça, y com eſtaua deſcalça, no acudi al que era raho, ni feu lo que tenia obligacio, be apar que eſtaua deſcalça, q̃ quant anaua calçada tenia lo eſpos que alabar ſos paſſos, y no que quexarſe. Puys que manera de alabança, o quexa es eſta, que te que fer lo anar la eſpoſa calçada, o deſcalça, per lo que anam platicant. No deu auer aduertit, lo q̃ paſſa en la Igleſia ſanta; no veu, que no conſent la Igleſia, que quant lo ſacerdot ha de dir miſſa, eſtiga deſcalç: ſino que li mane ſe poſe ſabates, o plãtofes, demanera que a vna coſa tant important, y tant diuina com la Miſſa, vol la Igleſia ſanta, que lo ſacerdot no vaja deſcals. Com les ſabates eſtan fetes de pells de animals reduexen a la memoria lo fi, y paradero del home, que per eſta cauſa mana Deu a Adam apres que ague pecat, ſe veſtis de pells de animals morts, perque li fos ocaſio de ques recordas de la mort, y la tingues preſent: de Gen. 3.
manera q̃ ſens parlar, diu la Igleſia al ſacerdot, que quant ha de dir miſſa, que aduerteſca lo que fa. Y perque per aqueſt efecte importa molt la memoria de la mort, vol que vaja calçat, perque ab allo ſe li repreſenta ſon fi. Ara no fara dificultat alabar lo eſpos los paſſos, y camins de la eſpoſa, quant eſta calçada. fou dirle que be amoſtraua caminant tant be, que anaua calçada, que tenia preſent lo fi, y paradero; y que no ſe oblidaua, que ſe auia de morir. Perque lo dia que la troba lo eſpos deſcalça, per molt que li digues caricies, y pregas li obris, nunca li volgue obrir, ni obri la porta fins a tant ſe calça, y ſe recorda de la mort, y ſe poſa al deuant, en lo que auia

uia de parar. Creganme, que im porta summamẽt la memoria de la mort, pera apartarse đ la mort espiritual, y pecat, y peraq̃ se do nen al seruey del Señor, y desijẽ en seguir lo cami de la virtut. Co sa es digna de põderacio, loq̃ cõ ta la sagrada Escriptura, q̃ apres q̃ Adã ague pecat, per persuasio de Eua, anomena a sa muller Ea ua, q̃ vol dir. *Mater viuentium.* Gen.3. Donosa cosa per cert, q̃ antes de pecar, q̃ era mare dels qui viuiã, no li digue Eua, y apres de auer pecat la anomena desta manera. Apar q̃ estaua posat en raho, q̃ puys ella era causa de la mort de la anima, y del cos, li digues sen, *mater morientium*, y no Eua, que vol dir, *mater viuentiũ*. Dis cret fonch Adam en la imposi cio de aquest nom, perque com la consideracio de la mort, sia causa de vida, y que lome torn a cami, no feu mal a la quins re duya a la memoria la mort, li diguessem, Eua, que vol dir, *mater viuentium*. O que bona trassa pera tenir vida, pensar en la mort. De vnes donzelles Athe nienses conta Plutarcho, que es tauen freneticas, y locas, a las quals emprengue de curar vn metge. Plutar. La cura fonch desta manera, que mana posar en vn aposento los que en aquella ocasio se morian, y quant tin gue vn aposento ab molts morts, feu entrar alli aquelles donze lles locas y freneticas, persua dintse, que ab lo espant se alte raria, y mudaria lo humor, y cu rarian. Acerta la cura, perque en trant en lo aposento vent a tants defunts, y morts se altera ren tant, ys mudaren, que resta ren ab bon enteniment. O que remey tan bo pera curar de la frenesia, y locura, que tenen los homens, nols aparegue fas agra ui als homens en anomenarlos freneticħs, y locos; perque a mes de que diu lo Eclesi. cap. 1. *Stul torũ infinitus est numerus.* Que ya vna infinitat de locos y frene tichs. Eccles.1. Esta raho llana, y facil li donara a entendre com los ho mens que pecan, y se oluidan de sa propria cõsciencia, y questan contents, y alegres, y se donen a passatemps, y coses de gust, o blidantse de sa anima, son frene tichs. Que diria de vn home, que estigues cõdemnat a mort, y que portant lo a executar la sentencia estigues rient, dirian, que no te seny, y si quant veu lo patibulo se reya y folgaua noya dupte, sino q̃ dirian esta freneti ch. A Señors desdel dia q̃ naxẽ los homẽs, se pot dir, q̃ estan cõ demnats a mort, y q̃ van cami nant a la sepultura, cosa llana, y aueriguada es, que los elements y humors lo estã sempre apor tant, y lo encaminẽ a la sepultu ra, puys cõ anant a morir sens que torne vn pas a tras, se sta rient, com te contento, com esta tant oluidat de las coses de

ſa conſciencia : com no plora ſos peccats,com ſempre no eſta demanant miſericordia al Señor,o Ieſus ſens dupte, que eſtã los homens freneticҺs,y que deuẽ eſtar fora de iudici.Lo remey q̃ tenen es vſar de la traſſa,q̃ tingueren ab les donzellas Atheniẽſes, entreſen en vn apoſento, quey haje defunts, vayen ab la cõſideracio,en la caſa d̃ls morts, poſsẽ los vlls en la ſepultura,y ols aſſegur q̃ curaran de la freneſia, y locura,q̃ tractarã de aqui al deuãt de ſa conſciencia,y del ſeruey del Señor,y que ſe apartarã de vicis , y pecats.

Quant enganyats , viuen los homens penſant,q̃ en las coſas deſta vida ya contentos,y riqueſas,es engany,perque a la poſtra conexen, q̃ los treſors eſtã en la ſepultura , y conſideracio de la mort.Nos recorden quels deya antes , q̃ la cendra,y conſideracio de la mort es com vna joya, y pedra precioſa,q̃ poſa la Igleſia ſanta al home , peraque mire dret,ara veura cõ en la mort trobara riqueſes,y tot lo q̃ aura meneſter. Conta Plutarcho de Semiramis Reyna de Siria , que mana,li feſſen la ſepultura ſobre vn portal de aquella tan famoſa ciutat de Babylonia,la qual ella edifica,o per dir millor de aldea la feu vna tan gran ciutat,que es hu dels miracles dels mon.Mana donchs ſoterrarſe ſobre vn portal deſta famoſa ciutat,y en la pedra de la ſepultura, vn epitaphi que deya.Si algun Rey ſucceſſor ſe veura ab neceſsitat , y pobreſa obria eſta ſepultura,en la qual trobara grãs treſors.Succehi q̃ Dario Rey ſe veu en neceſsitat,y aduertint lo que deya lo epitaphi mana obrir la ſepultura,y lo que dins troba, foren algũs troſſos d̃ ſeda ya podrits, y caſi conſumits, juntament veu vn epitaphi del altra part de la pedra,q̃ deya. Si ell no fora tan intereſſat , y amich de dines no anara obrint les ſepultures,y inquietãt los morts.Ara dexem lo que toca a la burla de la Reyna, la qual en vida, ſegons pot ben teſtificar ſon marit Nino , y en mort fou ſempre burlona , dich que dexant la burla de la Reyna aprofitemnos,del que diu en lo epitaphi defora,q̃ en la ſepultura ſe trobarã treſors,y riqueſas, y que a ella poden acudir los pobres,y neceſsitats. O q̃ pobreſa que tenen los pecadors , o que neceſsitat,o que falta, o que miſeria,y treball,noya treball , ni neceſsitat,q̃ ſe igual ab eſta De ſija exir de pobreſa, te ganes de veures rich, y proſperat , guſta de trobar treſors,y enrriquirſe. acuda a la ſepultura,mire q̃ diu la Reyna Semiramis, que en la ſepultura trobara treſors , en la conſideracio de la mort trobara riqueſas:perque ſi obri ab la cõſideracio la ſepultura , y aduerteix lo que alli paſſa,y en lo que

Plutarch Exemple de Semiramis.

ha de parar, ſens dupte, q̃ exira de la pobreſa, y miſeria del pecat, y trobara lo treſor de la diuina gracia.

No es poſsible ſino que com veyē als homens tant pobres, y meneſteroſos, que no deuen acudir a la ſepultura. Pecar los homēs ab tanta llibertat y ſoltura, y eſtar tant oblidats del ſeruey de Deu, ſens dupte ve de no recordarſe de la mort. Perque cō es poſsible, que ſi penſara que ſea de morir, y que no ſab quāt, y queya tant poch de la vida ala mort que ſe atreuis apecar. Los Hebreus ab vn matex vocable anomenen la vida, y la mort, ſols eſta la diferencia ab vn pūt perque *Methim* ſignifica als vius, quant eſta eſcrit ab *xaua* que ſon dos punts, *la* hu debax del altre, y ſignifica los morts quant eſta eſcrit ab *ſere* que ſon dos punts la hu al coſtat del altre. Mire que poca diferencia queya de la mort a la vida, vn punt es la diferencia, y axi deya ſanct Pau, en la primera carta que eſcriu als Theſſalonicenſes cap. 5. *De temporibus, & momentis non indigetis, vt ſcribamus vobis, ipſi enim ſcitis, quia dies domini, ſicut fur in nocte, ita veniet.* Ya ſabeu diu ſanct Pau quant breu es aqueſta vida, y q̃ es coſa, podem dir, momētanea, y mes que no ſabem quant a de ſer la hora de la mort, eſtigam alerta, y vellant, que quāt menys

1. *ad Theſſa.* c. 5.

nos acatarem a les hores vindra la mort.

No ya coſa que ſe acabe mes preſt, que la vida, com la experiencia nos amoſtra per eſta ocaſio S. Pau la nomena momento, y punt. Del qual parer ſon Demetrio Phalareo, que anomena a la vida punt. Marco varro cōpara la vida a la bōbolla, que fa laygua quant cau de vn lloc alt, que ab molt facilitat ſe desfa. Sophocles la compara al vēt. Luciano la compara al fum. Empero qui dona be a entedre la breuedad de la vida, y poca ſubſiſtencia della ſou lo real Propheta Dauid, lo qual moltas vegades compara la vida del home a la ombra. *Dies mei ſicut vmbra declinauerunt.* Com la ombra hā vingut a faltar, y declinar los meus dias. Del matex parer es Iob cap. 14. quant diu, parlāt del home, y ſa vida. *Qui quaſi flos egreditur, & cōteritur, & fugit velut vmbra.* No ya flor que mes preſt ſe marchite, ni ombra ques deſpedeſca ab mes preſteſa, quel la vida del home. Detingānos vn poch en la declaracio deſta ombra, que la molta preſſa que llas done, nos combida a que deſpay la mirem, y aduertiam. Per moltas rahons ſe compara noſtra vida a la ombra. Primerament, per q̃ ſegons eſta noſtra vida apres de auer peccat Adam, tan plena de miſerias y treballs. *Homo natus de muliere breui viuens tempore*

Pſal. 101

Iob 14.

Iob 14.

pore repletus multis miserijs, mes te de imatge, y sẽblāça de vida, que no deser de vida. Qui aduertex vna vida com isque de las mans de Deu tan perfeta, en lo estament de la innocencia, sens ester subiecta a malaltia, pobresa, y altres penalitats y miserias, y aduertex lo que ara passa en nostra vida subiecta a malaltias, pobresa, fam, cansancio, perseсucions, malicias, enuejas, y altres mil miserias, que no iudique, ques mes semblança de vida, la que tenim, que vida?

Mes qui no sab, que la ombra, en lo mati es del tamany del home: pero a la tarde com va declinant lo sol, es mes gran que l home. Retrato del que passā en lo mō, que si be los iouens estan descuidats de la mort, y se prometen llarga vida: pero major engany tenē los vells, als quals coman viscut tant, sels represen ta vida llarga, y la ombra desta vida, quant esta declinant lo sol sels representa major.

Gran desconcert del home. Per esta ocasio creuria que en E-

Ezec. 8. zechiel en lo capitol vuite. Se abomina tant, lo que feien vn vells, que tenian las espatlles de ues lo temple, y mirauen, ha Orient ab vns ramellets en las mans *Dorsa habentes contra templum Domini, & facies suas ad Orientem, applicant ramū ad nares*. Essent vells, se prometian llarga vida, y sels representaua esta ombra tant llarga, que oblidats de la mort, posauen los vlls en Lorient, y Natiuitat, vull dir en la vida. De assi vingue, que tenian girada la cara a Deu, y al temple, y estauēse entretenint ab ramellets, en flos, y cosas desta vida, que per sa mutabilitat, y poca duracio, auem vist las cō para Iob, a las flors.

Pero sinom engany vna de las principals rahons, perque comparan Dauid, y Iob la vida del home a la ombra, es per la presteſa, ab que se acaba la vida, y lo poch que dura. No ya ombra que mes prest se acabe, is despedesca, que fa la vida del home.

Voldria que en aquest proposit aduertissen, lo que conta la sagrada Escriptura 4. Reg. cap. 20. y en Esai. cap. 38. En estos 4. Re. 10 Esa. 38.
llochs conta la diuina Escriptura, la malaltia del Rey Ezechias, lo que en nom de Deu li digue lo Propheta Esaias, que lo sendema se auia de morir. *cras morieris, & non viues* La oracio, q̄ feu lo Rey, y com lo senyor li allarga quinze anys de vida, y li feu altres merces. Peraque cregues la merçe que Deu li feya, digue lo Propheta Esaias, li donaria Deu vn senyal, y faria vn particular miracle. Donali a triar vna de dos cosas. Voleu que la ombra del sol puie Deu lineas, o que torne Deu lineas atras? Asso volan dir aquellas paraules de la Escriptura *vis vt as-*

cen

cendat vmbra decem lineis, aut vt reuertatur totidem gradibus? Aparagueli al Rey Ezechias, q̃ ſeria major miracle, ſi tornaua deu lineas atras la ombra, que no ſi puiaua deu lineas. Concertats lo Propheta Eſaias, y Rey Ezechias, torna la ombra, del Sol deu lineas atras, com ſe veu claramente en lo relotje de Achaz, queſtaua en lo palau del Rey Ezechias. Deyas aqueſt relotje deAchaz, perque Achaz lo auia fet fer, ara fos diuã algũs del coure del altar dels holocauſtes, lo qual feu llevar, y en ſon lloc feu poſar lo altar dels Deus de Damaſco ara que agues manat fer lo de altra materia. En reſolucio era vn relotje de ſol, que ab la ombra ſe conexia, quina hora era.

De moltas dificultats, que tenen los ſagrats doctors, a cerca de aqueſt tornar atras la ombra, vna es ſi lo ſol torna atras, o ſi torna ſolament la ombra atras, en lo relotje de Achaz. Apar q̃ realment lo ſol torna atras, decõt ſe ſegui, que la ombra en lo relotje de Achaz, torna atras. Lo que apar conforme a las paraules de Eſaias cap. 38. *Et reuerſus eſt ſol decem lineis, per gradus, quos deſcenderat.* Torna lo ſol deu lineas atras, per los matexos graus quera baxat: y en aſſo conſiſti lo miracle, que no eſſent lo ſol retrogado, com diuan los Aſtrolechs, tornas atras, contra ſon curç, y naturaleſa. Conforme eſta doctrina aquell dia tingue vint horas mes que los altres, perque cada linea era vna hora, y com torna deu lineas atras, y las torna a pujar apres, foren meneſter vint horas, per aqueſt mouiment.

Vatablo diu, que los mes doctes, ſon de parer, que realment lo ſol no torna atras, ſino la ombra del ſol en lo relotje de Achaz. Y en aſſo moſtra ſer lo miracle major, que no parant lo ſol, ni tornant atras, la ombra del relotje de Achaz, que auia de ſeguir lo mouiment del ſol, tornas deu lineas atras. Fundas eſta doctrina, en que quant Eſaias digue al Rey Ezechias, de que manera volia lo miracle, noli parla del ſol, ſino de la ombra del ſol *vis, vt aſcendat vmbra decem lineis, aut vt reuertatur totidem gradibus?* y en la reſ- 4.Re.20
poſta, demana Ezechias, que tornas la ombra deu lineas atras *Facile eſt vmbram, creſcere decem lineis, nec hoc volo, vt fiat, ſed vt reuertatur retrorſum, decem gradibus*, y quant fonch fet lo miracle, parle tambe la ſagrada Eſcriptura de la ombra. *Et reduxit vmbram per lineas, quibus iam aſcenderat, in horologio Achaz, retrorſum decem gradibus.* Lo matex llenguatje trobaran en Eſaias cap. 38. quant promete de part de Deu aqueſt miracle. *Eſai 38.*

Y sim diuam, que tractant del miracle Esaias, apres de ser fet diu. *Et reuersus est sol decem lineis, per gradus, quos descēderat.* Podem dir que puys torna atras la ombra, com se ha dit en los llochs citats, atribuex se al sol, del modo, que lo que toca al efecte, se atribuex a la causa. Demanera questa posat en raho dir, q̃ lo sol no torna atras, sino la ombra d'l sol en lo relotje d' Achaz. Perq̃ si lo sol fos tornat atras, lo efecte se fora conegut en las demes parts, y se fora vist, en las ombras de altres relotjes de sol, y sols veyem parla la Escriptura de tornar la ombra atras, en lo relotje de Achaz.

Perdonen de la digressio e fet en esta materia, q̃ si be molt del, q̃ tinch dit podia passar en silēci, lo gust del lloch, y dificultat dell, me han entretingut, y al parer fet diuertir, del que auia menester. Pero si nouan estat, veuran, quant es a proposit, del que tenim entre mans. Donaran per senyal de la vida, que allargaran al Rey Ezechias, vna ombra, q̃ torna atras. Fou trassa del cel, que puys se tractaue de la vida de vn home, encara que Rey, la qual es ombra, se li donas senyal en vna ombra, que ab tanta pressa passa, se acaba, y dura tant poch, com la experiencia amostra, y veyem cada dia. Ara entech perq̃ lo Eclesiastic, apres de auer dit. *Tempus nascendi* (diu) *tempus moriendi*: per la poca diferencia que ya de la vida, a la mort: puys en algunas ocasions, encara se peruertex aquest orde, y es primer morir, que naxer: puys veyem, que molts moren, antes de naxer. Lo que apar volgue dir Iob cap. 10. ab aquellas paraules. *De vtero translatus ad tumulum*. Es nostra vida ombra, y axi se acaba tant prest. Es vn moment, y punt, estanse molt serca, la mort, y la vida. De aqui vingue, sens dupte vna cosa rara, que conta la sagrada Escriptura Gen. 49. en la mort de Iacob. *Collegit pedes suos, super lectulum, & obijt*, o com diu altre lletra. *Iunxit pedes cum cum ore, & finem dedit diebus suis.* Iunta los peus ab la boca, y axi remata sa vida, y mori. No dexan de tenir estas paraules algun mysteri, perque de ordinari veyem, que quāt lome mor allarga los peus, y ara veyem, que Iacob junta los peus ab la boca. Fou dir, lo que anam platicant, ques tant breu la vida, que lo naxer, y morir estan molts junts. De assi entendran la pintura dels Egypcios, de la vida del home. Pintauan vna serpent enbolicada, que tenia la cua en la boca. En senyal quera tan breu nostra vida, que lo morir estaua molt junt al principi, y natiuitat. Lo que diu clarament la Sabiduria, cap. 5. *Et nos nati, continuo desinimus*

Eccle. 3. | Iob. c. 10 | Gen. 49 | Sapi. 5.

nimus eſſe. Es tant breu noſtra vida, q̃ apenas ſom nats, queya ſom morts. No penſe algu, diu lo Eccleſiaſticap.c. 14. q̃ la mort tarda. *Memor eſto, quoniam mors non tardat.* Per eſta ocaſio en lo principi tinch apuntat, que manaue Deu Leui. 1. que las plomas de la tortra ſe poſaſſen en lo lloch de la cendra, en la part del Orient. Puys ſe tractaue de mort, mes apar conuenia, ques poſaſſen las plomas de la part de ponent, que no de Orient. Lo myſteri, diu Rodolpho Flauienſe, es, perque entengam, que noya coſa mes cerca del Orient, y naxer, que la mort, puys noſtra vida es tant breu, com han pogut, del q̃ tinch dit entẽdre. Y ſi es axi com o es, quens auem de morir, y no ſabẽ quant, y que per vẽtura ſera mes preſt del que pẽſam, com viuim tant deſcuydats, la cauſa es no recordarnos, que auem de morir, perque ſins ne recordauem ſens dupte, que no pecariam. *Memorare nouiſsima tua, &c.*

Eccl.14. *Leui.1.* *Rodol. Flaui.*

No ſe cõ eſtam tant oblidats de la mort. A parme q̃ aqueſt deſcuyt, y oblit comenſa de Adam. Lo qual apres que hague pecat, juntament ab Eua, no obſtant, que antes de pecar li hauia Deu dit, que ſi menjaua del arbre prohibit, que moriria, y apres de auer pecat li digue clarament, que reſtaua condemnat a mort, y peraque ſen recordas lo mana veſtir de pells de animals morts, no obſtant eſtas coſas, deuia eſtar molt deſcuydat, y oluidat de la mort puys a ſa muller li poſa nom Eua, que vol dir com antes deya *mater viuentium.* Mes raho fora eſtat, q̃ li agues poſat nom que lireduys a la memoria la mort, y no poſarli nom de vida. Que be que heredam los homens aqueſt deſcuyt, y oblit de la mort, lo que me apar ſentia Chriſto molt. No ſe ſi auran aduertit lo que conta ſanct Mattheu capi. 21 aont diu que vent Chriſto vna figuera, que no tenia figas, la maley, y li digue *Nunquam ex te fructus naſcatur.* Donoſa coſa per cert maleyr Deu a la figuera, perque no te figues, puys mes li fara dificultat, ſi aduerteix lo que diu ſanct March cap. 11. parlant de aqueſta figuera, aont diu, que no era temps de tenir figues. Algun myſteri gran deu tenir maleyr Deu la figuera, perque no te figas, no ſent en lo temps de les figas, infereſca que no les deuia Deu auer per las figas. Recordaſeli a Chriſto diu ſant Athanaſi, vn gran dany, que auia cauſat la figuera, y es que auia donat fulles a Adam, pera cobrirſe, lo qual pogue ſer ocaſio, de que no ves ni aduertis ſes miſeries. Puys figuera ques occaſio de que Adam ſe oluide de ſes miſerias, y de la mort, q̃ a encorregut per lo

Gen.2. *Gen.3.* *Matt.21* *Marc.11*

pecat, maleita sia *Numquam ex te fructus nascatur* De ninguna manera gusta Deu, que los homens estigã oblidats de la mort sabent les ganãcies grans queya, en la consideracio della.

Y si adalguns conue no oblidarse, que sean de morir, conue als Reys, Princeps, Comptes, y als qui tenen mando, y gouern los quals com se veuen ab mando, y imperi passan gran perill de deslisar, comestan constituits en tanta dignitat, y honrra quels diu Dauid, en les paraules de nostre thema *Ego dixi Dii estis vos, & filii excelsi omnes.* Verdaderament diu Dauid que sou com a Deus en la terra. No es cosa noua en la sagrada Escriptura, als señors, als iutjes, als que tenen lo mando y septre a-
Exo. 7. nomenarlos deus. Exo 7. trobara que manant Deu a Moyses q̃ anas a Pharao, y des lliuras son poble de catiueri li digue *Ecce constitui te Deum Pharaonis.* lo
Exo. 22. matex trobarã Exodi. 22. *Si latet fur domui vnius, applicabitur ad Deos* Si algu troba algun lladre amagat en casa acuda lamo de la casa als deus, vol dir acuda als iutges, als qui tenen lo mando, y gouern, y axi nos marauelle que parlant Dauid ab Reys, y Princeps, ab gent que te mando, y imperi digue *Ego dixi dij estis vos, & filij excelsi omnes.* Vosaltres en la terra sou cõ a deus, pero guardau com viuiu, aduertiu, que sera facil cosa resualar, y ensuperbiruos, guardau que aquex carrech nous seruesca de entonacio, y superbia, guardau no pequeu, y que nous oluideu de Deu, lo remey que yo se diu Dauid es queus recordeu que aueu de morir, y que aueu de parar en vna sepultura *Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis.* A tots importa la consideracio de la mort; pero en particular a princeps, y gent questa constituida en dignitat, y te mando.

Que cuydado que tenia Alexandre, de que no seli oluidas lo ser mortal, que conta Plutarcho dell, que tenia vn xich, lo qual cada dia se posaua deuant del Rey, y lideya *Memento quod homo sis* Aduertesca, o, Rey ques home, com si digues, guarde que aquex carrech, y mando no lensuperbesca, aduertesca quexa dignitat de Rey no sia ocasio de que se oluide del que te obligacio, recordes ques home, y que a de morir. Per esta matexa raho y causa quant coronauẽ als Emperadors acudian los lapidaris, ils deyan, de que manera volian quels fessen las sepulturas: perque desta manera se recordassen, que no obstant, que eren Emperadors, y deus en la terra com diu Dauid; pero que com a homens hauian de morir *vos autẽ sicut homines moriemini.* Plutar.

En

En aſſo me apar que alludex la ſagrada Eſcriptura 1. Regu. c. 10. aont cõta, que apres, que Samuel ague vngit a Saul en Rey, peraque entengues que la vnctio era del Señor li digue, com te apartaras de mi encontraras ab vns homens que ſaltan barrãchs, y ab lo ſepulchre de Rachel. Que te que fer ab la dignitat real encontrar ab homens, que ſalten barranchs, y ab lo ſepulchre de Rachel. Ames de q̃ fou traſſa del Sperit ſanct, ana diſcretiſsim lo Propheta, com la dignitat real es tan ocaſionada pe raque lome tropeçe y desllise, y es coſa tan facil enbarrancarſe, diuli aduerteſca que trobara homens, que ſaltan barranchs, fou dir mire, que en aquexa dignitat ya grãs barranchs, y grans ocaſions de perdres, procure de ſaltar barranchs, y perque puga millor fugir ocaſions, y de les que tindra, eſcapar, mire que encontrara ab lo ſepulchre de Rachel, fou dirli, no ſe oblide del ſepulchre, recordes que ſea de morir, mire que encara que Rey a de parar en vna ſepultura, *vos autem ſicut homines moriemini*. Aparme que ve nat en aqueſt propoſit, lo que conten de aquell Philoſoph, lo qual aporta a Alexandre Magno, vna pedra la qual digue que tenia grã valor, y que valia mes que les demes, quant eſtaua deſcuberta de terra: pero que cuberta de terra era com les demes, y que ſols tenia a les hores ſon valor natural. No entengue aqueſt enigma Alexandre, fins que lo Philoſoph li declara, lo que volia dir. Eſta pedra diu es voſa Mageſtat, lo qual ara, que eſta deſcubert de terra, te gran valor, noya qui ſe li igual, aparme que li diu lo de Dauid Ego *dixi dij eſtis vos, & filij excelſi omnes*, pero quant eſtara cubert de terra, quant ſe ſe li acabara la vida, quant ſe morira, no valdra mes quels altres, lo que diu Dauid *vos autem ſicut homines moriemini &c.* Com ſi digues Dauid, ya que en la vida y aie tanta deſigualat, pero en lo que toca al morir ſera *Sicut homines* com los demes homens, *vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de principibus cadetis.*

1. Re. 10.

Voldria aduertiſſen en aqueſt propoſit, lo que conte la ſagrada Eſcriptura Dani. 2. de aquella eſtatua de Nabuchodonozor, tantas vegades repetida feta de diferents metalls. Lo cap era de or, los pits de plata, las demes parts eſtauen compoſtes de coure, ferro, y terra. Ia veuan la diferencia deſta eſtatua. Ara de gracia que aduerteſcan, lo que paſſa, quant aquella pedreta caigue de la montanya. *Tunc contrita ſunt pariter ferrum teſta, æs argentum, & aurum, & redacta quaſi in fauillam ſtiuæ areæ, quæ raptæ ſunt a vento, nullusq.* Dani. 2.

locus inuentus est in eis Lor plata, ferro, y coure, diferents metalls son, y cada hu tenia son lloc en la estatua: pero en caent en terra, tot se torna en pols *tūc contrita sunt pariter ferrum*, pariter igualment. Nos pot negar la diferencia, quey ha en la estatua de aquest mon, y desigualtat, vns son de or, altres de plata, alguns de ferro, &c. Vns son principals, altres, o son menys, vns rics, y altres pobres, vns sauis, y altres ignorants, vns constituits en dignitats, estimats, y honrrats. Altres sens carrechs menyspreats, y vltrajats. Pero aguarden, que caigue esta estatua en terra, per raho de la mort *tūc contrita sunt pariter* ygualment se tornan tots en pols, en lo ques morir noya diferēcia, yguals sō.

An vist vna taula de vidres de Venecia o Barcelona, en ella veuran gran diuersitat de vidres tasses de diferens maneras floreras, y molta altra manera devidres comūs. Demanera q̄ en los matexos vidres veurā grā desigualtat. Pero si donen vn punta peu a la taula, cauē los vidres, fan setrossos, yguals sōalashores. Lo matex passa en la taula desta vida, aōt, ya diuersitat de estamēts, grā diferēcia, vns millors, y altres māco bōs, empero si la mort dona vn punta peu, rompen se estos vidres, noya diuersitat, y guals son.

Es lo que deya lo Philosoph a Alexandre Magno de la pedra, quāt estaua descuberta, o cuberta. Es lo q̄ diu Dauid *vos autem sicut homines moriemini &c.*

Perq̄ en lo q̄ toca a la mort ni val ser pobre ni rich, noy val ser inferior, ni superior, importa poch ser grāde Rey, y Princep q̄ a la postre vns, y altres an de parar en vna sepultura.

Y perq̄ en aq̄sta materia nons allarguē mes posē los vlls en loq̄ tenim entre mās, ques del nostre Rey dō Iaume en q̄ aparat son mādo, y septre, q̄s de son imperi, q̄s de sa gallardia animo, y fortalesa, en q̄ aparat, en vna sepultura *vos autē sicut homines moriemini*. Ques de tāts Reys predecessors de nostre Rey dō Iaume tā tavalētia, y esfors, tāta riquesa, y magestat, aurā per vētura ab tāt poder, q̄ an tingut, fet alguna resistēcia ala mort, ala postra acabarā sos dies, y pararā en vna sepultura *vos autē sicut homines moriemini*. La autoridad dels Cōptes de Barcelona, les hazanyas q̄ anfeteya q̄ tot aparat en la mort an tingut fi sos dias, *vos autē sicut homines moriemini*. Ques de tāts Cathalās, de tātas prohezas, hazanyas, y cosas heroycas q̄ an fet, a la postre morirā, y acabarā sos dies. Y esta grādesa de Cathalunya, y cosas raras, y particulars q̄ en ella, y a, pēsan q̄ son eternas, y q̄ an de durar pera sēpre, grā engany, an se de acabar, los homens, y novol q̄ ellas se acapian

capian, y que ſian deſengany per los q̃ fan cabal de les coſes deſta vida, coſes q̃ per grãs, y magnificas q̃ ara ſe moſtrã, no dexã de ſer momentaneas, caducas, y trãſitorias. No voldria allargarme demaſiat en aqſt diſcurs: perque me apar eſtan ya aguardant q̃ comenſe lo q̃ tinch promes, y ſe acoſtuma en eſta jornada de tractar. Y ſi no ſmenganye, podra ſeruir de deſengany veurer lo q̃ anire dient, de grãdeſas de Cathalunya, de hazanyas de Cathalans, de mageſtat, y autoritat de Cõptes de Barcelona, y Reys de Arago, de diuerſes naciõs q̃ an tingut lo mando y gouern en Eſpanya, y noſtre Cathalunya, y a la poſtra tot ſes acabat, y a tingut fi y ſe verifica lo de Dauid *vos autẽ ſicut homines moriemini &c.*

Ara eſtigan atents, y comenſen ya a engolfarnos en aqſt oceano de grandeſas de Cathalunya, hazanyas de Cathalans, y hiſtoria de Cõptes de Barcelona, y Reys de Arago. Pero auent de tractar eſtas coſas entẽch ſera acertat pẽdre laygua vn poch de luny, y breument dir algunas coſas de la diuiſio del orbe, y deſta machina del mõ, en particular de Eſpanya. Y nols aparegue, q̃ per comenſar de tan alt principi, e de tardar en tractar deles coſes de Cathalunya, que ab dos paraules com acoſa, q̃ no es de mon principal intent, rematare aqſt diſcurs, y principi.

Comuna opinio es de tots los hiſtoriadors axi antichs, cõ moderns, q̃l orbe y machina vniuerſal, q̃ lo Senyor cria, ſe diuidia en tres parts, en Aſia, Affrica, y Europa. Apres de Ptholomeo trobaran, en Plinio eſta diuiſio l. 3. de naturali hiſtoria initio, Paulo Oroſio in hormeſta mundi, en Polibio hiſtoriador grauiſsim l. 3. en Caſſaneo. in cathalago glorię mundi parte 12. conſide. 17. y perque tots los autors, com he dit concordan en eſta opinio, noya peraque de tenirme en allegacions. Be ſe que apres deſta diuiſio, cõ diuẽ Pedro Apiano, y Gemma Phriſio an ajuſtada vna quarta part, ques diu America, la qual apres nom de Veſpuſio Americo, que la troba, en la qual hia la America, la Inſula parriana, Iſabela ques diu Cuba, la Eſpanyola, noua Caſtella, o, noua Eſpanya, y altres grans poblacions, que per euitar prolixitat deix de anomenar.

Diuiſio del mon.

Plinio l. 3. de naturalibi. Pau. Or. in horm. mun. Polib. lib. 3. Caſſa. in Cath. gl. mun.

Y dexant eſta part tornant a noſtra primera diuſio del mon en Aſsia, Affrica, y Europa es coſa llana, que a Aſia pertany en la Iudea, Armenia, Arabia, Cappadocia, y Meſopotamia: y moltes altres. A Africa, la Mauritania, Numidia, Cartagena, Syranalca, Egypte, y altres.

Y a noſtra Europa, pertanyen Italia, Gallia, o, França,

Germania, Polonia, Dacia, Austria, Boemia Transiluania, Velachia, Moldauia, Moscouia, y altres moltes, y nostra Espanya. Y puys nostra Espanya per tany a Europa, y nostra Cathalunya, a Espanya, noy aura, q̃ detenirse, en lo que toca a Asia, y Affrica, ni en les altres poblacions de Europa, sino que comensem a tractar de Espanya. Apres que Noe ab sos tres fills Sem, Cham, y Iaphet, y ses mullers, hisqueren de larca, vent ia sossegadas les aigues del diluui, y la ira del Señor, que contra los homens, per los pecats tenia, aplacada, hisque en terra, y para en Armenia, en vna montanya ques deya Ararath, y residi en vna ciutat, ques anomenaua Sagalbina, la qual esta junt al riu Araxes, al peu dels Caspios. Estãt desta manera, Noe veu, questauen totas las prouincias despoblades, per lo diluui, aduertia la merce, que lo Señor li feya en la multiplicacio de sõ linatje, perq̃ no obstant, q̃ tenia Noe siscents anys en lo tẽps del diluui ab los fills, q̃ tenia, y engendra apres, viuint apres del diluui, tres cẽts sinquanta anys, pogue veurer multiplicat son linatge, fins a vint y quatre mil y cẽt homẽs, cõ diu la historia Scholasti. c. 37. y aduertescã de pas, q̃ asso fou entre altres rahõs, donãt nostre Señor en aqlla occasio, gran fecũditat a les dones: perq̃ de ca da part parien quatre criatures, y lo menos eran dos, Aduertint (dich) estas cosas Noe, aparague li seria acertat repartir la terra ab sos primers fills Sẽ, Cam, y Iaphet, com diu Beroso, dona Assia a Sem, Affrica, dona a Chã, y a Iaphet, dona Europa.

Hist. Sc. c. 37.

Tingue Iaphet set fills cõ diu la sagrada Escriptura Gen. c. 10. q̃ forẽ Gomer, Magog, Maday, Iauan, Tubal, Mesoch, y Thiras, los quals se diuidiren per la Europa, dels quals lo quint, ço es Tubal vingue a esta part de Europa, q̃ es Espanya cõ diu Iosepho, S. Hierony, S. Augusti, y Beroso, y tots los moderns. Y dexant de dir quines poblacions fundarã Iaphet, y son fill Tubal en Espanya, lo ques te per cert es q̃ entrãt Tubal per los Pyreneos edifica moltes poblacions, y llochs, als quals anomenarẽ Cetubals, per venir del linatge de Tubal, com refereix lo Bisbe de Girona l. 1. c. dels primers poblador de Espanya. De aqui diu Beroso, q̃ a vingut q̃ los Espanyols, en particular los del riu Ebro se diuen Celtiberos, en lo que me apar no te raho, com apres veurem.

Beros. Gen. 10. Hieron. Agust. Beros. Episc. Gerund. l. 1.

Aquesta Espanya la diuidirem los Antichs, en tres regions, o, Prouincias. com diu Põponio Mela de situ orbis en la descripcio de Espanya lib. 2. cap. 3. y Plin. li. 3. ca. 1. de Europa, Coes en la Prouincia Bethica, que es An-

Ponpo. Mela l. c. 3. Pli. l. 3. c. 1. de Europa.

Ptol.l.2. c.6. — Pedro Medina. — Curita l. 1.c. 4. — Alfonſo.

Andaluzia,Luzitania que es Portugal,y la Prouincia,o, regio q̃ deyan Tarraconenſe. Eſta regio de Tarragona com diu Ptholomeo lib. 2. cap. 6. compren Arago, Valencia, Cathalunya, Nauarra,y part de Caſtella. Pedro Medina en lo llibre de les grandezas de Eſpanya, diu que la regio Tarraconenſe comprenia Cathalunya, Arago, tota la Cantabria, y Galicia. Curita li. primer cap. 4. en la primera part dels Annals de Arago,diu que la regio Tarraconenſe eſtaua tant eſteſa, que comprenia no ſols,lo que vuy ſe diu Cathalunya, les regions de Arago, Nauarra, Valencia, y Murcia: pero tot lo Regne de Toledo,y les prouincias de Guipuzcoa, Alaua, y Biſcaya, les montanyes ab las Aſturias, y Galicia fins a les riberes de Duero, que per aquella part diuidiã la regio Tarraconenſe de la Luzitania. Alfonſo Venero diu que encara, que lo terme deſta prouincia Tarraconenſe, eſtigues en dupte, pero apres ſe ſabe per auer referit vna perſona curioſa, que en la palomera de Auila, entre las Nauas del Marq̃s ſe troba vna pedra dreta ab lletres de vna part y altre eſcrita, y de vna part deya *Hic eſt Tarraco & non Luſitania*, y de laltra deya *Hic eſt Luſitania & non Tarraco*. Y deſ de Tarragona fins en aq̃ll lloch, y ha cent ſinquãta llegues, poch mes o, poch manco. Creuſe que per manament de Hadria ſe mana poſar alli aquella pedra, pera ſaber fins aont arribaua, la regio Tarraconenſe,y tingues fi la queſtio, que tenian los deſta regio,ab los de Luſitania,ſobre los termens.

Aeſta regio Tarraconenſe anomenaren los antichs Hiſpania citerior: y a las dos Bethica y Luſitania anomenaren Hiſpania vlterior. Be ſe que no faltan autors, que digan,que lo repartiment deſta diuiſio, era lo Ebro: pero pot ſer fos deſta manera quant los Romans comenſaren a venir en Eſpanya: pero apres ſenyalaren a Eſpanya vlterior a Bethica, y Luſitania, y lo reſtant donaren a Eſpanya citerior,la qual prengue nom de Tarragona, per ſer en aquella ocaſio tan famoſa, y principal ciutat. Tambe trobaran que eſta prouincia Tarraconenſe ſe deya Hiberia, o, per raho de Ebro, o, per cauſa de Hibero, que algun temps tingue mando en Eſpanya com apres direm. Sens eſtos noms, deſta prouincia, ne trobaran dos altres la hu es Heſperia, lo qual nom es comu a Italia,y a eſte prouincia cõ apres dire. Laltre es Tyrrhenica cõ conſta de vns verſos, q̃ porta Aldo Manucio de vna inſcripcio q̃ eſtaua en caſa del Cardenal de Ceſis. Beſe,q̃ tãbe ſigninifica a Italia,com cõſta de aq̃lls

versos de Virgili *Tyrrhenũ naui gat æquor*, demanera que noms propris desta prouincia son tres *Hispania citerior Hyberia*, *y prouincia Tarraconensis*, y dos de comuns a esta prouincia, y a Italia q̃ son *Hesperia*, y *Tyrrhenica*. Y cõ mõ intent principal, no sia tractar de Bethica, y Lusitania, ni de tot lo q̃ toca ala Espanya citerior, o, prouincia Tarraconẽse: sino sols de Cathaluña, dexãt tot lo demes, sera be, q̃ lo temps quens resta, empleem en tractar de Catalunya.

La qual no ha tingut vn nõ a soles sino moltissims, forẽ estos nõs *Ceretanorũ*, *Emporitanorũ*, *Sardaonũ*, *Conseranorũ*, *Indigitanorũ*, *Lartholeæhorũ*, *Lelætanorũ*, o, *Leætanorũ*, *Cosetanorũ*, *Ilarcaonũ*, *Ilergetũ*, *Lacetanorũ*, *Icocinatorũ*, *Ausetanorũ*, *Barguistorũ*, *Aductanorũ*, *Castellanorũ*, y en la histo. Anno. l. 5. c. 4. trobaran q̃ se anomena *fines Aquitanorũ*, y l. 4. c. 110. y 115. se anomena *Marcha despanya*. Y perq̃ seria cosa prolixa auer de emplear lo tẽps que tinch en declarar estos nõs, contentarme en donar raho del nõ de Cataluña, y Cathalans, perque com aquest es lo nom, que ara se vsa, ames de que entench, que a de donar gust oyr la raho, y causa desta nostra appellacio, y denominacio, tindrem per esta via bon cami, y seruirnos a de exordi, pera tractar lo que sea de dir de Catalunya, y Barcelona, Comptes de Barcelona, y Reys de Arago.

Histor. Annoni. l. 5. c. 4. & l. 4. c. 110. & 115.

Empero primerament auem de suppossar com a cosa certa, y sens dupte, pera qui esta algun tant versat en historias, que aquest nom de Cathalunya, y Cathalans, no es antich, sino modern, perque ni en temps de Carlo Magno, ni de Luys son fill, ni de Carlo Caluo troboran en les histories, memoria del nom de Cathalunya, y Cathalans, sino que vsauen de algu dels noms, que antes he apuntat, y assi en la seu podran veurer algunes cartes de Carlo Caluo, y Ludouico Pio, en les quals nunca trobaran lo nom de Cathalans, sino despanya. Ni fins al temps del tercer Compte de Barcelona, que diuen fou Guifre Pelos no no se hoy lo nom de Cathalans, (dich a Guifre Pelos, tercer Compte segons la comuna opinio, perque con veuran es auer vist poch histories antigas, en particular Francesas, a les quals me apar sea de donar molt credit en esta materia pensar que Guifre Pelos, fou tercer Compte de Barcelona.) En tẽps de aq̃st sia tercer, o, quart, que per ara importa poch, se comensa lo nom de Cathalans, y Cathalunya. Supposada esta veritat com a cosa certa, y que entre gent docta no te ningun dupte, voldria despedirme breument de dir

algunes opinions, pera poder dir deſpay, lo que entench de aqueſt nom.

Varias opinions del nõ de Cathalunya, y Cathalãs

Y primerament es coſa certa, que dels molts caſtells, que y a en eſta terra, no ſea dit Cathalunya y los habitadors della Catalans. Primerament perque de caſtells no ſe auian de dir Cathalani, ni Cathalans, ſino Caſtellani, com ſe anomena la Prouincia de Caſtella. Segonament que quant ſe comenſa aqueſt nom, que fonch, com he dit en temps de Guifre Pelos, encara molts caſtells eſtauen en poder de Moros, deont no ſea de creure, que dels caſtells ſe digueſſen Cathalans, o, digam, com auenthi antes tambe caſtells, no prengue nom de Cathalunya, ni an pres nom de Cathalans.

Lauren. Valla

Ni me apar ſia coſa probable lo que diu Laurentio Valla, que ab opido Catulone ſe diu eſta regio Cathalonia. Perque primerament fals es, que en Cathalunya, y haje tal vila, antes be tal vila eſta ſobre la noua Carthago, junt a Oriſia com diu

Stepha.

Stephano grech eſcriptor. Ni te peraque poſarme al deuant, la vila que vuy es en Ampurda nomenada Caſtello de Empuries, perque eſta es molt moderna, y fon apres de la ruina de Empuries. Mes que ſobre Balaguer trobara Caſtello de Farſa nya, en Arago caſtello Roig, en Valencia caſtello de la Plana, y de ningu de aqueſtos ſea pres nom, com vol que de xa vila de Caſtello prengues nom Cathalunya? y della ſe digueſſen Cathalans? Es lo fonament molt debil, en particular que Guifre Pelos, en temps del qual comenſa aqſt nom, no fonch Compte de Caſtello, ſino de Barcelona, y ſi algun Compte era de Caſtello, ſi ales hores ley auia, era Armengol Compte de Empuries.

Blondo l. 7. primæ decadis Romanorum, o, de ſa opinio, o, referintla de altri ſea perſuadit, que los Goths, y Alans, que juntament regnaren en Eſpanya, apres de auer tret los Romans della, en particular en temps del Rey Athanagildo, que tingue lo regne pacifich vint y dos anys, diu que eſtos junts pogueren cõpondre lo nom de Cathalans, deont ſegons eſta opinio, a Gothis, & Alanis ſe diu Cathalonia, y noſaltres nos anomenan Cathalans. Pero per dos rahons no ſea de ſeguir eſta opinio. La primera es perque a Gothis & Alanis, nons auiam de dir Cathalans, ſino Gotholans. Empero la reſpoſta deſta raho ſeria facil, perque es eſtada coſa ordinaria auer, y agut mutacio de lletres en los noms. La ſegona raho ſuppoſat lo fonament, que dalt tinch dit, te molta eficacia, y es que antes dels Comptes de Barcelona, en particular de Guifre Pelos, *Blon.*

no ſea oit tal nom de Cathalans ni los hiſtoriadors, que de ells fan menſio forē antes dels Cōptes de Barcelona, deont es coſa llana, no poder conſtar eſta denominacio de Cathalunya, y Cathalans a Gothis & Alanis.

Dexant eſtas opinions tinch per molt probable, lo que comunment ſe diu, que ſe diuen Cathalans de Oger, o, Otger, o, Auger, o, Roger (que tots eſtos noms he trobats) Gothlant Cathalo, q̄ fou lo q̄ primer vingue de Aquitania acōpanyat de alguns cauallers principals a Cathalunya, per expellir los moros della. Nime apar mal lo q̄ diuen alguns, que a Cathis, & Alanis ſehan dit Cathalans, y eſta terra Cathalunya. Empero tinch per mes verdadera la opinio queſtas dos junta, q̄ dels Cathos, y Alās y de Otger Gothlant Cathalo, ſe diu eſta terra Cathalunya, y noſaltres nos diem Cathalans. Y encara que ſiaveritat queſta materia auia meneſter mes temps del que yo tinch, auent de tractar tantes altres coſes, ab tot ab la breuedat poſsible anire declarant vna coſa, y altra, ab que eſtigan atents, y tingan vn poch de paciencia.

Y pera millor acertar a reſpondre, me apar ſera conuenient aduertir dos coſas, y fer dos diſcurſos, que per noſtre propoſit, y lo queanam platicant, ſeran de vtilitat, y vindrā molt acompte. Lo primer diſcurs ſera dels Goths Alans, Vandalos, Sueuos, y Cathos. Lo ſegon diſcurs ſea de emplear en tractar, dels qui han tingut lo mādodeſde Tubal fins al Rey don Rodrigo, en temps del qual ſe perde Eſpanya, y fonch preſa per Moros, y de cō vingueren los moros a ſer expellits de Eſpanya, en particular de Cathalunya.

Y comenſant lo primer diſcurs, encaraq̄ a cerca dels Goths y altres nacions, que tinch apuntat y aje gran diuerſitat de opinions, dire lo que tinch per mes cert, en tanta varietat. En la part Septentrional hia vna prouincia, ques diu Scandia, o, Scandinauia, ala qual diuē algūs inſula, encara que realmēt noues del tot. Vol dir Scandinauia, illa gentil, y deleytoſa. Solino li diu inſula grandiſsima. Plinio per ſa grandeza la anomena, altre mon, y Iornādes li diu mare de moltes nacions. En eſta prouincia sēclouē tres regiōs, q̄ ſon Gothia, Nouergia, y Suecia. Eſta regio Gothia cō diu lo Archabiſbe Ioan Ma. es grādiſsima, y es la terra propria dels Goths de la phiſionomia dels quals, animo, esfors, valētia, y cōdicio no vull dir coſa alguna. Los Sueuos tingueren ſon principi de la regio ques diu Suecia, la qual diuē eſta ſobre la punta de Gothia. Los Vandalos, que Ptholomeo, y Plinio anomenam Vandilos, y Vindilos

De Scandinauia. *Solin.* *Plin.* *Iornād.* *Ioā. M. Arebeb.* *Dels Go.* *De Sue.* *Dels Vādalos.*

dilos diuen alguns, que eſtauen en vna part molt Septentrional, ſobre de Alemanya. Procopio los anomena Sarmatas, o Sauromatas de Europa, qui va a Tanais, y a la llaguna Meotis: de manera que venian a confrontar ab la punta de Gothia. Vehyns deſtos eran los Alans en lo riu Tanais, y llaguna Meotis: encara que alguns los anomenan Scytas. Los Cathos eſtan entre los Sucuos, la terra dels quals vuy ſe diu Bauiera, y la terra dels Cathos ſe diu Lãſgraue de Ecia (dich li Lanaſgraue de Ecia, per lal tre Lanſgraue de Turingia cõ notan Plinio, Cornelio Celſo, y Strabo.

Proco.

Dels Alans.

Dels Cathos.

Tots eſtos per ſer la terra poch fertil, y ſer eſtats fecundiſſims en la generacio, han tingut neceſsitat de exir de ſas terras, y anar per altres terres, y prouincias. Y dexant moltes exides, q̃ han fet eſta manera de gent, vingueren a parar en la França, en particular en la Aquitania, ahont eſtauen junts los Goths, y Alans. Ab los Goths ſe juntarẽ Sueuos, y perque ab los Sucuos anauen Cathos, tambe ſe juntaren ab los Goths los Cathos. De manera que en la Aquitania, y auia Caths, y Alans, de ont prengue nom vn opido, junt a Tolosa, ques diu Cathalaunico, y vns camps prenguerẽ de aqui nom, y ſe digueren los camps Cathalaunicos. Y perque de aqueſt opido era preſident Otger, q̃ per ſer Goth li deyan Gothlant, de aqui vingue, que li digueren Otger Gothlant Cathalaunico, y los noſtres, parlant en romans, li digueren Cathalo. Ninguna deſtas coſas, que han oyt ab tanta breuedat, hya, que no agues meneſter molt tẽps, y llarga cõfirmacio: pero tractant eſtas hiſtorias deuant de gent deſtra, y molt en ellas verſada, me ha paregut contentarme en dirles breument, entenent, que los que no ſon deſtres, les creuran, y los demes les tindran per aueriguades.

LO ſegon diſcurs ha de tractar dels qui hã tingut lo mãdo apres de Tubal, fins al Rey don Rodrigo, en tẽps del qual vingue Eſpanya a parar en mãs de moros, y la traça ques tingue per expellir los moros della. Sera aqueſt diſcurs llarch: pero ſino me enganye, pera gent curioſa, de guſt. Los qui primer vingueren a poblar a Eſpanya, foren Tubal net de Noe, y fill de Iaphet, y ſos deſcendẽts. Los quals vingueren a Eſpanya, lo any ſent y quaranta tres, apres del diluui, y dos mil cent ſexanta ſis antes de la vinguda de Chriſto. Apres de Tubal ſuccehi vn fill ſeu nomenat Hibero, del qual prengue nõ lo riu Ebro, y de aqui vingue queſta prouincia Tarraconenſe ſe digues Hiberia.

Dels quiã tingut lo mando deſde Tubal fins al Rey don Rodrigo.

Succehi Idubeda, o Iubalda, del qual apres nom vna montanya de Eſpanya,ques diu Iubal da.Brigo, deont diuen vingue Caſtella a dirſe Brigia, del qual tambe han procehit los pobles de Phrigia,per ſer eſtada facil la mutacio de la B,en P. Tago ſuc cehi,del qual diuẽ prengue nom lo riu Tajo,q̃ paſſa perToledo.

Beto Turdetano, del qual apres nõ lo riu Guadalquiuir, q̃ paſſa per Seuilla,al qual digueren Betis;y de aqui prengue nõ la prouincia de Andaluzia, a la qual digueren Betica,y Turdetania. Aqueſt Rey diuen que poſa en Eſpanya lo eſtudi,y exercici de lletres. No dexa Beto ſucceſſor, y axi vingue de Affrica vn caualler,lo qual ocupa lo regne deyas Deabo:pero los Eſpanyols,li deyan Gera,que vol dir eſtranger,y de aqui le digueren Geriõ.Lo qual fou lo primer, q̃ tyranicamẽt regna en Eſpanya, al qual per ſer tã rich losGrechs li diguerẽ Chryſeo,que vol dir, home de molt or.

Succehirẽ tres fills de aqueſt,a nomenats,Lonimios,eſtos tãbe tyrannicamẽt gouernarẽ, per lo qual vingueHercules Orõ Libio Egypcia,lo qual anaua per lo mõ lleuant agrauis,pelea ab eſtos, y vencels,Diuen alguns, q̃ primer vingue Oriſis,pare de Hercules, a tenir pelea ab los Gerions, en particular ab lo primer. Paſſa Hercules en Italia,y dexa en ſon lloch a ſon fill Hiſpal, lo qual funda la ciutat de Seuilla,q̃ per eſta raho ſe diu Hiſpalis.

Succehi ſon fillHiſpã,del qual apres nom Eſpanya. Acerca del qual nom voldria aduertiſſen,q̃ aqueſt gouernador de Eſpanya, ſe deya Pã:pero los Grechs per excellẽcia acoſtumen de ajuſtar vn article,his,y axi ſe digue aqueſt gouernador Hiſpan, pera denotar la excellẽcia de aqueſt ſenyor,y dell prengue nõ Eſpanya. Per no tenir aqueſt fill, ſon aui de aqueſt,q̃ era Hercules,torna en Eſpanya,pera tenir lo gouern della. Mort Hercules, reſta en ſon llochHiſpero capita ſeu, del qual prengue nõ Eſpanya, y ſe digue Heſperia. Lo qual paſſa en Italia,venint ſon germa Athlas,deont lo nõ de Heſperia, es comu a Italia,y Eſpanya. En lo qual voldria que aduertiſſen, que lo nom de Heſperia, ſimplemẽt,ſignifica Italia,y dient Heſperia vltima,ſe enten Eſpanya.

Reſta apres de Athlas ſon fill, Oro,al qual digueren,Sicoro,q̃ vol dir lo Duch Oro, del qual prengue nõ lo riu Segre, q̃ paſſa per Lleyda. Succehi ſon fill Sicano,lo qual enuia ſocorro en Scicilia en fauor dels Eſpanyols, q̃ alli eſtauẽ,y el matex tãbe, y ana,deont vingue,ques digue Scicilia;primer Sicania. Succehi Siceleo,que vol dir,lo Duch Eleo, lo qual paſſa en Italia,per dar fauor a Iaſo,contra Dardano.

Tin-

Tingue apres lo mando son fill Luso, del qual prengue nom vna part principal de Espanya, ques diu Lusitania. Allusosucce hi Vlo, al qual anomenaren Siculo, ana en Italia en fauor dels Espanyols, q̃ en ella estauē, tābe ana en Scicilia, en la qual feu algunes coses particulars, y axi prengue aquella terra nō de Scicilia. Apres de aquest vingue de Affrica Testa, deont prenguerē en Espanya nom los pobles Cōtestanos, en lo Regne de Murcia, y Cartagena.

Tingue lo mādo apres Romo, lo qual funda laciutat, ques deya antiguamēt Roma, y vuy se diu Valencia. Palatuo son fill, que funda en Castella la vella la ciutat de Palēcia. Contra aquest se alça en Espanya, vn tyra, ques deya Licino, y per altre nom Caco, lo qual tambe regna alguns anys en Espanya. Aquest inuenta en Espanya lo ferro, y armes, y per esta causa digueren los Poetas ser fill de Vulcano. Regna apres Eritreo, fill de Palatuo, del qual prengue nom la Isla Eritrea. Apres de aquest succehi son fill Gorgoris, que per altre nom li digueren Mellicola, perque fou lo primer, qui ensenya a traurer la mel, en tēps del qual vingueren en Espanya gent de Troya, y Grecia, que venian de la conquista de Troya. Succehi Abides fill de vna filla de Gorgoris, y de vn criat de sa casa, al qual manaren posar entre bestias fieras, apres entre alans, y apres lo llāsaren en mar. pero de tot lo deslliura Deu, Aquest dona moltes lleys als Espanyols, ensenya a sembrar forment, y acullirlo, y com se auie de vsar dell, ensenya a domar los bous, y arar ab ells, ensenya tambe de plantar arbres, y enpeltarlos. Senyala set pobles en Espanya, pera que se judicassen les causes.

No dexa sucessor Abides, per lo qual, y ague grans dissencions en Espanya, que deuia ser mil anys antes de la vinguda de Christo. En lo qual temps fou la gran sequedat de Espanya, q̃ estigue vint y sis anys sens ploure, per lo qual se despobla Espanya: pero al cap de aquest temps plogue, y comensas altra vegada a poblar. *Sequedat de Espanya.*

Vingueren en Espanya ab los Espanyols los Celtas, pobles de França, los quals venint al riu Ebro, se digueren Celtiberos. Encara que tinch per mes cert, que los Celtas vingueren de Galicia, com diu Diodoro Siculo, deont han tingut principi los Aragonesos. Tambe vingueren per mar los de la Isla de Rodas. Apres de la vinguda dels quals fou lo q̃ contan de encendres los Pyreneos, per ocasio de vns pastors, q̃ feren foch en ells. En lo qual los voldria aduertir dos cosas. La vna, que *Dio. Sic.* *Los Pyrineos se encengueran.*

de

Perq̃ se diuan Pyrineos. de aqui diuen prengueren nom los Pyreneos, perque Pyros en Grech, vol dir Ignis. Be se que diuen alguns, que dirse Pyreneos a vingut de Pirene, filla de Berix, la qual se retira en exas montanyas. Laltra cosa es, que per esta ocasio de encendres, los Pyrineos vingue que se escalfaren, y derritiren en tanta cantitat *Corrian rius de plata y or.* los metalls que estauen debax de la terra, que corrian rius de plata, y or com si fos aygua. Deont prengueren ocasio los Phenices de venir en Espanya, y carregaren de or y plata, per lo barato, que ni auia en Espanya, per lo qual altra vegada, tornaren, y ocuparen alguna part de Espanya, y en particular pararen en la Isla de Caliz.

Tambe diuen alguns autors, que vinguerẽ los pobles Lydios, Thraces, Phriges, Cypros, Egypcios, Milesios, Cares. Lesbios, y Phocences. Tambe diuen, q̃ Nabuchodonosor fill del gran Nabuchodonosor, vingue en Espanya, y regna alguns anys. Estãt los Phenices en Espanya, los Tartesios alsaran per capita, a Argantonio, deont prengue nõ diuan la montanya de Argentona. Aquest capita causa grã quietut en Espanya. Apres del qual los Turdetans Andaluzes, vent que los Phenices se alsauen a mayors, los perseguiren, y posarẽ ab gran apreto De aqui vingue que los Phenices enuiaren a demanar socorro als Carthaginenses, los quals per ser exits de vna matexa terra, los vinguerẽ a fauorir, aportant per capita a Maharbal. Empero al cap de algun temps los Phenices les agueren ab los Carthaginenses: pero estos pelearan tan varonilment, que alcançaren victoria contra los Phenices, y restaren senyors de Espanya. E aqui com se acaba lo mando destos en esta vida, cõ les cosas no son eternas, com totes tenen fi, y cõ se verifica lo de Dauid, que a la postra tots paren en vna sepultura. *Vos autem sicut homines moriemini, &c.*

Molt temps tingueren lo mando los descendents de Tubal, molt temps tambe los que gouernaren apres de Abides, fins als Carthaginenses: perque si conforme lo temps, que comensa Tubal, y gouerna cada hu, volem comptar veurem, que desde Tubal fins a Abides, y ague mil cent y sexanta anys, y desde Abides, fins als Carthaginenses, y ague sinch cents anys. Pero cõ les coses desta vida son temporals, y no eternas, tingue fi lo mã do de aquestos, y comensaren a gouernar y manar los Carthaginenses. Lo primer que tingue lo mando fou Meseo, succehi Magon, succehi Hasdrubal fill de Magõ, Amilcar apres, tambe fill de Magõ, Amilcar segon, Annõ, y Giscon, fills del primer Amilcar *De les Carthaginenses.*

car

car gouernarē a Eſpanya, apres Anibal, Haſdrubal, y Sopho, fills del primer Haſdrubal, tingueren lo mando, y elegiren cēt perſones, pera que gouernaſſen a Eſpanya.

Dela fundacio de Barcelona. *De Amilcar Barca.*

Eſtant Eſpanya apretada, enuiaren los Caathaginenſes a Amilcar Cognomento Barca, lo qual aplegāt en la plaja de Barcelona, tingue per acertat, per lo intent, que aportaua de edificar eſta inſigne ciutat, la qual prengue nom de Almicar Barca, y axi ſe digue Barcelona. Procehia Almicar de Barce, fundacio Africana, y tingue ꝑtincipi de Saraco, lo qual fonch amich dels Carthaginenſes, y del qual baxa noſtre Amilcar Barca. De aqui entendran, quant enganyats van, los ques perſuadexen que Hercules fou lo qui funda a Barcelona, prenent per fonament dirſe eſta noſtra ciutat Herculea, lo qual Hercules aplega a eſta platja, diuē abdotzebarcas, y para la nona en eſta terra, deont diuen ſe digue eſta ciutat Barcanona, y apres Barcelona. Dic, que eſtos van enganyats, en perſuadirſe ſer Hercules lo fundador deſta ciutat. Y tambe ſe enganyan, en lo que diuen de les dotze barcas, perque era coſtum de Hercules ſols anar ab nou barcas: y es de poca importancia lo fonament, que he apuntat de dirſe Barcelona Herculea, perque encara que ſia veritat ſe diu Barcelona deſta manera, pero no per raho del fundador, ſino aculta Iouis, al qual los antichs antes Iupiter, y Hercules anomenaren.

Barcelona ſe digue Herculea.

Menos raho me apar, que tenen, los que diuen, ques digue eſta ciutat Barcelona, per ſer poblada de gents Aſsiaticas, de la prouincia Caria, que ara ſe diu Turquia, ahont y auia vna ciutat, ques deya Barcillo, perque per ſols friſar eſtos noms, es lo fonament molt debil, per auer de ſeguir eſta opinio. La opinio verdadera es la que tinch apuntada, que fou fundador della Amilcar, per ſobrenom Barca, y y axi ſe diu Barcelona, la qual en temps dels Romans, ſe digue per ſobrenom Fauēcia, com diu Plinio, per auer vingut los pobles Fauencios a habitar en ella. Fou eſta fundacio de Barcelona lany.234. antes de la vinguda de Chriſto, de manera que auria 1831. any, que fou fundada Barcelona per Amilcar Barca. Apres del qual tingue lo mando Haſdrubal gēdre de Amilcar. Apres Annibal ſegon, lo qual deſtruy a Sagunto ques diu Moruedro, lo que ſentiren molt los Romans, per lo concert, que tenian fet ab Haſdrubal, que no auien de paſſar ab armes, de Ebro. Fonch aſſo ocaſio, de que los Romans de propoſit vingueſſen a Eſpanya, de la qual vingueren a tenir lo mando, apres de moltes peleas, que

Barcelona ſe digue Fauēcia. *Plini.*

que tingueren ab los Carthaginenses. O Iesus, y com q̃ experimentam la mutacio gran de les coses desta vida, y estar totas subjectas a esta miseria, de auerse de acabar, y auer de tenir fi. Aquestos regnaren. 300. anys: pero en fi acaba son gouern, y comensaren a gouernar los Romans.

Lo primer qui gouerna, y tingue lo mando dels Romans, fou Publio Scipio cognomẽto Affricanus, anire breument apuntant tots los que tingueren lo mando dels Romans, sens que de cada hu dells digue alguna cosa particular: perque seria nunca acabar. Succehiren donchs a Publio Scipio, estos, Caius Iulius Cæsar, Octauianus Cæsar Augustus, Tiberius Cesar, Caius Caligula, Claudius Cesar, Nero Claudius, Sergius, Galba, Vespasianus Augustus, Titus Augustus, Domicianus germa d'Tito, Nerua, Trajanus, fill de Nerua, adoptiu, Adrianus, Titus Antonius cognomẽto Pius, Marcus Antonius cognomẽto Verus, ab Lucio Aurelio, y Commodo, Commodus, Helius Pertinax, Seuerus, Antonius cognomento Caracala, Macrinus, Marcus Aurelius Antonius, Alexander fill de Mama, Maximinus, Gordianus, Philippus, Decius, Gallus, & Volusianus son fill, Valerianus, & Galienus, Claudius, Aurelianus, Tacitus, Florianus, Probus, Carus ab sos fills Catino y Numeriano, Diocletianus, Galerius, Constantinus cognomento Magnus, Constantinus Constantius y Constans fills de Constãtino Magno, Iulianus, Iouinianus, Valentinianus, y Valens, Valentinianus ab Theodosio, Theodosius, Archadius, y vltimament Honorius, en lo qual se acaba lo Imperi dels Romans, lo qual dura siscents anys. Molt dura aquest Imperi, y mando; pero a la postre se acaba com les demes coses desta vida.

Apres entraren los Alemanys, Vandalos, Sueuos, y Alans, los quals tingueren moltes peleas ab los Romans. Pero dexant, lo que passà ab aquestos, apres que Alarico Godo hague pres a Roma, per lo q̃ Stylicon capita dels Romans, no guarda la fe, y paraula, que los Emperadors Romans auian donat a Alarico, dich, que apres que Alarico hagues presa a Roma, succehi Ataulpho, q̃ fou lo primer Rey dels Goths, q̃ entra en Espanya, y sen senyori della, al qual matarẽ dins de Barcelona, y diuẽ esta soterrat en lo carrer de paradis, lo q̃ no es cert. Succehiren apres Sigerico, Vualia, Theodorico, o Theodoredo, Thorismundo, Theodorico segon, Henrrich, Alarico segon, Gesalarico germa bastart de Alarico, Almarico, Amalazunta,

sa mare filla del Rey Theodorico,,Theofredo nebot seu, lo qual feu matar a sa tia, pero apres vn criat de sa tia lo mata, venjant la mort, q̃ ell auia feta, Theodisio,o Thendesillo,Agilla,Athanagildo,Lymba,o Luyba,Leonigildo sõ germa,Recharedo,Luyba segõ,Victorio,Gũdemaro,o Gũdemiro,Sisebuto, Recharedo segõ,Suintilla,o Sintilla,Sisenando,Suintilla segon, Tulca,Risisundo,Bamba, Eurigo,Egyta,Vitisa,Costa,Roderico,o Rodrigo. En temps del qual se perde Espanya,perderen lo mando los Goths, y restaran senyors della los Moros;demanera, que lo vltim Rey dels Goths fonch don Rodrigo.O y cõ ques veritat lo q̃ tantes vegades tinch dit en aq̃st sermo, q̃ totas las cosas desta vida se hã de acabar,y tenir fi.Hã tingut lo mãdo los Goths.320.anys, pero en fi acabaren.

Quant temps hã tingut lo mãdo los Godos.

La ocasio de perdres Espanya en temps del Rey dõ Rodrigo, fou aquesta.Regnãt lo Rey dõ Rodrigo, fou molt semblant al Rey Vitisa predecessor seu encara q̃ no immediat,cõ diuen alguns,lo qual Rey Vitisa viuia ab grã llibertat,yera moltafeminat, y donat a cosas de sensualitat. Dona llibertat als q̃ volian tenir moltes mulleres,y volguesse viure sens subjeccio alguna a la Iglesia Romana. Ad aq̃st Rey imita molt lo Rey don Rodrigo, del qual sols dire dos o tres cosas particulars.La primera, q̃ tenint lo regne,y mãdo per son nebot dõ Sãcho fill de dõ Costa,y de dona Anagilda,lo qual per ser d̃ poca edat no podia gouernar, dich q̃ tenint per aquest lo mãdo, aparexiali q̃ era cosa pesada auer de renunciar lo realme,y mãdo en mãs de son nebot,per lo qual intenta de enmetzinar vna vegada a son nebot dõ Sancho,pero no li reisque;tambe intenta per alguns testimonis, q̃ li auia fet alçar de ferlo pendre, pero ya quel prenguessen,no li reisque: perq̃ sa mare dona Anagilda se dona tãt bona manya,quel trague de mans,dels quel auiã pres, y feu lleuar la vida a tots,los que lo Rey dõ Rodrigo auia enuiat per aquest efecte,exceptat a dõ Ataulpho capita del Rey don Rodrigo, al qual feu lleuar les orelles,y nas,y desta manera ab vna carta que li dona pera don Rodrigo lo enuia. Per lo qual fou forçat,tanta era la persecucio,que de don Rodrigo tenia que dona Anagilda ab son fill don Sancho passas la mar, y anas en Affrica, y pararẽ en Tanjar, ahont de enuig melancolia, y tristesa acabaran sos dias, lo que no fou de poch contento per don Rodrigo, pensant per aquest cami tenir lo realme segur, y viurer ab quietut, y sossego.

Dela perdua de Espanya.

Laltra cosa,q̃ es be no passar en silensi

silensi de aquest Rey, es, sa llibertat en lo viure, perque era molt donat a vicis, y sensualitats, no sols antes de ser casat; pero encara apres de esser casat (y noten de pas ques casa ab vna filla de vn Rey Moro, dit Mahomet Abnehedin, la qual se deya Zahra Abnalyaca, la qual estant en la ribera del mar ab algunes donzelles, y altra gent de palacio, regozijantse vn dia de sant Ioan, gusta de anarse a passejar ab vna nau, la qual per tormēta gran, vingue a pararen Alcapata, o Cap de gata, ahont fonch presa ab los demes, la filla del Rey, y fou presentada al Rey don Rodrigo, de la qual per sa gentilesa, y hermosura se aficiona lo Rey, y ab la qual tornantse Christiana se casa don Rodrigo, vaya lo que toca en aquest casamēt de pas.) Deya que no sols antes de ser casat viuia ab llibertat, y era afeminat, pero encara apres de esser casat, no dexa les pratigues males, y llibertats, que en aquesta materia tenia. Estaua en esta ocasio, en sa casa vna filla del Compte don Iulia, y de dona Egilona, la qual diuen se deya Caua, pero no era aqueix son nom, sino dona Florinda, a la qual los Arabes per infamia li digueren Caua, que significa entre los Arabes vna dona infame. Estaua donchs en casa del Rey don Rodrigo esta dama, de la qual se aficiona, y enamora lo Rey, y encara q̄ ella resisti lo q̄ pogue, no oynt de bona gana los requiebros del Rey, mana lo Rey vn dia, que ella, y les demes dames adereçades lo seruissen en taula, y apres de auer dinat troba traçes cō posar sa mala, y per uersa volūtat en execucio, encara q̄ molt cōtra volūtat de la dama, com se mostra apres ab lo sentiment q̄ feu, y carta q̄ escrigue a son pare, lo qual en aquella ocasio (q̄ era lo any setcents y onze, apres de la vinguda de Christo) estaua en Affrica cō a Embaxador del Rey don Rodrigo: lo qual quant sabe, q̄ dona Anagilda, y don Sācho erā passats en Affrica, temeros, q̄ no acudissen a Muça, q̄ estaua en Cepta, y tenia lo mando per lo Rey Vlit, com diuen les nostres histories, y no concertassen alguna cosa que fos danyosa a don Rodrigo, enuia al Compte don Iulia ab grans presents a Muça, pera que tractas de pau entre don Rodrigo, y lo Rey moro. De manera, que estant absent lo Compte don Iulia succehi esta desgracia a sa filla, de la qual li aparegue auisar a son pare. Y perque la carta que escrigue dona Florinda es discretissima, y no aura arribat en mans de tots, me ha paregut escriurer la en nostre llenguatje, encara que ab diferent la escrigue ella.

Del casament de don Rodrigo.

Lo nō de la filla del Cōpte don Iulia.

Diuen algunes que no era la filla del Compte don Iulia, sino sa muller.

CARTA DE DONA FLOrinda al Compte don Iulia son pare.

Carta de dona Florinda.

LO gran desig, quem causa la absencia de pare tan amat (y ab raho), per estar priuada de sa vista, y ma sole dat, son ocasio, de que escriga vna tan llarga, y enfado sa carta, y auisant de vna noua molt noua pera mi, encara que vella en Espanya, entre moltes queya dignas de memoria en aquest palacio, sols contare esta, per mes notable, y ja mes acontenguda a Rey. Y es, que tenint yo esta sortija, que va dins esta carta, ab esta engastada esmeralda, sobre vna taula, solta, y descuydada (yoya de mi, y dels meus tāt estimada, cō es raho) caygue sobre ella lo estoch real, y desgraciadament la feu dos troços, partint per mig la verda pedra, sens poder yo remediarla. Am causat tanta confusio aquest desastre, qual podra james ma llengua significar, en lo discurs de la mia vida. Pare meu molt amat remediau mō mal, si fer se pot, perq̄ yo en Espanya no se qui sapia remediarlo. Ma mare esta no molt bona, y yo lo matex, y Deu sia en ta guarda. De Toledo a tres de Dezembre de la Era de Cesar, de set cents y sinquanta anys.

QVANT lo Cōpte dō Iulia hague llegit esta carta, cō a home saui, y discret, entengue, lo q̄ ab aquella discrecio li volia dir sa filla dona Florinda. Remata les coses de sa embaxada, y ab la dissimulacio possible torna reposta a don Rodrigo, al qual demana llicencia pera tornar en Africa, dient que conuenia, y juntament demana llicencia pera portarsen a passejar a sa muller la Cōptesa, y a dona Florinda sa filla. Lo que senti lo Rey, pero no pogue fer altra, sino donar esta llicencia. Ana lo Compte en las Algeziras, ahont se asegura be del cas, y desgracia de sa filla, y desijos de venjarse del Rey, junta a sos parents, los quals resolgueren que sen passas en Africa, y que tractas ab Muça, ab qui antes auia tractat, de posarli en ses mans, si volia, a Espanya, dient com, y de quina manera podria exir ab aquest intent, offerintli lo fauor de sos parents, deutes, y posantli al deuant la bona ocasio quey auia, perque com lo Rey don Rodrigo viuia ab tanta llibertat, y soltura, y no dexaua de fer alguns agrauis, temia no se li rebellassen, per lo qual mana de moltes ciutats derrocar les muralles, y

de moits caſtells mata los capitans, y perque pogues eſtar a ſon parer ab mes quietut, mana que de les armes feſſen relles, y altres inſtruments aptes pera cultiuar la terra, dient, que importaua, que los homens ſe donaſſen mes a treballar, que a la milicia. Coloraua lo Rey deſta manera ſon fet, pero ſon intent era, pera que no ſeli rebellaſſen. Ana donchs lo Compte don Iulia en Cepta, ahõt eſtaua Muça, ab lo qual tracta llargament, y deſcubri lo intent, que aportaua, donantli traſſes pera poder facilment rendir a Eſpanya, y poſarla en mãs del Rey. Oy de bona gana Muça al Compte don Iulia, tant per la amiſtat que auia profeſſada ab ell, com tambe per quel tenia per home de fidelitat, y home de veritat. Pero com en aquella ocaſio era Rey Auialgaolit Miramolin Iucol Almançor, que eſtaua en Arabia, tingue per acertat Muça conſultar lo cas ab ſon Rey, pera que diſpõgues, lo que en aquell negoci millor li aparegues, y determina de eſcriure vna carta al Rey, lo portador de la qual fos lo Cõpte dõ Iulia, pera q̃ pogues llargament informar al Rey de ſon intẽt, del agraui q̃ tenia ab lo Rey dõ Rodrigo, y cõ ab facilitat podria rendir a Eſpanya. La carta que eſcrigue Muça al Rey, traduida en Cathala, me apar no ſera raho dexarla, ni paſſarla en ſilenci.

CARTA DE MVÇA AL REY Auialgaolit.

LOS llaors a Deu noſtre Señor, criador de tots los nats. Al alt, y acatat Rey, de alt linarge, y progenie, lo elet Califa, Adelãtat gouernador de la moriſma, guerrer bellicos, defenſor, de ſa lley Miramolin Almanſor, al qual lo ſobera Deu done pau, y ſoſſego, y a tots ſos ſubdits, y augment de majors Regnes, cõ aqueſt fael criat Muça Zahari gouernador debax de ton amparo, y proteccio del ſobera Deu, al qual ſe deu lo ſacrifici, y oracio. Lo qual te enuia a auiſar del q̃ a ſon carrech, y fidelitat, que deu a ta Real corona de la pau y tranquilitat, q̃ tos ſubdits tenẽ de preſent en aqueſtos Regnes de Africa. Yen lo q̃ lo portador deſta carta, ques anomena lo Cõpte dõ Iulia, de nacio Chriſtia, y natural de Eſpanya, encara que pretenſor del augment de ta Real corona Es perſona a la qual he trobat verdadera en ſes paraules. Sentſe agrauiat (y ab raho) del Rey de Eſpanya don Rodrigo Rey deſtos Regnes, per la part Septentrional. Ab la verdadera re-

lacio

lacio q̃ donara, podra ſer cregut en tot lo que dira, y ſi es amparat y ſocorregut de ta Real corona, en lo que ſera poſsible, no me apar q̃ ſera dificultoſa la proua de la veritat, que diu, antes ab lo fauor del ſobera Deu, ſera principi del gran be y augment de tos Regnes, y proſperitat, com tos faels vaſſalls deſijam. Y Deu ſia en ton fauor y ajuda. Dels Palacios de Marruecos a tres dias de la lluna de Dulhija, de noranta y vn any. Concorda la data deſta carta, ab lo any de Chriſto ſet cents y dotze.

AB eſta carta de creença parti lo Compte don Iulia, ab vna llaugera fuſta, ab la preſſa, q̃ pogue, ni para fins arribar en Arabia, ahont en aquella ocaſio tenia lo Rey Miramolin Almãçor ſa cort. Dona la carta lo Compte don Iulia al Rey, lo qual apres de auerla legida mana juntar conſell, pera que en ell ſe tractas lo que lo Compte pretenia. Oyren los del conſell al Compte, y a les demandes, que li feren reſpongue tant be, que lo Rey, y los del conſell reſtaren molt ſatisfets. Reſolgueſen lo conſell, que ſe eſcrigues al gouernador Muça, que afauoris al Compte don Iulia, ab tot lo q̃ pretenia, y ab reſpoſta, y carta q̃ li dona lo Rey ſen torna en Africa. La carta, que enuia lo Rey a Muça es eſta, traduida en noſtre lenguatje.

CARTA DEL REY A MVÇA.

LOS llaos al ſobera Deu, enuia ſalut lo Adelantat Califa, gouernador, y Rey dels Moros, lo guerrer, y bellicos, ſuſtentador de ſa lley Miramolin Almançor, al Alcalde elet de alt linatge, y ſolar conegut, cũplit, virtuos, hidalgo, fael, y lleal al ſeruici de ſon Señor Muça lo Zaheri gouernador dels Regnes de Africa. Y reſponent a ſa carta, enuiada pera creença del Cõpte don Iulia ſe reſpon, que ha paregut be, lo que ha propoſat: per que de tot ha donat molt bones rahons, al parexer concloents. Y axi ſera be, que ab vn capita valeros, que tinga noticia verdadera de aquella terra, y gent ſufficient de peu, y de cauall ſe tente ſon intent, y trobantſe verdader, y bo ſens done auis breu, y verdader ab lo demes que parexera que conue, pera que ſe don orde en lo que mes conuinga. Y Deu ſia en ta guarda. De noſtre Real palau de Carual del Arabia Felice, a dos dias de la lluna de Sabhen, de noranta y dos anys. Concorda eſta data ab lo mes de Setembre, de la Natiuitat de Chriſto ſet cents y tretze.

AB esta lletra del Rey sen torna lo Cōpte dō Iulia en Africa al gouernador Muça, de la qual rebre particular cōtento, y en virtut della, elegi per capita a vn valeros Moro, anomenat Tarif Abēzeit, natural de la ciutat de Damasco, lo qual juntament ab lo Cōpte dō Iulia, jūta sis mil homēs d peu, ab algūs pochs de acauall. Embarcarēse estos, y passaren per vn estret, q̄ anomenauē de Hercules, y apres li diguerē Iahalsat, y ara Gibaltar, que vol dir, cerra de la conquista, Desenbarcaren ab la gent, q̄ aportauen, y posat lo cāp apunt, y en orde, sels juntaren los parents y amichs del Cōpte don Iulia ab los de sa terra: perque tots se tenian per agrauiats del Rey don Rodrigo. Correguerē tota aquella terra, y mataren a molta gēt, y auēt regonegut be la terra. Vēt lo bon aparell quey auia, escrigue llargament, lo q̄ passaua al gouernador Muça, lo qual li respōgue, q̄ en lo punt sens detenirse sen tornas en Africa ab tota la gent, q̄ tenia. Ab aquest orde embarca tota la sua gent, y los del Cōpte dō Iulia, y carregats d robes, y catius, sē tornarēn Africa.

Antes de passar auant en lo q̄ toca al capita Tarif, y de la anada q̄ feu en Arabia ab lo Cōpte don Iulia, sera be tractar del q̄ feu lo Rey dō Rodrigo, quāt sabe la entrada de Tarif en ses terres, y dels mals, y estragos q̄ auia fet, dels robos, y catius q̄ sen auia portat, tingue lo pesar, y cuydado ques pot imaginar, temeros de la cruel guerra, q̄ se li aparellaua, tenia summa pena de q̄ per sa culpa hagues perdut la amistat del Cōpte dō Iulia, y q̄ sen fos passat ab los enemichs, y cō aquell, q̄ sabia molt be la terra, entenia, q̄ li podia causar grā dany. La poca fortalesa de sos Regnes, per auer fet ell derrocar les fortalezas y muralles, lo tenia ab cuydado. Veure q̄ los soldats q̄ podia fer eran bisonyos, y gent poch destra en guerra, la falta q̄ de dines (tan necessaris pera la guerra) tenia, lo tenia molt apretat. Ventse ab estos treballs enuia a sercar a vn Archabisbe deu te seu, q̄ se anomenaua Toriso, pera que li aconsellas lo que conuingues. Y cō vna de les faltes q̄ tenia, era la falta de dines, determinaren seria cosa acertada obrir vna torre encātada, q̄ estaua dos millas de Toledo, pēsant q̄ en ella trobariē grans tresors, y podria lo Rey remediar sa necessitat, y valerse pera la guerra. Y perque lo que succehi al Rey dō Rodrigo, y lo q̄ veu dins la torre, es cosa digna de notar me apar sera be referir la relacio verdadera desta torre, cōforme la q̄ lo Archabisbe Toriso feu, ques troba present en lo obrir la torre, encara que apres dexāt lo Archabisbe al Rey don Rodrigo, se jūta ab lo Cōpte dō Iulia.

RELACIO VERDADERA de la torre encantada, que mana obrir lo Rey don Rodrigo, conforme referi lo Archabisbe Toriso, parent seu, ques troba present.

A Vna milla, de la ciutat de Toledo, a la part Oriental, entre vnas rocas, y auia vna torre antigua de sumptuos edifici, encara q̃ maltractada del temps, debaix de la qual, y auia vna coua, a quatre estats de terra, ab vna boca de boueda bẽ estreta, y vna porta forrada de ferro, en la viua roca de tancaduras, y sobre ellas estauan escrites lletras en Grech, les quals encara q̃ ab cifras, y dupte, diuan, q̃ voliã dir. Lo Rey q̃ obrira esta coua, y veura les marauelles que ya dintre, descubrira bens, y mals. Prouarẽ molts a obrir esta torre, y com obrintla sentiã tant grã ramor, q̃ parexia ques obria la terra, y restauen alguns tant espantats, q̃ veniã a caurer malalts, y morir, se resolgueren de tãcar la torre, entenent, q̃ encara que agues de ser Rey, lo qui lauia de obrir: pero encara no era vinguda la hora, ni vingue fins a tant, q̃ lo Rey don Rodrigo compellit de la necessitat, y auer menester dines per la guerra, pẽsant dins della trobar alguns tresors la mana obrir, y entrant dins della alguns animosos homens, entrats algun bon tret sen tornarẽ molt espantats de vna terrible visio, q̃ auien descubert. Lo Rey molt enujat mana encẽdre molts llũs, y achas ab tal artifici, quel ayre que de la boueda axia, no les pogues apagar. Entrant lo Rey dauant de tots, ab molt temor encontra ab vna quadra molt gentil, y en lo mig della vna estatua de bronze, de vna estatura feros, tenia los peus sobre vn pilar de tres colsades en alt, la qual tenia vna maça de armes en las mans, ab la qual pegaue en terra grandissims colps, y mouẽt layre causaue tan gran estruendo. Lo Rey molt temeros comença a conjurar la estatua, y esta espãtable visio, prometentli, que no li faria ningun dany, y que sols gustaria de veurer, lo quey auia en la quadra. Sossegas la estatua de manera, que lo Rey, y los demes pogueren passejarse per la quadra, y veurer per menut lo que en ella hi auia. En la paret de la part esquerra de la estatua, y auia vnes lletres que deyã.

Rey desdichat per ton mal as aqui entrat. En la paret de la part dreta trobaren vnes lletres que deyan. *Per estranyes nacions seras despossеyt, y la tua gent malamēt castigada.* En les espatlles de la estatua vnes lletres, q̄ deyā. *Arabes inuoco.* Als Arabes inuo que. Y en los pits vnes lletres, que deyan. *Mon ofici fas.* En la entrada de la quadra, y auia vna boca rodona, deont exia vn grā estruendo, que parexia colp de aygua. No trobant lo Rey altra cosa, mana pendre la memoria de aquella lectura, y exi de la quadra ab gran temor, y afliccio. Apenes foren, fora della, que la estatua ab la maça de armes torna a donar los colps, que antes donaua. Mana tambe no sols tancar la porta de la torra, com antes, pero encara la feu paredar, perque de vn aguero tan mal, no restas en lo mon memoria. Empero a mija nit sentiren grans veus, y crits, en aquella part, a manera de guerra, y tremolant aquella terra ab gran estruendo, sen entra aquell edifici de la vella torre, del que restaren molt espantats, parexentlos, que era estat cō vn somni, lo que auian vist.

Mana lo Rey juntar homens doctes, pera que estudiassen sobre lo que auian vist, y la significacio de aquella lectura, li declarassen. Y auent estudiat sobre lo cas, li tornaren esta resposta. La estatua de bronze ab lo mouiment que fa, significa lo temps que nunca para, y assò volē dir les paraules escritas en los pits de la estatua. *Mon ofici fas.* Las lletres de les espatlles, que deyan *Arabes inuoco*, significan, que Espanya auia de ser conquistada dels Arabes. Les lletres de la paret de la part esquerra, significā la perdua del Rey don Rodrigo. Les lletres de la part dreta, significan la calamitat, y perdua que ha de venir per los Espanyols, y Goths, y cō lo Rey don Rodrigo ha de ser despossеit de son Regne. Finalment les lletres de la portada volen dir, quey ha de auer be per los cōquistadors, y mal per los conquistats. Esta fou la declaracio de la visio, y lectura, que donaren al Rey, la qual amostra la experiencia ser verdadera, per lo que succehi en Espanya, com en lo discurs de nostre sermo veuran. *Declaració de la torre encantada.*

Be podia seruir aquesta visio, y declaracio de les lletres al Rey dō Rodrigo de auis, pera q̄ esmenas sa vida, y miras per sa cōsciencia, y no visques ab tāta soltura, y llibertat, pera q̄ la Magestat de Deu, no passas auāt en lo castich auia comēçat, y vsas ab ell, y ab Espanya de misericordia. Pero oblidat del principal, que era del seruey de Deu, mana fortificar algunes fortalesas, y muralles, q̄ estauen mal tractades, y mana q̄ en tot son Regne se possassen

ſaſſen apunt les armes,y ſe adobaſſen,perqencara q̃ tenia noues q̃ lo Compte don Iulia,y lo Capita Tarif,ſeran ab ſa gent,y cõpanias embarcats,no per axo eſtaua ſegur, y quietat dels danys,q̃ſos pecats li amenaſſauẽ,y aquella viſio de la torre encantada, y declaracio de les coſes, q̃ en ella y auia certificauen. Y parexẽtli pera poder millor reſiſtir a ſon enemich que era lloch mes apte,y acomodat Cordoua,paſſa la cort de la ciutat de Toledo,a la ciutat de Cordoua.

Y dexant per ara al Rey don Rodrigo, ja antes apuntaua cõ lo Compte don Iulia ab lo Capita Tarif,y los demes,ſen tornaren molt regozijats, y ab grã cõtento en Africa,ahont forẽ rebuts ab molt guſt per lo gouernador Muça, ab lo qual llargamẽt tractarẽ,lo q̃ tocaua a la cõquiſta de Eſpanya,y del aparell gran,q̃ tenia,pera poder poſar a Eſpanya debaix del poder,y mãdo de Miramolin Almançor. Aparegue a tots coſa conueniẽt q̃ anaſſen lo Compte don Iulia, y lo Capita Tarif a donar raho del que paſſaua al Rey Miramolin Almançor, pera que ſi li aparexia be lo que auian fet, y deſijaua tenir conquiſtada a Eſpanya,prouehis les coſes foſſen meneſter per aqueſt efecte. Ab eſta determinacio partiren per al Rey,y encaraq̃ en la nauegacio tingueren alguns treballs, no pararen fins arribar en preſencia del Rey,del qual foren rebuts com conuenia a la qualitat de ſes perſonas. Tractaren llargament,lo quels auia ſuccehit,lo aperell gran quey auia pera rẽdir a Eſpanya,y que no obſtant que la empreſa era ardua y dificultoſa,ſi lo Rey prouehia, lo q̃ ſeria meneſter, y ſi feya merce al capita Tarif de continuar la merce començada, y donarli lo carrrech de la conquiſta quel aſſeguraua de poſarli en ſes mans a Eſpanya, y que no pararian fins fos Rey della. Iunta lo Rey ſon conſell, en lo qual apres de eſtar ben informats de les coſes de Eſpanya,y del que auia ſuccehit,ſe reſolgue ques conquiſtas Eſpanya, y que puys auia comenſat lo capita Tarif Aben zeit,y tenian bona opinio dell, ques elegis per capita general. Y axi ſe diuulga eſta guerra per tota la moriſma. Elegi tambe per Capita de vn tercio,a vn valeros Alcalde,anomenat Hiça el Humani,renegat, de nacio Grech,lo qual feu trenta mil homẽs molt ben apercebits,del que era meneſter,per la guerra. Auiſa tã be lo Rey Miramolin Almançor al Rey de Tunez, pera que li ajudas per eſta empreſa, lo q̃ feu de bona gana lo Rey de Tunez,enuiantli treata mil homens de peu, y tres mil caualls, y feu Capita a vn fill ſeu ſegon, nomenat Mahomet Gilhair.

Tornassen molt content lo Capita Tarif a la volta de Africa, ahont tambe auian de acudir les demes armades. Entretant que les demes armades, y gent se posaua apunt, aparegue seria acertat, q̃ lo capita Tarif ab lo Cōpte don Iulia, y algun numero de gent passassen en Espanya, y prenguessen llēgua, delque passaua en Espanya, y tinguessen noticia del aparato, que manaua fer lo Rey don Rodrigo, y axi passaren en Espanya ab sis mil homens de apeu, entre Christiās Iulianistas, y moros, y tres mil de acauall, y passat lo estret de Gibaltar, pararen en vna serra, a la qual posa nom lo capita Tarif, la serra de Tarif, en memoria sua. Pero no trobaren al Rey don Rodrigo descuydat, antes be enuia lo Rey don Rodrigo, vn exercit de trenta mil homens de apeu. y sinchcents de acauall, portant per capita a Ataulpho, los quals se encontraren ab los del Capita Tarif, y tingueren vna escaramuça, en la qual ana mal als del capita Tarif, del que restaren molt trists, y melancolichs.

Lo sendema desta pelea a la matinada succehi vna cosa, que per ser notable me apar sera acertat no passarla en silenci. Y fou que les centinelas del capita Tarif descubrirē vna dona Christiana, la qual en senyal de pau portaua en les mās vna canya ab vna bandera blanca, y auentla presa les centinelas, demana del capita general, assegurantlos que portaua noues que lo capita auia de gustar dellas, y ne auia de rebre particular contento. Aportarenla deuant del capita y postrada comensa aparlarli en llenguatje Espanyol dient desta manera. Señor meu yo so natural de aquestos regnes de Espanya, y dich me la Cabeçuda, y tinch memoria de cosas de sexanta anys, y tenint poca edat me recort, que estant mon pare junt al foch legia vn pronostich, lo qual deya, que esta terra la auian de perdre nostres Christiās, y auia de ser conquistada dels Moros. Y deya mas, que lo capita que lauia de guanyar auia de ser valeros, y fort, y que conexerien, qui era aquest capita ab alguns senyals, que auia de tenir, çoes vn lunar pelos tant gran cō vn ciuro en lo muscle de la ma dreta, y que la ma dreta auia de tenir mes llarga, que la ma esquerra, y tant que ab la palma podria cobrir lo genoll sens encoruarse. A q̃st pronostich diuē auia fet vn home religios, al qual los Christians tenen per sanct, y es tingut en molta veneracio. Y axi lo que yo demane es, que si tens estos senyals, que per les bones noues, que aport, quem assegures ami, y als meus la vida, y que no siā dels teus maltractats. Oyda que ague lo capita Tarif

Pronostic de la destrucio de Espanya.

esta dona, auentse fet declarar lo que deya per vn interprete, deuant tots se despulla demanera, que poguessen veurer lo senyal del lunar, trobaren ser axi com la dona deya, y juntament experimentaren ser la ma dreta mes llarga que la esquerra, encara q̃ no tant com la dona deya. Regozijas summament lo capita de aquestes nouas, diuulgarense per lo exercit, entengue lo capita Tarif, que ell auia deser, lo qui auia de conquistar a Espanya, y pera donar mes animo als seus, y peraque pelcassen ab mes veras sens esperanças de poderse retirar, tenint intent de morir, o, vencer, secretament mana pegarfoch a tota la armada dexant sols vna petita fusta, peraque pogues portar les noues de la pelea bones, o, males al capita Muçâ en Africa. Feu vn llarch rahonament als seus animant los a la pelea, y apres trauaren la pelea tant cruel, que morirẽ molts de vna part y altre. Pero a la postre los Christians foren vençuts, y apres de auer peleat varonilment lo capita del Rey don Rodrigo Ataulpho, y auer mort molts moros sens volerse rendir, mori en la pelea, en la qual lo capita Tarif, y lo Compte don Iulia, restaren ferits, encara que no demasiat. Sabe estas noues, lo Rey don Rodrigo, ab lo pesar ques pot imaginar, en particular veint que vn exercit tant pujant, y de tant numero com lo seu, fos vençut per lo dels Moros ab tant poch numero de soldats. Pero al reues fou gran lo contento del capita Tarif, y Compte don Iulia, y altres, los quals encontinent aquella fusta, q̃auian reseruada, enuiarẽ al gouernador Muça, auisantlo del bon succes, pregantlo que ab la breuedat possible enuias los tercios, que estauen detinguts, pera que pogues passar auant sa empresa.

Entretant ab les noues que tenia tant malas, lo Rey don Rodrigo, procuraua lo millor q̃ podia, remey pera los danys, que se li esperauen, fent la gent de peu, y acauall que podia, junta vn exercit de vuytanta mil homens de peu, y vintmil de acauall, encara que tenian alguna falta de armes, anomena per capita general a vn Archabisbe parent seu nomenat don Orpas. En aquest temps venia la gent del capita Tarif, ço es los dos tercios q̃ li enuiauen, lo tercio del fill del Rey de Tunez Mahomet Gilhait, y laltre de Hiça Humani renegat, de nacio Grech, aparegue al capita Tarif, que lo lloch apte per la pelea, seria lo riu Guidalin, q̃ era corruptamẽt diuẽ Gualalet. Pero cõ la gẽt venia poch a poch, y cãçada, demana a don Orpas capita general del exercit del Rey dõ Rodrigo, treues pera vuyt dias, pera q̃ entretãtvns, y altres descansassen, lo q̃ cõcedi

don Orpas pensant que a ell tãbe li conuenia. Troba lo capita Tarif, que tenia sexante mil homens de a peu, y deu mil de acauall, y lo capita don Orpas, tenia trenta mil peons, y tres mil de acauall. Trauaren la pelea la qual fou tant cruel, y ab tant animo depart dels Christians que se agueren de retirar los de Tarif, de lapart dels quals moriren, mes de tres mil moros de a peu, y sinch cents de acauall, pero dels Christians los mes que moriren, foren dos mil de a peu, y doscents de acauall. Volgue retirar tambe don Orpas lo camp, pera posarlo en orde altra vegada, y entenent, que li conuenia descãçar demana al capita Tarif tres dias de treues, los quals concedi. Empero estant ab aquest concert la nit seguent vn soldat de don Orpas, per nom Sisiberto, com a mal Christia, y traydor a son Deu, y a son Rey, ana al capita Tarif assegurantlo, que aquelles treues, que auia demanat don Orpas eran enganyosas peraque quant ell estigues descuydat en aquells dies pogues acometrel y alcansar victoria, lo q̃ cregue lo capita Tarif, encarague apres se sabe ser mentida, y traycio, per lo qual antes de passar los tres dias lo capita Tarif acomete al exercit de don Orpas, y com los prengue ab descuyt fou pres don Orpas, y son camp perdut, y catiu, del que rebe summo cõtento lo capita Tarif, y per lo qual feu moltes merces a Sisiberto. Arribaren estas nouas tan prosperas al gouernador Muça, y entenent de quanta importancia era la conquista de Espanya, determina de proposit ajudar al capita Tarif, y anar per aquest efecte ell mateix en persona, y axi dexa en son llock vn germa seu nomenat Ismael, y iunta breument vint, y sinch mil homens de a peu, y sis mil de acauall ab les de mes coses necessaries pera la guerra, del que no rebe poca alegria la capita Tarif, y sent se juntats ab lo capita Tarif, fent resenya de la gẽt q̃ tenia en son cãp, troba que y auia cent, y vuytanta mil homens de a peu, y quarenta mil de acauall.

Cõ lo Rey don Rodrigo veu, q̃ crexia tant lo poder dels moros junta son cõsell pera veure, lo q̃ en vn cas tan perillos mes conuindria, en lo qual se resolgue, q̃ lo Rey en persona anas a la pelea pera donar la batalla al capita Tarif. Ab esta determinacio elegi don Rodrigo per capita general a vn priuat seu, que s deya Almerique home de grã esfors, y valor, lo qual junta la gẽt q̃ pogue en lo cãp, q̃ los moros diguerẽ Fae Alguidach, q̃ esta junt ala ciutat de Cordoua, y vuy se diu lo cãp de la veritat, y cõ lo Rey dõ Rodrigo en persona determina de exir sea de creurer que lo mi-

millor de Eſpanya acudiria alli, Fent reſenya trobaren quey auia cent trenta mil infants, y vint y tres mil homens de acauall, lo q̃ fou de gran regozijo per lo Rey don Rodrigo, y los ſeus. Mana lo Rey juntar tots los grandes, y capitans de ſon exercit, als quals feu vn rahonament llarc animãt los a la pelea, poſant los al deuant, q̃ deſta jornada dependia lo be de Eſpanya, o, ſa perdua, q̃ ſi en eſta ocaſio ſe perdiã, q̃ noy auia remey ſino parar en mans de ſos enemichs, y q̃ valia mes morir en la guerra cõ avaleroſos y esforçats, y cõ a cauallers, q̃ cõ acouarts rendirſe, puys ell matex en perſona exia a la pelea. Prengueren animo ab aqueſt rahonament, determinant de conformitat, de morir per ſon Rey, y patria, y comenſaren deſta manera a marchar deues lo cãp del capita Tarif. En lo qual cami ſuccehi vna coſa memorable, y fou, q̃ lo Alferez major del Rey don Rodrigo, ques deya Ramiro auent pres lo eſtandart Real en les mans, y pujat acauall ſubito mori de mort prõpta, y caent de acauall ſe rõpe lo eſtandart en dos parts, del q̃ ſe entriſtiren los del exercit de don Rodrigo entenent, q̃ era mal prodigi, y ſenyal del dany, q̃ ſels eſperaua. Elegi lo Rey don Rodrigo altre Alferez, y feu marchar ſon camp, fins que arribaren en viſta del capita Tarif, en les riberes del riu Guadalet, y en vn pla, mana alojar ſon exercit y poſar en orde. Y lo dia ſeguent vn capita del Rey don Rodrigo nomenat Theodomiro home de grã esfors, y valor, per orde, y manament de don Rodrigo, ab finch cẽts homẽs de acauall, y dos cẽts infants dels millors, molt apunt uolgue prouar los forças del enemich. Iſqueren del capita Tarif finch cents moros de acauall, y tres cents Chriſtians Iulianiſtes ab vn capita ques deya Abraham Auenabiz. Trauarẽ vna grã batalla, la qual dura desde les tres de la tarda, fins que la obſcuritat de la nit los departi, ſens que de ninguna part ſe conegues victoria y moriren alguns de vna part, y altra.

Ab queſt ſucces lo Rey don Rodrigo, tingue conſell en lo qual ſe reſolgue que lo dia ſeguent ſe donas la batalla al capita Tarif, per lo qual enuia vn caualler a auiſar al capita Tarif. Concertada per les dos parts la batalla, per lo dia ſeguent, que era dimecres a tres dias de la Luna de Muharran lany de la hixera noranta y quatre, que correſpon amig Octubre del any, 714. En lo qual dia ſe dona la batalla ſãgrẽta de totes parts, en la qual mori Almerique general del Rey don Rodrigo, y vuyt cents homens de acauall, y tres mil infants. Y com ſe perde lo general eſtigue caſi per perdres lo exer-

cit del Rey don Rodrigo. De la part del capita Tarif moriren deu mil homens de apeu, y tres cents cavalls Retiras lo Rey dõ Rodrigo, com sis millas, y pensant lo capita Tarif, que anaua fugint ana tras ell, y lo diuendres seguent de mig dia fins a la taade pelearan tant varonilmẽt, que de vna part y altre mori infinita gent, sens que de vna part, y altre se conegues victoria. Desta batalla hisque nafrat lo fill del Rey de Tunez, y capita general de vn tercio Mahomet Gil hait, y lo Compte don Iulia ab tres ferides, lo que senti molt lo capita Tarif. Ni dexaua de tenir gran sentiment lo Rey don Rodrigo vent la gran fortalesa de sos enemichs, per lo qual determina lo dia segnent de morir, o, vencer. Tingueren tant cruel pelea, que dels Christians faltaren aquell dia mil, y sinch cents homens de a peu, y vuyt cents de acauall, los nafrats de vna part, y altra eran sens numero. Tornaren a concertar la batalla per lo dimecres seguent, en la qual determina de exir en persona lo Rey don Rodrigo vent lo mal concert, y orde abq̃ los seus peleauen, y segons costum dels Goths, diuen entra en la batalla, ab vn carro de marfil adornada sa persona de corona de or, y altres insignies, y vestidures reals, conforme trobaren apres juntament ab son cauall nomenat Orelia, a la ribera del riu Guadalete. Volgue con dich exir en persona lo Rey don Rodrigo, y anaua peleant, y esforçant sa gent valerosament: pero com veu, que son cãp anaua de vençuda, y los Moros victoriosos, en particular que diuen alguns, que dos fills de Vitisa als quals lo Rey don Rodrigo, auia comanat dos parts del exercit se concertaren la nit antes ab lo capita Tarif, y Compte don Iulia, que dexarian al rey en lo mig de la pelea, sens consentir que ses esquadres peleassen, com diuen queu feren, y posaren en execucio. Lo q̃ no es creible: vna perq̃ estos no tenian molta amistat ab lo Rey don Rodrigo, altre perque los autors mes graues, que en esta historia, yo he llegit, non fan mencio de aquest cas, ara fos esta la ocasio, ara lo veures, que anauen tant de vençuda, y que los moros anauen tant victoriosos, vent que noy auia esperança de remey, hisque del camp fugint sens consentir, que ningul seguis. Y axi foren vençuts los Christians, morts molts, y altres catius, y despullats de totes les riqueses que tenian. No para fins arriba lo capita Tarif a Cordoua de la qual se ensenyori sens ningun treball.

Desijos de tenir en mans al Rey don Rodrigo, mana fer crides offerint moltes promeses, y libertats a qual seuol que li aportaria

portaria al Rey don Rodrigo mort, o, viu. Per lo qual se feren grans diligencies per les montanyes, y encontraren ab vn pastor que per estar vestit de les vestidures del Rey, se persuadiren, q̃ era lo Rey don Rodrigo, y axi lo aportaren deuant del capita Tarif, pero com lo Compte don Iulia conexia al Rey, traguels de aquell error, y engany en que estauen, dientlos, q̃ no era lo Rey. Interrogaren al pastor com portaua aquella vestidura, sols los sabe dir que apascentant les oue lles en aquella serra, vingue vn caualler, ab vn cauall molt cançat, y fatigat ab lo vestit, que ell portaua, y ab vn gesto irat, y colerich lo mana despullar, los çamarros, y sels vesti, fentli vestir los vestits, que ell aportaua, y demanantli, si tenia alguna cosa que menjar, li dona lo que alli tenia, y prenentli lo cayato li digue li amostras lo cami, y guiat vn bon tros de cami ueu, que sen anaua, y que al cap de vn rato lo perde de vista, sens que dell sabes mes noues. Lo que causa molt desgust al capita Tarif, y als seus per tenir pocas esperanças de pendre al Rey don Rodrigo. Del qual se saberen noues dos cents anys apres desta jornada, per vn sepulchre, ques descubri en Viseo ciutat de Portugal en vna Iglesia ab vn Epitafi que deya *Hic requiescit Rodericus vltimus Rex Gothorum*, q̃ volen dir. Aqui reposa Roderico vltim Rey dels Goths. Fou esta vltima pelea lany setcents, ycatorze conforme diuen tots los historiadors, encara que en lo mes, y dia varian, perque alguns diuen, que era en la Luna de Muharran, que era en lo Octubre, y seria segons aquest compte avint y tres, o, vint y quatre del mes. Altres diuen, que era lo mes de Xauel, que concorda ab lo nostre mes de Setembre, y diuen era a nou del mes en diumenge. En altres he trobat q̃ fou a quatre de Setembre, y en alguns a set, pera nostre proposit, y intent noya molt, que reparar en lo dia, puys sabē la veritat de la historia, que anam tractant en lo substancial, y principal. De manera que auent alcançada victoria del Rey don Rodrigo ab molta facilitat se apoderaren de Espanya, sens que apenes sels fes resistencia, ni pararen fins arribar als Pyreneos, dels quals no volgueren passar, per ser regne diferent, y no tenian orde sino de conquistar Espanya. Diuen alguns historiadors, que ab vuyt mesos se ensenyoriren de Espanya, altres que ab catorze, alguns que ab dos anys, y adalguns los apar questigueren finch anys. Tinch per mes certa la opinio que diu, que ab vuyt mesos, o, catorze, fou esta cōquista, vna perque apres de las peleas, q̃ tingueren ab don Rodrigo no

sels

ſels feu caſi reſiſtencia,y axi pogueren ab breu temps rendir a Eſpanya. Altre perque en mes mans an arribat dos cartes la vna del capita Tarif,en la qual auiſa al Rey Miramolin Almançor de la conquiſta de Eſpanya dient com ſols li faltaua a Seuilla,la qual auia dexat de conquiſtar per eſtar en aquella ocaſio inficionada de peſta,y la data de ſta carta es a tres dias de la lluna de Rages lany coranta,y quatre, que concorda ab lany.714.Laltra carta de don Pelayo, ab la qual eſcriuia al capita Tarif,com era legitim ſucceſſor del Rey dõ Rodrigo, y de las eſperanças q̃ tenia de cobrar Eſpanya, la data de la qual era de las Aſturias de Ouiedo a nou del mes de Iuliol de la era de Cæſar de ſet cẽts ſinquanta, y tres anys que concorda ab lany noſtre de 715. De ont ſe pot inferir, que ab vuyt meſos,o, catorze ſubiectaren a Eſpanya,y la poſarẽ debaix del mando, y poder de Miramolin Almançor.

E aqui acabada aquella gloria dels Goths tant alabada ab tantas victorias, que auian alcãçat,tant eſteſa deſde ſon principi, gent temuda per ſes proeſas, y amada per ſa llargueſa, y liberalitat,eſtimats de totas les nacions, que reſta dells? ſino vn triſt exemple de perdicio,y deſuentura, en que aparat eſta grandeza,y ſobcrania, en que tant mando, y mageſtat? verdaderament diu be Dauid que eſtos en cara que deus en la terra ſe auian de acabar *vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de principibus cadetis*. A que deſgracia que arriba Eſpanya, en que deſuentura los Eſpanyols. Pero della per molt que vullam eſpecular,y eſcudrinyar la cauſa, la principal trobarem, los pecats, en particular del Rey, y dels q̃ tenian lo mando, y ceptre, que eſtos en fi foren los que portarẽ Eſpanya en mans de Arabes, y moros, y la poſaren debaix del poder de Miramolin Almançor. Lo que eſtaua Prophetizat per alguns,molts anys antes que ſuccehis. Perque a mes de la torre encantada,quels pogue dar a entendre lo quels ſuccehi,com auẽ viſt, y a mes del pronoſtich, que referi al capita Tarif aquella dona Cabeçuda, de la qual auem dalt feta mencio, dich que ames deſtos, Sanct Methodi martyr tingue reuelacio deſta perdua de Eſpanya, com, o, podran veurer en les reuelacions de aqueſt Sanct,que trobaran en lo primer tomo de la Biblioteca ſanctorũ patrum,aont va parlant dels moros als quals diu Iſmaelitas, y diu que auian de ſer gent ſens miſericordia, y que Deu entregaria en ſes mans los Regnes de les gents per los pecats, y paſſant auant,parlant de Eſpanya diu q̃ auia de morir ab eſpaſa,y q̃ los

habi-

habitadors dellà auian de ſer catius. Tãbe diuen q̃ lo venerable Beda prophetiza eſta perdua de Eſpanya, y de S. Iſidoro diuen auia prophetizat lo matex. Les quals profecias la experiencia a amoſtrat ſer verdaderes, puys veyem vingue a parar Eſpanya en mans de Arabes, y moros.

Y antes de paſſar auant puys veyem, que vingue a parar per los peccats dels homens, Eſpanya en mans de moros, y que eſtigue debaix del poder de Miramolin Almançor, ab la breuedat poſsible los dire lorigen, y principi deſta nacio, lo que ſe no peſara als curioſos, y amichs de veritat.

Dels Reys moros.

LAny ſis cents, y trenta apres de Chriſto, los Sarracenos, Iſmaelitas, Arabes, y Ceuitas los quals auian ſeruit al Emperador Heraclio, en la guerra que tingue contra Coſdroe Rey de Perſia enfadarenſe ab los pagadors del Emperador, no ſols perque nols pagaua be lo ſou, ſino tambe perque los afronta de paraules, de ont ſe vingueren a amotinar contra del Emperador, en ocaſio, que Mahoma ya tenia algun domini, lo qual comença en les parts de Arabia, lany ſis cents, y nou apres de Chriſto. Per lo qual ſe juntaren los Iſmaelitas, Arabes, y altres, que tinch anomenat ab aqueſt, y anaren contra los Perſians, als quals venceren, y reſtaren ſenyors de Perſia, de tota la Arabia, y de gran part de Egypte, y de Syria. Y no curantſe lo Emperador, de ferlos reſiſtencia ſen entraren per Africa, y ſe apoderaren della. A Mahoma ſucchei lo primer Califa, o, Cali, apres Hali, ſucchei Homar, lo qual guanya la ciutat de Alexandria, y part de la Africa, Al qual ſucchei Autamã que ſubjuga la Lybia, y grã part de Ethiopia. Vingue apres Maula que continua la conquiſta de Africa, y en ella vence al capita Imperial Gregori, y mort Maula ſucchei en ſon lloch Abdalia, apres Abdemelech, fill de Maula, y adaqueſt ſucchei Auialgualit Miramolin Iacol Almançor en temps del qual ſe perde Eſpanya com llargament an oyt.

La ocaſio deſta perdua foren los pecats del Rey don Rodrigo en particular lo adulteri que comete ab dona Florinda filla del Compte don Iulia, y de dona Egilona, a la qual los Arabes anomenaren per infamia Caua. De manera que podriam dir que Caua fou lo principi de la ruina de Eſpanya. Y no me eſpante yo, que Caua fos lo principi, y ocaſio de la ruina de Eſpanya, puys altra Caua fou lo principi de la ruina del mon. Per ventura li aparexexa doctrina noua dir, que Caua fou lo principi de la deſtrucio del mõ, perque ſempre aura oit a dir, que Eua fou lo princi de noſtra deſtrucio, y perdua

dua dels homens. No diu mal en dir que Eua fou lo principi desta perdua, pero si estaua versat algun tant en llengua Hebrea veuria com lo nom de Eua es corrumput, y son nom era, Cauah, com en lo principi del sermo li tinch apuntat, demanera que Caua fou lo principi de la ruina del mon, y altre Caua lo principi, y ocasio de la ruina de Espanya.

Y encara que de la carta, que an oyt escrigue dona Florinda a son pare se podria collegir, la poca culpa que en aquell cas, y desastre tenia, no dexaua ella de conexer tenia culpa, y alomenos regonexia ser ella estada ocasio de tant gran dany. Lo que entendran ab lo que li succehi, y fi que tingue esta dama apres que fou cõquistada Espanya. Dõ Iulia ab sos deutes, y criats se retira en vn lloch no molt gran en la Andaluzia, lo qual anomenauen Vila Viciosa, y apres se digue Malaga per la ocasio que oyran. Desde alli enuia per sa muller, y filla dona Florinda, que estauen en vna ciutat de Africa ques deya Tanjar. Arribades que foren, y rebudes per lo Compte ab regozijo, per ser estada molta la absencia, dona orde, lo Compte en reparar ses terras. Pero sa filla dona Florinda estaua de ordinari affligida trista, moina, y melancolica, considerava la destruccio de Espanya, aduertia deont auia tingut principi, que era della, la mortaldat grã d Christiãs, y catiueri de molts, veyas per altra part deshonrrada, y sens esperança destament, qual ella desijaua, ab esta imaginacio enganyada del dimoni determina de morir desesperada. Y axi vn dia sen puja en vna alta torre tancãt la porta per dedintra perque no li poguessen impedir son intent, digue a vna Ama que cridas a son pare, y mare, quels volia parlar. Y desde la torre los feu vn rahonament de gran llastima, y dolor, y a la fi dell conclogue, que vna dona tant desdichada com ella, y tant desuenturada, no merexia viurer en lo mon ab tãta deshonrra, majorment sent causa de tant mal, y destruccio de Espanya. Y acaba dient pares en memoria de ma desdicha de aqui al deuant nos diga esta ciutat Viciosa, sino Malaca, vuy se acaba en ella la mes mala dona que a tingut lo mon. Y dient estes paraules sens voler oyr a sos pares, ni als altres que estauẽ presents per molt que la pregassen se llansa de la torre, de la qual caygue, y mori dins tres dias. Sa mare caygue mig morta y son pare lo Compte feu tant sentiment, y era tant gran lo pesar que tingue, considerant sa desgracia, y lo castich que Deu per sos pecats li enuiaua, que vingue a perdrer lo enteniment, y ab vn

La mort de dona Florinda, des[...] pare, y mare.

punyal

punyal se mata ell matex. Samare morir de vn cranch en los pits, de manera que axi castiga Deu la traycio que auia feta lo Compte, y a dona Florinda per lo grã dany, que auia causat. En memoria de aquest cas se diu aquella ciutat Malaga, encara q̃ se auia de dir Malaca, que axi la anomena dona Florinda. La raho es perq̃, ca, vol dir perque, y perque se acabaua alli vna dona mala digue que li diguessen Malaca. No crech quey haje ningu que li pese, serme vn poch detingut, y auer vn poch interrumput, nostra historia de la destruccio de Espanya, perque a mes de q̃ sean dit algunes coses de gust an oyt algunes coses no demasiat comunes, y que no tots an encontrat ab ellas.

PEro continuant nostra historia apoderats que foren los Moros de Espanya, y apres de auer pres a Tarragona en la presa de la qual tingueren gran dificultat, per ser tant fort, y tenir tants fossos. Dich que apres que tingueren Tarragona, y se ensenyoriren de Barcelona concertantse ab Munyos, que era senyor de Cerdanya que antigament se deya prouincia de Ceretania (que de a qui te nom la vila de Ceret, que esta junt a Perpinya) no sols foren senyors de Barcelona sino tãbe de Puigcerda de Rosello, y Pallars (deyas desta manera diuan alguns perq̃ los de aquell poble eren particulars seruidors de la deesa Pallas, y tambe diuen que li feren vn temple magnifich) y altres poblacions comarcanes a estas. Per lo qual molts Christians se retiraren en los Pyreneos en particular que tenian noues de molts Christians, que seren retirats en les montanyes de Sobarbe de Ripacorce de Arago, de Biarroa de Arcida, Ordoya, de Biscaya, y Alaua, y tãbe de les Asturies, ahont edificarẽ molts castells pera defensarse. Vent los nostres que estos auian alçat per Rey a don Pelagi, y que ells estauen apretats ya que seren juutats vn numero rahonable feyan algunes exides contra los moros, y tractauen los mal. Vingueren a terme que los moros se quexauen molt en parricular de Munyos que tenia lo mando per los moros. Deont prengue ocasio Munyos perque aquestas exidas que feyen los Christians, y quexas dels moros no redundassen en dany seu, de castigar, y executar iusticia ab alguns Christians. Pero per molt que fes no pogue ni estigue en ma sua impedir que dexassen los Christiãs de fer algunes exides, y perseguir de la manera, que podian als moros. Pero ventse los Christians apretats, desijosos de tornar en sa terra, y della expellir los moros, vent que les coses de França, y guerras della estauẽ ya

Los de Pallars se deien antigamẽt Aerenesios y perque grã part passaran en França Palearanesij.

y algun tant sosségades, per a-
uer Carolo Martello tingut victo
ria de Abdarrameno, y auer
mort a Eudo Duch de Aquita-
nia, tenint posat per president a
Auger Gothlant Cathalaunico
del opido q̃ auẽ dit dalt Catha-
launico, determinaren de acudir
alguns Christians a França, pera
demanar fauor a Auger Catha-
launico, y suplicarlo vingues a
Cathalunya per afauorirlos, y
traurer los moros della, lo q̃ feu
Auger Cathalaunico de bona ga
na. Be se q̃ diuẽ algũs, q̃ sens pre
garley los de sa terra, sino sols
de son propri motiu se resolgue
de venir per afauorir als Chris-
tians, q̃ estauen retirats en los Py
rineos, y traurer de catiueri als q̃
estauẽ en poder dels moros, y ex
pellir los moros desta terra. De
qual seuol manera sia vingue en
esta terra acompanyat de molta
gent principal en particular re-
ferexẽ nostras historias nou ca-
uallers principals q̃ vinguerẽ ab
Auger Cathalaunico q̃ forẽ Nau
fero, o, Napifero al qual a mõte
cateno li digueren de Moncada,
y a donat principi als de la casa
de Mõcades. Galcerã Guerau, q̃ a
donat principi als d̃ la casa de Pi
nos, Vgo de Mataplana, q̃ es cap
dels Cauallers Mataplanes, Guillẽ
de Ceruera, q̃ a donat principi,
als ques diuen de Ceruera, Gui-
llem Ramon de Ceruello, q̃ fou
principi dels ques diuen de Cer-
uello, Pere Alemany cap dels q̃s
diuen Alemanys, Ramon de An
glesola, q̃ dona principi als ques
diuen de Anglesola, Guibert de
Ribelles q̃ dona principi als q̃s
diuen de Ribelles, Berẽguer Ro-
ger de Aril, q̃ dona principi als
dela casa de Aril. Vingueren
dõchs estos principals cauallers
ab Auger Cathalaunico, y ab grã
exercit de Goths entrarẽ per Ca
thalunya guiats per los Christiãs
q̃ en les montanyes estauen reti-
rats, anarẽ a Ampuries, y alli po
sarẽ cerco. Pero per los molts
frets, q̃ en aq̃lla ocasio feya sen
malalti Auger Cathalaunico, y
mori.

En lloch del qual de consenti-
ment de tots elegiren per capita
a Napifero de Mõtcada lo qual
a monte Cateno se deya de Mon
cada, La raho desta denomina-
cio es que en vna part dels Pyri-
neos, y auia vna cadena q̃ esta-
ue ab dos argolles en dos parts
de la montanya, la qual diuẽ ser
uia per guarda con apalench dels
Christians, que estauen alli reti-
rats, o, seruia pera posar la des-
pulla, q̃ aportauen dels enemichs,
de a qui prengue nõ aquella part
de montanya, mõs catenus, y de
a qui Napifero se digue de Mõ-
cada. Estas cadenas posa alli Põ
peio, quãt ague vẽçut en Espanya
a Sertorio, y en aq̃ll lloc anome-
nã trophei Põpej. Mort q̃ fou
Auger Cathalaunico retirarẽse
los Christians, y los q̃ eren vin-
guts en cõpañia de Auger Ca-
tha-

thalaunico en los Pyreneos ſens volerſen tornar en Frãça, aguardãt ocaſio pera poder exir ab sõ intent, y lo q̃ preteniẽ. Era tãt lo deſig q̃ teniã de expellir los moros deſta terra, q̃ ab los Chriſtians, q̃ eſtauen catius, y ſeruian als moros tractauẽ de alçarſe vn dia. Pero eſtos q̃ eſtauen catius nunca goſaren, pero pregauen als q̃ eſtauen retirats en los Pyreneos, que emprenguessen eſta guerra offerintlos ſeruir a ells cõ ſeruiã als moros. Deõt diuẽ vinguerẽ algũs mals vſoscõ Cucuçia Arcia, Axerquja a Inteſtia, y altres.

Eſtant en eſtes pretencions los noſtres, y ague gran mutacio en les coſes de França perque apres q̃ Carolo Martello, ague expellit a Attima com diu la hiſtoria Annoniana l. 4. de geſtis Frãcorũ c. 57. O com diu Blondo, Attinus de Narbona, y a Amorreo q̃ era vingut pera ſocorrer a Attima mori lo any 741. al qual ſuccehiren dos fills Carlo Maño, y Pepino. Poſas a mõge en Roma Carlomaño lany. 748. y lany 750. reſta Rey de França Pepino, lo qual poſa pau entre los Franceſos, q̃ eſtauẽ en Eſpanya, y los moros. Mort q̃ fou Pepino ſucchi en ſon lloch sõ fill Carlo Magno, lo qual auent ſoſegades les coſes de França vent la cõſtãcia, q̃ teniã los Chriſtians retirats en les mõtanyes, enuia a Milon cunyat ſeu, o, cõ diuẽ alguns a Roldã nebot ſeu, lo qual vingue ab gran exercit, y junts ab los Chriſtians, q̃ eſtauẽ en les mõtanyes comẽçaren entrarſen per Eſpanya, prẽguerẽ a Empuries, Girona, y Vich, y tãbe prẽgueren a Barcelona, de la qual en aq̃lla ocaſio tenia lo gouern Zatis moro, y en ſon lloch poſaren a Addon ſarraceno, o, com diu Çurita a Dola, perq̃ en nõ, y feu de Carlo Magno tingues la ciutat de Barcelona. Feu Cõpte de Vich a don Borrell, de Girona a Rhoſtagno, o, Araſtagno, y de Empurias a don Armengol lo qual tambe fou Cõpte de Vrgell Aguardaua lo Rey a ſon exercit en vna vall q̃ li deyã la vall magra, y cõ vingue lo exercit ab tãta proſperitat, y ab tanta deſpulla dels moros, edifica vn moneſtir en aq̃lla vall de Monjos Benets, que li diuen la graſſa per auer mudat lo nõ a la vall, y no dirli cõ antes magra ſino la vall graſſa. Nis contenta de aſſo Carlo Magno, ſino perq̃ lo gouern fos millor, y los cauallers reſtaſſen honrrats, y proſperats diſtribuy eſta terra per Comptats, Beſcomptats, Baronies, Condos varueſſors, y Seneſcals com apres direm.

Hiſtor. Anno. l. 4. c. 57.

Ara parẽ en aqueſt diſcurs, y encara que li aparegue quẽ dech ſer oluidat de la reſpoſta a la dificultat, que al principi propoſi deont ſe deya eſta terra Cathalunya, y los habitadors della Cathalans, y donar raho perque apres

Perq̃ ſe diu Cathalunya, y ſe diuẽ Cathalans.

pres nom de Auger Cathalaunico, y dels Cathos, y Alans, vull respondrerli antes de passar auant. Lo que feren Carolo Martello, y son fill Pepino en procurar de expellir los moros desta terra, y lo que feu Carlo Magno, son fill, y altres com apres veurem tingue principi de venir de Aquitania Auger Gothlant Cathalaunico, deont era raho que dell se prengues nom, y que esta terra se digues Cathalunya, y los habitadors della Cathalans. Tinguen ara punt, y perque Auger Cathalaunico, prengue aqst nom per ser president del oppido Cathalaunico del qual dalt auem fet mencio, y aquest oppido se anomena desta manera, per estar alli los Cathos, y Alans no me apar mal lo que antes deyam, que esta denominacio de Cathalunya, y Cathalans es vinguda de Auger Cathalaunico, y dels Cathos, y Alans.

Y continuant nostra historia deya antes que tenia lo gouern de Barcelona, pet los moros, Zatis, lo qual diuen resta ab lo matex mando pero en feu del Rey de França Carlo Magno, y si es axi ve be lo ques diu, que fou acusat de infidelitat, deont lo priuaren del carrech, y en son lloch posaren a Addo, lo qual tingue lo gouern de Barcelona en nom, y feu de Carlo Magno. Tenint aquest lo mando succehi q̃ Luis fill de Carlo Magno viuint encara son pare anant a Tortosa volgue passar per Barcelona, pero nol dexarẽ entrar los Moros, lo que senti molt Luis, y axi apres de esser tornat de Tortosa concerta ab los moros de Narbona, que enuiassen a sercar, a Addo, lo qual acudi en Narbona dexant en son lloch en Barcelona, a vn parent sen nomenat Gamiro Estant en vn conuit Addo fou pres, lo que saberen los moros, que estauen en Barcelona, y axi elegirẽ per Rey a Gamiro, y perque temian de Luis fill de Carlo Magno enuiaren a demanar socorro als moros de Arago, y Cordoua. Pero antes que vingues socorro acudi Luis ab tres exercits, lo primer impedia lo pas: perque no vingues socorro, y estaue en lo congost de Martorell, lo segon posa cerco a Barcelona sẽt capita Rostagano Cõpte de Girona, y en lo tercer estaua lo Rey aparellat per lo q̃ seria menester. Donarẽse tãt bona manya en lo cerco de Barcelona, q̃ se aguerẽ de rẽdir los moros, fou cõtẽt lo Rey Luis abq̃ los moros no habitassen dins Barcelona, fols dona licencia lo Rey Luis al Rey Gamiro ques retiras en vna part de la ciutat que vuy diem lo Regomi prenent nom del Rey Gamiro. *Del Regomi.*

Entra lo Rey Luis en Barcelona, y la primera cosa q̃ feu, fonch venir en esta sancta Iglesia en la qual estam, que era a les hores mesqui-

mesquita dels moros, y feu la beney, redificantla ab titol de sancta Creu, y de sancta Maria. Elegi a don Ioan per Bisbe, y institui quaranta canonicats, dels quals se atura la hu per ell, diuen eren estos canonges reglars. Pero en ningun acte ni escriptura auctentica he trobat se anomenassen canonges reglars, mes quo constaria del temps, en que forē estats dispensats, puys veyem que vuy nou son, demanera, que tinch per cosa molt aueriguada, que nunca son estats los canonges de la Seu de Barcelona reglars, y axi les histories quels anomenen reglars, entenc se enganyen, com tambe se enganyē, pēsant que la Seu fou, primer la Iglesia de S. Iust, y S. Pastor. Perque encara que atorguem que la Iglesia de S. Pastor fos estada al gun tēps catedral, lo q̄ pēs no consta de ningun acte ni Escriptura auctentica, ni pens, y ames que tradicio, pero era antes dels moros, que apres sempre, fou cathedral esta sancta Iglesia en la qual estam.

Y perque lo estament della, y lo punt en que vuy esta es molt diferent del que tenia en son principi, entenc los fare seruey, en dirlos breument, lo q̄ toca a esta sancta Iglesia, desde son principi fins al punt, y perfectio en que vuy esta.

De la Seu de Barcelona. Lo Rey Luis, com antes los deya fill de Carlo Magno entra en Barcelona, y acudi aont estaua la mesquita dels Moros, que era aont esta ara edificada esta sancta Iglesia, la qual feu beneyr ab titol de sancta Creu, y sancta Maria, y asso era lo any 805. cō consta de la historia Annoniana lib. 5. cap. 5. y com apres que los Christians agueren cobrat a Barcelona, la tornaren apendre los Moros algunes vegades en en particular en tēps de dō Guifre Pelos, y de don Borrell tingue necessitat de ser esta cathedral reparada. Y axi Carlo Magno tractade son reparo, enuiant deu lliures de argent per aquest efecte, com consta de vn acte, questa en lo archiu de la Seu en lo primer llibre deles antiquitats folio nono, de vna lletra, que escriu Carlo Magno a Frodoino, Bisbe de Barcelona. *Histo. Ann. l. 5. c. 5.*

Tambe entengue en reparar la Luis son fill, com consta de vnes lletres questan en lo archiu de la Seu Quinto Idus Septembris anno primo sui Regni, q̄ era lo any 814. y trobarlesan enlo primer llibre de les antiquitats folio primo, & secundo.

Tercerament fou reparada esta sancta Iglesia apeticio dels Canōges per don Ramon Borrell, y sa muller Hermisendis septimo Idus Martij, lo any 1009. com consta de vn acte en lo primer llibre de les antiquitats folio secundo. Y desta manera

nera estigue fins lany 1046.

Quartament ab lo fauor de don Ramon Berenguer lo vell, y de ses mullers Elisabeth, y Almodis fou reparada, y posada mol apunt ajudant tambe a la fabrica don Gilabert Bisbe de Barcelona, lo ques feu del any 1046. fins al any 1058. En lo qual any a les Calendes de Desembre, q̃ era a diuuyt de Noẽbre, fonch esta sancta Iglesia consagrada sent presents don Ramon Berenguer lo vell, y los Archabisbes de Narbona, y Arelatense.

Desta manera estigue fins al any 1299. en lo qual temps casi de fonaments en forma de Creu com te ara se torna edificar, cõ consta de la escriptuta questa en les dos pedres deuant de la Sala, que diuen desta manera. *In nomine domini nostri Iesu Christi, ad honorem Sanctissimæ Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus, Sancti, ac Beatæ Mariæ, ac Sanctæ Crucis, Sanctæque Eulaliæ, cuius sanctissimum corpus in ista requiescit sede, opus istius Ecclesiæ fuit inceptũ, Kalendis Maij, anno a Natiuitate Dñi Millesimo, ducentissimo, nonagesimo nono. Regnante Illustrissimo Domino Iacobo Rege Aragonum Valẽtiæ Coriscæ, Comiteque Barcinone.* Deont inferexan, que lo Rey don Iaume lo auenturos la edifica, encaraque sino menganye de la escriptura de la pedre sola ment se collegeix, que regnaue don Iaume, quant se torna edificar esta Seu.

Dura desta manera fins ales Calendas de Noembre del any 1329 en lo qual temps don Alfonso desde aont esta la pedra escrita deuant de la Inquisicio fins al cap del cor edifica com consta de la lletra questa en la pedra que diu desta manera. *In nomine domini nostri Iesu Chresti Kalendis, Nouembris, anno, Domini 1329. regnante domino Alonso Rege Aragonũ, Valentiæ, Sardiniæ Corsicæ, ac comes Barcinone, opus huius sedis operabatur ad laudem Dei, & Beatæ Virginis Mariæ Sanctæ Crucis, sanctæque Eulaliæ.*

Apres don Francesch Clement Capera Patriarcha de Hierusalem, y Bisbe de Barcelona edifica lo restãt, de la seu desdel cor, y les claustres, lo qual mori a catorze de Desembre lany 1430. y sepultarenlo en la capella de S. Clement. Y ara vltimament lo molt Illustre, y Reuerendissim Señor don Ioan Dimas, Loris Bisbe de Barcelona, me apar que a acabat de posar en son punt esta sancta Iglesia ab lo tabernacle que a manat fer ab la Perfecio, que tots saben, y poden, veurer.

Io pens no aura pesat a ningu oir estas cosas, de la edificacio desta sancta Iglesia, encara que ajam interromput vn poch nostra

stra historia. En la qual anauem dient com lo Rey Luis, fill de Carlo Magno entra en Barcelona lany 805. lo qual crea Compte a Bara, o, Bera, o, com diuen altres Beron, com diu la historia Annoniana li. 4. capit. 107. tenint lo presidi en Barcelona, los Goths: perque los Cathalans sols ocupauen los Pyreneos, y Empurias. En Aquitania dexa Luis a Ayzo visogoth. Estant absent Luis gustaren los Goths de ferse senyors desta part de Espanya. Ayzo tenia los matexes intents. Tractaren aquestos pensaments ab Bara, que era Compte de Barcelona, y començaren a posar en execucio son intent. Pero fou acusat Bara, y ja que al principi negaua locas, pero en la monomachia, y duello, fou vençut, y confessa, lo q̃ antes negaua. Condemnarenlo a mort, y apres vsant de misericordia commutarenli la sentencia, en vn desterro a Rothomago, y axi los traydors se diuen en esta terra traydors com Bara. Pero voldria que aduertissen, q̃ Bara no era Cathala sino Goth.

Bara Cõpte. *Hist. An. l. 4. ca. 107.* *Bara traydor.*

Y vẽt lo Rey Luis, lo perill en q̃ estaua la ciutat determina de elegir altre Cõpte, y per aq̃st effecte enuia lo Rey a Elizacar Abat com diu la historia Annoniana l. 4. c. 14. lo qual prega a dõ Bernat home valeros, y principal dels Goths de la Gallia q̃volgues acceptarllo carrech de Cõpte de Barcelona. Accepta lo carrech, y gouerna tant be, que cõserua a Girona, Empuries, y Barcelona en domini del Rey Ludouico. Y com nostra regio se fos vn poch destruida per la vinguda de Ayzo, y dels Goths de la Gallia Narbonense, quel afauoriren, donaren lloch als Cathalans, que stauen en los Pyreneos, y Empuries, conuidats per los Cathalãs, que de Aquitania ab Ayzo eran vinguts. De a qui entendran, quant enganyats vã los que diuẽ que don Bernat fou lo primer Compte de Barcelona. Perque si parlen de la dignitat de Compte, sens subieccio, ni feu al Rey de França, ni don Bernat se podria dir Compte, perque esta dignitat comença ab don Guifre Pelos, com dirẽ, lo qual sols tingue en lo feu del Rey de França que nomenan noble, sens ninguna altra subieccio lo Comptat de Barcelona. Pero si parlan desta dignitat de Cõpte, ab la subieccio al Rey de França, no fou tampoch, lo primer don Bernat, lo qui se anomena y tingue titol de Compte, sino Bara com consta claramẽt de les histories Frãceses en particular de la hist. Annonia. l. 4. de gest. Frãcor. c. 107.

Histori. Ann. l. 4 c. 14. Don Bernat Compte. *Hist. An. l. 4. c. 107.*

Mori don Bernat lany 839, y per honrrar a don Guifre, o, Iofre cosi de don Bernat capita del castell Arria en Conflent, donarenli lo Comptat de Barcelona, y encara que en la hi-

Don Iofre Compte.

historia de aquest Cōpte, y dels demes, y aje molt que dir, pero sent lo temps breu, y les coses q̄ resten a dir moltes, contentarnos em, de dir de cada hu lo mes notable, La primera cosa q̄ feu aquest Compte, fou que vent, lo que los Moros auien fet per pendre a Barcelona, en temps de dō Bernat, y lo que auien ya fet en pendre a Vich, determina de anar ab vna armada contra los moros de Tortosa. Pero defensant se be los moros, sen ague de tornar sens pendre la ciutat, tornasen costejant fins al mar de Empuries, y cobra les terres, que Aymo, y altres moros auian preses. Deont no sols feu merce lo Rey, y Emperador Luis a don Iofre sino tambe als cauallers, quel auian acompanyat en particular als fills, y descendents de aquells nou cauallers principals, que eren vinguts ab Auger Cathalaunico, y axi los dona moltes terres, donant los titols de Barons, los quals foren Montcada, Pinos, Mataplana, Ceruera, Ceruello, Alemany, Anglesola, Ribelles y Arill.

Don Salamo Cōpte.

EN esta ocasio ere compte de Cerdanya don Salomo, lo qual estaua sentit de que lo Rey agues llançat ma de don Iofre, y nodell per lo mando, y gouern de Barcelona, pensaua se li feya agraui. De aqui vingue, que sempre pensaua de que manera podria fer llenar lo Comptat a don Iofre, y en resolucio mogut de enueja acusa a don Iofre al Rey escriuintli, ques tractaua com a senyor absolut de Cathalunya fent coses que perjudicauē molt a la auctoritat, del Emperador, que en aquella ocasio era Carlo Caluo, que succehi a Lothario fill de Luis. Lo major fonament que podia tenir don Salomo era veurer, que ocupat don Iofre en les cosas de Cathalunya contra los moros no podia acudir a les reuolucions, que y auia en França: pero lo fonament principal era enueja, que tenia a don Iofre. De aqui prengue ocasio lo Emperador de enuiar a sercar, a don Iofre. manantli que acudis en Narbona, aont estauen los Embaxadors del Emperador los quals tenian orde de no venir per aquest efecte a Barcelona perque nos seguis algun escandol, y inquietut. Acudi en Narbona don Iofre ab vn fill, q̄ tenia, lo qual se anomenaua don Iofre, o don Guifre Pelos, deyas desta manera, per tenir cabells, aont los altres non acostumen de tenir. No he pogut trobar en ningun autor, en quina part tenia aquestos cabells, lo mes ques troba es en los annals de Giles, en los quals se fa mencio de vn Guifre planta pelosa, y si es aquest de qui anam parlant, podriam inferir tenia aquestos cabells,

Perque's diu don Gifre Pelos.

Annals de Giles.

bells,en la planta del peu,per lo qual li digueren Guifre Pelos. Demanera,que acudi don Guifre ab son fill Guifre Pelos en Narbona. Y quant estigue deuāt dels, qui eran vinguts per part del Emperador, tractantse son negoci,sentis molt del cas, per quel auian enuiat a sercar, y fou major lo sentiment,que tingue, quant vn criat del Emperador, per deshonrrarlo,lo prēgue per la barba,la qual tenia llarga,del qual se senti com dich tant don Iofre,que posant ma a la espasa, que aportaua, li pega tant gran colp al cap,que li acaba la vida. Mogue a tanta colera als presents aquest cas,que nos contentaren de portarlo pres al Emperador;pero encara vns caualllers parents del cauallér mort, quant foren en la vila nomenada Santa Maria del Puig de Frāça,mogueren vna gran questio, y en la reuolucio della, mataren a don Iofre,al qual soterrarē en la dita vila de Santa Maria, era lany. 858. Los criats del Emperador tingueren a be de portar a son fill don Guifre Pelos al Emperador. Y contant lo cas al Emperador,senti molt tot lo q̄ en aquest negoci auia succehit, en particular la mort de don Iofre,al qual amaue molt. Y vent a son fill don Guifre Pelos de poca edat,entengue seria acertat comanarlo adalgū cauallèr principal,fins que aplegas a edat de poder tenir lo Comptat de Barcelona:perque a les hores sols tenia sis anys, y acomanal a don Baldoino Compte de Flandres, y entretant dona lo Comptat de Barcelona, a don Salomo, que era Compte de Cerdanya, lo qual gouerna fins a tāt,que Guifre Pelos lo mata com apres direm.

Mort de dō Iofre.

Estigue don Guifre Pelos en casa de don Baldoino Compte de Flandres, ahont se aficiona y enamora de vna filla del Compte,y lo amor para, en que resta prenyada la filla del Compte. Lo que senti molt la Comptesa, que era germana del Emperador Carlo Caluo. Pero com a dona sauia, y discreta dissimula lo cas lo millor,que pogue,y feu li prometre,y jurar,que quant tindrie lo Comptat de Barcelona, ques casaria ab sa filla, lo q̄ feu don Guifre. Perque quant tingue edat de poder ser Compte de Barcelona,per trassa de sa sogre vingue a Barcelona en abit de peregri,acompanyat de vna criada vella de casa sa sogra,dona sauia y discreta,y seguint lorde de sa sogra,ana a casa sa mare,que viuia en lo Palau(lo qual segons lo que apres direm de la mort de don Salomo, estaua en lo carrer de Beseya, lo qual per aquest efecte se anomenaua de aquesta manera, perque basileos en Grech, vol dir Rex) y per lo senyal que tenia coneguel sa

Perq̄ se diu lo carrer de Beseia.

ſa mare. Procurarē de juntar los cauallers, y principals de la ciutat, los quals determinaren que a ell li tocaua lo Comptat de Barcelona. Y com veya, que no podria venir a ſero, que no matas a don Salomo, reſolgue de matarlo. Lo que poſa en execucio en la plaſſa de les verſas, q̄ diem ara de les cols.

Mort de don Salomo.

Apres de la mort del qual lo juraren en Compte de Barcelona lany. 877. Y com auia promes de caſarſe ab la filla del Compte de Flandres, quāt ſeria Compte de Barcelona, no ſe oblida ni dexa de complir la paraula, que auia donada, antes be enuia a ſercar a la filla del Compte ab la decencia, y autoritat que li pertania, y arribat en Barcelona ſe feu lo caſament ab gran contento, y alegria de tots. En eſta ocaſio ana lo Cōpte de Flandres al Rey de França, que era Ludouico Balbo, fill del Emperador Carlo Caluo, per alcāſar perdo per dō Guifre Pelos, lo q̄ cōcedi Ludouico, y cō firmali lo Cōptat de Barcelona.

Don Guifre Pelos Cōpte de Barcelona,

De aqui prengue ocaſio don Guifre Pelos de anar a beſar les mans al Rey, encara que alguns diuen, que lo Rey, o Emperador (que vn titol y altre tingue) lo enuia a ſercar. Tenia pelea lo Emperador ab los Normandos, que eran entrats en França, en la qual pelea don Guifre Pelos, y los demes cauallers Barceloneſos quel eren anat acompanyar pelearen tant be, que alcançaren victoria dels Normandos. Aqui contan, que acoſtantſe dō Guifre Pelos al Emperador ab moltes nafres, que corrian ſanch de la guerra, li demana armes, perque a les hores ſols eren ſes armes vn eſcut de or. Lo Emperador banyant la ma en la ſanch de les nafres de don Guifre Pelos, paſſa los quatre dits plens de ſanch ſobre lo eſcut de or, ſent quatre ralles colorades, dient, eſtes ſeran voſtres armes Compte. Y de aqui es que quatre barres vermelles ſon les armes de Cathalunya, que ara per la vnio que ya entre Arago, y Cathalunya, diem de Arago. En eſta abſencia de Cathalunya, que auia fet don Guifre Pelos, li vingue ren noues, que los moros ſen en trauen per Cathalunya, y cō ya ſe auian perdudes, moltes terras. Determina lo Compte de demanar fauor de gēt, y diners al Emperador. Y has de aduertir, que ya en eſta ocaſio era mort Ludouico Balbo, y tenian contiendas dos fills baſtarts, que tenia ſobre lo Regne, que era Luys la hu, y laltre Carloto, en lo qual medi demanaren los Franceſos al Emperador Carlos Gros, pera que remedias aquellas contiendas, y era lany. 883. y lany ſeguent de 884. ſent aqueſt Emperador ſucchi, lo que anam dient del fauor, que demana don Guifre

Las armas q̄ Cathalunya

Pelos

Pelos al Emperador pera expellir los moros de Cathalunya. Lo que no pogue fer lo Emperador per la guerra que tenia ab los Normandos, que no estauen del tot quiets. Pero digueli, que no reparas en anar a Cathalunya, y expellir los moros della, que desde a les hores li concedia lo Comptat de Barcelona, y Principat de Cathalunya, franch sens subjeccio al Rey de França, sols se aturaua quey agues recos, y apellacio al Rey de França en coses graues, la qual subjeccio y feu anomenen los nostres, *feudum nobile*, *seu feudum honorarium*. Esta donacio se feu lany.884. la qual esta en lo Archiu del Rey en Barcelona, com diu Beuter.

Don Guifre Pelos primer Compte proprietari.

Resta lo Comptat de Barcelona, sols subjecte ab feu honrrat al Rey de França.

De aqui inferexen dos cosas, la vna, que de aqui vingue posarse en les cartes, y actes lany del Rey q̄ en França regnaua, lo que apres se lleua en vn Concili, ques tingue en Tarragona, en temps del Rey don Alfonso, fill de don Ramon Berenguer, y de dona Petronilla lany. 1180. En lo qual entre altres coses se ordena, que los notaris en Espanya, no vsassen del calendari dels Reys de França, en los actes, puys ya los Reys de França no tenian dret en Cathalunya, sino que posassen lany de la encarnacio del fill de Deu. Lo q̄ dura fins lany.1350. en lo qual per orde del Rey dō Pedro tercer se resolgue en les corts de Perpinya, a quinze de Desembre, ques posas lany de la Natiuitat, y no de la Encarnacio.

Laltre es, que fins en aquella ocasio lo Rey de França donaua lo Comptat de Barcelona, aqui li aparexia, y per al temps, q̄ li donaua gust, lo que no feu apres desta franquesa, sino que succehian per herencia, cōforme veurem. De manera que aquest fou lo primer Compte, que tingue lo Comptat de Barcelona franch, sens subjeccio elguna al Rey de França, sino es la que tinch apuntada, pera coses de apellacions, en lo feu noble.

Y sim diuen aquesta subjeccio vuy no la tenē los Cōptes de Barcelona al Rey de França, en quin temps, y per quina ocasio se lleua. Responch, que esta subjeccio, y feu se lleua en tēps del Rey dō Iaume lo auenturos, lo any.1238. a tres de Maig, dia de la inuencio de Sancta Creu, per lo Rey de Frāça Luys lo sanct. En lo qual any lo Rey don Iaume renuncia al Rey de França a Carcassona, y Besiers, y casa sa filla don Isabel ab lo infant dō Phelip, fill primogenit del Rey sanct Luys.

Quant se lleua esta subjeccio al Rey de França.

Y continuant nostra historia, determina don Guifre Pelos de venir a Cathalunya acōpanyat de molta gēt, que li dona son sogre lo Compte de Flandres, y jūtament ab alguns cauallers principals,

cipals,que diuen foren Guillem de Mediona cauallèr Frances, que apres diuen fou Compte, Pere Alemany,que era de Alemanya, Gibert de Belloc. Lo que nou tinch per cosa certa,perque aquestos llegim, que vingueren en altra ocasio,de qualseuol manera sia,vingue a Cathalunya, y ab breu temps cobra les terres, que los moros li auian pres desde Narbona,fins a Barcelona, y desde Barcelona,fins a Lleyda: les quals terres possehi pacificament,ab la franquesa que tinch dit.Pero com ningu se pot escapar de la mort, tingueren fi sos dias,y acaba com los demes. *Vos autem sicut homines moriemini, &c*:y soterrarenlo en lo monestir de Ripoll,lo qual lo matex don Guifre pelos auia manat edificar,lo any vuyt cents vuytanta vuyt.

Mort de don Guifre Pelos

Tingue aquest Compte quatre fills,lo primer,que fou lo que agué de sa muller antesde ser casat se digue don Rodolpho, lo qual primer fou Abat del monestir de Ripoll, y apres Bisbe de Vrgell. Lo segon se digue don Iofre,o Guifre com lo pare, lo qual diuen,que mori de poca edat enmetzinat. Lo tercer se digue Miro,lo qual succehi diuen en lo Comptat de Barcelona. Lo quart se digue Sunyer, que per mort de don Armengol,que mori sens fills,vingue a ser Cōpte de Vrgell.

PERO antes de passar auant, y tractar de don Miro Compte de Barcelona,sera be aduertir dos cosas. La primera seruira de desengany,als qui auran vist les histories,que tenen de ordinari entre mans,de les cosas de Cathalunya,en les quals trobaran,que apres de don Guifre Pelos succehi en lo Comptat don Miro,persuadits,que don Guifre fill de don Guifre Pelos mori de poca edat,enmetzinat,sens que vingues a ser Compte de Barcelona.Dich, que lo primer aduertiment seruira de desanganyar estos,y traurels de error. Perque aquest don Guifre visque dos anys apres de ser mort son pare, en lo qual temps fou Compte de Barcelona;y perque no entenguen que parle de gracia, y que es inuencio mia, de gracia que los curiosos prenguen treball de anar a S. Pau, y deuant de la Iglesia trobaran vna pedra grauada de Marbre, que serueix de caualcador, en la qual trobaran esta escriptura. *Sub hac tribuna iacet* (en la pedra falta, *iacet*) *corpus Vuifedri Comitis Barcinon. Filij Vuifedri quoq; Comitis,qui obijt an.* 914. Aduertescan que a don Guifre fill de dō Guifre anomena Cōpte,y diu que mori lany. 914. y com don Guifre Pelos segons concordé tots los Historiadors, mori lany. 912. inferescan, q̄ son fill dō Guifre fou Cōpte de

Don Guifre fill de don Guifre Pelos Compte de Barcelona.

de Barcelona, y que tingue lo Comptat dos anys. Y per no tenir aquest Compte fills, succehi en lo Comptat son germa tercer, q̃ era dō Miro. Y perq̃ en tēps de dō Guifre Pelos, y de don Miro fill seu, sent xich, succehi lo q̃ cōtā de fra Gari. Ab la breuedat possible los voldria dir, lo q̃ toca a esta historia d̃ fra Gari.

Historia de fra Gari.

Lany vuyt cents vuytanta, se retira en la montanya de Monserrat vn home de bona vida y fama, nomenat fra Ioan Gari, en vna coua, questa mes baix de alli, ahont vuy esta lo Monestir edificat. En lo qual lloch viuia ab molta asperesa, y penitencia, tractant molt de veres de les coses de sa consciencia. Y com lo dimoni de ninguna cosa senta mes pena, que de veurer persones, q̃ tracten de mirar per sa consciencia, y seruir al Señor, determina de proposit veurer si podria tentar aquest hermita, y fer lo apartar del seruey del Señor. Per lo qual se resolgue en fer dos cosas, la vna de anar en forma de home, y hermita a la coua de fra Gari, dientli, que desijaua en aquella montanya fer sancta vida, y tractar de penitencia, y mortificacio. Y com lo intent de fra Ioan Gari era bo, apáreguel i no li podia danyar aquella compañia, y contentas de q̃ aquell, que li venia en forma de hermita, estigues en la matexa montanya, en altra coua, la qual vuy se diu la coua de Sathanas.

Laltra cosa que ordena lo dimoni, fou aturmentar vna filla que tenia don Guifre Pelos, y apres de molts conjurs, digue q̃ no exiria lo dimoni della, sino per les oracions de fra Ioan Gari hermita en la montanya de Montserrat, y que per aquest efecte auia de estar nou dies en la coua de fra Gari, lo que cregue lo Compte. Y axi se resolgue lo Compte de portar a la coua de fra Gari sa filla, y apres de moltes prechs y per la intercessio de son companyo, lo hermita, se contenta fra Gari de admetre en sa compañia la filla del Compte, lo qual sen baxa en Monistrol. Ara miren les traces del dimoni, pera que fra Gari se diuertis del seruey de Deu, y tropeças en la ocasio, com realment tropeça: perque tentant lo dimoni, lo que pogue a fra Gari, descuydantse, y tenint la ocasio tant cerca, peca ab la filla del Cōpte, y cō vn pecat ne aporte altre, y vn abisme cride altre abisme com diu Dauid, seguint lo consell de son companyo, mata a la filla del Compte, persuadint se que seria de gran escandol aquell pecat sis venia a saber, perque encara, q̃ tots los pecats sien escandalosos, pero los dels religiosos, y ab aquexa materia acostumen ser de gran escādol. Demanera q̃ ab aquest altre engany de son companyo mata la filla

Pecat de fra Gari.

Psal. 41.

Mort de la filla del Cōpte.

filla del Compte y la soterra. Y pujant lo Cõpte al cap dels nou dies demanant de sa filla, respõgue fra Gari, q̃ no sabia, sino q̃ estaua curada, y q̃ ell se auia persuadit, que sen ere baxada a Monistrol. Senti molt lo Cõpte, lo no trobar sa filla, pero major era lo sentiment, que tingue fra Gari, en particular quant son cõpanyo se li descobri, y lo incitaua a desesperacio, dientli, q̃ era de sa penitencia, y en q̃ auiã parat ses asperesses, y com era possible, que vn home q̃ auia comes tals pecats nos desesperas.

Lo que aguere fet fra Gari, sino agues posat los vlls en la misericordia diuina, de la qual cõfiat, sen ana en Roma, y posat deuant del summo Pontifice, cõfessà ses culpes, y pecats, y demana per ells penitencia. La qual fou, que tornas al matex Montserrat, pero los genolls per terra, posats tambe los vlls en ella, com a bestia, que son menjar fossen herbes, y que begues aygua, y asso fins atant, que vn xich de tres o quatre mesos nat, li digues, q̃ ya li eren perdonats los pecats. Pregue de bona gana fra Gari esta penitencia, y estigue desde Roma fins a Monserrat set anys. Visque alguns anys en las faldes de la montanya, y cõ les vestidures se li rõpessen, y los cabells ab tãt tẽps aguessen molt crescut, parexia mes Onso, o altra bestia fera, q̃ no home, y desta manera menjant herbes, y beuent aygua, y fent altres penitẽcies, ploraua ses culpes, y demanaua perdo al Señor de les offenses, que contra la diuina Magestat, auia comeses.

Penitencia de fra Gari.

Succehi que anant lo Compte de Barcelona don Guifre Pelos a caçar porcs senglars, aplegaren los caçadors, ahont estaua fra Gari, los quals pensant se portar vna gran caça al Compte, y algun monstruo li portaren a fra Gari. Folgas molt lo Compte de la caça, y mana quant fou en Barcelona, quel posassen debaix de la escala de son Palau, que era a les hores vna casa que esta junt a les Magdalenes. Per festas de Nadal auent lo Compte conuidat molta gent principal portaren al monstruo ahont menjauen, per donar contento als conuidats, y com en aquella ocasio vna dida crias a vn fill del Compte, que deuia tenir tres, o quatre mesos, digue lo xich a fra Gari. Fra Gari alçauuos, que ya Deu vos ha perdonat los pecats. Del que restaren molt admirats, los que alli estauen, y alças com millor po gue fra Gari, y descubri lo cas, y lo que li auia succehit ab sa filla, dient com ell la auia morta, y que estaua alli, pera que lo Compte executas ab ell lo castich, y justicia que volgues. Respongue lo Compte, que no permetes lo Señor, que ell

Parla vn xich fill del Cõpte en senya!, que Deu auia perdonat a fra Gari.

ell vsas de justicia ab persona a la qual Deu miraculosament auia perdonat: pero que gustaria de trobar lo cos de sa filla pera poderlo enterrar conforme era raho. Concertaren que passades festas, y anirian. Acudiren passades festes al lloch, ahont fra Gari, auia soterrat la filla del Compte, y encara que troba en aquell lloch gran mutacio, per auerhi edificada la capella, ahont esta ara nostra Senyora de Monserrat, vn poch mes enlla de la capella, trobaren la filla del Compte, no morta, sino viua, y molt fresca, sols tenia vn senyal en lo coll, peront fra Gari la auia degollada. Fou gran lo regozijo del Compte, y alegria dels demes. De aqui vingue, que edificaren alli vn Monestir de religiosas del orde de sanct Benet, encara que apres per los perills, que alli tenian les passaren en Monjuic, posant alli frares del orde de san Benet, y apres les traslladaren en lo monestir, que diem de sanct Pere de las Puellas. De aqui tambe vingue que al fill del Compte, que miraculosament, y contra lo curs de naturalesa parla, y digue a fra Gari que se alças, que ya Deu li auia perdonat, li posaren nom don Miro, que fou lo que succehi a don Guifre Pelos, o por millor dir al fill de dō Guifre Pelos, nomenat don Guifre, q̃ cō he dit fou Cōpte dos anys.

Trobarē la filla del Cōpte viua.

Y Axi tornant a nostra historia succehi a don Guifre fill de don Guifre Pelos don Miro, per la raho que tinch apuntada, nomenat desta manera. Aquest gouerna, y tingue lo mando de set anys, o com diuen altres de nou anys. Yo pens que esta varietat de temps ve del ser Compte de Barcelona don Guifre fill de don Guifre Pelos, o de no sero: perq̃ no regnant aquest don Guifre, auem de dir, que gouerna de nou anys don Miro, pero sent Compte dos anys, com realment ho fou, y me apar consta, del q̃ auem dit, sols regna de set anys dō Miro. Aquest mori lany noucēts y vint y nou, de edat de trētasinch anys. Tingue tres fills, lo primer dō Sinofredo, lo segō dō Oliuā Cabreta Cōpte de Besalu, y Cerdanya, lo tercer dō Miro Cōpte đ Girona, y Bisbe ēlla.

Don Miro Cōpte de Barcelona.

Y perque quant don Miro mori, sos fills eran de poca edat, dexa en son lloch, y per curador de sos fills a dō Sunyer son germa, lo qual fou Compte de Barcelona per son nebot Sinofredo vint anys, apres dels quals, que era lany noucents y quaranta nou, entrega lo Comptat en mans de son nebot Sinofredo, y mori dit don Sunyer lany noucents sinquanta hu, al qual soterraren en lo Monestir de Ripoll.

Don Sunyer Cōpte de Barcelona.

Fonch donchs apres de don Sunyer Cōpte de Barcelona dō

Sino-

Don Sinofredo Compte de Barcelona.

Sinofredo, o don Sifre fill major de don Miro, y conforme lo compte, y modo nostre de procehir, fonch lo noue Compte de Barcelona, lo qual gouerna desda lany nou cẽts quaranta nou, fins al any nou cents sexanta quatre, en lo qual any mori tenint sinquanta anys, al qual soterraren en lo Monestir de Ripoll. Y conforme esta historia, la qual seguexen casi tots, parle del temps que comença a gouernar, y del temps, que visque no podra constar lo que diuen, que gouerna diuuyt anys, perque desdel any nou cents y quaranta nou, fins al any nou cents sexanta quatre, sols hia quinze anys. Pero si seguim lo q̃ diu Çurita en la vida de aquest Compte, çoes que mori lany nou cents sexanta set, vindra molt a compte lo que comunment se diu, q̃ gouerna diuuyt anys Fonch casat ab dona Maria filla del Rey don Sancho Abarca, encara que nou tinch per cosa molt certa, no dexa fills aquest Compte, y axi dexa lo Comptat a don Borrell son cosi, fill de don Sunyer son oncle.

Don Borrell Cõpte de Barcelona.

Y perque apar que de dret tocaua lo Comptat a son germa don Oliuan Cabreta, aduertescan dues rahons, quel pogueran moure a que dexas a son germa, y elegis a son cosi don Borrell. La primera es, perque don Oliuan estaua impedit del parlar, tant que pera parlar algunes vegades, y poder traurer la paraula picaue de peus en terra, com si fora cabra, dehont li vingueren a dir don Oliuan Cabreta. La segona raho (y crech es la millor) per ser algun tant suspecte en la Fe, y no ser demasiat catholich. Per lo qual li aparegue era conuenient dexar lo Comptat a son cosi don Borrell, lo qual tingue grans contiendas ab don Oliuã Cabreta: perque pretenia don Oliuan, q̃ de dret li tocaua, y cõpetia lo Comptat. Estant en esta competencia, y absent de Barcelona don Borrell, los moros se donaren tant bona manya, que lany nou cents setanta y sinch prengueren a Barcelona, en tẽps de Lothari Rey de França, y casi tota la marina sino fou Moncada, y Ceruello. Sabent estas nouas dõ Borrell, acudi en Mãresa, ahont tingue vn rahonament ab don Oliuan, y los cauallers principals sobre la pretencio de don Oliuan, y de quanta importancia era traurer als Moros de Barcelooa, posaren al deuant a don Oliuan, que podrian ser les pretenciõs causa, de ques perdes Cathalunya, estant ya los moros apoderats de Barcelona. Apareguels be a don Oliuan renunciar al dret, que podia tenir en lo Comptat de Barcelona, y determinaren tots de anar contra los Moros. Digueren al Compte, que los Moros confiauẽ molt

Los moros prengueren Barcelona.

molt en la cauallcria, y gent de acauall que tenian, per lo qual conuenia, que fes molta gent de acauall. Lo q̃ de bona gana feu don Borrell, prometẽt de donar priuilegi militar a tots los quel seruirian ab armes y cauall. Fou esta promesa de tant efecte, q̃ dins breu temps tingue noucẽts homens de acauall, als quals ano menaren homens de paratje, que volia dir homens segregats, y apartats dels demes: perque pa- raticum es vocable Gotich, y es lo matex paraticũ, que, *ex plebe segregatum*. O com diuen altres deyanse homens de paratje, per que, *erant pares & æquales æqui tibus*. Enuia tãbe don Borrell a demanar socorro al Rey de Frã ça Lothario. Determina dõchs dõ Borrell de anar a Barcelona, y expellir los Moros della. En cõpañia de don Borrell anauen don Oliuã Cabreta Compte de Besalu, y Cerdanya, Arnau Ro- ger Cõpte de Pallars, Hugo Cõp te de Empuries, don Bernat Bes compte de Querforadat, Pons Bescompte de Cabrera, Delmau de Rocaberti, Hugo Folch Bes- compte de Cardona, Pere Galce ran de Pinos, Hugo Mataplana, y los demes homens principals de Cathalunya, los quals en breu temps prengueren a Barcelona, perque lo matex any, que la prẽ gueren los Moros, que fou a vint y set de Iuny de nou cents setan ta sinch, dich, que aquest matex

Que vol dir homens de paratje.

Cobra dõ Borrell a Barcelona.

any la cobra ab grã hõrra, y mor taldat de Moros don Borrell.

Apres que hague cobrada a Barcelona, diu Pere Tomich, que vingue lo socorro del Rey de França, y del Emperadpr, en lo qual vinguerẽ molts cauallers y gent principal, en particular Arnau de Corsà, Bernat de Ser- rallona, Pere de Malany, Pons de Guardia, Bernat Guillem de Çaportella, Pero de Luca, Ramon Alemany de Ceruello, Guillem de Belloch, Ramon de Belcreny, Luys de Caste- llui, Delmau de Claramunt, Bar thomeu de Vilafranca, Beren- guer de Puiggali, Galceran de Rosanes, Pere de Montbuy, Ber nat de Auinyo, Ramon de Mon clar, Ferrer de Enueig, Ramon de Vilaragut, Pero de Barbera, Pero de sanct Lari, Bernat de Far, Berenguer de Esparaguera. Adaquestos linatges principals, que en esta ocasio conta To- mich, que vingueren ajustà Beuter vn altre caualler, que vin gue ab estos, de nacio Alema- ny, deyas Craus, al qual apres anomenaren Craons. Adaquest per ses proezas, y hazanyes, do- naren la vila de Centellas, del qual decendexen los cauallers que diem de Centelles.

Auent ya cobrada don Bor- rell a Barcelona, vẽt q̃ los Moros tenian ocupades moltes terras, y que ocupauen cada dia lo velles, determina lo any nou

cents noranta tres, en compañia de sinch cents cauallers tingue pelea ab los Moros, en lo pla de Matabous, ahont fonch vençut don Borrell, y feren los Moros grans estragos ab los cauallers, que ab don Borrell venian. Retiras don Borrell, ab alguns cauallers en lo castell de Gantha junt a Caldes, al qual assitiaren los Moros, y mataren a don Borrell, y a molts altres cauallers. Y perque los Christians, que estauan dins de Barcelona restaren atemorizats, determinaren los Moros de llançar lo cap de don Borrell, y de altres cauallers per les muralles dins de Barcelona, lo que feren llançantlos junt a la Seu. Lo ques pogue fer en aquella ocasio, per les muralles velles de Barcelona, dich que les llançaren junt a la Seu, la qual diuen que a les hores era la Iglesia de sanct Iust, y sanct Pastor. Encara que en asso reben engany, al que yo entench nostres historiadors, com dalt tinch apuntat. Y se pot collegir del que diuen que llançaren los caps junt a la Seu: perque com podian los caps llãçats per la muralla, arribar a la Iglesia de sanct Iust, y sanct Pastor, encara que fos per la mura la velLa, lo ques podia ben fer estant la Seu en aquella ocasio ahont ara esta edificada, cõ pot cõstar mirant, y aduertint lo siti de les muralles velles de Barcelona. Pero perque del q̃ auem dit consta clarament ser error lo que nostres historiadors diuẽ, noya pera que mes detenirse en esta materia. Entraren los Moros dins de Barcelona, en la qual matarẽ molts Christians, empero parexẽtlos que segons la gent rica y principal de Christians, quey auia en Cathalunya, nols podia anar be, determinaren de dexar a Barcelona. Mori don Borrell lo any nou cents noranta tres, del qual restaren dos fills la hu se digue don Ramon Borrell, que succehi en lo Comptat, laltre se digue don Armengol, que fou Compte de Vrgell, y conforme lo any, que comença a gouernar, y lo any que mori, no me apar tinga raho Carbonell, en dir, que gouerna vint y vuyt anys: perque desdel any noucents sexanta quatre, que comença a gouernar, fins al any nou cents noranta tres van vint y nou anys, y segons la opinio de Çurita, que diu, comença lo any nou cents sexanta set, seran menos de vint y vuyt, de qualseuol manera sia, mori lo any nou cents noranta tres, sent de edar de vuytanta anys. Tingue, diuen alguns dues mulleres, la primera la Comptesa Ledgrada, de la qual tingue lo primer fill, nomenat don Ramon Borrell. La segona fou la Comptesa Aymerudis, de la qual

Mort de don Borrell.

Don Ramon Borrell Cõpte de Barcelona.

qual entench tingue laltre fill, que fou don Armengol, al qual dexa en son testament, lo Comptat de Vrgell, auent dexat al primer don Ramõ Borrell lo Cõptat de Barcelona.

Les monges de S. Pere, primer estigueran en Monserrat, apres prop Mõjuich, y apres les traslladà don Borrell, ahõt estan.

Aquest don Ramon Borrrell fonch lo qui traslada les monges que estauẽ prop Monjuich, (si be auer estat prop Mõjuich, nou tinc per cosa certa) y antes auian estat en lo Monestir de nostra Senyora de Mõserrat, al Monestir q̃ vuy diem de sanct Pere de las Puellas, y asso per prechs de vna germana sua, anomenada Sor Borrella, lo qual Monestir feu don Ramon Borrell edificar. Diu Carbonell, que en temps de aquest Compte los Moros de Mallorca, Lleyda, Fraga, y Tortosa, posaron siti contra la ciutat de Barcelona, la qual prẽgueren y robaren, a la qual dins breu temps dexaren. Pero don Ramon Borrell la procura de forticar, y adobar lo millor que pogue. Dupte yo molt de la veritat desta historia, no sols perque Carbonell, ni cita auctor ningu, ni allega escriptura alguna, deont puga constar esta esta historia, sino tambe perque noya ningun historiador, que della fasse mencio, ni que tal diga. Lo que tots diuen de aquest Compte, es, que desijos de ensalçar la sancta fe Catholica, vent que los Moros procurauen tot lo dany, q̃ podiã als Christians, determina de anar a Cordoua, y per aquest efecte feu lliga, y vnio ab lo Compte de Castella don Sancho, fill del Cõpte Garci Fernandez, com diu Beuter, encara que Marineo Siculo diu, que fou lo Rey don Alonso. Asso diu Carbonell fou lo any vuyt de sa gouernacio. Ana acompanyat don Ramon Borrell de molts Bisbes, don Ecio Bisbe de Barcelona, don Notho Bisbe de Girona, don Arnolfo Bisbe de Osona, y don Berenguer Bisbe de Vrgell. Tambe anaua acompanyat de molts caualers, y gent principal, en particular de don Armengol son germa Compte de Vrgell, don Hugo Compte de Ampuries, don Gasto de Montcada, don Dalmau Bescompte de Rocaberti, don Bernat Trencaferro (anomenat desta manera per la gran força que tenia) Compte de Besalu, don Hugo Bescompte de Bas, y altres molts, que per no ser demasiat llarch, deix de anomenar. La batalla que tingueren en la campanya fou molt sangrenta, encara que la victoria fou del nostre Compte don Ramon Borrell, moriren en esta batalla los Bisbes de Barcelona, de Vrgell, de Osona, y Girona. Tambe en ella mori don Armengol germa de nostre Compte, lo qual oynt al Rey Moro, que deya si hia algun Rey, o fill de Rey, q̃ vulla

Ana don Ramon Borrell a Cordo...

Alcança victoria don Ramon Borrell.

Moriren quatre Bisbes, y lo germa del Cõpte.

 justar

justar ab mi isca, y responent dõ Armengol, que era fill de Compte, lo qual se yguala ab Rey, isque a pelear ab lo Rey Moro, de la qual pelea pasſatse los dos les llances restaren morts, lo Rey Moro, y don Armengol. Per lo qual a don Armengol lo anomenaren don Armengol de Cordoua. Fonch esta batalla a denou de Maig, del any mil y hu, o com altres diuen lo any mil y deu. Tornassen dõ Ramõ Borrell a Barcelona molt honrrat, pero cõ estam tots subjectes a la mort, y ala postre auem de parar en vna sepultura. *Vos autem sicut homines moriemini, &c.* Mori lo any mil y deset, y fonch soterrat en lo Monestir de Ripoll, mori de edat de sinquãta anys. Dexa vn fill anomenat don Berenguer, be se que alguna vegada en lo Archiu de Barcelona se troba escrit don Berenguer Borrell, lo qual fou fill de dit don Ramon Borrell, y de sa muller dona Hermisendis. Encara que Çurita en los Annals de Arago lib. 1. cap. 12. diu, que nos troba ab qui casa don Ramõ Borrell; pero si agues ben registrat, y mirat lo Archiu de Barcelona, aguera trobat casa ab dona Hermisendis, com constara clarament del que direm. Tingue aquest Compte vn fill anomenat don Berenguer, lo qual algunes vegades se troba nomenat don Berenguer Borrell.

Mort de don Ramõ Borrell.

Çuri. lib. 1. cap. 12.

Aquest succehi en lo Comptat a son pare, y es comuna opinio fou vn Cõpte molt descuydat, del qual nos lig cosa alguna digna de memoria. Diu Carbonell, que regi lo Comptat de Barcelona diuuyt anys, y mori lo any mil y trenta sinch, de edat de quaranta anys, y fonch soterrat en lo Monestir de Ripoll. Pero enganyes molt Carbonell, y altres historiadors, q̃ son del seu parer, en dir, que aquest Compte gouerna molts anys, perque com era tan inutil nũca tingue lo gouern, antes be sa mare dona Hermisendis tingue lo gouern, y fou sempre Comptesa, lo que cõsta claramẽt del llibre dels feus en lo Archiu del Rey en Barcelona fo. 228. pag 2. Ahont se lig, cõ dona Hermisendis vene lo Comptat de Barcelona, a don Ramon Berenguer son net, fill de don Berẽguer de qui anam parlant y a sa muller Almodis, venel per mil onçes de or, que son cent mil lliures. Feuse esta venda. 2. Nonas Iunij Anno. 26. Regni Henrrici. Y de stos dines, perque apuntem esta historia de pas, diuen edifica dona Hermisendis lo tabernacle de la Seu de Girona. De hont consta clarament serse enganyats Carbonell, y los demes en esta historia. Aquest Cõpte dõ Berẽguer nos troba ab qui casa, sols diu Çurita lib. 1. dels Annals de Arago cap. 12. que de vn priui-

Don Berenguer Borrell Compte segons la comuna opinio.

Dona Hermisendis Comptesa de Barcelona, vene lo Comptat de Barcelona, a don Ramon Berenguer son net, per mil onces de or.

Dona Hermisendis feu lo tabernacle de Girona.

Çuri. lib. 1. ca. 12.

priuilegi,que concedi als de Barcelona,y Comptat della, consta, que casa ab dona Sancha, que alli ſe anomena Infanta, y diu ſer filla del molt poderos Cōpte don Sancho,lo qual deuia ſer don Sancho de Castella, o lo Compte de Gaſcunya don Sancho Guillē,lo qual priuilegi fonch atorgat a vuyt de Ianer del any mil y vint y ſinch. Tingue aqueſt Compte tres fills, lo primer ſe anomena don Ramō Berenguer,que ſuccehi en lo Cōptat,lo ſegon don Guillem Berenguer,que fou Compte de Mārreſa,y mori ſens fills, lo tercer ſe digue don Sancho Berenguer,lo qual fou Prior del Moneſtir de ſanct Benet de Bajes, pero morint ſon germa don Guillem Berenguer Compte de Manrreſa ſens fills,renuncia lo Priorat, y demana lo Comptat de Manrreſa.Mori tambe ſens fills, y molt penedit de auer dexat ſon Priorat,y vida Eclesiaſtica,y ſer tornat al habit ſecular,recordantſe del que digue Chriſto *Nemo reſpiciens retro eſt aptus eſt regno Dei*. Y quāt poch q̄ guſta Deu, de q̄ los q̄ lan comēſat a ſeruir, dexā la vida,y eſtamēt q̄ teniā,y prēguē vn eſtamēt menos perfet.

Diuan alguns era don Berenguer quarto.

Don Ramon Berenguer lo vell Cōpte de Barcelona.

Demanera,que ſuccehi a don Berenguer don Ramon Berenguer,al qual anomenarē lo vell, no per la edat, ſino per ſa ſauieſa,prudencia,diſcrecio y grā valentia,que tenia;la qual fou tanta,que no ſols defenſa a la terra, que ſe li era encomanada: pero encara cobra moltes terres, que per deſcuyt de ſon pare los Moros auian pres,y feu tributaris a dotze Reys Moros,que regnauē en les fronteras de Eſpanya. Y axi en los Annals de Ripoll, cō diu çorita lib. 1.cap. 16. ſe lig que totas les prouincias de Eſpanya, li eran tributarias, coſa rara, y molt ſingular. Tingue aqueſt Compte dos mullers, la primera diu Carbonell ſe deya Dalmur,o com diu Beuter Radalmur, pero yo he trobat en lo llibre dels feus del Archiu Real fol.441. pagi.1. com eſta primera muller ſe deya Eliſabeth; y no ſe ahont Carbonell, y Beuter han trobat tal nom, deſta muller tingue dos fills don Pere Ramon,y don Berenguer Ramon.La ſegona mulle fou dona Almodis, de la qual tingue vn fill nomenat,don Ramon Berenguer,al qual anomenaren cap deſtopa,per la eſpeſſura,que tenia de cabells,y per tenirlos com fils de or.Eſta dona Almodis aconſella al Compte ſon marit reformas ſes terras, per tenirne molta neceſsitat: perque, y auia grans abuſos, y ſe viuia ab molta llibertat.Lo que aparegue be a ſon marit lo Compte don Ramon Berenguer lo vell. Iunta Concili en Barcelona,al qual diuē ſe troba lo Cardenal Hugo Candido,

çuri. li. 1.ca. 16.

Concili en Barcelona.

que era natural de Barcelona, y fou grā doctor, q̄ com saben a escrit sobre tota la Biblia; pero yo dupte molt q̄ lo Cardenal Hugo se pogues trobar en aq̄st Concili: perque com diu Triteo aquestCardenal floruit an. 1240. o com diu Christiano Moseo, floruit an. 1246. y aquest Compte mori lany mil y setanta sis. Pero essent aquest Hugo, o altre Hugo llegat del Summo Pontifice, se tingue aquest Concili en Barcelona, ahont se congregaren los Bisbes de Cathalunya, y Abats, y altra gent principal. Les coses principals que determinaren foren les seguents. Primo, que los Eclesiastics visquessen segons lorde de la Sancta Iglesia Romana, y que nos casassen com antes, sino que visquessen en perpetua continencia. Mes auant se determina, que los Eclesiastichs dexassen lo offici Gotich, y que rezassen conforme lo offici Roma. Y perque conforme les lleys Gothicas, que a les hores se vsauen, y per les quals se regian, los plets se allargauen molt, y en les coses tocants a la justicia, y auia grans embaraços, cometeren a vint y hu dels mes principals de Cathalunya, pera que fessen fueros, als quals anomenaren vsatjes, pera que se fes justicia, y visquessen los homens ab mes pau, y quietut. Estos vint y hu, al quals foren comesos los vsatjes, eran los seguents, Ramon Folch Bescompte de Cardona, Destans fill de Ramon Folch, Vduardo Bernat, o com diuen alguns Hidelardo Bernat Bescompte de Barcelona, Pons Bescompte de Girona, Ramon de Montcada, Guerau Alemany de Ceruello, Combalt de Bigorra, Miro Gilabert, Bernat Amat de Claramunt, Amet Enyego, Guillem Bernat de Queralt, Arnau Miro de Tost, Hugo Delmau de Ceruera, Arnau Miro de sanct Marti, Guillem Napifer, Iofre Basco, Bernat Guillem Gilabert, Geritart, Asbert de Cesagudes, Guillem March, y Guillem Borrell. Aquestos com dich foren, los qui se elegiren en lo sobredit Concili, pera fer los vsatjes.

Triteo. Christia. Mose.

Concili en Barcelona.

Vsatjes.

A mes de estas cosas tambe diuen alguns, sen feren altres en aquest Concili, en particular diuen se distribui lo Principat de Cathalunya ab nou Bisbats, que eren a les hores Elna, Girona, Roda, Barcelona, Vrgell, Vich, Tortosa, Lleyda, y Mallorca (dich tambe Mallorca: perque encara q̄ a les hores fos de Moros, se determina fos Bisbat, pera quant los Christians la aguessen presa) y que lo Archebisbat fos Tarragona, quant fos rehedificada, y posada en son punt. Tambe diuen se distribui esta Prouincia en Comptats,

Del ques feu en lo Concili de Barcelona.

tats, Beſcomptats, Barons, Con ders, Vaſſos, Nobles, Varueſſors, y Seneſcals. Alguns diuen, que aſſo ſou en temps de Carlo Magno, no podria en aqueſt particular aſſegurar ninguna coſa. Altres coſes ſe ordenaren y tractaren en aquell Concili, que no tinch pera que referirles, ni gaſtar temps en ellas. Aqueſt Compte, com tenim dit, tingue dos fills de la primera muller, ços don Pere Ramon, y don Berenguer Ramon, y de la ſegona hu, ques deya don Ramon Berenguer, y per ſobre nom cap de eſtopa. Deſtos lo primer don Pere Ramon, tement, que lo fill de ſon pare, y la madaſtra dona Almodis, no ſucchis en lo Comptat, y aſſo per perſuaſio de ſa madaſtra, determina de matar a ſa madaſtra com realment ho feu donantli veri. Be ſe q̃ Marineo Siculo en la vida de aqueſt Compte diu, q̃ ſa madaſtra lo mata a ell: pero cõ los demes hiſtoriadors diuen, que don Pere Ramon mata a ſa madaſtra dona Almodis, tinch per mes acertat ſeguir eſta hiſtoria. Senti tãt lo pare aqueſt cas, quel deshereta, y diuc hereta al tercer fill dell, y de ſa muller dona Almodis don Ramon Berenguer cap de eſtopa, no heretant al ſegon, per ſer diuen peruers de condicio Empero encara que caſi tots los hiſtoriadors ſian de aqueſt parer, q̃ don Ramon Berenguer lo vell, dexa lo Cõptat a don Ramõ Berenguer cap de eſtopa ſon fill, y no a dõ Berenguer Ramõ fill ſegon de la primera muller, dich, q̃ encara q̃ ſien los hiſtoriadors de aqueſt parer, no es raho adherirſe a ell, per conſtar clarament lo contrari del teſtament de don Ramon Berenguer lo vell, lo qual troba ran en lo Archiu del Rey en lo llibre major dels feus fol. 483. En aqueſt teſtament dexa dõ Ramõ Berenguer a ſos dos fills, dõ Berenguer Ramõ, y don Ramõ Berenguer cap de eſtopa, ygualment heretats, de manera q̃ es engany penſar, q̃ don Berenguer Ramõ fou desheredat de ſon pare don Ramõ Berẽguer lo vell, per ſer terrible de cõdicio. Tingue lo mãdo dõ Ramõ Berẽguer lo vell quarãta dos anys, y mori de edat de vuytãta dos anys, en Barcelona lo any mil y ſetanta ſis, al qual ſoterraren en la Igleſia major en vn ſepulchre de marbre, que eſta junt a la Sacriſtia.

Ad aqueſt conforme los hiſtoriadors ſucchei ſon fill tercer dõ Ramon Berenguer cap de eſtopa, pero yo tinch per cert ſuccehiren los dos, don Berenguer Ramõ, y don Ramõ Berẽguer cap d̃ eſtopa, cõforme lo q̃ tinch dit d̃l teſtamẽt d̃ dõ Ramõ Berẽguer lo vell, lo qual he yo llegit en lo Archiu del Rey. Y ſi cõtra eſta hiſtoria me diuẽ, lo q̃ ſucchei a dõ Ramõ Berẽguer cap de eſtopa

Marineo Siculo.

Teſtament de don Ramon Berenguer lo vell.

Mort de don Ramon Berenguer lo vell.

Don Ramon Berenguer cap de eſtopa, y don Berẽguer Ramon Cõptes d̃ Barcelona.

anant a Girona, al qual passat sanct Saloni, en vn lloch se deya la Pertica, que ara anomenan lo Gorch del Compte, don Berenguer Ramon mata a son germa don Ramon Berenguer cap de estopa, lo q̃ apar suppos a se feu per estar enfadat don Berenguer Ramon, de que son germa don Ramõ Berenguer cap de estopa, agues succehit en lo Comptat sent lo menor. La resposta es facil, perque encara que los dos aguessen succehit en lo Comptat, podia estar enfadat de altres coses contra son germa. Mes q̃ tambe pogue ser la ocasio veurer, que com a germa major li tocaua tot lo Comptat, y per gustar de restar sol en lo Comptat determina son germa en ocasio que nos pogues saber tant facilment, qui era estat lo homicida. Pero perque ya auem respost a la dificultat, continuem la historia de la mort de don Ramon Berenguer cap de estopa, descubri Deu, qui era estat lo homicida, desta manera, y fou lo cas, q̃ aportant a don Ramon Berenguer a soterrar en la Seu de Girona, exint lo clero, y volent lo Cabiscol entonar aquell respon sori. *Subuenite sancti Dei, occurrite Angeli, suscipientes animam eius, &c.* Nunca pogue dir sino, *Vbi est Abel frater tuus, dit dominus ad Caim.* De ont inferiran, que son germa don Berenguer, era lo quil auia mort. Per lo qual en Barcelona se tingue consell general de tots los estaments, en lo qual se resolgue que vn fill que tenia (com direm don Ramon Berenguer cap de estopa) succehis en lo Comptat, y que don Berenguer Ramon son germa fos desterrat, en lo que mostra Deu altre miracle, y fou, que don Berenguer Ramon anant a la terra sancta, resta mut, y a la tornada mori lany mil y vuytanta y tres. *Mort de don Beguer Ramon.*

Per respondre a la dificultat, que podia causar apartarnos en esta historia del parer dels demes historiadors, auem trastocat vn poch lorde, y auem tractat primer de la mort de aquest Compte, que de altres cosas, que podiam en lo principi de sa historia tractar. Aquest Compte don Ramon Berenguer cap de estopa, casa ab vna filla de don Roberto Giscardo Duch de Mecina, y Apuleya, a la qual alguns anomenen tambe Almodis. Tingue aquest Cõpte guerra ab los Señors de Carcassona, y Rhodas, que son pare li auia dexat, perque com tinch dit son pare parti son Comptat per yguals parts, en son testament com apunta çorita lib. 1. cap. 24. Y li tocaua adaquest Compte entre altras cosas a Carcassona. De sa muller tingue vn fill nomenat cõ lo pare don Ramon Berenguer, lo qual com he dit succehi en lo Cõptat. La mare de *çuri. li. 1. c. 24.*

aquest

Monestir de S. Bernat en la vall de Maria. *Monastir de S. Daniel.* *Don Ramon Berenguer Cap de estopa ters Cõpte de Barcelona.*

aquest, y muller de don Ramon Berenguer cap de estopa ventse viuda edifica dos monestirs la hu de sanct Bernat en la vall de de Maria que es en vn lloch del bescomptat de Cabrera, y laltre del orde de S. Benet en la ciutat de Girona, que es lo monestir, que diem de Sanct Daniel, aont fou molts anys religiosa, y en lo qual mori. Lo Compte don Ramon Berenguer cap de estopa, tingue lo mando set anys, y tenint vint y finch anys mori lany Mil, y vuytanta tres.

A daquest succehi son fill don Ramon Berenguer, o, com diuẽ altres don Ramon Arnalt Beren guer, lo qual casa ab dona Dolça filla de don Gisbert Compte de Proença, donarenli en dot lo Comptat de Mila, y morint lo sogre li peruingue lo Comptat de Proença. Tingue vna filla, y dos fills, la filla se digue dona Berenguera, y la qual casa, ab don Alonço, Rey de Castella fill del Compte, de Tolosa, y de dona Vrraca. Lo primer fill se anomena don Ramon Berenguer, que succehi en lo Comptat de Barcelona, y lo segon don Berenguer Ramon, q̃ succehi en lo Comptat de Proẽça, y encara que de aquest Compte, y coses succehiren en son temps, y haje molt que dirani rem resolent ab la breuedat possible, les coses ques podran dir.

De la reedificacio de la ciutat de Tarragona, cõforme diu Beuter.

En temps de aquest Compte fonch edificada la ciutat de Tarragona, la ocasio diu Beuter, q̃ fou aquesta. Auent determinat lo Papa Vrba segon en vn concili que tingue en Claramunt, que se anas contra los moros, que te nian ocupada, la terra sancta, ana molta gent principal, que en tre tots eran tres cents mil com batents. Entre estos anaua lo Archabisbe de Toledo don Bernat, pero com los de Toledo pensassen, que don Bernat no tornaria elegiren altre Archebisbe, lo que fou ocasio, que don Bernat no passas auant, quant sa be esta noua, ans be sen torna a son Archabisbat, y trague de la Iglesia los Canonges posanthi frares de Safagun. Per lo qual sen ana en Roma, y dona raho del que li auia succehit al summo Pontifice, que era Vrba segon. Lo Papa li mana, que per los gastos auia de fer en aquella jornada, que reedificas, la ciutat de Tarragona, y restituis aquella Iglesia, la qual auia estat passats tres cents, y sinquanta anys destruida. Compli lo Archebisbe, lo manament del Summo Põtifice, y reedifica no sols la ciutat, sino tambe la Iglesia en hõrra de sancta Tecla, com era, ya antes de la destruccio de Espanya. Reedificada, que fou esta ciutat, la dona lo Archebisbe de Toledo al Compte de Barcelona, don Ramon Berenguer.

Prouehi lo Summo Pontifice, per Archebisbe de aquella Iglesia a don Berenguer, que era Bisbe de Ausona, y axi aquest fou lo primer Archebisbe de Tarragona, apres dela destruccio de Espanya, y reparacio de aquella ciutat, y Iglesia, y asso fou lany mil y noranta. Ad aquest Archebisbe succehi don Aulaguer, que era Bisbe de Barcelona, al qual don Aulaguer feu donacio de la ciutat de Tarragona, lo Compte don Ramon Berenguer, lo any Mil cent, y deset, com consta devn acte q ya en lo Archiu del Rey de Barcelona en lo llibre dels feus en cartes dos centas setenta tres, que comensa *Raymundus Dei gratia Barci. & Hispaniarum Marchio Bisaluduæ, & Prouinciæ Comes dilecto venerabili Barci. Episcopo Oldegario, tuisque successoribus in perpetuum &c.*

Y perque la ciutat de Tarragona no esta del tot debaix del domini del Archebisbe, com antes estaua, voldria aduertissen la ocasio desta mudança, lo q̄ entendran facilment ab lo ques dira. A don Aulaguer succehi don Gregori, que mori lo any Mil cent quaranta tres, al qual succehi don Berenguer de vila de Mulos, al qual diuen, que mata don Ramon de Mōtcada, lo any Mil cent, y quaranta nou, apres del qual fou Archebisbe don Bernat Cord, lo qual ab auctoritat del Papa Eugeni ab consentiment dels Bisbes sufraganeos, y del capitol feu donacio de la ciutat de Tarragona al Compte de Barcelona, que era don Ramon Berenguer quart, que fon Compte de Barce. y Princep de Arago, peraque millor la poblas, y asso fou en lo mes de Agost del any Mil cent, y sinquanta hu. Dona lo Compte esta ciutat a don Robert fent dell a Principat. Empero mort aquest Archebisbe lo any Mil cent y sexanta tres succehi don Hugo de Ceruello, al qual lo princep don Robert mata sobre certes pretencions, que tenian sobre los drets del Archebisbat, y asso fou lo any Mil cēt, y setenta quatre. Per lo qual se feu vna concordia entre lo Compte de Barcelona, y Archebisbe de Tarragona, que succehi, que era don Guillem de Turrecāba, sobre lo domini. Y entre altres coses, que en ella se contenen vna es ques fessen dos veguers hu per al Compte, y altre per lo Archebisbe, feuse esta concordia lo any Mil cent, y setenta quatre en lo qual any mori lo Archebisbe, que lauia feta. Am aparegut escriurer esta historia, la qual llargament tracta Beuter.

Com ya dos Veguers en Tarragona.

Empero sobre ella pera la gēt curiosa, y amiga de saber la veritat de les histories me apar sera acertat aduertirlos tenir poch fonamēt esta historia, de la rehedificacio de la ciutat de Tarragona,

De la rehedificacio de la ciutat de Tarragona verdadera opinio.

gona, perque encara que sia verita fos rehedificada: empero no fou per la ocasio, que diu Beuter collegintho de la historia, de dō Rodrigo Archebisbe de Toledo, sino per lo que trobaran en les constitucions de Tarragona, ahont tractār dels Archebisbes, apres de la destruccio de Espanya, se lig com lo Papa Vrba segon, enuia vna lletra a don Berenguer, Compte de Barcelona, a don Armengol Comqte de Vrgell, y a don Bernat Compte de Besalu, pregātlos rehedificassen a Tarragona, y a la Iglesia, concedintlos per aquest efecte moltes indulgencias, fou asso Kalendis Iulij, lany Mil y vuytanta nou. Lo que procura de fer ab tota diligencia don Berenguer, lo qual feu donacio, de dita ciutat al Summo Pontifice, com cō sta de vnas lletras Datis Capuæ Kalen dis Iulij lany Mil y norāta hu, y dit Summo Pontifice la dona a don Berenguer Rosanes, y a sos successors, y asso entēch que es la veritat. Lo que succehi apres, y de la manera, ques torna en mans del Compte de Barcelona, y com esta vuy en dia, esta bē dit en la historia, que tinch apuntada. No pens haje pesat a ningu me sia detengut vn poch en esta historia, perq̄ no sols succehi esta rehedificacio de Tarragona en temps de aquest Compte, sino que fou ell, lo que entēgue en rehedificar a Tarragona com tinch dit, lo que no es poca alabança de aquest Cōpte.

Tambe es molta alabança de aquest Compte, lo que contan algunes histories quant ana a defençar la Emperatriz de Alemanya, fou lo cas desta manera. Acusaren la muller del Emperador, la qual diuen alguns se deya Matildis filla del Rey de Inglaterra muller del Emperador Henrrich quint de aquest nom, dich que dos caualleres principals acusaren a la Emperatriz de adulteri, per lo qual lo Emperador conforme lo que alli se acostumaua la aura condemnada a mort, si dins de vn any no trobaua algu, que per armes la defensas, exint en pelea abaquells, quo la auian acusada. Y no auenthi en aquelles terres, qui volgues empendra esta defensa, ara fos perque se persuadiā tenia la Emperatriz culpa, ara fos perque lo Emperador estaua mal quist per ser rebelde a la Iglesia, y tenir presos al Papa, y Cardenals en Roma, deont se seguiā grans reuolucions, apiadas vn truā dela Emperatriz. lo qual no trobant en Alemanya, Inglaterra ni França, qui volgues empendre la defensa de la Emperatriz, acudi en Barcelona ahōt tracta ab lo Cōpte don Ramon Berenguer, los treballs ab que estaua la Emperatriz, bregantlo fos de son seruey acudir a vna empresa tant honrrosa, y en la qual se faria gran ser-

Don Ramon Berenguer terc. ana a deslliurar la Emperatriz de Alemanya.

seruey a Deu. Y encara que lo Compte se escusa dient, que no podia anarhi, secretament, y a-na aportantsen en sa companỹia a vn caualler anomenat Bertran de Rocabruna Proençal home valeros. Arribaren en Colonia aont auia de ser la pelea. Y pe-ra poder millor, y ab mes animo exir en la pelea gusta primer de parlar ab la Emperatriz, y per a-quest efecte se vesti vn abit de religios. Diu Marineo Siculo en la historia de aquest Compte q̃s vesti com a frare de sanct Frances ch. Pero yo no se com no ad-uerti, que aquest Compte mori lo any mil cent, y trenta hu, y Sanct Francesch mori lany Mil dos cents, y vint, y sis, demane-ra que es impossible lo que diu Marineo Siculo, peruentura de-gue anar alli vestit com a frare Benet, o, de Sanct Hieroni. En-tra desta manera a parlar ab la Emperatriz, y assegurantse della que era fals testimoni, lo que li imposauen, y que de ninguna manera era veritat, lo que deyan descubri ala Emperatriz son in-tent, y lo perque era vingut, diẽt li que fins passats tres dias de la pelea no descubris qui era lo q̃ ella ley promete, y jura. Deter-mina donchs de eixiren la pelea, pero quant ague de exir a la pe-lea no troba a son companyo, lo qual per auer desmayat se absen ta, pero voldria aduertissan, que no era Catala, sino Proençal,

Marineo Siculo.

Bernat Rocabruna no era Catala.

empero no per axo dexa de anar ala pelea, dient lo perque era vin gut, offerintse de pelear abhu de aquells cauallers, y si obtenia vi-ctoria, pelearia apres ab laltre. Aparague be al Emperador, y als demes, y axi hisque en la pe-lea ab vn caualler de aquells, que auian auisada la Emperatriz, y apres de auerli donats molts colps a la fi lo mata. Vist aquest cas laltre caualler Alemany con-siderant, que era castich del cel, puis era mentida, y fals testimo-ni lo que auian lleuat a la Em-peratriz, temẽt no li succehis lo matex, que a son companyo, y de aquella manera perdes la ani-ma, y lo cos, determina dauant del Emperador confessar sa ale-uosia, y traydoria, estimant mes patir aquest afront, y pena per les lleys desta vida, que no per-drer la anima. Causa aquest suc ces gran alegria en lo Empera-dor, y los demes. Y vent nostre Compte, que ya deuia estar rema tada la pelea, digue que si auia al tra cosa, que fer, al qual digue-ren, que ya estaua deslliurada la Emperatriz, y que no se auia de fer altra cosa, y axi celebraren esta victoria acompanyant al Compte fins a la posada. Acudi-ren a la preso ahõt estaua la Em peratriz, de la qual la tragueren ab gran honrra vestintla de ro-bes riquissimes, y la aportarẽ en en lo palau del Emperador, lo qual la festeja ab gran regozi-jo, y

Victoria que alcãce don Ramon Berenguer dels acusadors de la Emperatriz.

jo, y contento.

Lo ſendema volgue ſaber de la Emperatriz, qui era lo caualler tant principal, que la auia deslliurada, de tant affront, y auia fet vna coſa tant ſenyalada. Digue la Emperatriz, que ſabia molt be qui era, pero que tenia promes, y jurat de no deſcubrir, qui era fins paſſats tres dias, apres del dia, que li parla, y que encara auien de paſſar dos dias, los quals paſſats deſcubri lo cas, la Emperatriz, dient, que era dō Ramon Berenguer Compte de Barcelona, al qual ya no trobaren en la poſada: perque paſſada mija nit ſen ere tornat en Barcelona. Y axi determina lo Emperador, que ſeria acertat, que la Emperatriz, fos agraida a vn caualler tant principal, y que eſtaua poſat en raho anas a Barcelona, a veurer lo Compte. Lo que feu de bona gana la Emperatriz partint de Alemanya, pera venir a Eſpanya, acompanyada de quatre Cardenals, y molts Bisbes, y tres cents cauallers, y altra gent de ſa caſa. Dins quaranta dies arribaren en Eſpanya, y quant fou en los Pyreneus arriba eſta noua en orellas del Compte de Barcelona don Ramon Berenguer, lo qual feu promptament gran aparell, per anar a rebrer a la Emperatriz, y juntament feu aparellar vnes taules, que arribauen deſde Montcada fins al portal de Sancta Eularia, queſta en la plaſſa del blat de Barcelona, y eſtas plenas de tota manera de viandes, auenthi en ellas pa blanquisſim, vi bonisſim, y tota manera de aparells de carn. Ana lo Compte acōpanyat de de molts cauallers, y gent principal, y ſabent la Emperatriz, eſta vinguda, enuia deuant dos Cardenals acōpanyats de molts cauallers pera rebrer al Compte. Arriba lo Compte jūt a Girona ahont encōtra la Emperatriz, que venia en lo mig de dos Cardenals, y volentſe lo Cōpte apear, pera beſarli les mans, de ninguna manera, o, volguerē conſentir los cauallers, que venian ab la Emperatriz, y Cardenals, als quals auia ya preuingut la Emperatriz, demanera que a cauall ſe feu aqueſt recibiment molt ſolemne. En lo qual la Emperatriz honrra ſummament al Compte. Vingueren deſta manera, y quant foren a Montcada, y veren aquella grandeza, y magnificencia de taules, y viandes reſtarē admirats, deont es reſtat lo prouerbi de taules de Barcelona, lo qual diuen alguns, que ſaben poch, quant veuen vna taula, que te falta de viandes: perq̄ tingue principi aqueſt prouerbi deſta tant famoſa taula, y de tāta abundancia de varietat de viandes, quey auia en aqueſt conuit, que feu lo Cōpte, als qui venian ab la Emperatriz. Arribaren a Barcelona ahōt quinze dias ſe fe-

Vinguda de la Emperatriz a Barcelona.

Taules de Barcelona.

se feren solemnes festes de jochs tornetxs, justas, y altra manera de entretenimients, com batalles fingides tot pera donar contento a la Emperatriz. Passats estos dias sen torna la Emperatriz en Alemanya, acompanyantla lo Cõpte ab molts cauallers. Quãt arribaren en Alemanya, foren rebuts del Emperador ab gran hõrra, y festas, honarra summamẽt lo Emperador al Cõpte, y ames đ moltissimas ioyas, y preseas q̃ liua donarli dona lo Cõptat de Milaq̃ ya possehia sens ninguna subieccio, y lo Cõptat de Proença. que auia de heretar tãbe ley dona sens ningun feu, y subieccio, y desta manera sen torna nostre compte a Barcelona.

En la qual tracta. y determina, de anar a conquistar la isla de Mallorca ajudat dels Pisans, y Genouesos, que eran en aquella ocasio molt poderosos. Y axi no sols ab molts Cathalans, y gent principal, quel acompanyauen, sino afauorit dels Pisans, y Genouesos ana a Mallorca, y encara que feren los moros resistẽcia, a la postre se agueren de rẽdir y asso fou lo any mil cent, y quinze. Estant en Mallorca li vingueren noues com los moros auian posat cerco en Barcelona, per lo qual dexa a Mallorca, y en ella dexa confederats los Genouesos, y Pisans, als quals la encomana. Encara que diuen alguns que los Pisans per orde del Papa Paschasio segon anaren als moros de Toscana: perque los moros cossaris feyen gran dany. Determina donchs de acudir a Barcelona, y no sols se contenta de fer lleuar lo cerco als moros, que tenian a Barcelona, pero encara passa auant cõtra los moros de Leyda, Tortosa, y Valencia, los quals desta vinguda, restaren expellits destas terras, com diu Marineo Siculo en la historia de aquest Compte. Pero tinch per mes acertat, lo que diuen los altres, que los Reys moros de Lleyda, Valẽcia, y Tortosa, li feren tribut, peraque los dexas estar en pau.

Conquista de Mallorca.

Marin. Siculo.

En aquest temps que don Berenguer estaua ocupat en les cosas desta terra, los Genouesos, als quals auia encomenat a Mallorca, y auia donat part deles sues armes, per vna gran summa de dines, quels donaren los moros los entregaren la ciutat, y coloraren son fet, dient que per falta de mantenimients, era estada treta forçosa, lo que auian fet, y que ya que no auian pogut fer altre, alomenos se eran volguts aprofitar de alguns dines. Enfadas summament lo Compte ab los Genouesos, guanya altra vegada la ciutat de Mallorca, y conforme lo prouerbi Cathala que diu, guerra de Cathalans, y Genouesos, deguels fer guerra als Genouesos, y los tragué de Mallorca, perque no sens fonament

ment reſta aqueſt prouerbi.

Y dexant algunes coſes de aqueſt Compte, que li ſucchiren anant a poſar cerco al caſtell de Foſsis de Proença, perque no volian regonexer al Compte cõ a Senyor. Y dexant tambe de dir la guerra que tingue ab lo Compte don Alonſo de Toloſa, y de ſanct Gil, ſobre la vila, y caſtell de Belcayre, y per lo territori de Argencia, y per tot lo Comptat de Proença, y com ala poſtra ſe concertaren. Dich que dexant de dir eſtas, y altres coſas, com ſe ves aqueſt Compte vell, dona a ſon fill major dõ Ramon Berenguer lo Comptat de Barcelona, y a don Berenguer Ramon, lo Comptat de Proença. Y deſapropriantſe prenguelo abit dels cauallers de Sant Ioan de Hieruſalem, y mori en la caſa, que tenian en Barcelona la qual diu carbonell que era la que vuy es lo hoſpital de Sancta Creu, peruentura era la caſa que tenen los cauallers de aqueſt abit que eſta al coſtat de la Igleſia de Sant Ioan de Barcelona O lo que tinc per mes cert, q̃ ſeria la caſa ahõt eſta ara la Inquiſicio Mori lany Mil cẽt, y trẽta hu de edat de ſetanta anys, y fou ſoterrat en lo monoſtir de Ripoll.

Mort de dõ Ramon Berenguer.

Don Ramõ Berẽguer quart, Compte de Barce

Succehi donchs al Comptat de Barcelona, lo fill de aqueſt Compte, nomenat com ſon pare don Ramon Berenguer, al qual perque noy haje confuſio, auenthi aguts tants Comptes de aqueſt nom, podem anomenar don Ramon Berenguer quart, perque com han viſt lo primer don Ramon Berenguer, ſe anomena lo vell, lo ſegon don Ramon Berenguer cap de eſtopa, a ſon fill que ſuccehi podem anomenar don Berenguer ters, y al fill de aqueſt que ara tenim entre mans, la hiſtoria del qual auem de tractar podem anomenar don Ramõ Berenguer quart. La hiſtoria del qual voldria aduertiſſen: perque ya que no puga dir totes les coſes, que en aqueſt Compte ſuccehiren llargament, alomenos procurare de no dexar coſa principal, de les que li ſuccehiren.

luna, y Rey de Arago.

Y primerament, en eſta ocaſio era Rey de Caſtella don Alonſo, lo qual tenia titol de Emperador, fill del Compte de Toloſa, ab lo qual don Alonſo tenia caſat don Ramon Berenguer vna germana (com auem dit en la hiſtoria del pare de aqueſt Compte.) Aqueſt don Alonſo tenia guerra ab lo Rey de Granada, al qual deſijaua molt pendrerli Almeria. Per lo qual eſcrigue a don Ramon Berenguer cunyat ſeu, peraque lo afauoris. Y axi lo Compte don Ramon Berenguer, acompanyat de molta gent principal en particular de don Armengol Compte de Vrgell, dõ Guillẽ Ramõ de Mõcada

Preſa de Almeria.

Seneſ-

Seneſcal, don Guillem de Cer- uello, Gilabert de Centelles, Ra mon de Cabrera ſeñor de Mon- clus, Guillem Folch beſcompte de Cardona, Guillem de Angle- ſola, Pons de ſancta Pau, Gui- llem de Claramũt, Hugo de Tro ya, Galceran Guerau de Pinos, y en ſa compañia San Cernin ſe- ñor del caſtell de Sull, q̃ es dins de la Baronia de Pinos, Vidal de Blanes, Pere de Pelafolls, y molts altres cauallers y gẽt prin cipal. Acudiren deſta manera en Almeria, y donarenſe tant bona manya, y pelearen tant be, que la prengueren lo any Mil cent quaranta ſet. Veritat es que en aquella guerra peleant varonil- ment lo Almirant don Galcerã, Guerau de Pinos, y ſon compa- nyo San Cernin ſe poſaren tant endintra procurant, que los ſeus prengueſſen terra, que reſtaren preſos en poder de vn caualler Moro, lo qual los traslladà en Granada. Preſa q̃ hague la vila feu don Ramon Berenguer dos parts de la deſpulla, en vna po- ſa vn plat de vna eſmeralda, que fou aquell en lo qual Chriſto menjà lo anyell paſqual en la ca- ſa que diem Cenaculo, que era de vn home ſe deya Cuza, pro- curador del Rey Herodes caſat ab vna dona ſe deya Ioana, tots dexebles de Chriſto, de laltra part poſà laltre deſpulla, y dona a triar als Genoueſos, que eren anats en eſta guerra, ab ſa com- pañia, los quals prengueren lo plat de Eſmeralda. Fou molt a- labat lo Compte de aqueſta grã magnanimitat, y liberalitat en particular tenint tanta ocaſio de eſtar deſpegat dels Genoueſos per la traycio auian fet a ſon pa- re. Reſtaren los Genoueſos molt prendats deſta merce, offerint ſeruirlo en tota ocaſio. Tornaſ- ſen lo Compte en Barcelona, y encara que tingues molta ocaſio de eſtar content de la victoria, q̃ auia alcançada, vent faltaua lo Almirant don Galceran Guerau de Pinos, y ſon cõpanyo Sã Cer nin reſtaren lo Cõpte, y los de mes triſtiſsims en particular ſon pare don Galceran de Pinos, y ſa mara dona Berenguera de Montcada, los quals pregauen al Compte procuras de ſaber no ues de don Galceran Guerau de Pinos, y de ſon companyo San Cernin. Fou lo ſenor ſeruit, q̃ apres de moltes diligencias ſabe ren com eſtauen los dos preſos en Granada, en la qual eſtigue- ren preſos ſinch anys. Enuia dõ Ramon Berenguer vna ſagetia al Rey Moro, demanantli vol- gues reſcatar a don Galcerã Gue rau de Pinos, y a ſon companyo Sã Cernin. Sabent lo cas lo rey Moro, procura de poſarlos en cobro, y als Embaxadors reſpõ- gue, que puys don Ramon Be- renguer, li auia preſa a Almeria, del dany, li auia cauſat, ſe volia recabalar ab lo Almirant de Ca- tha-

Dõ Galceran de Pinos, y San Cernin catius en Granada.

Plat de vna eſmeralda en la qual mẽjà Chriſto lo anyell Paſqual.

lunya,y ſon companyo. Per lo qual demana de reſcat cent dõzellas,cẽt mil doblas,cẽt caualls blãchs, cent draps de or de Tauris,y cent vacas bragades, ſens q̃ deſtes coſas ne faltas alguna, ſi voliã cobrar al Almirant, y a ſon cõpanyo. Aparague als de Barcelona quãt ſe ſabe eſtanoua locas impoſsible, pero los vaſſalls del Almirant en particular los de Baga, ho feren tant honrradament,q̃ oferiren les cẽt dõzellas, deſtamanera,q̃quin tenia dos,ne donaua vna,y quin tenia tres,o, quatre,o, mes ne donaue dos,y qui non tenia ſino vna,jugaua a ſorts ab altri, qui ſols ne tenia vna,a qual deles dos tocaria la ſort, y eſta auia de anar. Accepta lo pare del Almirant la oferta,encaraqueab gran dolor, y ſentiment, vent lo ſentiment, que enuiar aquellas donzellas a catiueri,auia de cauſar a ſes mares,Procura lo pare del Almirant les de mes coſes,q̃ lo Rey moro enuiaua a demanar, per lo reſcat de ſon fill, y ſon cõpanyo, y eſtant totes les coſes apunt dona orde que totas eſtas coſas juntas ſe trobaſſen en Salou pera embarcarſe.

En eſta ocaſio eſtaua lo Almirãt ab ſon cõpanyo,ab vna torre carregat de ferro, y recordãt ſe, q̃ era dia de la Inuencio de Sant Steue,y de les feſtes q̃ enſemblãt jornada acoſtumaua de fer en Baga, per eſtar la Igleſia de Baga fũdada ſots la inuocacacio de Sant Steue, ſuplica ab moltes veras al Sãt,q̃ en aquella ocaſio li valgues. En lo punt li aparague lo glorios Sant Steue veſtit com a Diaca, y prenentlo de la ma lo trague de la preſo,axi com eſtaua carregat de ferro, y com lo Almirant aduerti, lo q̃ era,y la merce q̃Deu li feya, per medi de Sant Steue,ſuplicaueli que tragues tambe a ſon companyo, al qual reſpongue, que ya ſon companyo tenia ſon aduocat,lo qual tindria cuydado de traurel dela preſo, ſil inuocaua, y reclamaua,lo que feu ab moltes veras, ſon cõpanyo San Cernin,reclamant a Sant Genis,que era ſon aduocat,com diu Carbonell,o,com diu Beuter a SãtDionis, lo qual li aparague en tall, y figura de vn Archãgel, il trague de la preſo. Trobarenſe los dos lo mati en vna terra molt lluny de Granada,per auer caminat aquella nit moltas lleguas, y per no ſaber ahõt eſtauen,yeſtar ab grillõs,y cadenes vent vna cabanya en la qual feyen foch, acudirẽ a ella,y ſaberen que no eſtauẽ molt luny de Tarragona. Y paſſant auant ſon cami encontrarẽ gran gent,que exia deTarragona,oint grans ſoſpirs, y llantos, demanant quina nouedat era aquella,contarenlos,cõ era lo reſcat,que ſe enuiaua per lo Almirant,y ſon companyo,conforme auia demanat lo Rey Moro. Reſ-

Sant Steue deslliura a dõ Galcerã y Sant Dionis a Sã Cernin.

pongue lo Almirant, no saltres som perqui anau, lo glorios Sant Steue ... ea desllliurat ami, y a San Cer..n señor de Sull a deslliurat Sant Dionis, y per manifestacio del miracle, los veren ab les cadenes, que aportauen ab que esta uen lligats. Que cõtento tindria lo Almirant, y son companyo, y quanta seria la alegria de tots, en particular del pare, y mare del Almirant, y los pares, y mares de les donzelles q̃ se enuia uan a Granada. En resolucio to ta Cathalunya estigue plena de contento, y alegria. Agrairen tãt lo pare del Almirant, y son fill aq̃st seruey, quels feren los vasalls, que repartiren les cent mil doblas, per casament deles cent dõzelles, vestintles de draps verts, y vermells, que son les diui ses de la casa de Pinos. Donaren tambe molts donatius als balles, q̃ les aportauen, que eren lo balle de Baga, del castell de Caldes, lo de Espa, de Vilanoua, de Bauar, de la vall de Gassol, del Castell de Gisclarell, y de Pinos. De aquest cas lo Senyor de Sull, ques deya San Cernin prengue nom de San Cernin del miracle, y de aquest descendexen los cauallers ques diuen Miracles en Cathalunya, y Valencia. Asso es en summa lo que succehi en esta guerra de Almeria al Compte de Barcelona.

Presa de Tortosa

Lo any Mil cent quarãta vuyt determina lo Compte de Barcelona, don Ramon Berenguer, de anar sobre Tortosa, la qual esta ue en aquella ocasio, en poder de moros. Anauẽ de sa gent dos cents cauallers, y mil homens de apeu sens la gẽt de Barcelona, y los Genouesos. Y perque en Bar celona se comensauen alguns bã dols, q̃ podien causar grã inquie tut, dexa lo Compte per acudir a remediar estos blandols, en son lloch al Senescal don Guillem Ramon de Moncada, lo qual prẽ gue a Tortosa, y a poderas della, y ab lo fauor que vingue de Pere de Semmanat, prenguerẽ lo castell que antes no auian pogut pendre, per lo qual lo Cõpte dona a don Guillem de Montcada, y a Pere de Semmanat, certa part en lo castell: Succehiren estes co ses lany Mil cent quaranta vuyt.

Lo any Mil cent quaranta nou posa lo Cõpte, lo cerco en Lleyda acompanyat tambe de molta gent principal, en particular dels Comptes, de Pallars, y Empuries y dels nobles Guillem de Ceruera, Pere Alemany, Ramon de Anglesosola, Guillem de Bellera, Berenguer de Aril, Artal de Mur, Hugo folch bescõbte de Cardona, y cada hu destos aportaua en sa cõpañia molts cauallers. Tãbe acõpanyarẽ al Compte en aquest cerco de Lleyda, lo Cõpte de Vrgell, lo qual aportaua en sa compañia a Berenguer de Anglesola, Galceran de Pinos, Pons de Ribelles, Oliuer de Tremẽs, Ramon de

mõde Peralta, Berẽguer de Spes, Gombalt de Besora, Pere Asbert de Mediona, Guillẽ del Antorn, Pons de Oliua Guillẽ de Pinell, Ramon de Caldes, y molts altres cauallers principals. Acõpanyat desta gent principal, lo Cõpte de Barcelona don Ramon Beren guer, prengue la ciutat de Lleyda a vint y vuyt de Octubre dia de Sant Simon, y Iudes, del any Mil cent quaranta nou, y era lo any tercer del Bisbat de don Guillẽ Pere de Rajetas Bisbe de Rhodas, lo qual Bisbat traslladarẽ en Lleyda cõ estaua ya determinat, lo any Mil cent trenta quatre, çoes q̃ quant Lleyda estaria en poder de Christiãs, lo Bisbat de Rhodas, se traslladas en Lleyda, y juntament lo de Barbastro, q̃ estaua vnit ab lo de Rhodas, cõ diuen alguns, per estar ya determinat, y se feu la determinacio en Iaca, lo any Mil cent trenta quatre, en lo mes de Noembre. Feu lo Compte de Barcelona algunes merces apres de auer asen tades les coses de la Iglesia, en particular al Compte de Vrgell, que en aquella ocasio eta dõ Armengol de Castella, per esserse mes senyalat en la presa de Lleyda, y ser ell estat lo qui entra primer en Lleyda, per la part d̃la muralla ahont està edificat lo monestir de Sant Francesch. Donali molta part de la ciutat, y lo Cõpte de Vrgell reparti lo que lo Compte de Barcelona, li auia donat, ab los cauallers, que anauen ab sa compañia. Dona a Gõbalt de Besora vn carrer, y dos Torres, que fins vuy se diuen les torres de Besora, dona vna heretat a Berenguer de Spes. y a molts altres feu merces lo Compte de Vrgell. Lo qual acompanyat dels matexos cauallers passa auant, y prengue a Vilanoua de Segre, Alguayre, Albesa, Almenara, Corbines, Algerri, Alcarraz, Tamarit, Litera. y altres castells de la ribera del riu Segre, y Ñoguera de Ribagorça, apres prengue a Siurana la qual tornaren acobrar, los Moros.

Presa de Lleida.

En esta ocasio estaua desterrat en Arago don Guillem Ramon de Montcada: perque diuen auia mort al Archebisbe de Tarragona don Berẽguer de Vila de Mulos. La ocasio fou perque estant detingut en la preso, en la qual estaua en vn cep don Guillem Ramon de Montcada, per ser estat ocasio, de vns encontres, que tingueren los Castelluins ab los Ceruellons, sobre cert bandols, y pendencies, que tenian, dich que estant detingut don Guillem Ramon de Montcada, en la preso, y cep, per algunes paraules que digue lo Archebisbe, al don Guillem Ramon de Montcada, quant lo Moncada tingue ocasio, lleua anant de cami lo Archebisbe, en lo pla de matabous, la vida al Archabis-

Dõ Guillem Ramon de Montcada desterrat en Arago per la mort de don Berenguer de vila de Mulos Archebisbe de Tarragona.

be per lo qual diuẽ estaua dester rat dõ Guillẽ Ramõ de Mõtcada en Arago. Encara que auent de passar auant, voldria aduertir vn engany, gran, quem apar, y ha en esta historia, no obstant q̃ es comuna, y rebuda casi de tots. Per que yo no tinch per possible, q̃ don Guillem Ramon de Montcada, que estaua desterrat en Arago, y tracta lo casament de dona Petronilla ab lo Compte de Barcelona (com direm) fos lo q̃ mata al Archebisbe de Tarragona, don Berẽguer de Vila de Mulos. Perque aquest casament, q̃ concerta don Guillem de Montcada fou lany Mil cent quaranta nou, y ya auia alguns anys estaua desterrat, y la mort ques feu del Archebisbe don Berenguer de Vila de Mulos fou lany Mil cent noranta tres, a quinze de las Kalendas de Mars Com consta, de les constitucions de Tarragona, en la historia de aquest Archebisbe, don Berẽguer de Vila de Mulos. Lo error y engany desta historia deu ser, que lo q̃ mata al Archebisbe, tãbe se deya don Guillem Ramon de Montcada, pero no era lo qui estaua en la ocasio del casamẽt del Compte desterrat en Arago, lo qual per altre cas, que degue fer estaua desterrat. Empero estant aquest don Guillem Ramon de Montcada desterrat en Arago, ara sia per vna cosa, ara per altra, tractaues casament de la infanta

No pot ser verdadera esta historia de don Guillem de Montcada per la mort del Archebisbe de Tarragona.

dona Petronilla Princesa de Arago, filla del Rey don Ramiro, q̃ fou monie, ab don Ramon Berẽguer Compte de Barcelona. Sabe don Guillẽ Ramon de Mõtcada, tantbe encarir les parts, prendas, y valor de don Ramon Berenguer, y sabe tanben negociar, que concerta lo casament, per lo qual se enuiaren embaxadors al Compte de Barcelona, hu dels quals fou don Guillem Ramon de Montcada, entenent per aquest cami alcançar perdo del Compte, com realment lo alcança. Anaran los Embaxadors, en ocasio, que lo Compte estaua en Lleyda, y per poder negociar mes a son saluo, don Guillẽ Ramon de Montcada, cõcerta, que los demes Embaxadors se detinguessen en Fraga, y acudi en Lleyda.

Y encara que al Compte, li aparegue atreuiment la vinguda de don Guillem Ramon de Montcada, tota via oit quel ague, vent les bonas nouas, que li aportaua del casament, no sols consenti ab lo casament, sino que perdona a don Guillem Ramon de Montcada. Acudiren apres los demes Embaxadors al Compte, y dientli lo matex, que li auia dit don Guillem de Montcada concertaren lo casament, ab les capitulacions seguents. Primo ques digues don Ramon Berenguer, Princep de Arago, y Compte de

Casamẽt de don Ramon Berenguer ab dona Petronilla filla del Rey don Ramiro

de Barcelona. Mes que les Armes de Arago, que ſon vna Creu plateada, en camp blau, portas en lo cap quant hiſques a pelear, y en lo eſcut, que aportas les de Cathalunya que ſon quatre barres vermellas en camp de or, y tambe que les aportas en la bãdera. Mes que lo Alferez fos Aragones, puys la bandera era de Cathalunya, y que lo apellido fos Sãt Iordi, y Arago, que abãs era de Sant Antoni. Lo dot era lo Regne de Arago. De manera que deſta vegada reſtaren vnits, Arago, y Cathalunya, y apres en Tarragona a catorze de Dezembre del any Mil tres cẽts, y denou ſe feu la vnio de Arago Valencia, y Cathalunya per lo Rey don Iaume ſegon. Feu ſe lo matrimoni ab gran pompa contento, y alegria de tots, y reſta com he dit Princep de Arago, perque lo Papa ya auia ſentẽciat, que los caualIers del Tẽple, que pretenian tenir dret en lo Regne de Arago, no ni teniã. Y perque lo Rey de Caſtella tenia algunes terres de Arago, donaren orde les tornaſſen al don Ramon Berenguer, encaraque les torna volent, que les tingueſſen en feu, y ſubieccio ſua. Lo que conſenti lo Princep de Araho, y ſa muller dona Petronilla, penſant que aquell feu ſe relaxaria, com ſe relaxe apres.

Armes de Arago.

Armes de Cathalunya.

Vnio de Arago, y Cathalunya.

Vnio de Arago. Valẽcia y Cathalunya.

Apres de auer fetes les feſtes, y regozijos, que requeria vn tan principal caſament, entengue cõ acoſtumaua en la guerra dels moros, y axi prengue a Aytona, Seros, y Mechinenſa, y a tots los caſtells, que eſtan de Leyda a Çaragoça, que eran de moros, y dona molts dells a don Guillem de Moncada en albricias de les bones noues del caſament, que li auia aportades, y li torna les terres, que li auia lleuades, y no ſols li perdona, ſino tambe li alcança perdo del Summo Pontifice, per auer mort lo Archebisbe. Encaraque en aqueſta hiſtoria de la mort del Archabisbe cõ auem dit ſe ſon enganyats los hiſtoriadors. Eſtant la Reyna en Barcelona ſe enmalalti, y perq̃ eſtaua prenyada feu teſtament dexaua al fill, que pariria hereu, y al Princep ſon marit vſufructuari, feu aqueſt teſtament ſecundo nonas Aprilis Anno Milleſimo centeſimo quinquageſimo ſecundo Pero fou lo Señor ſeruit, ſe remedias, y pari a vn fill al qual anomenaren don Alfonſo, lo qual fou Princep de Arago, y Compte de Barcelona. Tambe tingue apres altre, fill, q̃ ſe anomena don Sancho, lo qual fou Compte de Roſſello, y Cerdanya. Tãbe tingue dues filles, la major caſa ab lo Rey de Portugal, don Sancho, y la menor ab lo Compte de Vrgell, don Armengol.

Ab lo bon ſucces del fill dõ Alonſo, que pari ſa muller la Prin

Fundacio del monestiri de Poblet.

cesa prengue al castell de Miravet, y tot lo q̄ restaue desde Tortosa a Caragoça per la ribera de Ebro, y tornant ales montanyes de Prades, prengue a Siurana castell alparer inexpugnable: Y vent que tenia successor funda lo monestir tāt magnifich, y sūptuos de Poblet lo any Mil cent sinquanta tres, vigilia de nostre Senyora de Setembre. Ana apres en Proença asossegar les coses, q̄ per mort de son germa don Berenguer Ramon, estauen alterades, y ana a visitar en Roma al Papa Alexandre. Y com les cosas destavida seacaban, y no son perpetuas, tornātsē en Espanya sentis de mala gana, feuse desembarcar en lo Burgo de Sant Dalmau cerca de Genoua, ahōt mori lany Mil cent sexanta dos, a vuyt de Agost. Y desde alli fonch aportat al monestir de nostra Senyora de Ripoll. Marineo Siculo diu que mori en lo arraual de Sant Daniel cerca de la ciutat de Gerona, pero pens se enganye. Tambe diu vna cosa de aq̄st Compte, y Princep, q̄ fou tant lliberal, y tant magnanimo en les cosas de la Iglesia, que edifica tres cents Iglesias, y les dota de molt bones rendes.

Mort de don Ramon Berenguer.

Dels Reys de Arago.

Y Perque don Ramon Berenguer, fou lo primer, que sent compte de Barcelona, fou Princep de Arago, antes que tractē de son fill, don Alonso Princep de Arago, y Compte de Barcelona, sera be breument fer mensio dels Reys de Arago, que forē antes de don Ramiro, sogre de nostre princep. Lo primer Rey de Arago antes dela vnio fou don Ramiro, Dō Sancho fill de don Ramiro segon Rey de Arago. Don Pedro, fill de don Sancho tercer Rey de Arago. Don Alfonso germa de dō Pedro quart Rey de Arago, Dō Ramiro germa de don Pedro quint Rey de Arago. Al qual elet per Rey tragueren del monestir de Sant Pōs de Tomeres essēt religios profes y ordenat, al qual dispensa lo Summo Pontifice, per la necessitat gran que y auia, y per no auerhi successor. Nils aparegue a ningu cosa molt extraordinaria, Dispensar lo Summo Pontifice a vn religios profes, perque a mes que sea dispensat ab altres, com ab Constancia monja peraque casas ab Henrrich sisè, y ab algūs religiosos del orde de Alcantara y Calatraua, dich que a mes que ha dispensat ab altres, noua fora de raho, ni dexa de tenir gran fonament lo dispensar lo Summo Pontifice. Perque cō la solēnitat del vot sia de dret positiu Ecclesiastich, cōes opinio de molts doctors en particular de S. Tho. in 4. dist. 38. qu. pa. ar. 4. Enca ra q̄ en la 2. 2. qu. 88 arti. 11. mu da de parer. Dich que com la so lemnitat del vot sia cosa de dret positiu eclesiastich (çcō yo tinch llargament prouat, en vna dispu

Dispensa lo Papa a don Ramiro religios que era en lo monestir de Sant Pōs de Tomeres.

Tho. in 4 d. 38. q. 1 ar. 4. 2. 2. q. 88. a. 11.

La solemnitat del vot es de dret positiu.

ta q̃ de la solemnitat del vot legi en la vniuersitat de Barcelona)pot molt be lo Summo Pontifice conforme a esta doctrina dispensar ab vn religios profes, com realment a dispensat ab alguns en particular ab don Ramiro quint Rey de Arago.

Estos foren los Reys de Arago antes dela vnio. Pero apres dela vnio lo primer Rey de Arago fou don Ramon Berenguer, lo qual per casar ab dona Petronilla filla de don Ramiro vingue a ser Princep de Arago,y resta vnit lo Regne de Arago ab lo Cõptat de Barcelona.

Don Alfonso lo cast, Rey de Arago Comte de Barcelona.

LO segõ Rey apres de la vnio fou don Alfonso, anomenat lo cast,per sero estat molt,fill de don Ramon Berenguer, y dona Petronilla sa muller,la historia del qual auẽ de tractar. Lo qual per ser de poca edat quant mori son pare,son cosi lo Compte de Proẽça gouerna per ell dos anys apres dels quals en part perque auia fet matar lo Cõpte de Proença, cosi de nostre Rey, a don Artal de Mur anomenat lo vell, que estaua en Pallars, en part perque conuenia per lo sossego da son Comptat, tornassen en Proença,y comença nostre Rey a gouernar tenint edat de deu anys. Lo qual mort,que fou son cosi lo Compte de Proença sens fills, en vna pelea,que tingue ab los de Niça ana apendre possessio del Cõptat acõpanyat de don Hugo de Ceruello Archebisbe de Tarragona, y de don Pedro Bisbe de Vich, y de altra gent principal,y sent en vn lloch ques diu Albaion, cerca del riu Royne, lo Compte de Tolosa li vingue de improuis ab ma armada, prengue als que venian en compañia del Rey, y aguera pres ala persona del Rey, sino per vn caualler Proençal nomenat Bertrã de Balbs,o,de Esbals,lo qual prengue al Rey ab son caual,hil passà a vado per lo Riu Royne, per vn pas,q̃ ell sabia, y axi nol pogue pẽdre lo Cõpte de Tolosa com desijaua, per auer dell, a Carcassona,Besiers,y Narbona. Entregat que fou lo Rey dõ Alfonso de la Proença, y de Narbona,feu guerra al Compte de Tolosa,y no para fins atant que li restitui tota la gent,que en Albaion li prẽgue. Tornassen apres en Cathalunya,y ana afauorir al Rey de Castella, q̃ tãbe se deya dõ Alfõso,pera pẽdre a Cuẽca,y auẽt sẽ de anar lo Rey de Castella,a Burgos,dexa en sõ lloch al Rey de Arago,y Cõpte de Barcelona,lo qual se dona tãt bona manya,q̃ dins breu tẽps tingue presa a Cuẽca,y la entrega al Rey de Castella,lo q̃ agray molt lo Rey de Castella,donãtli a sa filla dona Sãcha per muller, y en dot li relaxa lo homenatje,q̃ sõ pare li auia prestat,de algunes terres de Arago,q̃ son segre lo Rey dõ Ramiro li auia donat.

Desta dona Sancha tingue tres fills, lo primer se digue don Pedro, que succehi a son pare en lo Regne de Arago, y Comptat de Barcelona. Lo segon don Alfonso, que fou Compte de Proēça. Lo tercer don Fernando, q̄ primer fou monje del monestir de Poblet, y apres tingue lo Abadiat de Montargo in commendam. Tambe tingue tres fillas, la primera se digue dona Constança, laqual fou casada ab lo Rey de Vngria, y mort lo Rey de Vngria casa segonament ab don Federich Rey de Sicilia, que fou tambe Emperador dels Romans. La segona se digue dona Leonor, la qual fou casada ab lo Compte don Ramon maior de Tolosa. La tercera dona Sancha, la qual fou casada ab lo fill del Compte de Tolosa menor. Apres de auer pres a Cuenca, y posada en mans del Rey de Castella, tornassen en Cathalunya, ahont remedia alguns desconcerts, que feya don Arnalt Roger per estar agrauiat de la mort de don Artal de Mur. Tambe prengue a Siurana de la qual se era apoderat vn Rey Moro anomenat Dentença, que sentse fort en aquell castell, y tenint les mō tanyes de Prades feya alguns danys, dich quecobra aquest castell, perque se dona a partit lo Rey Moro, lo qual gusta tant de nostre Rey don Alfonso, y mes de nostra religio Christiana, q̄s torna Christia, sent son padri nostre Rey, al qual posa nom Guillem. Aquest don Guillem Dentença ya Catholich, ana a les algunes guerres, que anaua lo nostre Rey, per afauorir als Rey de França, contra lo Emperador Federico. Tambe tingue nostre Rey algunes pendencias ab lo Rey de Castella: pero venint vn Cardenal llegat del Summo Pōtifice, posa pau entre los Reys Christians. Y com ala postra tots auem de morir y parar en vna sepultura, estant en la vila de Perpinya senmalalti, y mori lany Mil cent noranta sis, a vint y sinch de Abril. Y fonch soterrat en lo monestir de Poblet al qual ell auia acabat de edificar, auentlo comensat de edificar son pare don Ramon Berenguer.

Lo Rey moro Dentença se torna Christia.

Mort de don Alfonso.

En temps de aquest Compte, succehi vna cosa, que per ser molt digna de notar, y molt extraordinaria sera be fer mencio della, y es que en lo mes de Noēbre del any Mil cent vuytanta quatre, o Mil cent vuytāta sinch, y hague tantes inundacions, que caigueren molts edificis, y fortissims ponts, eran tants los senyals, ques veyan, que pensaren molts ser arribat ya lo temps de Antichrist. En la vila de Cervera plogue sanch, y morirē molts de espant, era tanta la abundancia deles aigues, q̄ a molts llochs assola la aigua, la qual destrui

En Ceruera plogue sāch

los

los sembrats, per lo qual lany se gueny, y ague molta fam. Fou tã ta, que fou necessari vendrer mol ts calseres, y altres yoyas de les Iglesias, pera poder mantenir, y sustentar als pobres. En lo qual mostra don Alfonso sa Christiã dat, y charitat, perque anaua per ses terres socorrent, y amparãt, als que tenian necessitats, y pa- tiã en aquella ocasio. Cosa molt propria de Princeps, y gent que te mando y gouern.

Concili de Tarragona. Tambe es raho no passar en silenci com en temps de aquest Rey se celebra Concili Prouincial en la ciutat de Tarragona lany. 1380. ahont entre altres co

Mudarē lo Kalendari, en lo qual posauēlo Rey de França. ses se ordena, que los notaris en lo Principat de Cathalunya, no vsassen lo Kalendari dels Reys de França, en los actes que fariē, puys ya los Reys de França no tenien dret en Cathalunya, sino que posassen lany de la Encarnacio de nostre Señor. Lo que du- ra diu Beuter fins al any mil tres cents sinquanta, per raho q̃ en Perpinya en temps de don Pedro tercer se resolgue, que posas sen lany de la Natiuitat del Señor. Empero clarament se veu com en la data se enganya Beu- rer, com apres veurem. Y lo ma tex podem dir de Carbonell, q̃ nota los matexos anys. Perque si diuen que lo Concili Tarraconense ahont se determina se posas lany de la Encarnacio, se celebra lany. 1380. com pot ser q̃ don Pedro tercer que fou apres mudas aquest Kalendari, de la Encarnacio en lo de la Natiuitat lany. 1350. Mes, que dõ Alfonso mori lany. 1196. a. 15. de Abril, puys cõ pogue celebrar Concili en Tarragona lany. 1380. Y axi se ha de dir, q̃ quant se muda lo Kalēdari dels Reys de França, en lo de la Encarnacio, fou lany 1180. cõ diu Gueribay. La raho q̃ donã los historiadors desta mudança en los Kalendaris, de no posar lo Rey de França, per estar ya relaxat lo feu, y subjeccio que tenia Cathalunya a França, de la manera, que la diu Carbonell no quadra ab la veritat, perque encara, que en temps de Guifre Pelos se relaxas aquest feu, pero no del tot, com dalt esta dit: puys romangue Cathalunya en feu honorari subjecta a França. Y si aquest feu se relaxa, fou en temps del Rey don Iaume, que fou apres de don Pedro lo Catholich, y asso no pogue ser lany que diu Carbonell. 1258. Si no alomenos me hã de atorgar, que quant se lleua lo Kalendari del Rey de França, y se posa lo de la Encarnacio, no estaua del tot lleuada la subjeccio, que tenia Cathalunya a França, puys lo Concili prouincial se celebra en temps del Rey don Alfonso, y esta subjeccio se acaba de lleuar en temps del Rey don Iaume, fill de don Pedro lo Catholich, y net de don Alfonso. Am

Don Pedro lo Catholich Rey de Arago, y Cõpte de Barcelona.

apparegut apũtar estas cosas, pera q̃ los curiosos vent estas cõtradiciõs, procurẽ de saber la veritat.

Succehi a don Alfonso en lo Regne de Arago, y Comptat de Barcelona don Pedro anomenat lo Catholich, del qual encara quey haje moltes coses que dir, contentarme en referir algunes, de les mes memorables. Del que toca a sos casaments, y fills, se dira en lo principi de la historia del Rey don Iaume. Y axi primeramẽt los vull aduertir, cõ don Pedro acõpanyat de molts cauallers, ana a Roma pera visitar al Sũmo Põtifice, q̃ en aquella ocasio era Innocencio tercer, y lo intent particular que tenia, era, que lo Summo Pontifice lo coronas de sa ma, lo que feu lo Summo Põtifice. La corona fou de pa, sens lleuar guarnida de moltes pedres precioses, y per ser de pa no la posa lo Papa en los peus, cõ se acostuma, en senyal de menyspreu de les coses desta vida, sino en les mans. Mostra tant agraiment don Pedro al Papa, q̃ renũcia los drets, que tenia en los delmes, y patronats de les Iglesies, que auian concedits tres Pontifices, als Reys de Arago, cõ nota Beuter. A la qual renunciacio repugnarẽ los cauallers Cathalans, y Aragonesos, dient q̃ lo Rey no podia renunciar als drets dels grãdes d̃l Regne, sino als seus, ni encara a estos podia, per no perjudicar a sos descẽdents, als quals estaua tãbe la gracia cõcedida, del qual lleuarẽ sos actes, q̃ diu Tomic, estã en S. Ioan de la Penya. Oferi tãbe de pagar don Pedro cada any a la Iglesia Romana dos centas sinquãta Masmodinas Iucefinas, q̃ cada vna valia quatre sous Valencians, lo q̃ apres no volgue pagar lo Rey don Iaume.

Considerant lo Summo Pontifice aquest agraiment, y bon animo feu a don Pedro Alferez de la Iglesia, que alli diuen Gansanoner. Mes que sempre anas lo Summo Pontifice de cami, portas deuant vn guio ab les barres de Arago. Mes que totes les gracies, ques despedirian de la Chãcelleria anassen ab cintas pendents de vermell, y groch, q̃ son colors de Arago.

Tornantsen de Roma a Espanya, dona orde, com se edificassen Iglesias, en particular en la ciutat de Lleyda, ahõt destruint la mesquita dels Moros, procura se edificas la Iglesia major, posant ell de sa ma la primera pedra a. 22 de Iuliol lany. 1203. Segonament de aquest Rey dõ Pedro se ha de aduertir, lo que feu en la guerra, que tingue lo Rey de Castella don Alfonso ab los Moros en la Serra Morena, lo cas fou desta manera.

Guerra en la Serra Morena.

Lo any mil cent noranta sinch vingue de Africa en Espanya Auenjucef, ques deya tãbe Miramolin, y destrui moltes terres de

Chri-

Chriſtians,en particular a Tole do:y perque en vna guerra, que tingueren en Arcos morirẽ cer ca de quaranta mil Chriſtians, reſtaren tant argulloſos los Mo ros,y don Alfonſo tan atemo- morizat, que feu treuas ab ells per tres anys, en lo qual temps mori Miramolin,y reſta ſon fill Mahomet, que per ſobre nom li deyan Vert, perque de or- dinari aportaue vna caperuça verda. Aqueſt continua la guer- ra, que ſon pare auia comen- çat. Prengue a Saluatierra,y de- golla als Chriſtians per ate- morizar als demes, ab intent, de que en altres parts, ſe li ren- diſſen.

Ventſe deſta manera apretat lo Rey de Caſtella, enuia a de- manar fauor a don Rodrigo Ar chebisbe de Toledo, y no ſols en aqueſt,ſino tambe al Summo Põtifice,y als Reys Chriſtians, auiſantlos,cõ los Moros erã trẽ ta Reys,ab cent ſexanta mil ho mens de acauall, ſens poderſe contar la gent de apeu. Lo Sum mo Pontifice, per animar als Chriſtians a la defenſa del Rey, concedi Iubileu pleniſsim, als qui anirian a la guerra contra dels Moros. Sabudes eſtes noues lo Rey de Nauarra don Sancho, y lo noſtre Rey de Arago don Pedro, determinaren de anar a eſta jornada Arriba primer dõ Pedro en Toledo dia de la ſan- ctiſsima Trinitat, lany mil dos cents, y dotze, acompanyat de molts caualIers, tant Ecleſia- ſtichs, com ſeculars, y molta altra gent,que per ſer coſa pro- lixa dex de contarlos.

Iuntarẽſe donchs los tres Reys pera donar batalla, en la Serra Morena, paſſat lo pas de Loſa, eſtant los Moros en vn grã pla, en lo qual ara eſta edificada, la caſa que diuen de los Palacios. Ordena los exercits dels tres Reys,vn caualler Empurdanes, q̃ anaua en cõpañia del Rey dõ Pedro,lo nom del qual era Dal- mau Crexel, home de edat, y molt deſtre en armes,y milicia. Aqueſt poſa al Rey de Caſtellla ab ſon exercit a la deuant guar- da,en lo mig al Rey de Nauarra, y en la retraguarda al Rey don Pedro,lo que moſtra ſentir don Pedro, per parexerli, que no tindria en aquell lloch molta ocaſio de pelear ab los Moros. Pero Dalmau Crexell, li dona vn conſell molt a propoſit pe- ra ſon intent,y fou q̃ en lo mig de la pelea prẽgues la meytat de ſon exercit,y acudis per les eſpat lles als Moros ab vn pendo blanch, y vna Creu llarga ver- mella, que era ſenyal de ſanct Iordi. Aparegueli be a don Pe- dro aqueſt cõſell,y dexa la mey tat de ſon exercit, en lo lloch, que li auia ſenyalat, fent tres eſquadras, la primera de la qual dona a don Garcia Ro- meu, la ſegona a don Aznar, Pardo,

Pardo. La tercera a don Ferrando son germa, al qual feu general de les altres dos esquadres. Laltre meytat com tinch dit prẽgue pera si, y guiat per vn Pastor, que li promete de amostrar li lo cami millor pera executar son intent, estant en vn lloch acomodat per aqueste efecte, quant la batalla era mes rezia, sobreuingue don Pedro ab la meytat de son exercit, ab crit de sant Iordi, y sancta Maria, apretaren tant als Moros, y donaren los tanta bateria, que restarẽ los Moros vençuts, y morts delis dos cents mil, trobant solamẽt vint y sinch mil Christians morts. Fou esta victoria a setze de Iuliol, del any mil dos cents, y dotze. En esta ocasio, fou lo miracle de la Creu, que veren en lo ayre, per lo qual se celebra en aquest dia en Espanya festa, del triumpho de la Creu.

Valentia del Rey don Pedro.

Mahomet Vert seguint lo consell de Zeytabuceyt Rey de Valencia, puja en vn cauall y fugi. Y perque se entenga de quanta importancia, fou esta batalla, y la honrra que guanya lo nostre Rey don Pedro, es be aduertir lo que diu lo Rey don Charles de Nauarra, que la primera batalla dels Moros era de quaranta mil Negres armats ab llances, y adargues. Mes tres mil camells encadenats la hu ab laltre, ab grosses cadenes de ferro, ahont estaue Mahomet Vert, puys ab tanta multitut de gent, ab tanta manera de armes ofensiuas, y defensiuas, fou gran misericordia de Deu, alcançar los Christians victoria, y amostra lo nostre Rey don Pedro gran valor animo, y valentia.

Tornantsen de cami prengueren a Baeça, y altres terres, que los Moros desampárauen. Anaren sobre Vbeda, y a escala vista la prengueren los Aragonesos. Y apres de auer fet algunes altres coses dignas de son ser y valor fou nostre Señor seruit, que acabas sos dias anant tras del Compte don Simon de Mõtfort. Lo qual ab titol de la Cruzada, que tenia pera seguir als Heretjes Albigenses, tractaua mal a les Infantas ses germanes, per lo qual apres de auisat al Compte moltes vegades, y donat raho al Summo Pontifice del rigor y passio del Compte determina de juntar exercit contra ell, lo qual se retira en Comẽge en lo Castell de Mureli. Vent se alli apretat, y cercat del exercit del Rey, no podentse concertar ab lo Rey, determina vn dia de fugir, y ab la gana, que tenia lo Rey de pendrel, ana ab tanta pressa tras dell, que noy hague temps de seguirlo molts cauallers. Y axi com lo Compte veu los pochs cauallers que tras dell venian, se gira ab la gent que aportaua, y com los del Rey fossen pochs, no obstant que lo

Presa de Baeça.

Presa de Vbeda.

Rey pelea varonilment, y diuē mata tres homens valents de ses mans, mori trauessat de vna llança, moriren ab ell don Aznar Pardo, don Gomez de Luna, don Miquel de Roda. Tambe diuen moriren don Pedro Pardo fill de don Aznar, y don Miquel de Luzia, y altres cauallers Aragonesos. Y no aparegue, que no contar si cauallers Cathalans fou couardia dels nostres, sino molta maduresa, y cordura, com sempre han tingut en tot, en particular en cosas de guerra, perque com diu lo Rey en Iaume en sa Choronica, don Guillem de Montcada fill de don Ramō de Montcada, y de dona Guilleuma Castellui, escrigue al Rey, nos donas tanta pressa, q̄ no podian ab tanta promptitut recollir la sua gēt, y que de ninguna manera donas la batalla sēs ells, y axi sens cōpañia dels Cathalās li reisque tā mal esta empresa al Rey, puys mori en ella, encara q̄ cō a valeros, y esforçat. Y no me apar encaresch molt la valentia de nostre Rey, puys son enemich lo Compte don Simon de Montfort, sabent que era mort lo Rey descaualca del cauall, y feu gran sentiment, y ab molts plors, digue, que era mort hu dels mes valerosos Princeps del mon, y hu dels millors Reys, que en ell se trobassen. En fi com totes les coses desta vida tenen fi, lo tingue nostre Rey lany mil dos cents y catorze, de edat de quaranta anys, com diu lo Archebisbe de Toledo. Portarenlo en vnes andes al Real, y alli se determina lo soterrassen en lo Monestir de Xixena, monjes de sant Ioan, que sa mare la Reyna dona Sancha auia fet edificar, no obstant, que lo Rey auia fet edificar lo Monestir de Escarp, en la ribera del riu Çinca, cerca de Lleyda, fent lo Abadiat de monjos Bernats.

Mort de lo Pedro

Monestir de Xixena edificat per dona Sācha mare del Rey don Pedro.

Lo Monestir de Escarp edificat per lo Rey don Pedro.

Entre altres fills del Rey don Pedro, hu fou lo Rey dō Iaume, anomenat lo auenturos, lo qual succehi a son pare en lo Regne de rago, y Comptat de Barcelona. Y peraque millor se entengā les coses de aquest Rey, y algunes, que de son pare don Pedro auem dexat de dir, per parexerme vindrian molt a compte en aquest lloch, se han de aduertir algunes coses que succehiren en la natiuitat de aquest Rey, y en son principi, perque succehiren algunes coses, quem apar foran mes diuinas, que humanas, que donaran a entendre los successos prosperos de aquest Rey, que en lo discurs de sa vida, auia de tenir.

Historia del Rey don Iaume lo auenturos Rey de Arago, y Compte de Barcelona.

Conforme a esta historia, que feu don Carles Rey de Nauarra, lo Rey don Pedro, de qui vltimament auem parlat, fou primer casat ab vna dama neboda del Compte Fullaquer, de la qual tingue vn fill anomenat don Ramon

mon Berenguer. Morta esta dama, casa segonament ab dona Maria la sancta, la qual com diu la Choronica de Bernat Esclot, fou tambe primer casada, sens q̃ del primer matrimoni tingues ningun fill. Esta dona Maria era filla de don Guillem de Mõtpeller, y de dona Maria la Grega, filla del Emperador de Constantinopla, la qual no podentse casar ab don Alonso, pare de don Pedro, fou casi treta forçosa casarse ab don Guillem de Montpeller. Casa donchs, com tinch dit, dona Maria la sancta ab don Pedro, sent los dos viudos. Pero com aquest casament se tracta, y firma per Embaxadors, sens que la hu agues vist al altre, quant don Pedro veu a dona Maria, y que era ya vn poch en dias, sent ell joue, y de molt bona disposicio, no gustaue de la Reyna, antes se aficiona a altres dames oluidantse de sa muller la Reyna. Acudia la Reyna a Deu, que es lo que en esta, y semblants necessitats sea de fer. Vent en esta ocasio los de Montpeller, quant perill passàua lo Regne per lo que auian experimentat, quant don Alfonso primer Rey de Arago, mori sens fills, que fou menester, traurer del monestir de sanct Pons de Tomeres, a son germa, don Ramiro monje, y de Missa, cõ diu lo Archebisbe de Toledo, y les reuolucions, que y ague entre Arago, y Nauarra, de manera que no podria dexar de danyar, no auer hi successor. Dich, que considerant estas cosas, vsaren de vna traça, y feren vna burla discreta al Rey, y fou desta manera. Concertaren los de Montpeller ab lo camarer del Rey, que era mossen Pere de Fluuia, que gustant lo Rey de vna dama, en lluch de ella li posas a la Reyna en lo llit, tingue aquest concert efecte. Al mati volgue la Reyna vinguesse en casa del Rey, perq̃ si acas restaua prenyeda, ningu pogues tenir suspita de cosa fea de la Reyna. No se enfada lo Rey de la burla, resta la Reyna prenyada, o de altra ocasio, ques veu lo Rey ab la Reyna en Mirauall, y pari al cap de nou mesos al nostre Rey don Iaume vigilia de nostra Senyora Candelara a dos de Febrer del any mil dos cents y vuyt, com diu Tomic, encara que Siculo diu fou lany mil cent noranta sis. Entrant en la Iglesia cantauen lo. *Te Deum laudamus*, y entrant en altra cantauen. *Benedictus Dominus Deus Israel, &c.* Lo que apar era presagi, del que auia de ser. En lo nom tingue sa mare esta traça, y fou que feu dir vna Missa, y encendre dotze candeles, y en cada vna de ellas, lo nom de vn Apostol ab intent, que li posaria lo nom, tindria escrit,

Burla discreta q̃ feran al Rey don Pedro.

Natiuitat del Rey don Iaume.

Com se li posa nõ de Iaume

erit, la candela que duraria mes, fou esta la candela que tenia escrit lo nom de sanct Iaume, y axi volgue la Reyna li diguessen Iaume.

Estant en lo Bressol fou menester tinguessen cuydado dell, per lo que alguns procurauē de lleuarli la vida, en particular teniā temor de altres fills illegitims, q̄ tenia dō Guillē de Montpeller, de dona Agnes filla de vn grande de Castella, ab intent, que no succehis don Iaume en la senyoria, y gouern de Montpeller, per raho de sa mare dona Maria, lo que apres guanya dona Maria en Roma, deuant del Summo Pontifice, ahont mori dona Maria, y la sepultaren en la Iglesia de sanct Pere, junt al sepulchre de sancta Petronilla, a la qual per sa vida, y miracles li digueren dona Maria la sancta.

Quant mori don Pedro son pare, estaua don Iaume en Carcassona, en poder del Compte de Montfort. Angustiats los Cathalans, y Aragonesos donaren orde com don Iaume sabes, com la voluntat de tots era tenirlo per son Rey, y senyor, de la qual noua tingue gran contento, y diuen, que prometé, que si nostre Senyor lo treye del poder del Compte de Montfort de fundar vna religio de la Redempcio de catius. Enuiaren los Cathalans, y Aragonesos al Summo Pontifice, pera que manas tornar a don Iaume. Lo qual enuia al Cardenal don Pedro de Benauent, pera que lo Compte de Montfort li donas al Rey don Iaume, lo que feu donantli en Narbona a don Iaume, y a don Ramon Berenguer fill de don Alfonso germa del Rey don Pedro. Fonch alçat per Rey en Monço, tenint vuyt anys, y quatre mesos. Iuntarense corts en Lleyda, ahont lo juraren per Rey, y per ser de poca edat se ordena, que don Nunyo Sanchez oncle seu Cōpte de Rossello, gouernas los estats fins que lo Rey tingues edat pera poder gouernar, no obstant, que lo Cardenal volia se fessen tres gouernadors, peral gouern d'l Regne. La criāça y guarda del Rey fonch encomanada a fra Guillem de Mōtrrodo mestre dels Templaris: donarenli tambe per mestre y confessor al beneuenturat Ramon de Penya Fort, del orde de Predicadors, de nacio Cathala.

Iurarā a don Iaume per Rey.

Don Nunyo Sanchez de gouernador se tornaua tira, y en lo discurs del temps dona prou en que entendre al Rey don Iaume, alçantse ab lo gouern. Per lo qual encara que deyan estaua secretament lo Rey casat ab dona Theresa Gil de Bidaura, filla de don Iuan de Bidaura, de la qual tenia dos fills, don

Pedro, que fou señor de Hayerbe, y don Iaume, que fou señor de Xerica, se casa ab dona Eleonor Infanta de Castella, filla de don Alfonso Rey de Castella, perque ab lo fauor de Castella, pretenia castigar als rebeldes. Desta Reyna tingue vn fill, ques digue don Alfonso, lo qual mori viuint son pare, y fonch soterrat en la Iglesia major de Valencia, en la capella de sanct Iaume. Ab aquest fauor vingue a restar pacifich Señor de son Regne. En lany mil dos cents, y diuuyt.

Fūdacio de la orde de la Merce. Tingue corts en Barcelona, y funda la orde de la Merce de la Redempcio dels catius.

Comensa a tractar de la conquista de Mallorca, del que auia ya parlat en Tarragona per ocasio de oliuas, y formatje, que en vn conuit, que feu don Pedro Martell, per postra li donarē. Pero antes de posarse en execucio aquest intent, tingue alguns desgusts, acerca del casament auie fet ab dona Eleonor, per esser cosina sua. Solicitaue aquest negoci en Roma dona Theresa, dient, que se auia promes de casar ab ella, y allegaue lo parentiu, quey auia ab dona Eleonor, y ya que no pogue acabar ques casas ab ella, perque de la promesa no cōstaue sino ab vn testimoni, acaba que lo Papa, que ra Honori tercer, declara ser lo casament, que auia fet ab dona Eleonor nullo, y com no volgue dispençar ab lo parentiu, seagueren de separar, de manera q̄ sen ague de tornar dona Eleonor en Castella ab moltes joyes y riquesas, que lo Rey li dona. A la qual succehi per lo cami lo que contan de don Blasco de Alagon, que salteja los cofrēs de la Reyna. Tambe dona lo Rey, que viurer a dona Teresa Gil, y a sos dos fills, per auer ho axi manat lo Papa. La qual dona Theresa passats molts anys entra en religio, en vn Monestir de la orde de Cistells, que ella feu en la Zaydia cerca de Valencia, ahont acaba sos dias sanctament, y vuy esta enser, lo seu cos.

Mort de Theresa Gil.

Conquista de Mallorca. Apres de estos desgusts determina de anar a la conquista de Mallorca, de la qual era Rey vn Moro, ques deya Retaboyme, y apres de llargues batalles, fonch presa la ciutat de Mallorca, diumenge al vltim de Dezembre, principi del any mil dos cents vint y vuyt. En la qual batalla mori lo Rey Moro, per mans del Rey don Iaume, y perq̄ tambe era dell Menorca, vist lo que auia succehit, als de Mallorca, se feu Menorca tributaria al Rey don Iaume. Dos anys apres don Guillem Mongri elet de Tarragona, guanya a Iuiça en lo any mil dos cents y trenta, y de temor del que auien vist se li rendiren les Islas de la Formentera, Conillera, y Cabrera.

Conquista de Iuiça.

Apres desta persa de Mallorca,

ca, com don Iaume era viudo, se casa ab dona Violant, que anomenauen dona Yolant filla de don Andreu Rey de Vngria, la qual antes de casarse, se deya Andreua, de la qual tingue tres fills, don Pedro que li succehi en lo Regne, lo Infant don Iaume, que fou Rey de Mallorca, y Menorca, Compte de Rosello, y señor de Montpeller, lo Infant don Sancho, que fou Arche bisbe de Toledo, al qual anomena Gueribay Primat de les Espanyes. Pero no es aquest lloch pera tractar esta materia. Tingue tambe sinch filles; la Infanta dona Isabel, que casa ab don Phelip tercer de aquest nō, Rey de França, fill del Rey sanct Luys, la Infanta dona Violant, que fou Reyna de Castella, y Leo, muller de don Alfonso, per sobrenom lo saui Rey de Leo, y Castella, la Infanta dona Constança, que fou muller de don Manuel Infant de Castella, germa del Rey don Alfonso, que tinch dit, y la Infanta dona Maria, que mori en Daroca essent xica, y fonch soterrada en sanct Saluador de Çaragoça, y la Infanta dona Eleonor, que tambe mori essent xiça, y fou soterrada en lo Monestir de les monjas de Vallbona. Conclos que fou aquest matrimoni, aconsellaren li molts cauallers, emprengues la conquista del Regne de Valencia, per auer i tant bona ocasio com y auia.

Fou lo cas, perque regnant en Valencia vn Rey Moro, ques deya Zeytabuzeit, li vsurpa la ciutat ab la major part del Regne, vn Princep Moro ques deya Zaen, per lo qual el Regne de Valencia resta diuidit en dos parcialitats, tenints los vns per Rey a Zaen, y los altres a Zeytabeuzeit, que per altre nom diuen Zeytabuzeit, lo qual se torna Christia, fentse vasall del Rey don Iaume, y li digueren don Vicent Belluis. Ab esta ocasio se determina de anar lo Rey dō Iaume a la conquista del Regne de Valencia, y apres de auer presas moltas poblacions, y posat lo cerco en Valencia, seli rendi a partit lo Rey Zaen, concertatantse que dins certes dies dexarian a Valencia, y axi acōpanyat lo nostre Rey don Iaume de molts Prelats, y molts cauallers sen entra en Valencia, a vint y vuyt de Setembre, del any mil dos cenes trenta vuyt, auent estat Valencia en poder de Moros vint y quatre anys. Y no para lo Rey don Iaume fins que ague conquistat tot lo Regne de Valencia. Durant esta guerra de Valēcia casa al Infant don Pedro son fill ab dona Constança filla de dōManfredo Rey de Napols y Sicilia, dehont vingue a resultar la vnio del Regne de Arago, y Sicilia. Y a la Infanta

Conquista de Valencia.

Vnio del Regne de Arago, y Sicilia.

ſanta dona Iſabel caſa ab don Phelip fill del ſanct Rey Luys de França, lo qual ventſe en Claramunt, ciutat de Aluernia, ab lo Rey don Iaume, li feu donacio, y relaxa aquella ſubjeccio, y feu honorari que ſe auia aturat lo Rey de França en Cathalunya en temps de don Guifre Pelos, com en la hiſtoria de aqueſt Compte auem dit. Fou aqueſta donacio a onze del mes de Maig del any mil doscents ſinquanta, o com diuē altres a tres de Maig del any mil dos cents ſinquanta vuyt. A dona Iſabel ſa filla dona en dot a Carcaſſona, y Beſiers.

Foren grans les hazanyes, y proeſas, que feu aqueſt inuictiſſim Rey, reſta la caſa de Arago ab gran honor, y luſtre, temuda, y reſpectada de totes les nacions, puys veyem que en vn Concili general, ques tingue en Leo de França, pera reformacio de la Republica Chriſtiana, y reparo de les guerres vltramarinas, de les quales tenia noſtre Rey grandiſsimes ganes, li donaren cadira al coſtat immediatament del Summo Pontifice Gregori deze. Y no obſtant aqueſt tan gran fauor, no volgue coronarſe del Papa, per no auer de pagar, ni fer tributaria a la caſa de Arago, com ſon pare auia fet, prometent pagar dos centes ſinquanta Maſmodinas Iuceſinas, com dalt eſta dit.

Aqueſt Rey auent tan felizment regnat, com no era immortal acaba ſos dies en la ciutat de Valencia, a vint y ſet de Iuliol, del any mil dos cents ſetāta ſis, auent ſexanta anys deu meſos, y dotze dias que Regnaua. Fonch ſoterrat ab lo habit de Ciſtells, lo qual antes de morir ſe auia fet poſar, en lo Moneſtir de Poblet. Que be ques cumple lo que tantes vegades tinch dit en aqueſt ſermo, que a la poſtra los Princeps, Reys, y Monarchas, han de parar en vna ſepultura, ques lo que diu Dauid. *Vos autem ſicut homines moriemini, &c.* *Mort del Rey don Iaume.*

Mort que fou lo Rey don Iaume, ſuccehi en lo Regne ſon fill, anomenat don Pedro lo gran, y vulgarment dit dels Franceſos, per lo que li ſuccehi, y victoria que alcança contra dels Franceſos. Aqueſt viuint en cara ſon pare, ſe caſa ab dona Conſtança filla de don Manfredo Rey de Sicilia. Lo qual apres de eſſer coronat per Rey en Çaragoça, conforme en ſemblants ocaſions ſe acoſtuma de fer, apres de auer requerit a ſon germa Rey de Mallorca, que li preſtas ſacrament, y homenatje, apres de algunes pendencies, que tingue ab don Alfonſo Rey de Caſtella, apres de auer rendit, y caſtigat alguns que ſe li eren rebellats, los quals ſe eren retirats en lo Caſtell de *Don Pedro dels Franceſos, lo grā Rey de Arago, y Compte de Barcelona.*

Balaguer. En esta ocasio tingue noues dels estragos, y desco medimēts, que feyen los Francesos en Sicilia, en deshonrar donzelles, afrontar casades, y en lleuar en mil embusts les haziendas als Sicilians, per lo qual han de aduertir, y reduyrse a la memoria, la victoria que tingue lo Rey don Carles Frances, contra don Manfredo Rey de Sicilia, com lo vence, y feu matar, y resta don Carles Rey de Sicilia. Estauen tan apretats los de Sicilia, que determinaren de alçarse contra los Francesos, com realment ho feren. Fou menester, ques retiras don Carles, lo qual vent, que se li eran rebellats, posa cerco sobre Mecina, per lo qual los Sicilians enuiaren a don Pedro, demanantli fauor, dientli, que a ell tocaua lo Regne de Sicilia, per raho de sa muller dona Constança, filla de don Manfredo Rey de Sicilia, al qual don Carles auia mort, y que desta manera, no sols alcançaria lo que de dret li tocaua, sino tambe venjaria la mort de son sogre don Manfredo, oferintli tenirlo per Rey, y señor. Per lo qual acudi lo mes prest que pogue a socorrer als Sicilians. Reberenlo ab gran gust, tant que quant entra en Palerm, del grau del mar, fins a la ciutat, tot era draps de or per terra, per ahont auia de caminar. Ana tambe a la ciutat de Mecina, ahont lo reberen de bona gana, per lo qual don Carles lleua lo siti, que sobre Mecina tenia. Resta desta manera don Pedro Rey de Sicilia, feu don Pedro moltas merces als Sicilians, ils concedi molts priuilegis. Desta vegada resta vnit lo Regne de Sicilia ab lo Regne de Arago.

Cerco sobre Mecina.

De asi vingue, que lo Rey don Carles se enfada tant contra don Pedro quel desafia, concertaren lo desafiu en lo Regne de Inglaterra, en Bordeu. Pero no obstant que lo Rey don Pedro sabia, li trassauen alguna traycio, y que no auien de estar al concert, acudi lo dia se auia senyalat, que era lo primer de Iuny, any mil dos cents vuytanta tres, y vent no era alli don Carles, y que per altra part no estaua alli segur, feu lleuar acte, com auia comparegut al puesto, y sen torna.

Desafiu entre lo Rey don Carles, y don Pedro en Bordeu.

Desta matexa ocasio del Regne de Sicilia, prengue lo Rey de França ocasio de procurar ab lo Summo Pontifice, li donas la inuestidura del Regne de Arago, consedint perdons als qui pelearian contra del Rey don Pedro, per lo que auia fet en lo Regne de Sicilia, contra del Rey de França,

lo qual Rey de França, qui era don Carles ab dos fills seus, que eran Phelip primogenit, y Carles de Veloys vingueren en Cathalunya, ab tanta multitut de gent, que no pararen fins arribar en Girona, y entrarsen dins de la ciutat.

Y dexant de dir lo que succehi en moltes viles del Empurda, y escaramuças, que tingue lo Rey don Pedro ab los Francesos, a la postra resta victorios lo Rey don Pedro, ab aquell miracle que obra nostre Señor contra dels Francesos, los quals aprofanauen los temples, y axi volgue lo Señor, que isquessen tantas moscas del cos de sanct Narcis, que als caualls, y a ells acabaren la vida. Fou tan gran esta persecucio, que fou forçat dexassen los Francesos a Girona. Y entre los que moriren per raho de les moscas, y los que don Pedro ab son exercit mataua, eren tants los morts, que eran sens numero. Per lo qual al nostre Rey don Pedro, no sols li digueren lo gran, sino tambe dō Pedro dels Francesos.

Miracle de sanct Narcis.

Aqui entraua dirlos, com les galeras den Marquet, y den Mallol, prengueren moltes galeres dels Francesos. Tambe venia a proposit, quant ajuda Roger de Lluria al nostre Rey don Pedro en esta jornada contra dels Francesos. Y a ocasio de asso los podria contar les hazanyes grans, que feu Roger de Lluria, quant en Napols ab pocas galeras prengue gran numero de galeres Franceses, y prengue lo Rey Carles fill de don Carles. Lo que feu Roger de Lluria, y Roger Desflor en Constantinopla, y altres parts, dona be a entendre lo valor del noble Roger de Lluria, y lo valor de Roger Desflor: perque encara que estos eran Calabresos, lo que feren, y posaren en execucio, fou ab fauor dels Cathalans.

De Roger de Lluria.

Roger Desflor.

Sols per donar remate a esta historia del Rey don Pedro, vull aduertir la fidelitat dels Cathalans en esta jornada, y guerra que tingue don Pedro ab los Francesos, la qual los es tan natural, que no sabrian fer altre cosa. Lo cas es, que los Aragonesos estauen desgustats ab lo Rey, perque nols volia guardar sos priuilegis, y los Cathalans tenian la matexa quexa, no sols perque nols volia guardar los priuilegis: sino tambe, perque los auia cremat sos priuilegis, y constitucions. De aqui se segui, que enuiant a demanar don Pedro socorro als Aragonesos, y requerintlos acudissen adaquella jornada nunca, y volgueren anar. Pero nostres fiels Cathalans, manant lo Rey lo seguissen, y li ajudassen lo

Fidelitat de Cathalans.

lo obehiren, encara que desgustats ab ell, pero anauen desta manera, portauen les llances sens ferros, les beynes sens espases, ni dagues, sols aportauen cuyraces, ceruelleres, y altres armes defensiues. Admirat lo Rey de aquell tall, demana com venien de aquella manera, responguerem, que per auerlos cremats sos priuilegis: pero que com a faels vasalls anauen alli. Regonogue lo Rey esta fidelitat, y bõ animo de Cathalans: y confirma apres sos priuilegis, y llibertats del Regne. Cõ cõsta en lo Archiu del priuilegi del Rey. *Recognouerũt proceres Barcinone & antiqui sapientes, &c.* La data es a tres dels Idus de Ianer. 1283. y estas constitucions ques feren a nomenen los nostres les locals.

Cõfirmacio de priuilegis.

Mort del Rey don Pedro.

Mori lo Rey don Pedro en Vilafranca de Panades a onze de Noembre lany mil dos cents vuytanta sis, sen de edat de sinquanta sinch anys. Tingue quatre fills, y dues filles. Los fills eran don Alfonso, que succehi en lo Regne de Arago, lo qual viuint son pare per orde seu, ana a Mallorca contra don Iaume hierma de don Pere, perque no lauia volgut obehir conforme lo sagrament, y omenatje li tenia prestat, y prengue a Mallorca. Lo segon fou don Iaume, que primer fou Rey de Sicilia, y mort don Alfonso son germa vingue a ser Rey de Arago, com apres direm. Lo tercer don Federich, que tambe fou Rey de Sicilia. Lo quart don Pedro, que no tingue principat ni senyoria. Les filles foren, la primera dona Isabel, que fou Reyna de Portugal. La segona dona Constança, o com diuen altres dona Violant, que fou casada ab don Robert Rey de Napols. Fonch sepultat lo Rey don Pedro en lo Monestir de Sanctes Creus, y als seus peus esta soterrat Roger de Lluria.

Don Alfonso lo Cast Rey de Arago, y Cõpte de Barcelona.

QVANT mori lo Rey don Pedro dels Francesos, estaua en Mallorca son fill major don Alfonso, lo qual sabe alli la mort de son pare, per lo qual li feu alli molt honrrades obsequies, y funeraries. Apres deles quals, y auer donat asiento a les coses de Mallorca, ana en Çaragoça, ahont lo coronarã per Rey, fent li primer confirmar alguns priuilegis, que tenian les Aragonesos, y concedirlos alguns altres. Adaquest Rey li diuen lo llarch per sa grã liberalitat y magnanimitat que tenia en fer merces, y donar lo que li demanauen. De aquest Rey sols voldria dir dos cosas la vna, com ana a la Isla de Mallorca, la qual en aquella ocasio estaua habitada de Moros, la qual conquista, y guanya. En la qual conquista, succehi un miracle, que faltant aygua per son exercit, estãt

Miracle de vna font de aygue.

Exod. 17

en la Isla que diuen del Rey, suplica ab moltes veras al Senyor li descubris aygua. En esta ocasio oy vna veu que li digue, que cauas, y trobaria aygua, posa en execucio lo que la veu li digue, y cauant, pegant en vna roca isq̃ vna font de aygua. Estas merces acostume de fer nostre Señor, als pobles per medi de sos seruents, com legim en la sagrada escriptura, quant lo poble de Israel tenia, estant en lo desert necessitat de aygua, en pregaro a Deu Moyses, y Aron, los dona traça com vna pedra les donaria aygua, lo q̃ experimẽtarẽ.

Apres de auer conquistat a Menorca, tornasen a Barcelona, ahont apres de auer tractat en Gascunya ab lo Rey de Inglaterra sobre la preso de don Carles princep de Salern, al qual tingueren pres primer en Sicilia, y apres en Barcelona, dich que auent tractat, lo tornassen ab que enseguretat restassen tres fills seus, que eren Luys, Bisbe que fou de Tolosa, que esta canonizat per sanct, lo cap del qual esta en la Iglesia mayor de Valencia. Robert que fou Rey de Napols, y Ioan que fou Princep de Morea, ab sinquanta cauallers principals, ab q̃ tãbe renunciassen al Regne de Sicilia, en lo q̃ apres no guardarẽ molta fidelitat.

Mort de don Alfonso lo cast.

Apres destos concerts, y auer alcansat lo Rey don Alfonso absolucio del Papa (que diu Gueriuay era Honori quart, de nacio Roma, de la clara familia dels Sabellos, encara que tinch per mes cert fou Nicolau quart,) per lo que auian passat lo Papa, y don Pedro son pare, apres destas cosas, se enmalalti en Barcelona, y mori a deset de Iuny, lany mil dos cents noranta hu, o com diu Carbonell, lany mil dos cents noranta dos. No fou casat, ni tingue fills, per lo qual li diuen don Alfonso lo cast. Fonch soterrat en sanct Francesch de Barcelona. Era de edat de vint y set anys cõ mori.

HISTORIA DEL REY DON Iaume segon, anomenat lo Iusticier, y pacifich.

Don Iaume segon justicier, y pacific Rey de Arago, y Compte de Barcelona.

QVANT mori lo Rey dõ Alfonso lo cast, estaua en Sicilia lo Rey don Iaume, al qual desde Cathalunya, lo auisaren de la mort de son germa, ana per embaxador lo Cõpte de Empuries, ab dues galeras. Sabuda esta noua apres de auer fetes les obsequies, y funeraries degudes, dexa en son lloch en Sicilia a son germa Federich, q̃ axi ho tenia ordenat son pare en lo testamẽt. Arribat q̃ fou en Barcelona, feu celebrar

anniuerſaris,y miſſas per ſon pare,y germa,cōcerta les corts pera Çaragoça,ahont lo coronarē, y jurarē per Rey de Arago. Diu Hieronymo Blācas,q̄ en lo principi,y ague diuiſio, y diſcencio en lo Regne de Arago, per algunes injuries preteniā los Aragoneſos,q̄ ſels feyan,tant que los principals lo volian depoſar de Rey,dient,q̄ teniā poder pera depoſarlo,y elegir altre Rey. Tracta aqueſt Rey ab la Iuſticia de Arago, q̄ era IoāÇapata,lo qual ab ſuauitat,y bon terme, tracta ab los principals del Regne aq̄ſt negoci,y feu los fer amiſtat ab lo Rey dō Iaume,ab q̄ ſels remediaſſen,algunes injuries,q̄ preteniē ſels erē fetes,y deſta manera reſtaren ſoſſegades les coſes de Arago.

De les coſes q̄ ſuccehiren en aqueſt Rey era raho tractar molt per eſtes,per ſer aqueſt Rey del qual ſe celebra lo anniuerſari en eſta Igleſia,y per raho del qual ſe predica aq̄ſt ſermo. Pero perq̄ lo tēps quem reſta es poch, y les coſes q̄ auem de dir ſon moltes,procurare ab la breuedat poſſible contar lo q̄ en aqueſt Rey ſucchehi. Primeramēt lo Rey de Caſtella tracta caſament de ſa filla dona Maria ab lo Rey dō Iaume,no obſtāt quey auia parētiu, q̄ neceſsitaue de diſpēſa del Sūmo Pōtifice, y encara q̄ lo Rey dō Iaume,no guſtaue de aq̄ſt caſament,per lo q̄ li oferi,y cōcertarē ſen acōtenta. Concertarē q̄ lo Rey de Caſtella auria diſpēſa del Summo Pontifice, pera q̄ lo caſament tingues ſon degut efecte. Concertarē de q̄ lo Rey de Caſtella tractas de fer pau entre lo Summo Pōtifice,y lo Rey dō Iaume,per lo q̄ eſtaue deſguſtat lo Summo Pōtifice ab ſon pare don Pedro,y auia entredit en lo Regne de Arago,y tābe ſe auia de tractar de pau entre lo Rey don Carles, y don Iaume, per lo que li auia ſuccehit ab ſon pare, y tenir encare los tres fills ſeus,y alguns cauallers principals.

Per eſtas coſas determinaren, y concertaren de veures los tres Reys,çoes lo de Arago, de Caſtella,y don Carles, en vn lloch anomenat Logronyo. Acudiren al pueſto, y tingue aſtucia, y intelligencia lo Rey de Arago, com lo Rey de Caſtella,oluidat del que li auia promes, y fidelitat que deuia a ſa paraula, y real corona, o per fer amiſtat ab don Carles, o per alguna ſumma de dines, tractaua de lleuarli la vida,o aturarſel alli,y ferli en fi alguna traycio. Per lo qual ſe dona lo Rey don Iaume tant bona manya, ab lo fauor de ſos caualIers, quels eſcapa,y ſen torna a Cathalunya. Segonament ſe ha de ſaber Com lo Rey Carles volgue altra vegada tractar de fer pau ab lo Rey don Iaume, per lo qual ſe torna-

tornaren a ueurer en lo Puig, anomenat de la Talaja, lo qual esta abans de la Ionquera, prop lo Castell de Matrons, ahont tractaren de pau, y amistat. La qual conuenia al Rey de Arago, per la poca q̃ tenia ab lo summo Pontifice (que cõ diu Gueriuay era Bonifaci quart) y entre dit de ses terres, de tretze, o catorze anys. Tractas esta pau auent fetes algunes capitulacions, foren aportades al Summo Pontifice, q̃ diuẽ altres era Bonifaci octau, y las cõfirma. Y pera publicar la pau, y capitulacions, enuia vn Cardenal Guillẽ de Ferris, pero no tingue efecte, lo que auia de fer aquest Cardenal, per quant mori antes de publicar la pau en Perpinya. Posa en son lloch lo Romano Pontifice als Archebisbes de Ambru, y de Aralat: y axi en la vila de Vilabertran, lo dia de tots Sants, lany mil dos cents noranta sinch, se publica la pau, ab les capitulacions que auian concordat. Fonch absolt lo Rey don Iaume, y lleuat lo entredit de son Regne.

Pau entre el Rey don Iaume, y don Carles, y lo Rey de Castella.

Entre altres capitulacions se feren estas. Primo, don Iaume auia de casar ab dona Blanca filla de don Carles, lo qual se feu ya en dita vila de Vilabertran. Mes don Iaume auia de tornar los fills, que de don Carles tenia en rehens, y altres caualllers principals. Item renuncia al dret que tenia en lo Regne de Sicilia, prometent de posarlo en mans del Summo Pontifice, y de don Carles. Esta capitulacio sentiren summament en Sicilia. Determinaren de enuiar Embaxadors a don Iaume supplicant de ninguna manera los dexas ni permeters, que los Frances sos aguessen de tenir altra vegada, lo mando en Sicilia. No condescendi don Iaume a la voluntat dels Sicilians, per lo que auia promes al Papa, lo que sentiren molt los Sicilians, y axi determinaren de alçar per Rey a don Ferrando son germa, lo que al principi nou accepta, perquẽ estaua ab tracte ab lo Papa, lo qual volia, que don Federich dexas la pretencio del Regne de Sicilia, oferintli per aquest, donarli per muller la filla del Emperador de Constantinople, neta de don Carles, prometentli tambe, que li guanyaria, y posaria en ses mans lo Imperi, que a la neta de don Carles pertañia. Empero com aquestes coses no tingueren efecte, determina don Federich de acceptar lo Regne de Sicilia, y axi fonch coronat per Rey de Sicilians.

Apres de aquesta pau, y fermades estas capitulacions, tornassen lo Rey don Iaume a Cathalunya. Y com lo casament de dona Maria filla del Rey de Castella, no auia tingut efecte

efecte per lo parentiu quey hauia, y no auer volgut lo summo Pontifice dispensar en lo impediment, ab la honrra que conuenia, la enuia don Iaume al Rey de Castella son pare. Lo que no redunda en desonor de dona Maria per quant dō Iaume com a Christia, y discret no volgue consumar lo matrimoni ab dona Maria.

Conquista de Murcia.

Tercerament se a de aduertir com antes de anar a Sicilia ab consell de cauallers y gent principal sen ana a Murcia, pera cōquistarla, y lleuarla al Rey don Ferrando, lo que alcança ab grā victoria, y honrra.

Quartamēt tornat que fou en Cathalunya desta jornada de Murcia tingue embaxada del Pare Sanct, peraque cumplis, y posas en execucio lo que auia promes del regne de Sicilia. No pogue escusar don Iauwe esta jornada per molt q̄ li pesas per respecte de son hierma, que sabia lo auian los Sicilians alçat per Rey. Acudi don Iaume en Roma, ahōt fou per lo Romano Pōtifice, y Cardenls ahonrradamēt rebut. Feulo lo Papa Almirāt de la armada contra Sicilia. Donali la conquista del Regne da Sardenya, y Corcega, y las decimas de sos regnes y terres per quatre anys. Casa don Iaume a sa hiermana dona violant ab don Robert fill del Rey don Carles.

Ana de aqui a Napols ab sa muller dona Blanca, y ab don Carles, y ab vn llegat del Papa que venia pera pagar lo sou. En Napols pari dona Blanca vn fill al qual anomenaren don Alfonso. Y no obstant que auisa vna y altra vegada a son hierma, dient que no pretenia pelea ab ell, que tingues cuydado de guardar be les ciutats, perquant ell sols venia pet obeir al Summo Pontifice, y que no podia fer altre, per estar axi capitulat. No volgue son hierma escoltar estes rahons, sino que determina, de aparellarse, y posarse apunt, y axi li hisque ab vna bella armada. Tingueren pelea molt sangrenta, y ab molta mortaldat de vna part y altra. En resolucio foren vençudes les galeres dels Sicilians, y fora presa la Galera ab que anaue son hierma, si don Iaume hagues volgut.

Desta guerra sols vull aduertir tres cosas, la vna que sent ferit don Iaume en lo peu ab vn passador, nunca mogue lo peu fins que fou acabada la batalla, lo que admira a tots, deont conegueren lo animo, y valentia de aquest Rey.

La segona es que volent alguns vsar de rigor ab los seus naturals, que eren estats en la batalla, ab don Federich contra ell, no volgue fero ni volgue que fossen castigats com a traydors sino quels bādeja, confiscāt sos bens, y sea de notar que no sels atura

ſino quels mana donar als parents mes pobres dels bandejats.

La tercera coſa es la, q̃ diu Hieronym Blancas que may don Federich hierma de don Iaume dexa de ſer Rey de Sicilia, del que reſta quexos don Carles parexentli que don Iaume en eſta empreſa, no auia fet lo que podia. En lo que no tingue raho don Carles com Bertran de Canyeles ley digue, deſmentint als qui tal deyen del Rey, y ſos caualiers. Y no ne aguera dexada de tenir ſi al llegat del Papa no li agueſſen faltat los dines, per lo qual no pogue paſſar auant don Iaume, ſino que ſen ague de tornar en Barcelona, manant a Bertran de Canyelles poblat en Panades, que ab dos Galeras anas a ſercar a dona Blanca ſa muller.

Quinto ſe ha de aduertir, Cō lo Rey de Portugal don Dionis deſijos, que lo Rey don Iaume, y lo Rey de Caſtella tornaſſen en amiſtat procura ſe juntaſſen los tres en Taraçona, los quals alli no ſols feren amiſtat: pero encara tractaren de juntarſe contra lo Rey de Granada, per lo qual don Iaume torna a la ciutat de Murcia al Rey de Caſtella, retenhinſe algunes viles, y llochs çoes Oriola, Guardamar, Alacant, Elg, Criuillent, la Mola, la vall Delda, e de Nouelda, Fauanella, y molts altres caſtells roquers.

Tambe ſe tracta caſament entre lo Infant don Iaume ab dona Eleonor filla del Rey de Caſtella. Determinaren com tinch dit de anar contra lo Rey de Granada, çoes que lo Rey de Caſtella aſsitias Alzazira Dalffadra, y lo Rey de Arago aſsitias la ciutat de Almeria. Poſas en execucio lo que tenian tractat, lo Rey de Arago poſa cerco ſobre Almeria, y tingue algunas peleas en que mata infinita gent Moriſca. Diuen los hiſtoriadors, que lo dia de Sant Bartho meu del any Mil tres cents y deu, moriren ſis milia Moros. Y no obſtant, que vingue molta gent de refreſch pera ſocorrer als Moros, tingue altra pelea ab ells y poſa la ciutat ab tant apreto, que li fou forçat al Rey de Granada veure ſi ab molta ſumma de dines, podria acabar ab lo Rey de Caſtella, que lo Rey de Arago dexas lo cerco, lo que concerta lo Rey de Granada ab lo Rey de Caſtella. Lo que peſa ſummament al Rey de Arago parexentli, que nol tractaua be lo Rey de Caſtella. Diu Carbonell que no es coſa noua als Caſtellans fer deſtas burlas. Ague de fer lo mateix lo Rey don Iaume, çoes de fer pau ab lo Rey de Granada, y determina de tornarſen a la ſua terra.

En aqueſt any de Mil y tres cents,

Siti d'Alzazira, y Almeria.

Pau entrel Rey de Granada, y Rey de Caſtella

Mort de dona Blāca.

cents y deu, mori dona Blanca de la qual tingue don Iaume sinch fills, y sinch filles. Lo primer dels fills era lo infant don Iaume al qual son pare volgue casar ab dona Eleonor filla del Rey de Castella, pero de ningun amanera volgue consumar lo matrimoni per molt que son pare lo pregas, antes be sen entra en religio, fentse religios en la religio dels cauallers del hospital de Hierusalem, renunciant a tot lo dret que tenia en lo Regne. Lo acte de la renunciacio se feu en Tarragona en casa dels frares de Sanct Fransech. Vndecimo Kalen. Ianuarij. Any Mil trescents, y denou. Y esta vuy en lo archiu del Rey. Per lo qual resta lo matrimoni desfet, perque com diu lo Concili de Trento. *Matrimonium ratum non consumatum dirimitur per ingressum & professionem religionis.* Vol dir q̄ lo matrimoni sino es consumat, se desfa per la professio solēne dela religio. Lo segon fill se digue don Alonso que casa abla filla del noble don Gonbaldo Dentença, neboda de don Armengol Compte de Vrgell. Lo qual dō Alfonso vingue a ser Rey de Arago. Lo tercer fill se anomena don Ioan, lo qual fou Archebisbe de Toledo, y apres Archebisbe de Tarragona y Patriarcha de Alexandria.

Prehemināncia del Archebisbe de Tarragona.

De aqui (perque apuntem asso de pas) voldria que aduertissen de quanta preheminencia es lo Archebisbat de Tarragona, puys don Ioan dexa lo Archebisbat de Toledo y prengue lo de Tarragona. Noy a dupte sino que es gran la preheminencia y dignitat. Es ho tant que nūca lo Archebisbe de Tarragona a regonegut per Primat de les Espanyes, al de Toledo, perque encaraque desta cosa y aje agut plet, nunca ses declarat, y esta lo Archebisbe de Tarragona en sa possessio de no admetral com a Primat. Antes be en lo llibre de les constitucions prouincials de la ciutat de Tarragona trobaran dos constitucions, que donen be a entendre, lo que anam dient. La primera se feu en lo segon Concili Prouincial, ques celebra en Valencia: (No ten que en aquella ocasio Valencia era sufraganea de Tarragona) essent Archebisbe Pere Albalat, en lo qual se mana aprouant o tot lo Concili, que lo Archebisbe de Toledo, no puga portar Creu alta per la Prouincia de Tarragona dauant de si, ni vsar de Pallio, ni concedir Indulgencias, y que si tal feyan en continent cessassen los officis diuinals, y perq̄ vna cosa cō esta no passas sens castich desde ales hores lo decla-

declararen per excomunicat, volent que fossen castigats per falsaris tots los que vsarien de les Indulgencias. Esta constitucio se feu en los Idus de Maig Mil y doscents quaranta nou.

La segona constitucio se feu en la ciutat de Tarragona, en vn Concili Prouincial essent Archebisbe don Rodrigo Tellio, als Idus de Mars del any Mil doscents norāta hu. En lo qual suspenen ipso facto ab ingressu ecclesiæ a qualseuol ordinari dela prouincia de Tarragona, q̄ veura que lo Archebisbe de Toledo vol portar Creu alta, o vsar de Pallio en esta Prouincia, y no si oposara y nou impedira totlo q̄ podra, declarant tābe per falsaris, y q̄ com a tals siā castigats y tots los que vsarā de les Indulgencias, que lo Archebisbe de Toledo cōcedira. Demanera que si lo Archebisbe de Toledo fos regonegut per Primat de ninguna manera se foren fetas estas consticucions. Pero pera mon intent peraque se entenga de quanta dignitat es aquest Archebisbat bastara dirlos, que don Ioan Archebisbe que fou de Toledo dexa lo Archbisbat de Toledo, y prengue lo Archebisbat de Tarragona.

Y tornant a nostra historia lo quart fill se digue dō Pedro lo qual fou Compte de Ribagorça, y cōpte de Empuries. Aquest de edat de sinquanta vuyt anys, se feu frare de sanct Francesch en Barcelona. Lo quint se digue don Ramon Berenguer, y fou Compte de Prades, diuen, que estos dos hiermans cambiaren los Comptats.

De les filles la primera fou dona Maria, la qual casa ab lo Infant don Pedro de Castella. La segona dona Constança, que fou muller de don Ioan fill del Infant don Manuel. La tercera dona Isabel, la qual fou muller del Duch de Austria. La quarta dona Blanca, la qual fou Priora del monestir de Xixena. La quinta dona Violant, la qual fou primer muller del Princep de la Morea de Tarāto, y mort aquest marit se casa ab don Lope de Luna senyor de Segorb, lo qual apres fou Cōpte de Luna, çoes en temps del Rey en Pere, net de aquest Rey don Iaume, la historia del qual anam tractant.

Esta dona Blanca muller del Rey don Iaume lany Mil trescents edifica vn monestir de Mōjas en Çaragoça de sancta Agnes. Y en lo mateix any funda lo Rey don Iaume la vniuersitat de Lleyda, dotant la no sols de rendas, sino de moltes priuilegis. *Monestir d sancta Ignes en Çaragoça edificat per dona Blāca. Fūdatio de la vniuersitat d Lleyda.*

En aquest mateix any de mil trescents diu Hierenym Blancas se mogueren vnes discencions en Arago, feren vna vnio ab jurament parexent que conforme sos priuilegis, o podian fer, per

per estar vexats del Rey dō Iaume. Feren jutge destas dissencions a la justicia de Arago, que era en aquella ocasio, Pere Salanoua, y encara que duptaren al principi si podia ser jutge, se resolguerē de que hu fos. Aquest declara se auia de desfer aquella vnio, y que per aquest efecte importaua poch lo jurament, q̄ per ser de cosa illicita nols obligaua. Declara q̄ los caps de la vnio, aguessen de estar a la volūtat del Rey, ab que nols pogues lleuar lo cap, ni confiscar bens, ni condēnar a carcer, o desterro perpetuo. Per lo qual lo Rey tingue corts aquell any, y remedia algunes lleys que tenien, *& in meliorem formam redegit.*

Casamēt de dō Iaume ab dona Maria germana del Rey de Xipre.

Sexto se ha de aduertir, cō apres de la Reyna dona Blanca se casa lo Rey don Iaume ab dona Maria germana del Rey de Xipre, de la qual no tingue fill ni filla, per ser dona, que no era demasiat joue.

Don Alfōso ua a Serdenya, y Corsega.

Septimo se ha de dir, com lo Rey don Iaume volgue que son fill don Alfonso anas a conquistar Sardenya, y Corcega, la inuestidura de les quals li auia donat lo summo Pontifice ab la pau que feu ab lo Rey don Carles. Esta resolucio se prengue en les Corts que tingueren en Girona, per ajuda de la qual guerra don Sancho Rey de Mallorca offeri vint galeres armades a costes y despeses sues.

Casamēt de don Iaume ab dona Elizen de Mōcada

Octauo aduertesca, com aca bades estes Corts, sen ana lo Rey don Iaume en Tarragona, ahōt prengue per muller a dona Elicen de Montcada, germana del noble Pere Oth de Montcada, lo dia de Nadal, del any mil trescents vint y dos. En lo qual dia son fill don Alfonso, para lo estandart en Barcelona, pera la conquista de Serdenya. Quant estigueren apunt les coses, ana a port Fangos, ahont acudi son pare lo Rey don Iaume, y apres de auerlo instruyt en lo que auia de fer, se parti don Alfonso de port Fangos, lo primer de Iuliol de mil trescents vint y tres. Donas don Alfonso tant bona manya, que breuemētague guanyada la vila de Esglesias, assetia lo castell de Caller, lo qual se ague de rendir. Posa la gent en la isla de Serdenya, y prēgue possessio della, apres sen torna ab gran honrra a Barcelona.

Mort del Rey don Iaume.

Vltimamēt se a de saber, Que cō totas les cosas desta vida se acabā, acaba la sua lo Rey dō Iaume en Barcelona la vigilia de tots Sancts, del any mil trescēts vint y set, de edat de sexanta sis anys. Tingue aquest Rey nom de justicier, y pacifich, de justicier, perque executa gran justicia y sabe al principi de son regne desfer la vnio, que auian fet los Aragonesos, en temps de son pare, don Pedro. Tingue tābe nom de pacifich, per quant sabe tenir

nir en pau sos vasalls, y volgue tenir pau ab lo Papa, y Rey don Carles.

Dona Elicen edifica lo monestir de Pedralbes.

Sa muller dona Elicen, de la qual no tingue don Iaume ningun fill, ab llicencia de son marit, viuint encara son marit, comensa a edificar lo monestir de Pedralbes, ahont se posa ella apres de mort don Iaume, y acaba alli sa vida. Fonch soterrat lo Rey don Iaume en lo monestir de Sanctas Creus.

Do Alfonso Rey de Arago, y Compte de Barcelona.

APres del qual fou coronat per Rey en çaragoça, do Alfonso son fill, al qual anomenaren lo benigne, lo qual fou coronat per Rey en çaragoça, perq son germa do Iaume auia renunciat lo dret de primogenitura, y sen entra a religios com tinch dit. Encara que com diu Gueriuay, no falta qui diu lo deseretà son pare, per no ser volgut anar a Sardenya. En vida de son pare casa ab dona Teresa Dentença, Comptesa y hereua proprietaria dels Comptats de Vrgell, y Bescomptat de Ager, filla de don Guillem Dentença, y neta del Compte de Vrgell. De la qual viuint son pare agué don Pere, que en los Regnes li succehi, y al Infant don Iaume, que fou Compte de Vrgell, y Bescompte de Ager. Tambe tingue quatre fills, y vna filla, que essent xichs moriren, y y foren soterrats en sant Fracesch de çaragoça, ahont fou enterrada dona Teresa sa mare.

Tingue apres altra muller, q fou dona Eleonor Infanta de Castella, filla del Rey de Castella do Ferrado, q fou primer desposada ab son germa, lo Infant don Iaume, que com tinch dit se feu religios. Desta tingue dos fills, don Ferrado, que fou Marques de Tortosa, y li dona la ciutat de Albarrazin, lo qual casa en la ciutat de Ebora, ab dona Maria Infanta de Portugal, filla de don Pedro vnich, de aquest nom vuyte Rey de Portugal. Lo segon fill se digue don ioan, lo qual mori en Castella, sens titol algu. Mori don Alfonso a vint y quatre de Ianer, del any mil trescents trenta sinch, en Barcelona, fonch soterrat en lo monestir de sanct Francesch de Lleyda.

Edificacio de la parrochia de santa Maria de la mar.

Diu Carbonell en la vida de aquest Rey, que en lo any mil trescents trenta vuyt, a vint y sinch de Mars, fonch començada la Iglesia de santa Maria de la Mar de Barcelona. Que antes se deia santa Maria de las arenas. Pero as de notar, q diu se comença en teps de aqstRey do Alfonso, lany mil trescents trenta vuyt, y aquest Rey mori lany mil trescents trenta sinch, co ell mateix diu, de hont se veu quat fora cami va, co en moltes altres coses.

Don Pere anomenat del punyalet, Rey de Arago, y copte de Barcelona.

Succehi en lo regne, don Pere vulgarmet anomenat de punyalet, al qual Gueriuay diu lo anomenauen lo serimonios, nostres histo-

histories lo anomen ters, y Gueriuay lo anomena quart. Aquest Rey tingue quatre mullers. La primera se anomena dona Maria, filla de don Phelip, y de dona Ioana Reys de Nauarra, de la qual agué quatre infants, ço es tres filles, y vn fill. La segona se anomena dona Eleonor, filla de de don Alfonso Rey de Portugal, de la qual no tingue ningun fill. La tercera se anomena tambe dona Eleonor, filla del Rey don Pedro de Sicilia, de la qual agué tres fills, ço es don Ioan, q̃ li succehi en lo regne, don Marti, y don Alfonso, que mori de poca edat. Tābe tingue vna filla ques digue dona Eleonor, que casa ab lo Rey don Ioan de Castella, de la qual nasque apres don Ferrādo, que fou apres Rey de Arago y Compte de Barcelona. La quarta muller se anomena Sibilla, filla de vn cauallet simple de Ampurda, lo nō del qual era Bernat de Fortia, de la qual agué vna filla nomenada dona Elisabeth, que fou casada ab dō Iaume vltim Compte de Vrgell, y vn fill don Alfonso Compte que fou de Morella, y mori molt iouē.

Aquest Rey era de xica estatura, pero era molt valeros, y home de gran coratge, com mostra en la rebellio que li feu don Iaume cosi seu, Rey de Mallorca, y Compte de Rosellò, y Cerdaña, lo que tenia en feu del nostre Rey. Acudi alli, y a força de armes subjecta a Mallorca, y a les Islas adjacents, y resta senyor de Mallorca de Rosellò, y Cerdanya, lo que vni apres ab la corona de Arago.

Tambe tingue guerra ab lo Rey de Castella, anomenat don Pedro lo cruel, al qual priua de son Regne, y feu que fos Rey de Castella, lo Infant don Enrich, Compte de Trestamena. Essent soli alterada Sardenya, per persuasio del jutge de Arbolea, y dels Genouesos, ana ab grā exercit, y la subjuga.

Diu Carbonell, que aquest Rey enfranqui a sos vasalls, de aquells mals vsos, de que dalt auem parlat, ço es, Cuducia, Axarquia, Arcia, intestia, encara que aduerteix los vene, per auer menester dines, per anar a Serdenya. De manera que fins en aquest Rey duraren los mals vsos en Catalunya. Mori, aquest Rey en Barcelona a finch de Ianer del any mil trescents vuitanta sis. Fonch acomanat lo seu cos en la Seu de Barcelona, y apres de algun temps, trasladat en lo monestir principal de Poblet.

Mort de don Pedro.

MOrt lo serenissim Rey don Pedro del puny, li succehi en son lloch, dō Iuan primer, lo qual viuint son pare, casa ab dona Matha, filla del Compte de Armanyach, y neta de don

de don Ioan primer Rey de Frãça, de la qual tingue vna filla nomenada dona Ioana, la qual casà ab dõ Matheu, compte de Foix. Morta esta muller se casà tambe en vida de son pare ab dona Violant, filla del Duch de Barri, de la qual ague vn fill anomenat dõ Iaume, al qual anomenaren Delphi de Girona, lo qual mori prest. Tingue tambe vna filla dona Violant, la qual visque y casà ab don Luys Rey de Napols.

Fou aquest Rey vn poch descuydat, tant que Bernat germa del Compte Armanyac, per certa ocasio vingue fins a Bascara, ab denou milia homens darmes, y sino que lo General de Cathalunya sens conuocar corts, per la prestesa requeria lo negoci, acudi ab molta gent fins a Girona, lo que fou ocasio que laltra se retiras, aguera fet grans danys a Catalunya.

Era tant aficionat a cosas de caça, que venint de Rossello se posa a caçar en lo bosch he Foxa en Ampurda, y corrent tras dels gossos, caygue del cauall y mori encõtinent, sens dexar fills mascles. Fou acomanat lo seu cos en la Seu de Barcelona, y apres de quatre mesos y mig foch traslladat en lo monestir, de Poblet. Feu aqst Rey algunes pracmaticas en particular, tocants al gouern de sa casa, com refereix Carbonell. Mori aquest Rey a 18. de Maig. del any, 1395.

Resta per Rey de Arago y Compte de Barcelona don Marti fill segon de don Pedro ters, lo qual don Marti, viuint son pare casa ab dona Maria de Luna, filla y hereua del Compte de Luna. Della tingue vn fill, al qual tambe nomenaren don Marti, lo qual fou casat en vida de son oncle don Ioan primer, ab dona Maria filla y hereua de dõ Federich Rey de Sicilia ahont viuint son germa don Ioan, primer era anat pera sossegar algunes rebellions de alguns, que se alçauẽ en lo regne y alli sabe la noua de la mort de son germa per vna embaxada solemne que li feren los Cathalans, y Valencians, pera que vingues apendre possessio del Regne, encara que visquessẽ fills de son germa. Vingue y prẽgue possessio de son Regne, y perque en Serdenya se li eren rebellats, per estar ell indispost, y enuia a son fin don Marti casat ab dona Maria Reyna de Sicilia, lo qual apres de auer alcançat victoria dauant la vila de S. Luri, mori en la ciutat de Caller a hu de las calendas de Setembre lany mil quatrecents y nou, Del qual no resta ningun fill legitim sino hu hu de bastart, nomenat don Federich, al qual son aui don Marti feya criar en sa Cort.

Ventse desta manera lo nostre Rey don Marti sens fills, se torna a casar ab dona Margarida

da filla de don Iaume Cõpte de Prades, de la qual tãpoch no tin gue infants, ans be poch apres mori en lo monestir de Valldon zella, a trẽta hu de Maig, del any mil quatrecents y deu. Lo qual fonch soterrat en lo monestir de Poblet.

Miracle que feu sant Seuer ab lo Rey don Marti.

No es raho passar en silẽci lo miracle gran que lo glorios sant Seuer feu ab lo Rey don Marti, lo qual estaua tant indispost, de vna cama, que los metges, y cirur gians, auian resolt de lleuarley, pero lo glorios sanct miraculosament lo cura. Y per quant lo cos del glorios sanct Seuer estaua en sanct Culgat del Velles, parexentli estaria mes venerat en esta santa Iglesia, procura ab lo summo Põtifice se traslladas, lo ques feu, a quatre de Agost del any mil quatrecents y sinch, ab solemne professo, en la qual ana lo Rey don Marti, y son fill tambe don Marti. Per raho desta translacio dona al monestir de sant Culgat la iurisdictio ciuil, y criminal, q̃ tenia en los castells, vilas, y llochs de dit monestir, Com consta en vn acte, en lo Archiu de la ciutat de Barcelona, a dos de Agost del any mil quatrecents y sinch.

Traslacio de S. Seuer a la Seu de Barcelona.

Mort del Rey don Marti.

MOrt lo Rey don Marti, per no dexar fill aqui pogues peruenir lo Regne, ordena en son testament, que per justicia fos declarat, y sentenciat, aqui peruenia, y tocaua lo Regne. Per lo qual hi ague grans pretensors del Regne de Arago, los quals eran don Ferrando, fill de don Iuan Rey de Castella, y de dona Eleonor, filla del Rey en Pere ters, y germa de don Marti, de qui auem vltimament parlat. Tambe pretenia tenir dret en lo Regne, don Iaume de Arago, Compte de Vrgell, besnet del Rey don Alfonso ters, lo qual pretenia tenir dret en lo Regne tant iure proprio, com encara, per lo que li tocaua per part de sa muller dona Isabel, germana del Rey don Marti. Don Alfonso de Arago, Duch de Gandia, fill del Infant don Pedro, germa de dit Alfonso ters, y oncle Valencia del dit Rey dõ Marti, se persuadia tambe tenir dret en lo Regne. Tambe pretenia lo Regne de Arago, dõ Luys Rey de Napols fills de dona Violant, filla del Rey don Ioan, germa del dit Rey dõ Marti. No dexaua de pretendre don Federich de Arago Duch de Luna, fill que era bastart de dõ Marti. Estos erã los que pretenian lo regne.

Pretẽsio del Regno.

Pero auenthi estos pretẽsors determinarẽ Cathalunya, Arago, y Valencia entre tant elegir persones, pera que cada Principat fos gouernat, fins que tinguessen Rey. Per la electio del qual elegiren de cada terra tres persones ço es Cathalunya tres, Arago, tres y Valencia tres. Los Electors de Cathalunya, eren lo Illus-

trisſim Archebisbe de Tarragona, que en aquella ocaſio ere don Pere Sagarriga, de nacio Cathala, que primer fou Bisbe de Lleyda, a micer Guillem de Vallſeca, y micer Bernat Gualbes. Per lo Regne de Arago, los Electors eran lo Reuerendisſim Bisbe de Oſca, que en aquella ocaſio era don Domingo Rams, moſſen Berenguer de Bardaxi, y moſſen Franceſch Daranda. Per lo Regne de Valencia eran fra Vicent Ferrer, al qual la Igleſia lo te rebut per ſanct, lo pare don Gener Rabaſſa de Cartoxa, lo qual vent ſe apretat ſobre eſta electio fingi eſtar fora de ſi, per lo qual en ſon lloch poſſaren a micer Pere Bertran. Carbonell q̃ refereix eſta hiſtoria, ſes oluidat poſſari lo tercer, o nol ha trobat.

Eſtos electors oydas las pretencions de tots los que pretenen tenir dret ab lo Regne de Arago, oydas molt be, y ab gran madureſa les rahons de de tots en la vila de Caſp, a vint y ſinch de Iuny, lany mil quatrecents y dotze. (Eſta lo proces original, y ſentencia, en lo Archiu del Rey en Barcelona) declararen y elegiren per Rey a don Ferrando fill de don Ioan Rey de Caſtella, y de dona Eleonor filla del Rey don Pedro ters. Lo qual preſa poſſeſsio de ſon Regne de Arago, y Comptat de Barcelona, aſſetia a don Iaume Compte de Vrgell, que ſera fet fort en Balaguer, y pres quel ague, feu lo portar al Caſtell de Xatiua, ahont acaba ſos dies, priuat de ſos eſtats ab ſentencia real. Ana a Perpinya noſtre Rey, ahont acudi don Sigiſmundo Emperador de Alemanya, per lleuar la ſciſma quey auia entre lo Papa Benet de Luna, Marti, y Gregori, que tots pretenian eſſer Papas.

Eleccio de dõ Ferrando en Rey.

Sobreuiſquerenli adaqueſt Rey ſinch fills, ço es don Alfonſo, don Ioan Rey de Nauarra, don Henrrich meſtre de Sanctiago, don Sancho meſtre de Calatraua, y don Pedro, que mori en Napols, ab la guerra que tenia don Alfonſo ſon germa ab los Franceſos. Mori lo noſtre Rey don Ferrando en la vila de Igualada a dos de Abril, del any mil quatrecents y ſetze, y fonch ſoterrat en lo moneſtir de Poblet.

Mort de don Ferrando.

APres de la mort de don Ferrando, ſuccehi en ſon lloch don Alfonſo quart, lo qual caſa ab dona Maria, coſinagermana ſua, filla de don Henrrich lo malalt Rey de Caſtella ab diſpẽſacio del ſummo Pontifice, de la qual dona María no tingue ningun fill. Adaqueſt Rey cria dona Ioana Reyna de Napols, y ſel afilla fentli donacio del Regne de Napols. Gouerna algun temps lo Regne de Napols, encara que no tingue molta pau

Don Alfonſo Rey.

ab la dita Reyna. Per lo qual la Reyna de Napols, afilla altra vegada a Luys Denjou Compte de Proença, per hont tingue grans treballs don Alfonso, perque los Napolitans afauorian a la Reyna, y ab los Frãcesos, que eran vinguts ab Luys Denjou, li ana tant mal a don Alfonso, que ab vna guerra, y batalla naual, fou pres per los Genouesos, juntament ab don Henrrich, y don Ioan sos germans. Foren aportats en poder del Duch de Mila, que era a les hores senyor de Genoua. Tingue prest llibertat, y tornassen en Napols, dehont trague a Renat successor de Luys Denjou son germa, y a tots los Francesos en lany mil quatrecents quarãta dos, y alli visque lo mes del temps de sa vida ab pau y quietut.

Entre tant gouernaua lo regne de Arago, dona Maria muller sua, y apres dõ Ioan Rey de Nauarra germa seu, fins a vint y set de Iuny mil quatrecents sinquanta vuyt, q̃ mori don Alfonso en lo castell de sant Saluador situat deuant la ciutat de Napols, que per altre nom se diu lo castell del Ou. Mori sens fills, ni filles legitims, y dexa per successor en lo Regne de Napols a dõ Ferrando fill seu bastart.

Mort de don Alfonso.

Don Ioã segõ rey.

Y Per quant mori lo Rey dõ Alfonso sens fills de llegitim matrimoni procreats, succehi enlos regnes de Arago, y Comptat de Barcelona don Ioan segon Rey de Nauarra germa del sobredit don Alfonso.

Tingue aquest Rey dos mullers, la primera se digue dona Blanca, de la qual tingue vn fill nomenat don Carles Princep de Viana, y dues filles. La primera fou dona Blanca, que funch casada ab don Henrrich Rey de Castella, y la segona dona Eleonor, que casa ab lo Compte de Foix. La segona muller fou dona Ioana, filla de don Federich Enrriquez Almirant de Castella, de la qual ague vn fill nomenat don Ferrando, y duas fillas, la vna dona Ioana, la qual casa ab son cosingerma don Ferrando Rey de Napols, y laltra dona Marina, la qual mori en pupillar edat.

Diuen que per contemplacio de dona Ioana, segona muller de don Ioan, y de alguns mals cõsellers, mana pendre don Ioã a son fill lo Princep Carles, per deslliuracio del qual hi ague tãta perturbacio y inquietut en Cathalunya, com llargament cõten les histories. Encara que no considerant alguns lo bon zel tinguerẽ los Cathalans en deslliurar a son Princep, son de alguns culpats, en lo que nols sobra la raho: puys tot lo q̃ feren fou per traurer de treball a son natural Princep, y senyor al qual son pare per mals consells de sa

Presa del Princep Carles.

Reuolucions de Cathalunya.

muller, dona Ioana madaſtra del Princep don Carles, y altres mals conſellers feu pendre. Soſſegades eſtas inquietuts en Cathalunya, mori lo Princep don Carles. Caſa a dõ Ferrãdo fill de la ſegona muller dona Ioana, ab dona Iſabel, germana del Rey don Henrrich Rey de Caſtella. En aq̃ſt caſament donaren a dõ Ferrando titol de Rey de Sicilia, per quant donã Iſabel era ja cridada, y jurada per ſucceſſora del dit ſon germa don Henrrich Rey de Caſtella.

Mort de don Ioan ſegon.

Mori lo Rey don Ioan ab grã contricio y deuocio, como moſtra ab vna carta, que eſcrigue a ſon fill don Ferrando que eſtaua abſent, en Barcelona en lo palau del Biſbe, a denou de Ianer lany mil quatrecents ſetanta nou.

Don Ferrando ſegon. Vnio del regne de Arago. y Caſtella.

MOrt q̃ fou lo Rey don Ioã ſegon, en ſon lloch ſucchi ſon fill don Ferrando ſegon, lo qual primerament caſa ab dona Iſabel Reyna de Caſtella, dehõt ha tingut principi la vnio del Regne de Arago ab lo Regne de Caſtella.

Deſta dona Iſabel tingue vn fill nomenat don Ioan, lo qual caſa ab dona Margarida de Auſtria, filla del Emperador Maximiliano, lo qual don Ioan mori viuint ſon pare y mare. De la dita dona Iſabel tingue tambe quatre filles, ço es dona Iſabel, que fou primer caſada ab don Miquel, fill de don Ioan Rey de Portugal, y apres ab don Manuel, Rey tambe de Portugal, la qual dona Iſabel mori viuint ſon pare y mare. La ſegona filla fou dona Ioana, q̃ caſa ab don Phelip de Auſtria, Archiduch de Auſtria, y Compte de Flandres, fill de dit Emperador Maximiliano. La tercera dona Maria, que morta ſa germana dona Iſabel, caſa ab lo mateix don Emanuel Rey de Portugal. La quarta fou dona Catherina, que fou primer muller de don Eduardo, y apres de don Henrrich ſon germa Reys de Inglaterra. Tambe tingue vn fill nomenat don Alfonſo, que fou Archebiſbe de Caragoça, y de Montrreal.

Conquiſta del regne de Granada.

Aqueſt Rey emprengue de expellir los Moros de Granada, y apres de alguns anys, que li dura fer guerra, alcança victoria. Entra en la ciutat auent conquiſtat tot lo Regne, en lany mil quatrecents noranta dos, en lo qual any tambe expelli, y foragita tots los Iueus de ſon regne, que nos volgueren conuertir a la ſancta fe Catholica.

Cõquiſta del Regne de Nauarra.

Conquiſta tambe lo Regne de Nauarra, per auer declarat lo ſummo Pontifice per ſciſmatich al Rey don Ioan, y auerli donat a ell la conquiſta de dit regne.

Cõquiſta del regne de Napols.

Tambe conquiſta al Regne de Napols, primerament de mans de don Federich Rey de

aquell

aquell, y apres de mans del Rey Luys dotze de França. Vltimament conquista a Bugia, y Ora en Barberia. Apres destas cosas pera fer amistat ab lo Rey Luys de França, se casa ab dona Germana, neboda del Rey Luys, per ser filla de vna germana sua.

Conquista de Bugia, y Ora.

Mori lo sobre dit Rey, en la vila de Madrigalejo, vila de Castella, a vint y dos de Ianer, mil sinchcents y setze, fonch soterrat en sancta Fe, capella dels Reys, fora dels murs de Granada, ahont estaua soterrada la Reyna dona Isabel, primera muller sua.

Mort del Rey don Ferrando.

RESta don Ferrãdo segon, sens fills mascles, y axi sa filla dona Ioana, que fou casada ab don Phelip, de Austria, ya mort son marit, tingue lo gouern dels regnes de Castella, y Arago, juntament ab don Carles de Austria fill seu, al qual feu venir de Flandres, fins a dotze de Abril, de mil sinchcents sinquanta sinch, que mori en Tordesillas, sobreuiuint lo dit don Carles. Y axi resta en son lloch don Carles, net del Rey don Ferrando, que ya en temps de sa mare comença a gouernar, lany mil sinchcents y diuuyt. Tingue per muller a dona Isabel filla de don Manuel Rey de Portugal, de la qual tingue vn fill nomenat dõ Phelip, y dues filles ço es dona Maria que fou muller de Maximiliano Rey de Vngria, y dona Ioana, q̃ fou muller del Princep de Portugal.

Dona Ioana Reyna de Castilla, y Arago, y Comptessa de Barcelona.

Don Carles Rey de Castella, Arago, y Cõpte de Barcelona, y Emperador.

Estant don Carles en la fi del any Mil sinchcẽts denou en Molin de Reig, vingueren los Embaxadors del Imperi, que li aportarẽ noua com los Electores del Imperi, lo auiã elet Emperador de Alemanya, per mort de Maximiliano son aui, per lo qual se corona tres vegades. La primera Corona prengue en Aquisgran, la segona Corona prengue en Mila lany Mil sinchcents vint y nou, y la tercera prengue en Bolonya lany mil sinchcents y trenta. Alcança aquest Rey y Emperador moltissimas victorias, que sols per tractar dellas, era menester aquest sermo. Considerant les moltes merces q̃ Deu li auia fet, vent se ya que anaua acabant sa vida, y que era acertat aparellarse pera morir, trobantse en Brucellas lany mil sinchcents sinquãta sinch, renuncia lo gouern de tots sos regnes, y estats a don Phelip son Fill, y lo imperi a vn germa seu, ques deya don Ferrãdo, y sen vingue a España, y retiras en Aiusta, monestir de sant Hierony, en lo qual ab molta santedat, y virtud, donant de si molt bon exẽple, acaba sa vida a vint y hu de Setembre del any mil sinchcents sinquanta vuyt.

Don Carles fonch coronat tres vegades.

Mort de don Ferrando.

YA com tinch dit viuint lo Emperador don Carles, renuncia los regnes en poder de son fill, vuy benauenturadament regnant, lo qual en vida de son

Don Phelip segõ Rey de Castella Arago, y Compte de Barcelona.

de son pare casa ab dona Isabel, filla del Rey don Ioan de Portugal, de la qual tingue vn fill nomenat don Carles, que mori en lany mil sinchcents sexāta vuyt. Apres casa ab dona Maria Reyna de Inglaterra, de la qual no tingue ningun fill, mort son pare se torna a casar tercerament, ab dona Isabel filla de don Henrrich segon, Rey de França, dela qual tingue dos filles, la vna dona Isabel, y laltra dona Catherina, la qual casa ab lo Duch de Saboya. Quartament casa ab dona Anna de Austria, filla de Maximiliano segon, Emperador de Alemanya, de la qual ha tingut quatre fills mascles, ço es dō Ferrando, don Ladislao, y don Iaume, los quals ya son morts, y dō Phelip lo qual esta ya jurat per immediadamēt successor destos Regnes.

De les coses, que ha fet aquest serenissim Rey, victorias, que ha alcançat, obras que ha fet, de son zel en les coses de la santa fe, Christiandat y virtut, que professa, y cosas altres grandiosas, que a fet y esperam fara, passare en silenci seguint: lo consell del esperit sanct, que diu. *Ne laudaueris hominem in vita sua.* Confiant, que estas, y semblants cosas exiran a llum, quant nostre Senyor sera seruit q̄ estiga en la gloria y benauenturança.

DE CATHALVNYA.

De Catalunya.

Par me so molt detengut en la historia dels Cōptes de Barcelona, y Reys d̄ Arago, pero los versats, y destres en historias auran vist, q̄ no es estat sino apūtar los caps principals destas historias, pero com son tants los Cōptes, y Reys q̄ son estats fins vuy, vna paraula de cada hu ha fet llarch nostre sermo, y sera ocasio, q̄ en les de mes coses quē resten a tractar de Cathaluña, haje de ser breu. Empero no podre dexar de cumplir ab lo que tinch promes, de tractar algunes alabances, y grandesas de Cathalunya, del molt q̄ en ella y ha q̄ dir, a mes de les coses q̄ tinch apuntades. Tractarem en lo principi de la Rodalia de Cathalunya, diuisio della y altres coses que entench seran apazibles.

RODALIA DE CATHAlunya.

Rodalia de Catalunya.

Tota la terra de Cathalunya te aquesta Rodalia. En la costa de mar, desdel estany de Salses, sea de pendre vna linea, que

tira fins a la boca del riu de Vull de Cona, q̃ partex Valẽcia de Cathalunya, y de dita boca del riu de Vll de Cona, auem de muntar per lo riu amunt, fins al cap del matex riu, que es en los ports de Tortosa, y apres auem de arribar al princi[p]i del riu Arnes, y per ell auẽ de baxar al aygua de Mataranya, fins que entrã estos dos en Ebro, estas ayguas partexen Arago de Cathalunya. Y apres los partexẽ lo matex Ebro, fins a Mequinença, y apres Segre partex Cathalunya de Arago, fins a Escarp, q̃ es Abadiat de frares Bernats en Catalunya, ahont Sinca entra en Segra. Apres tira Cathalunya per la fi de Samalcoreig, y de Alcarras, y de Gemi nells, y de Reymat, y de Almacelles, y de Almenar, y del Ferras, y de Audani, fins al Castell de Pinyana. Y apres Noguera Ribagorçana, es la que diuideix Cathalunya de Arago, desdel Castell de Pinyana, fins als monts Pyrineus, prop del port de Biella, per la part de França, abaxa la vall de Arã, fins aprop de sant Beat, q̃ es la primera habitacio dels Cathalans, quãt vinguerẽ ab Otger Cathalaunico. Y apres de dit port de Biella, tira la linea per les Serres dels mõts Pyrineus fins al coll de la Perxa, y de alli apres va per Capsir, y per Conat y Mosset, per Altagell, per Tautaull, y per Opol, y sobre Salsas acabant aquest bras del Pyrineu deuant Llaucata.

DIVISIO DE CATALVNYA.

Esta Cathalunya sea de partir entres parts, ço es en la vella, q̃ es dels mõts Pyrineus, fins al Riu de Llobregat, prenentlo per linea recta dela boca, q̃ entra en mar, fins ahont se junta ab Cardanes, y per Cardanes amunt, fins a sobre sanct Llorens de Murull. Y en Cathalunya la noua q̃ es es lo contengut entre lo riu de Llobregat, fins a la ralla de Arago, y Valencia. La tercera part son los Appendices ques son ajuntats apres ab les dos.

En Catalunya la vella hia 22. regions 1. Barcelones. 2. Maresma. 3 la costa del Bescõptat. 4. lo Comptat de Palamos. 5. la Selua prop Girona, 6. lo Girones. 7. lo Cõptat de Empuries. 8. lo Bescõptat de Rocaberti. 9. lo Cõptat de Besalu. 10. la Sobuegaria de Olot. 11. la Vegueria de Cãp Redo. 12. lo Bescõptat de Bas. 13. lo Bescõptat de Cabrera. 14. la plana de Osona 15. lo Valles. 16. la plana de Bages. 17. lo Ripolles. 18 la Vall de Ribes. 19. lo Llusanes 20. lo Begarda. 21. lo Cardenes. 22. Mojanes.

Cathalunya la noua se pot partir en vint y sis regions. 1.

Panades.2.La Conca de Odena 3. Seguarra. 4. Comalats. 5. la Plana de Vrgell. 6. Marquesat de Camarasa. 7. Abadiat de Ager. 8. la Ribera salada. 9. La Ribera de Riubragos. 10. La Ribera de Sio.11.La vegaria de Balaguer 12. La vegueria de Lleyda 13. lo Marquesat de Aytona. 14.la ribera del riu Corp. 15. la Garriga.16. la Conca de Barbera. 17. lo Camp de Tarragona. 18.lo Comptat de Prades. 19.lo Priorat de Escala Dei. 20.la ribera de Ebro. 21. les Baronies Dentença. 22. la terra de Orta. 23.los ports de Tortosa. 24.lo pla de la Galera. 25. la vegueria de Tortosa. 26. lo Abadiat de Poblet.

Los appendices de Cathalunya comprenen treze regions.1. Vallespir. 2. la plana de Rosello.3.Conflent 4.Capsir.5.la pla na de Sardanya.6.la vall de Carol. 7.la vegaria de Berida.8 la Seu de Vrgell.9.la vall de Andor 10. lo Bescomptat de Castelbo. 11 lo Marquesat de Pallars 12. lo Bescomptat de Villamur. y 13. la Conca de Orcau. Voldria q̃ aduertissen, q̃ no he guardat orde en anomenar estas regions.

En estas regions que tinch anomenades,estan contengudes onze ciutats La primera Barcelona,la segona Tarragona,la tercera Tortosa, la quarta Lleyda, la quinta, la Seu de Vrgell, la sexta Vich, la septima Solsona, la octaua Girona, la nona Elna, la decima Manrresa, la vndecima Balaguer.

Empero a mes destas ciutats, voldria que aduertissen, que trobam, y auia en Cathalunya antigament duas altres ciutats. La vna se deya Egara, y laltre Illiberis. Del lloch de las quals y ha molta dificultat. Io creuria que la ciutat de Egara,era en lo lloch ahont es vuy la vila de sanct Pere de Tarrassa de aquest Bisbat, la Cathedral de la qual fonch vnida ab la Cathedral de Barcelona. Desta ciutat se troben molts actes,en lo Archiu de sant Pere de Tarrassa. Y tambe en lo Archiu desta sancta Iglesia,en lo primer llibre de las antiquitats, folio tertio, se fa men cio desta ciutat.

La ciutat de Illiberis, era en lo lloch ahont es vuy la vila de Coblliure, en lo Comptat de Rosello, questa dins lo Principat de Cathalunya, y la Cathedral della, fonch trasladada, y vnida ab la Cathedral Delna. En esta ciutat, diuen se celebra vn Concili, que diuan Elibertino,quel trobaran en los tomos dels Concilis. Ad alguns los ha paregut, que esta ciutat era junt a Granada, ahont nos pot negar sino, que y auia vna ciutat de aquest nom, en la qual diuan se celebra aquest Concili. Y per que lo que yo he menester es, q̃ en Ca-

en Cathalunya, y auia vna ciutat ques deya Illibiris, la qual era ahont eſta ara la vila de Coblliure, no tinch perque aueriguar ſi lo Concili Illibertino, o Elibertino, ſe tingue en la Illiberis de Granada, o de Cathalunya, contentenſe pera de ſaber, que antigament teniam eſta ciutat en Cathalunya. Que puys mō intent no es fer hiſtoria llarga, ſino imprimir la que prediqui, no es raho me demanen en eſta ocaſio, llargas confirmacions, y diſcurſos, que per hiſtoria de propoſit es raho dexarlos, quant Deu ſe ſerueſca de que algu emprengue hiſtoria general de Cathalunya, de la qual tenim en noſtra nacio tanta falta, la qual deuerian los que tenē poder, procurar ab moltas veras ſe fes. A mes de aqueſtas ciutats hia en Cathalunya moltes viles grans, es a ſaber Perpinya, Viafranca de Panades, Olot, Puigcerda, Caſtello de Empuries, Ceruera, Granolles, Tarraſſa, Mataro, Agramunt, Tarraga, Montblanch, Valls, Alcouer, la Selua, Reus, Riudoms, Cābrils, y altres moltes que per euitar prolixitat dex de anomenar.

DESCRIPCIO BREV, Y alabanças de la vila de la Selua del Camp de Tarragona.

PERA fer ſeruey a alguns amichs, y correſpondrer al que tinch obligacio, trobantme en lo dia de vuy Rector de la Selua, encara q̄ quāt prediqui aqueſt ſermo nou era, ſem ha de dar llicencia, que diga alguna de les moltes coſas que y ha que dir de la vila de la Selua, y les ingereſca en lo preſent ſermo que prediqui en la Seu de Barcelona.

La uila de la Selua, de la qual anam parlant eſta ſituada en lo camp de Tarragona, al peu de vna montanya, q̄ diuen de Sanct Pere, per eſtar en la ſummitat de llavna capella del glorioſos Sāct Pere. Sera vila de ferca de ſiscentes caſes, lo terme della ſe por dit jardi, y tot ell apar que ſia hort. Tindra mija llegua de cada quadro. Es lo terme tan fertil, y abundante com y haje terme en Cathalunya, y encara que digues Eſpanya, no me apar faria agraui a ninguna terra. Perque en aqueſt terme trobaran tāta varietat de coſas, y ab tanta abundancia quanta ni haja en altra terra ſeruada proporcio. Cu

La vila de la Selua te cerca de ſis centas caſes.

Lo terme de la Selua jardi.

Terme fertil.

Lo delma de la Selua, fés la primicia, se arrenda a tres mil sent y sinquanta lliures.

llirse han en aquest terme sis milia, o set milia quarteres de forment, quatre milia quarteres de faues, de vi se cullirá de sinch milia, a sis milia carregues de oli quant la anyada ve bona de trenta mil a quaranta mil quartans, sens alguns altres grans, cō son ordi, siuada, y alguns llegums. Puys si volem parlar de les auellanes ques cullen en aquest terme (las quals seran sinc, o sis milia quarteres lany) es cosa de admiracio, y pera alabar al Señor, que tan lliberal es estat en esta terra, perque no sols en los plans se produexen los auellaners, pero en les montanyes que en altres parts acostumen de ser esterils, y infructiferas. No volgue lo Señor en lo desert conuertir les pedres en pa, per molt que lo dimoni li persuadis, com conta la sagrada Escriptura, en sanct Mattheu en lo cap. 4. Y es estat tan liberal en esta vila, y terme q̄ a les pedres destas montanyas fa produyr molta abundancia de auellanes, y vinyas, cosa digna de admiracio. Conta la sagrada Escriptura, Iob cap. 5. q̄ digue Eliphaz a Iob. *Cum lapidibus regionum erit pactum tuum.* Que conforme sanct Thomas explica, volgue dir, que tenia fet pacte ab les pedres de sos cāps, les quals fructificauen, cō la terra ben cultiuada, gran alabança de Iob, y nou es poca de la vila de la Selua, les montanyes de la qual fructifican, y donen grā abundancia de fruyta, com si fos terra molla, y bē cultiuada, apar q̄ tingan fet pacte los de la Selua ab les pedres com altre Iob. En la sagrada Escriptura son molt alabades les mōtanyes del Libano, y Antilibano per ser molt altes, ser blancas, y aueri molts cedros, les montanyes de Galaad, y Carmelo, per aueri moltes pastures, y las vegas de Sarō per ser molt fertils, dich q̄ en la sagrada escriptura sō molt alabades estas mōtanyes, y ab raho, pero no la dexarē nosaltres de tenir en alabar nostres mōtanyes: puys en moltes parts d'lles hia moltes pastures, y quāt en elles faltassen pastures, per animals, hia molt regalo de fruytas, y estā plens de auellanes, y vinyas. No faltā a esta vila ayguas: puys ames d' moltas cisternas, y pous, y vna font, quey ha en lo mig de la vila, te vna font en lo cap della, laygua de la qual es molta, cō denota lo rech de aygua q̄ passa per lo mig de la vila, la qual va ab tāt cōcert per les parts es menester, q̄ aprofitantse molts della, nos pert vna gota de aygua, lo q̄ denota be la industria dels antichs, y prudēcia d'ls presents.

Y sim diuē q̄ no es tāta laygua q̄ puga regar tot lo terme de la vila, sino molt poca part dell. Responch, q̄ es veritat, pero q̄ axo no redūda en desonor de la Selua, antes be entēch es molta alabança

Las montanyas de la Selua fertilissimas.

Matt. 4.

Iob. 5.

S. Thomas.

Monta-nya del Libano, y Antilibano.

Monta-nya de Galaad, y Carmel

Ayguas de la Selua.

Dupte.

Resposta

baça della. No ya terra en la sagrada escriptura mes alabada q̃ la terra de Promissio, en fertilitat, abũdãcia, y regalo. Puys aduertescã lo q̃ della diu Deu, per grã alabança. En lo Deutoronimi en lo capitol onze. *Terra enim quã ingredieris possidẽdã nõ est, sicut terra AEgypti, dequa existi, vbi iacto semine in hortorũ morẽ aquæ ducũtur irriguæ, sed montuosa est & cãpestris, de cœlo expectãs pluuias, quã Dominus Deus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt à principio anni vsque ad finẽ eius.* Tractant Deu ab lo poble de Israel, prometli de dar la terra de promissio, pero aduertexlos, que la terra tan regalada quels promet donar, no es cõ la terra de Egypte, q̃ com a horts se poden regar los sembrats, es terra montuosa, y tambe plana, y lo millor q̃ te es aguardar la pluja del cel, y axi te lo Señor, tant cuydado della, q̃ desdel principi del any fins a la fi, la esta lo Señor mirant. Demanera, que la terra mes fructifera, y mes abundant, y de mayor regalo era partida della montanya, y part della pla, y no era terra de regadiu, sino que aguardaua pluja del cel. Esta cosa matexa me apar podem dir de la Selua, que part della es montanya, y part della es pla, y lo millor que te, es que esta aguardant laygua del cel, pera que los sembrats donen fruyt, com laltra terra de Promissio. Dehont inferesca, que tenir la Selua tanta abundancia de aygua, encara que tot lo terme no sia de regadiu, no es deslloor de la Selua, antes be molta alabança della, puys en en aslo, cõ en altres coses es semblant a la terra de Promissio.

Terra de Promissio alabada.

Deut. II.

Y si la bondat de les coses que tenim en la Selua se auian de encarir, ya donariẽ mes gust les coses de la Selua, perque dexant a part lo forment, faues, y altres llegums, fruytas, y altres regalos, dels quals tenim abundancia, los vins de la Selua poden competir, no dich sols ab los de Mataro, Sitges, Rosello, y Benicarlo, pero encara ab los vins mes alabats de Castella, que son vino de sanct Martin, y vino de Yepes. Marineo Siculo en lo llibre tercer, diu, que en moltes coses es alabada Tarragon, pero en particular per lo vi. Y Cassaneo in Cathalago gloriæ mundi, diu, que los vins de Tarragona son nobilitanter elegancia, vol dir, que son noblament elegants. Y lo matex diu Plinio lib. 14. de naturali historia cap. 6 dict, q̃ los vins de Tarragona son molt elegants, y excellents. Pero cosa clara es, q̃ los auctors que alaban los vins de Tarragona, no alaban los vins de la matexa ciutat, puys sabẽ q̃ en ella los vins no son sobrats de bõs, sino lo viques fa en lo cãp de Tarragona, y en ell la vila

Vins de la Selua.

Mari Sicu. lib. 3.

Cassaneo

Plin. lib. 14. c. 6.

vila ahont millor se fa es la Selua.

Oli de la Selua. Loli de la Selua es del millor tinga Cathalunya, les auellanes poden exir en competencia ab les del Empurda, alomenos en altres terres tenen per millors aquestas, que les del Ampurda.

Ollas de la Selua. No es be passar en Silenci les ollas tant bonas, y en totes parts anomenades, y estimades, ques fan en la vila de la Selua, y ab tāta abundancia. Auent nostre Señor de reformar al mon, enuia a predicar al Propheta Hieremias:

Hier. 18. pero volgue primer anas a casa de vn oller, com conta la sagrada Escriptura en lo llibre de Hieremias cap. 18. Perque vent lo que passaua en lo fer de les olles, y de la manera ques reparauen las quas rompian, pogues reformarse assi, y reparar als demes. Puys no es poca alabança desta vila tenir dos carrers dels quals a mes de quens seruim per prouisio de nostres cases y sē prouexen per moltes altras parts, no sols de Cathalunya, sino fora della, puys es cosa certa que en Italia, y Roma, en particular ne gusten, y ne fan molt cabal, y les estimen, nos podem seruir per reformar nostra vida, y reparar nostres consciencies.

Dupte. Pero antes de passar auant, es be respondre a vn dupte ques ofereix, y es, cō pot ser esta terra tant abundant, y fructifera, si en ella noy ha aparell de tenir bestiar, com moltons, ouelles, y coses semblants, puys sabem los que estam en ella, que sols en lo terme se consentē, y haje destas cosas, lo que es menester per seruici de la vila. Aquest dupte he posat al deuant, sols perque de

Resposta. la resposta dell se entenga millor lo que tinch dit. Nos pot negar lo ques diu en la dificultat q̄ he apuntat, pero della se ha de inferir alabança, y no vituperi de aquest terme; perque per ser ell tant fructifero, y tot ell vn jardi, nos consent quey tinguen bestiar, no per falta de pasturas, q̄ molt bonas les hia, sino q̄ per la multitut de arbres, vinyes, auellaners, y sembrats, y no aueri palm de terra, q̄ no estiga conrreat, nos pot tenir bestiar en lo terme, sens notable dany dels fruyts. Per esta matexa raho tinch per cert, que tenint esta vila priuilegi pera tenir cada semana mercat, nunca los antichs hā volgut posar en execucio aquest priuilegi, per los danys que al terme de la Selua se podrian succehir, lo que tot redunda en molta alabança de la Selua.

Del nom de la Selua. De aqui sentendra, quant acertaren los antichs en posar nom en aquesta vila Selua. Los antichs nomenaren Luco, o Selua a vna planicie, ahont y auia varietats de arbres, los quals tenian en tāta veneracio, que estaua prohibit tallarne, y gustauen tant de aquestos llochs, que en ells anauen

uen a fer ſacrificis, y tenian per aqueſt efecte dedicats molts Prophetas, y ſacerdots, com conta la ſagrada eſcriptura en lo tercer llibre dels Reys en lo cap. 18. Puys quina marauella q̃ a eſta vila lo terme de la qual eſta ple de tanta varietat de arbres, y ab tanta abundancia, y de tant regalo hajen los antichs anomenat Selua.

3. Re. 18.

Conta la ſagrada eſcriptura, auent lo Señor de ſercar habitacio, ara fos per ſa arca, ara per ell matex, tria vna campanya, a la qual anomena Selua, que axo volen dir aquellas paraulas del Pſalm. 131. *Inuenimus eã in Ephrata inuenimus eam in cãpis Siluæ.* Ahont parla Dauid, o de la Arca, o del matex Christo, o de la caſa y habitacio, ahont volgue lo Señor ſer adorat, y tenir particular aſsiento. Pero ſia vna coſa, o altra, grã merce feu a la terra, en la qual volgue habitar, y a eſta anomena camps de Selua. Perque de aſsi infereſca que terra, que ab raho ſe anomena Selua, es de gran eſtima.

Pſal. 131.

Alla junt a Girona, la campanya mes regalada, y fructifera, te nom de Selua, pero pera poder tenir aqueſt nom, es eſtat meneſter contar y moltas vilas, y llochs, y molts termens: perque ningu dells per ſi abaſtaua a poder tenir nom de Selua, empero noſtra vila, y terme es tal, q̃ per ſi aſſoles ſea pogut anomenar, y ab molta raho la Selua, lo que no es poca alabança deſta terra.

Selua de Girona.

Eſta Selua ſe anomena Selua Conſtantini, per raho del Emperador Conſtantino, del qual prẽgue nom la vila de Conſtanti, per ſer fundacio ſua, com cõſta a mes del nom, per raho del Sagell de la Vniuerſitat de Conſtanti, que es la cara del Emperador ſobre vn cauall, com ſe veu en la porta de la caſa de la vila, ahont eſtan les matexes armes ab vna pedra de alabaſtre. Y ſens dupte degue ſer aqueſt Conſtantino Magno, lo qual regna en Eſpanya trenta anys, apres de tres cents, y dotze anys de la Natiuitat de Chriſto, o cõ diuẽ alguns lany tres cents y nou, apres de la Natiuitat de Chriſto, y de la Era de tres cents ſinquãta, y quatre mil dos cents ſetanta hu, apres de ſer criat lo mon, y mori lany tres cents quaranta dos.

Selua Cõſtantina.

De la vila de Cõſtanti.

Encara que per auer regnat ſon fill Conſtanti, ſegon ab Conſtant, y Conſtancio, ſos germãs, ſe podria duptar no fos aqueſt dehont apres nom Conſtanti, perque aqueſtos ſe diuidiren deſta manera, que a Conſtanti ſegon li toca a França, Eſpanya, y Inglaterra, a Conſtant Italia, Grecia, ab Ilirico, y a Conſtancio li toca Tracia, Conſtantino pla, que antes ſe digue Bizanzio, y apres noua Roma, y ara ſe diu Eſtambor. Tambe li toca Aſia

menor

menor, Syria, Mesopotamia, y Egypte. Demanera que auent regnat Constantino segon en Espanya, podriam duptar, si la vila de Constanti a pres nom de aquest Constanti, o de son pare Constantino Magno. Lo mes cert es, que a pres nom de Constantino Magno, per raho de les armes, que tinch apuntat, y sagell de la vila. Y axi la nostra vila de la Selua se diu Selua Constantina, o perque los de Constanti començaren a poblarla, o per estar junt a la vila de Constanti, y diferenciarla de la Selua de Girona.

Casa de nostra Senyora de Paret Delgada

A mes destas cosas, que tinch apuntat, es be fer memoria de la casa de nostra Senyora de Paret Dalgada, la qual te lo nom per auer trobada a nostra Senyora, que esta en aquella Iglesia, que diuen nostra Senyora de Pietat, o nostra Senyora d'l Foradet, vna xica q̃ quãt la veu, la nomena la Dalgadeta. Es aq̃sta casa molt deuota, y de molta gẽt frequentada, la qual per lo siti della, y regalo de vista, y altres coses, que te dona molt llustre a la vila.

Casa de S. Pere.

La casa del glorios sanct Pere, en lo alt de la montanya edificada, es de gran regalo, en particular en lo que es vista, y de grã ornato: perq̃ pera tenir aquellas montanyes lo degut cõpliment, nols faltaua sino tenir aquella casa.

La Iglesia parrochial de la Selua.

Lo temple tan famos que esta principiat, que es la Iglesia parrochial, quant lo Señor sera seruit sia acabat sera hu dels millors temples tinga Cathalunya, la traça del qual, y magestat de edifici, denota la grandeza de animo dels desta vila, ab los quals per rematar nostre discurs vull acabar.

Alabança dels pagesos.

No es de poca cõsideracio per vna terra antes es de molt ser la gẽt bona, y qual conue per vna republica, puys aquesta sino pensassen algũs es aficio quels tinch diria ques de les millores tinga Cathalunya. Enlo qual se ha de aduertir, q̃ los mes de la vila son pagesos, que no es poca merce Deu los ha fet. Lo major Monarca que ha tingut lo mon, sino me enganye, fou pages. Y perq̃ no parega que parle de gracia, aduertescan, que lo primer Monarcha, y major q̃ ha tingut lo mõ, fou Adam, al qual donantli lomnipotent Deu ofici, podentli donar ofici de mercader, de pintor, o ferlo exercitar en alguna altra art, lo volgue fer pages, y axi diu la sagrada escriptura, quel traslada al Paradis terrenal, apres de auerlo criat en Ebron. *Vt operaretur & custodiret illum.* Pera que com a pages tingues cuydado de aquella terra. Dehont inferesca, que si Adã fou pages, Deu fou lo inuentor primer de aq̃sta art, y qui la posa primer en execucio fou Adam. Axi veyem quant nostre Deu, y Señor *Gen. 2.*

y Señor ha honrrat esta art, y als pagesos, puys a ells a fet moltes merces, yls ha honrats. Lo primer martyr que ha tingut lo mon fou Abel, y aquest fou pages. De pagesos ha fet lo Señor en moltes ocasions Reys, y Prophetas, cō de les diuinas lletras cōsta clarament. Aquell grā Capita del poble d' Deu Moyses, y tan gran Propheta, pages fou, primer tenia cuydado del bestiar en la espessura del desert, desde alli lo crida Deu, il feu capita de son poble. Pages fou Elizeo, puys estāt arāt ab alguns altres lo trague lo Señor de aquell exercici, y de pages lo feu cōpanyo de Elias, y tant grā Propheta cō tots saben. Estaua Gedeō netejant lo blat en la era, y desde alli lo feu lo Señor gouernador y capita. Qui no sab que Saul era pages, y anant a sercar les asnes de son pare, lo crida lo Señor, il feu vngir per Rey. Lo matex succehi a Daniel, al qual essent pages, guardāt les ouelles de son pare, lo elegi lo Señor per Rey. Gran alabança dels pagesos ser estat lo Señor inuētor desta art, q̄ se anomena agricultura, y auer fet a Adam pages, y y auer honrrat tāt los pagesos.

Gen. 4.

Estima Deu tant esta art, y los Professors della, que en moltes ocasions a donat a entēdre quāt gustaua de pagesos, y agricultura. Esaias pinta a Christo en lo capitol. 63. pages, dient. Quel veu trepitjar verema, *torcular calcaui solus*. Predicant vn dia se anomena per sanct Ioan cap. 10. pages, dient. Ego *sum pastor bonus*. Y pera donar mes a entēdre, quant estima als pagesos quant nasque, si auisa als Reys Magos ab vna estela, als pagesos enuia vn Angel, y quant aparegue a la Magdalena en sanct Ioan cap. 20 en tall de Ortola, y pages li aparegue, y no com a rich, ni com a mercader, ni ab ab altre tall. Y pera posar aquest pensament en son punt, recordense del que diu Sanct Pau. 1. Chorintio. 3. Ego *plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit*. Yo diu Sanct Pau he plantat, Apollo ha regat: pero Deu com a principal en esta art de pages, y agricultura, ha posat en son punt les cosas, augmentantlas, y donantlos lo ser conuenia.

Esai. 63.

Ioan. 10.

Ioan. 20.

1. Cor. 3.

Y encara que lo que tinch dit podria bastar per alabança dels pagesos, perque adalguns poch versats en historias los aparexera ser vna art vil, y la gent que la professa baxa. Pera que hi scan de engany, y desta vegada resten satisfets, voldria que aduertissen, lo que contan graues Auctors a cerca de la agricultura, y persones principals que se han donat a ella. Xenophonte in AEconomio cōta, que Cyro menor sens dexar la

Xenophonte. Cyro menor se preciaua de agricultor.

Scipio guſtaua de la art del pages.

la guerra ſe preciaua molt de agricultor. Cicero diu en lo de Senectute, que lo Rey Deyotaro ſe dona molt adaqueſt exercici de agricultura. Seneca diu, que Scipio lo major deſterrat en Linterno cultiuaua vna heretat, que alli tenia, com tambe refereix Silio Italico, hin fa mencio Plini. lib. 16. cap. 44. dient que encara en ſon temps y auia vns oliuers plãtats per la ma de Scipio, y vn poncemer.

Scipio plãta vns platanos, y vn põcemer

Tito Quincio algun tẽps ara.

Marco Curio enuelli en la agricultura.

Antoni Pio, y Clodio amiciſsims deſta art

Diocleciano tãbe.

Lo Emperador Theodoſio.

Rey Agamenõ plãta vns Platanos

De Tito Quincio Cincinato diuen Plini, Cicero, Tito Liuio, y Dionis, que quant lo feren dictador eſtaua arant. De Marco Curio, que alcança victoria del Rey Pirro, y dels Samnites, diuẽ que en la agricultura enuelli. A eſt exercici dela agricultura fou donat Marco Valerio Coruino, com contan Ouidi, y Valerio Maximo. Iulio Capitolino diu, que Antonio Pio, y Clodio Albino foren amiciſsims de aqueſta ocupacio, y exercici de la agricultura. Sexto Aurelio, y Eutropio diuen lo matex de aquell gran perſeguidor de la Igleſia Diocleciano, apres que renuncia lo Imperi. Y lo matex eſcriu Latino Pacato del Emperador Theodoſio. Plini fa mencio de dos Alzines, que ſembra Hercules prop de la ciutat de Heraclea en terra de Ponto. Theophraſto y Plini fan mencio de algums Platanos, q̃ ſembra lo Rey Agamemnon, q̃ deſtrui a Troya. Altretant diu Pauſanias del Rey Menalao. Eſta fou diu Plini la fecilicitat de les terras, y heretats antigues quesveyen cultiuar per mans de Reys, y Princeps, grandeſa per cert molta de la agricultura, y alabança dels pageſos.

Familias antigas.

Fabios.

Lentulos Cicerons Babulcos

Dehõt ſe diu pecunia.

Bupecios. Vitulos. Tauros. Ceprianos. Ouinios.

Y ſino ſe acontentan del que tinch dit, diguen me les familias antigues, y caſes, y linatges principals, dehont penſan que tingueren nom, y principi, ſino de la agricultura. La familia dels Pilunos, ſe digue per raho del morter en que molian los pageſos lo blat, antes quey agues molins. Fabios ſe digueren per raho dels faues, Lentulos de les llentilles, Cicerons dels ciurons, Babulcos de ſaber ben llaurar ab bous. Al rics anomenauen locupletes, que volia dir, los plens de heretats. A la moneda anomenauen pecunia, prenent lo nõ de pecus, mercaderia de pageſos. Qui no ſab la familia dels Bupecios, per eſtar donats a coſas de bous. Porcios, per raho dels Porcs. Eſtrofas, per raho de las trujas paridas. Vitulios, y Vitellios, per raho dels nouillos. Tauros, dels Toros. Ceprians de les cabres. Ouinios, de les ouelles, y Equinios dels caualls. Puys totas eſtas coſas molt proprias ſon de pageſos. Seria nunca acabar, ſi volia dir tot lo que en aqueſt propoſit ſem ofereix dir.

Inſe-

Los paguesos fonament del mon.

Inferesca de quanta estima sia, la art de agricultura, y quãt cas se ha de fer dels pagesos, dels quals te tanta necessitat lo mõ, puys sens ells noyha viura, perque com la experiencia nos amostra proueexen de past, y mantenimient a tot lo mon, y axi digue be laltre en anomenar los fonament del mon.

Per lo qual me apar he dit molt be auer fet Deu molta merce a esta terra, en que los demes della fossen pagesos, y estiguessen donats al exercici de la agricultura; perque a mes del q̃ tinch dit hia altre profit, en esta art molt digna de consideracio, y es, que per estar tant ocupats en lo cultiuar de la terra, nunca estan ociosos, lo que es de molta estima per vna terra, puys sabem quel oci es pare de tots los vicis, y enemich de tota virtut, com diu lo Eclesiastich. ca. 33. Sanct Hierony escriuint a Rustich, y a Demetria, diu, que procure pera fugir les tentacions, que sempre lo tentador los tropia ocupats. Plutarcho encarrega molt als del Senat Areopagitich, que tingan molt cuydado de saber de que viu cada hu, y que matassen als ociosos. Laercio diu ques feu lley, que qualseuol pogues acusar en judici als ociosos. Sanct Augusti anomena al oci sepulchre del home viu: y sino posen los vlls en Samso, Dauid, y Salamo, que entretant que visqueren ocupats, no caygueren en pecats, pero en estar ociosos, Samso ab Dalida, Dauid ab Bersabe, y Salomo ab centenas de dones, a Deu ofengueren, y al mon escãdalizarẽ; y axi cõue summament nunca estar ociosos, sino treballar, puys lome es nat pera treballar, com lo aucell pera volar, segons Iob en lo capitol quint. Y si en alguna terra hia menos de oci, es en esta, ahont perpetuament estan treballant, del qual treball poden traurer vn altre vtilitat, y molt profit, ques lo que Deu pretengue entre altres coses en fer Adã pages, perque com lo Señor lo forma de la terra, y per son pecat ell y los demes nos auẽ de cõuertir en terra, era molt a proposit donarli ofici, en q̃ son tracte fos ab la terra, pera q̃ se reduis a la memoria, que era terra, y que se auia de tornar en terra. Aquest matex profit poden traurer los de la Selua, de sa art, que puys tractẽ molt ordinari en terra, sera facil reduyrse a la memoria son principi, y recordarse de sõ fi, y paradero, q̃ ha de ser la sepultura, la memoria de la qual es de tanta importancia, com en lo principi de aquest sermo tinch llargament dit.

Los pagesos no stã ociosos. — Eccl. 33. — Hiero. — Plutar. — Laercio. — S. Augusti. — Oci sepulchre del home viu. — Iob. 5. — Profit dl art del pages.

No ya gent estrangera en la Selua.

Y si a ser los desta terra pagesos, se ajusta no aueri gent estrangera en ella, que de ordinari acostumẽ de inficionar la terra,

ra,sera de major alabança lo q̃ tinch dit,per lo qual me apar q̃ te lloch en esta vila,lo q̃ diu Hesiodo lib.2.de operibus, dels pagesos quels abasta casa y muller ab vn parell de animals,yvn moço per arar,y vna moça ques tiga per casar.Per esta causa crech que Virgili en las Georgicas los anomena benauenturats.Puys esta cosa mes conue a esta terra de pagesos,que a ninguna de les que yo he vist, puys encara se ha menester manco gent en casa,de la que diu Hesiodo.

Virgili.

Y perque donem fi a nostre discurs, que es estat mes llarch del que pensaua,pero tinch per escusa la abundancia de coses, que se me han ofert, en posar la ma a la ploma per escriurer alabances desta vila, dich, que per rematar nostre discurs. No pensen,que per ser pagesos los desta vila sien gent de poch enteniment, y manco intelligencia.Alguns als pagesos anomenan rustichs, per tractarlos de grossers, y gent de poca sabiduria,pero enganyanse, perque encara que aquest nom de rustichs los conuiga,pero siu ad uertexen ve del nom Rus,que es casa en la aldea,lo que diem per altre nom Torra, y de aqui es vingut lo nom de rustich,no q̃ vulla dir gent grossera, sino gent que te tractes en casas de aldea, y torres, y cultiua heretats. Y quant lo que dich no abastas la experiencia nos amostra en esta vila, no ser hereus de la ignorancia los pagesos della:puys en tot han sempre mostrat lo enteniment,que lo Señor los ha donat, y ingeni que han tingut, lo que en altres cosas se amostra en lo Consell de la Comuna, que es vn priuilegi que tenen les viles del Camp de Tarragona, pera poderse juntar en vn lloch, y tractar de cosas tocants al be comu del Camp de Tarragona. Aquest se te sempre en la Selua, y dels della han de ordinari elegit per sindichs de cosas de aquest Consell, com aquells que sempre han donat mostres de entendrer lo que conuenia per si, y perals demes. Es en resolucio esta vila terra,ahont als vicis se dona poca entrada, y a las virtuts se fa molt bon aculliment.

Per q̃ los pagesos se diuen Rustichs

DE LAS CONCAS, PLANS, Valls, y Boschs.

Y Tornant a nostre proposit dich,que esta nostra matexa Cathalunya, es terra, ahont se han de considerar molts plans.

moltas Cōcas, Valls, Boschs, Mōtanyes, Promōtoris, Colls, y Rius. Los plans son. 1. lo pla de Barcelona. 2. de Llobregat. 3. de Besos. 4. Matabous. 5. lo pla de Pineda. 6. lo pla de Girona. 7. la plana de Osona. 8. la plana de Bages. 9. la plana de Turlanda. 10. la plana de Vrgell. 11. lo pla de Sentis. 12. la plana de Rosselló. 13. lo pla de Serdanya. 14. lo pla de Vilafranca de Panades. 15. lo pla de la galera. 16. lo pla del Camp de Tarragona.

Les concas son. 1. la conca de Odona. 2. la cōca de Barbera. 3. la conca de Orcau, y altres.

Los Valls son. 1. Valldaran. 2. Valldādorra 3. Vall de Bach. 4. Vall de Ager. 5. Vall Sancta. 6. Vall Clara. 7. Vall de Maria. 8. Vall Manya. 9. Vall Forner. 10. Vall de Peres. 11. Vall de Sancta Susanna. 12. Vall de Neu. 13. Vall Ferrera. 14. Vall de Sanct Ioan del Erm. 15. Vall de Aguilar. 16. Vall de Cardos. 17. Vall Daneo. 18. Vall Dassua. 19. Vall dor. 20. Valldaro. 21. Valldaura.

Los Boschs son. 1. bosch de Gra ualosa. 2. bosch de Malatosquera. 3. bosch de Comiols. 4. bosch de Poblet. 5. bosch de Montalegre. 6. de bosch de Sanct Hierony. 7. bosch de Valldaura. 8. lo bosch de Vallfornes. 9. bosch del Molar. 10. bosch de Sanct Ioan del Erm, y altres.

DE LAS MONTANYES de Cathalunya.

CAP de Tortosa, ques diu, *Tenebrium Promontorium*, los Ports de Tortosa, la Rapita, los Alfachs, Coll de Balaguer, las Costas de Garraf, a las quals Hierony Pau, y Oliuars, en los Comentaris, sobre Pomponio Mela anomenan, *Scalæ Annibalis*, las escalas de Annibal, lo que entenc no es axi, perque *Scalæ Annibalis*, se deya Monjo, ques diu Mongo, prop Torroella de Mongri, que diem ara las Medas, las montanyas de Monserrat, las quals se anomenan desta manera, per estar com si fossen serrades aquellas montanyas, o per raho, com diuan alguns de vna ciutat ques diu Serresus, de la qual fa mencio Plini. O per ser estats senyors dellas vns cauallers, ques deyan Serratis, del linatje dels quals encara niha vuy en França, Estas montanyes tenen pedra, que ya que no es si jaspi, es molt semblant a ell. Las montanyas de Sanct Llorēs del Munt, las de Castell de Pera, de Castell de Bisbal, las mōtanyes de Madrona, de Sācta Creu del Orde, de S. Ioan del Erm, de Bega, de Araprunya, de Corbera, de Castell de Fels, de S. Antoni de Ceruello, de Ceruello Vell, de Puigdossa, de Vall Vidrera, de Coll Serola.

Las montanyes de Monjuic, que se anomena, *mons Iudaicus*, y no mons Iouis, com alguns se han persuadit, perque las montanyes que antes auem anomenat, *Scalæ Annibalis*, son mons Iouis. Las mõtanyes de sanct Hieroni de la Bron, montanyes de Valldaura, de la Trinitat, de Mõgat, de sanct Hieroni de la Murtra, de Rexac, de Montornes, de Montalegre, de Lella, de Taia, de Premia, de Vilassar, de Cabrera, de Argentona, de Borriac, de Sanct Vicens, de Llauaneras, de Arenys, de Sanct Pol, de Cap de Tossa, de Sãct Feliu, de Guixols, de Montnegre, de Monpalau, de Castell de Pellafoig, de Bagur, de Mongri, Monjo, Mongo, o Medas, montanyes de Sãct Baldiri, de Rodas, de Sanct Pere de Rodas, de Raquesens, y Rocaberti, de Cap de Creus, de Cap de Biara, de Port Vendre, de Coblliure, de Salsas, de Opol, de Conat, de Mosset, de Capsir, de Pimorent, de la Vall de Carol, de Andorra, d Puigserda, del Coll de Pe Perxa, de Canigo, de Prats de Mollo, de Coll Daras, de Cãp Magra, de Cãp Rodõ, de Bac, de S. Llorens del Munt, de Cabra, de Tauartes, de Coll sa Cabra, de Rupit, de Esquirol, de Sancta Coloma de Centellas, de Vall de Neu, de Tagamanẽt, de Monmany, de S. Miquel, Desfai, de Montbuy, de la Granada, de S. Feliu de Codinas, de Castell Tersol, de Prats del Rey, de Rajadell, de Calaf, de Sanauja, de Pere Mola, la costa de nostra Señora de Castell Vedra, de la Roca Falconera, la Roca de Buza, de Montmagastre, de Montsec, de Pallars, los Pyrineus, de la Vall Darã, las mõtanyes perõt deualla Ribera Ribagorçana, de Barrabes, del Põt de Suert, del Grau, la Costa de Mõt Corp, de Millas, de Tartareu, de Trago, de Pinyana, de Almenara, de Reymat, de Mõtagut, de Alcarras, de Mõmaneu, de Prosperos, de Prades, del Albiol, las mõtanyes de la Selua, de Mõtsanct, de Brusaganyes, de la Llacuna, de Miralles, d l Castell d Claramũt, y altres, que dex de anomenar.

DELS PROMONTORIS.

LOS Promõtoris, son algũs q̃ tinch anomenats, en les montanyes, y altres. 1. Mõtgat. 2. Mõtjuich. 3. Sãct Pol. 4. Bagur. 5. las Medas. 6. Sãct Baldiri. 7. Cap de Creus. 8. Cap de Tossa, ques diu Lunariũ Promõtoriũ, cõ diu Ptolomeo. 9. las montanyas de Garraf. 10. Cap de Salou. 11. Coll de Balaguer. 12. Cap de Tortosa, que li diuen Tenebium Promontorium.

Los Colls, y Ports son. 1. Coll Serola. 2. Coll d Forcats. 3. Coll Dorta. 4. Coll Formic. 5. Coll de Creu 6. Coll Senit. 7. Coll d Majãs. 8.

Coll de Iou. 9. Port de Cōpte. 31. Port de fra Michel. 32. port de Salau 33. Port de Pere Blāca. 10. Coll Blanch. 11. Coll de Pertus. 12. Coll Daras. 13. Coll de Perxa. 14. Coll de Cabra. 15. Coll de Llibet. 16. Coll de Panissàs. 17. Port de Biella. 18. Port de Salou 19 Port de Boet. 20. Port de Martellat. 21. Port de Siguer. 22. Port de Argenter. 23. Port Dello. 24. Port de Conat. 25. Port de Astagell. 26. Port de Tautauli 27. Port de Opol. 28. Coll d' Balaguer. 29 Coll de la batalla 30. Coll de Alforge, y altres.

DELS RIVS.

LOS Rius qui hixan a mar, son venint de Valencia. 1. lo Riu de Vlldecona, que hix en mar en lo darrer de Cathalunya, ques diu Alcanar. 2. Ebro. 3. Riu de Viastre. 4. Riu Doms. 5. Vilafortuny. 6. Francoli. 7. Gaya. 8. Riu de Foix. 9. Llobregat. 10. Besòs. 11. Argentona. 12. Sanct Pol. 13. La tordera. 14. lo Riu de Lloret. 15. lo Riu de Valldaro. 16. lo Riu de Palamos. 17. lo de Palafugell. 18. Ter. 19. Fluuia. 20. la Muga. 21. lo Tech. 22. lo Reart. 23. la Tet. 24. Lagri.

Los Rius que se juntan ab altrer Rius, son los seguents. 1. Arnes. 2. Matarranya. 3. Segre. 4. lo Riu de Vinebra. 5. lo Riu de Carcia. 6. lo Riu de Bellmunt, estos entran en Ebro. 7 Sinca. 8. Noguerola. 9. Noguera. 10. Bellira. 11. Ribera salada. 12. Riu Bragos. 13 la Ribera de Sio, estos entran en Segre. 14. Noya. 15. Cardanes, estos entrā en Llobregat. 16. lo Riu major. 17. lo Riu de Ripollet. 18. la riera de Caldes. 19. la riera de Tanes, q̄ diuen vulgarment la riera de Parets. 20. la de la Garriga. 21. la de Granollers. 22. la de la Roca, estas entran en Besos.

DE LAS VEGARIAS.

MES auāt Cathalunya es terra en la qual auem de considerar moltes Vegaries, Comptats, Bescomptats, y Barons. Las Vegarias son. 1. de Barcelona. 2. del Valles 3. de Moyanes. 4 de Girona. 5. de Besalu. 6. de Camp Rodon. 7. de Olot. 8. de Vall de Ribes. 9. de Sardanya, y Bondia. 10. de Osona. 11. de Ripollet. 12. de Manresa, Bergada, y Llusanes. 13. de Ceruera, y Copons. 14 de Ygualada. 15. de Tarraga. 16 Montblanch. 17. de Lleyda, y Pallas. 18. de Balaguer. 19. de Tarragona. 20. de Tortosa.

DELS COMPTATS, Y BES-comptats, y Baronias.

Los Cõptats que se han ajustat sõ, Cõpte de Seualla. Cõpte de Montagut. Cõpte de Sancta Coloma de Queralt. Cõpte de Vallfogona. Cõpte de Sancta Coloma de Centellas. Cõpte de Guimara Bescõpte de Ioch.

LOS Comptats son. 1. de Barcelona. 2. de Girona. 3. de Empuries. 4. de Peralada. 5. de Besalu. 6. de Osona. 7. de Rossello. 8. de Sardanya. 9. de Vrgell. 10. de Pallars. 11. del Marquesat de Tortosa. 12. Principat de Tarragona. 13. Ducat de Mõtblanch. 14. Ducat de Cardona. 15. Marques de Camarasa. 16. Marques de Ytona. 17. Marquesat de Lleyda. 18. Cõpte de Prades. 19. Compte de Manrresa. 20. Compte de Ceruera. 21. Cõpte de Palamos. Los Bescõptats son estats. 1. Bescompte de Barcelona, ques transferi en Cardona. 2. Bescõpte de Girona, ques transferi en Cabrera. 3. Bescompte de Bas. 4. de Castello de Empuries, ques transferi en lo Bescomptat de Rocaberti. 5. Bescompte de Canet. 6. de Illa. 7. de Eril. 8. de Querforadat. 9 de Castellbo. 10. de Vilamur. 11. de Ager. 12. de Escorn dels bous. Los Barons son. 1. Montcada. 2. Ceruello. 3. Alemany. 4. Ceruera. 5. Anglesola. 6. de Aril. 7. de Ribelles. 8. de Pinos. 9. de Mataplana. 10 de Sanct Vincẽs. 11. de la Roca. 12. de Bellera. 13. de Mur. 14. de Orcau. 15. de Ioch.

DELS LINATIES DE Cathalunya.

YPuys auem parlat desta materia, no se va fora proposit tractar dels linatjes de Cathalunya. Pero antes de tractar dells, los vull aduertir dos cosas, perq que esta disgresio que ha de seruir, pera que sentenga la nobleza de Cathalunya, y contento de molts, no seruesca de amoynarse alguns, y enfadarse contra de mi, dich, q̃ vull aduertir dos cosas, la vna que en lo anomenar los linatjes, no guardare orde, y axi no tindran que reparar en que ojan alguns menos antichs, primer q̃ altres, queu son molt. Segonamẽt lian de aduertir, q̃ los linatjes son molts, y la memoria es flaca, y apres de auer dit tantas cosas, y tan diuersas, cõ hã oyt, sera cosa facil oluidarsem alguns nõs, demanera q̃ si dexe de anomenar a alguns, entẽguẽ es falta de la memoria, y no volerlos agrauiar.

Los milors linatjes de Cathalunya, foren dels Cõptes, apres Bescomptes, apres Barons titulars, apres Compdors, que quãt

fe juntaren Cathalunya, y Arago, digueren nobles, y apres dels Varueflors, y perque ya tinch fe ta mēcio dels Comptes, Befcōptes, y Barons, digam dels Comdors, y Varueflors. Los Cōdors fon de Monclus, de Caftellet, de Centelles, de Termens, de Bellera, de Vx, de Sancta Pau, Doms, de Seruia, de Montpalau, y de Sanct Vicens. Los Varueflors fon, de Guimera, de Mediona, de Boxados, de Toralla, de Enueig, de Befora, de Mōtefquiu, deFoxa, deVila de many, ymolts de altres.

A mes deftas cafas fon les de Cruillas, les de Luna de Mur, de Orcau, de Sancta Eugenia, y altres infinitas les quals per A, B, C, anire contant. Ya tinch aduertit, que no tingan compte en quin as anomenare primer, q̄ no pens en aſſo guardar orde algu.

Agers, Alzinelles, Alberts, Alantorns, Aymerichs, Aguilars, Argenfolas, Albanells, Aragalls, Alemanys, Abelles, Auinyons, Almugauers, Argētonas, Aguilons, Arenyons, Agullons, Argenfolas, Aguftins, Altarribes, Abellars, Abeftrus, Armengols, Aucellos, Artes, Alcaniz, Ayguauiues, Aybris, Alegres, Algers, Aroles.

Blanes, Bofchs, Burguefos, Bellochs, Barutells, Barberās, Bifbals, Bellefters, Buſſots, Benidafuerns, Belluers, Bellafilles, Berēguers, Baſſaroles, Burdils, Biures. Bardaxins, Bertrans, Brulls, Beudas, Bañoles, Brets, Bigues, Baftides, Bufquets, Bruguerас, Balfenys, Beftraces, Bajuls, Barruls.

Cruilles, Callars, Camofos, Clafquerins, Caramanys, Cartellās, Coromines, çaportellas, Cabanellas, çacirera s Claramunts, Clarianes, Calders, Caxas, Crexells, çarrouires, Carros, Capons, Caftelluins, Corberas, Cornellans, çagarrigas, Cardonas, çatrillas, çacoftas, Cabeftanys, Colomas, Caftellars, Coftals, Caftāchs, Cellers, Cabañes, çaplanes, Cāporells, Crefpas, Coftabellas, Coloms, çarrieras, Companys, çaclofes, Cadells, Canals, çanogueres, Caftellons, Carcaſſones, Comes, Cefcomes, Clarets, Canters, çapilas, çatorres, Carbons, Colls, Cabanelles, Cafaldaguilas Ceruerōs, Calcers, Canadals, Cabanes, Cacanes, Cartellans, Caſſadors.

Defpes, Duralls, Dorrius, Defplans, Delafentius, Dernius, Dētenças, Dalmaus, Deftorrents, Dur Fort, Doltus, Doms, Deffars, Defcallars, Defualls.

Eftrades, Efcarits, Efcalas, Eslanas, Escaioles.

Fluuians, Ferreras, Fiuallers, Falcons, Ferrers, Foig, Funes, Fortiās, Fielles, Franchs, Fogaſſots, Figueres.

Gilaberts, Gualbes, Guardiolas, Girgos, Grauelofas. Gafsius, Grallas, Garrets, Grimaus, Gerones,

Gallines, Granyenas, Gurbs, Guardias, Gelidas.

Hospitals, Heroles, Hombaus, Homanones.

Iunents, Iuorras, Iosas, Ianers, Ieltrus, Iordans, Icarts.

Lunas, Lulls, Llorachs, Llordats, Lurias, Llupiās, Labins, Lucas, Llors, Lardenosas, Llaceras, Llobets, Lordes, Limbeus.

Mur de Orcau, Monsuars, Means, Marimons, Marquets, Montllcons, Montaguts, Montserrats, Montornesos, Marchs, Malars, Masdouellas, Mōtanyās Monrodons, Mallas, Marlesos, Millas, Miquels, Marquillas, Marquinas, Mōbuy, Mālleus, Mōturgulls, Mōtolins, Mōtsonis, Majās, Mojans, Marças, Margarits, Mōcorbs, Mosllets, Maymōs, Mesas, Martras, Margens, Monrrosos, Mōpalaus, Marcells, Mays, Mijauilas, Mirons, Monmans, Massanets Moliners, Maldans, Medionas, Malanys, Malais, Mōclars, Mōpensers, Monells, Mōpeōs, Montescots, Maiols, Murs.

Ortisos, Oliuers, Oliuons, Ostalrichs, Olmedas, Orcaus, Oms, Ortasans, Olzinelles, Olujas, Odenas, Orisos.

Pons, Perellos, Palous, Peraltes, Perues, Pagueres, Palaus, Prats d' bigues, Parras, Pols, Pertuses, Pallas, Plegamans, Pous, Papiols, Pontons, Planellas, Palafolls, Peremolas, Paus, Pinellas, Puigperdiguers, Palomers, Pujols, Potons, Palomars, Pujols, Pexons, Puig, Pujades. Puigmaris, Plandelits, Pajes, Pellicers, Perpinyās, Pallares, Piquelquers, Puiggalins, Puiguerts, Pinedes, Pere Tallades, Peredos, Penaforts.

Queralts, Quintanes. Plans.

Rajadells, Raquesens, Ribes, Roig, Rocabrunes, Rosanes, Rocaforts, Rexacs, Rubios, Riberas, Ruis, Rasets, Riudeperes, Riquers, Romeus, Roures, Rellos, Riebaus, Rebolledos, Rosanes, Ripolls.

Sancta Eugenia, Sācernis, Sāclīments, Sēmanats, Sanctes Creus, Sinisterras, Samsons, Salbans, Solers, Sejols, Sanjusts, Setāris, Sinispledas, Sitjars, Sarrians, Sant Felius, Sanmartins, Saclams, Saheres, Sunyers, Sandionis, Splugues, Salts, Senas, Sanct Esteue, Siscars, Saguas, Saguriolas, Sobirats, Sos, Salguedas, Siruents. Sitjers, Stelis, Satorres, Sesagudes, Serrallongas, Sacostas, Sanguims, Sāgenisos, Sarriās Salses, Sanct Vincens, Seguins, Segueras.

Torrelles, Torts, Torrents. Tamarits, Turells, Tafurers, Talamancas, Tagamanents, Torras, Tous, Touians. Terres, Talladeș, Taquins, Treguras, Terrades, Trojas, Testas, Togoras, Tauernérs, Tosas, Termens.

Valls, Verdenyes, Vilafrancas, Vilarix Vallgorneras, Vilatortes, Vilanoues, Viladamuls, Vilaraguts, Vilaguts, Villenas, Vergosos de la parra, Vilamarins,

marins, Vilalbes, Viladacans, Vilarons, Vernets, Vallerìolas, Vilaflors, Vilafrasers, Vilardells, Vallterras, Velos, Vinyals, Vilassars, Vallsecas, Vilagayās, Vernigals, Vilanas. Vilas, Vilaplanas, Vilelles, Vilamajans, Viues, Vilafresers, Xammars. Molts altres cauallers, y llinatges principals, y aura en Catalunya, que per no auer tingut temps, de sercarlos, no auran vingut a ma noticia.

DE LA ABVNDANCIA Y fertilitat de Cathalunya.

ES Cathalunya terra fertilissima, y abundantissima, per que dins Cathalunya se cullen les de mes coses que son menester, peral sustento del home. Forment se cull en grā abūdācia, y molt bo en moltes parts de Cathalunya, en particular en Vrgell, en lo Valles, en Vilafranca de Panades, y en lo camp de Tarragona. Tota manera de llegums se fan per tota Cathalunya, y grans, com siuadas, ordi, y espeltas. Auellanes se culiā ab grā abundancia en lo Empurda, y en la Selua del camp de Tarragona.

Los vins de Cathalunya son los millors tinga Espanya, per que a mes de q̄ en moltes parts se fan molt bons vins, en Rossello se fa vi moscatell bonissim, sens altra manera de bons vins. En Mataro se fan vins clarets bonissims. En Sitjas se fa maluesia regalada, y en Falset. En Benicarlo se fan molt bons vins. En lo camp de Tarragona se fan tota manera de vins, con son clarets, trobats, atzerims, santoli, y macabeus, y en particular en la Selua, que com tinch dit en asso en particular, como en moltes altres coses, porta gran auentaje a moltes parts. De Ametlles hi ha molta abundancia en Vrgell. En Igualada y Manrresa se fa molta mel, y molt bona.

Si volem tractar de fruytas no faltan estas en Cathalunya, puys tota ella ne esta ben prouehida. Los formatges de la Selua de Girona son en totas parts estimats. Los formatges de Capdella en Pallars son molt bons. Les carns de Cathalunya son molt bonas en particular las del cāp de Tarragona. Lo canem de Tarragona es molt bo. Les figuas son moltas, y sobre totas las del Priorat. Volateria tenim gran abundancia, en particular en Ampurda. De galls de India, y pauos esta

ple lo Velles, y tota Cathalunya de tota manera de caſſa.

Lo q̃ toca al peix no tinch q̃ dir, puix tots veuen la abundancia q̃ ni a en Barcelona, y per tota la coſta, la peſca de Tonynes, llampugas y altres pexos regalats, no faltã en Cathalunya. Las ſabogas, aſturions, llãpreas y altra manera de pexos tenim en lo riu de Tortoſa. De truytas nia per molts rius de Cathalunya ab molta abundancia, peix que pot competir ab les llãpugues, y qual ſevol altre peix de mar, y de riu.

Altres coſes, q̃ ſon meneſter per al ſeruey del home tenim en Cathalunya ſens q̃ tingam de anar a altres terras. En Barcelona tenim cõtrays molts bons, y en Girona. En Alcouer raxes molt ano menades, en Reus eſtamenyes, y en moltes altres parts de tota manera de draps. Los ſombreros q̃s fan en perpinya ſon bons, pero los ques fan en Barcelona poden exir en cõpetencia ab los millors de Caſtella. Lo vidre de Barcelona es alabat en totas parts, y los eſtuigs ſon molts eſtimats.

Las pintas ques fan en Barcelona, ſon de tots alabades, y mes encara las de Perpinya. No vull oluidarme de las ollas de la Selua del camp de Tarragona, q̃ fins a Roma ſe precian de tenirne y en totas parts ſon tingudas en lo com te ques raho. Dels guadamacils ſe fan en Barcelona, guſtan en altres parts en particular en Caſtella y Italia. Dels fuſos y filoſas de Tortoſa, es be ferne memoria, per ſer tã eſtimades, y ab raho, y en la matexa terra ſe trobã aſpis molt bons. Deſtas y moltes altres coſas, eſta bẽ pro ueyda Cathalunya, y quãt alguna coſa faltas tenim lo port en eſta ciutat, del qual podẽ eſperar eſtara prouehida Cathalunya de tota manera de coſas, en particular eſta inſigne ciutat.

COSES NOTABLES QVEY ha en Cathalunya.

LA montanya de Montjuich ahont creix la pedra. La ſal de les montanyes de Cardona. La ſal ques fa en los Alfachs, y en moltes parts de Roſſello artificialmẽt. En Canigo hi ha vn eſtany en lo qual ſi hi tirã vna pedra fa caure grã pedra. En ſant Culgat del Velles tenẽ faues, de les q̃ florirem, y granarẽ en tẽps de ſant Seuer, que aura mes de noucents anys, ques conſeruẽ. En ſant Magi hi ha aq̃lla font miraculoſa de aygua, per medi de la qual lomnipotent Deu tants miracles fa, y tãta gẽt reſta curada. Laygua de Arles en Vallcſpir, es coſa digna de me-

Hieroni Pau.

de memoria q̃ ix de vna tomba, que esta en layre . ahont de part alguna noy pot entrar , y de alli sempre ne trauen. No es raho ol uidarse de les aygues calentas ques troben en Caldes de Mom buy, Caldes de Estorach, Caldes de Malauella, y en altres llochs. En sant Miquel sobre Manrresa se troban gleuas de terra, q̃ creman en lo foch, cõ acarbo, y son com la terra de Flandes. En sant Llorens de Sardans tenẽ lo parpal q̃ tiraua Roldan molt luny. En Ceruera es cosa rara, que tot lo terme no paga delme ni Primicia, a ningu la causa es, perq̃ lo darrer Baro fonch creat Cõpte y ana a Napols per casarse ab la Reyna, y perq̃ se pensa negar en la mar sen torna , y feu se frare , aq̃st dona a Poblet algunes vilas y al Rey dona la vila de Ceruera la qual enfrãqui del delme y primicia. De Mõtcada fins a Mõtgat, hi ha vna coua grã. Prop Liminyana hi ha vna coua ahõt di uen hi ha grãs tresors. Prop Mãresa es la coua q̃ diuẽ Simanca. Prop Montsant se troba vna coua encãtada ahont entra T. Martorell pages, y vn argẽter de Barcelona, la qual auia vberta micer Pellicer de Carcia, y apres la torna a tancar.

DE LA ESPASA DE SOLER de Vilardell.

LA pedra partida q̃sta prop sant Saloni , la qual parti Soler de Vilardell, ab la espasa tãt nomenada, es cosa digna de cõsideracio. Y perq̃ aq̃st cas mara uellos, q̃ succehi, nol trobarã en histories, y es cosa certa q̃ ha succehit segons antigua tradicio se ra be referir lo q̃ en esta ocasio succehi. Lo cas es q̃ jũt a sant Seloni auia vn drach de gran estatura, y tãt feros, q̃ ningu se atreuia a passar per lo cami, feu notables danys, y traga a molta gẽt. Emprẽguerẽ molts matarlo, pero restarẽ morts, y vẽçuts d̃l drach: vn dia vigilia de vna festa, estant per anar a tallar rama, vn home nomenat Soler de Vilardell, li acõtengue q̃ acudi estãt pera exir d̃ casa, vn pobre, le qual per amor de Deu li demana almoyna, dexa Soler la espasa, q̃ tenia en la ma a la porta, y puja dalt pera ferli almoyna, quãt baxa no troba lo pobre ni la sua espasa, sino altra en lloch de la sua, desẽbaynãt la espasa aparagueli bona, y pegãt a bella a vn arbre rõpe lo tronch per lo mig. De aqui prẽgue motiu pera pensar q̃ alguna cosa miraculosa deuia ser lo del pobre, y auerli cãbiat la espasa. Reduis ala memoria los danys q̃ feya lo drach en aq̃lla terra, pensa si Deu li auria enuiada aquella espasa para matar lo Drach . Consulta lo cas ab per-

ab persones religioses y discretas, y tots li aconsellaren era raho emprengues aquella cosa, de la qual auia de redundar tan ta vtilitat adaquella terra, y a ell y a sa casa molta hõrra. Comanas deueres al senyor y determina de armarse, y anar a pelear ab lo drach. Y acompanyat de molta gent, antes de despedirse dels qui anauen en sa compañia, pera prouar la espasa, pega ab ella a vna ferma pedra, y partila per lo mig (que es lo que apuntaua de la pedra partida que esta en sant Saloni) No fou depoch contẽto aq̃st partir la pedra, antes be dona esperãces a tots dela victoria auia de alcançar en Soler de Vilardell del Drach. Despedit dela gent quel acompanyaua, acudi ahont sabia trobaria lo drach, y en acostarse a ell, ab gran animo dona vn colp al drach, tãt ferm y rezio ab la espasa, que resta lo drach partit y mort. Tornassen en Soler de Vilardell ab grã contẽto, y encõtrãt ab la gẽt lo auia acompanyat, alça lo bras y espasa, dient, o espasa forta, y bras valeros den Vilardell, y com en la espasa y agues sanch del drach en lo alçar del bras, cayguerẽn algunes gotas de sanch de la espasa, y entrantsen per lo bras li inflaren lo bras, del qual mori en Soler de Vilardell.

Desta espasa den Vilardell mea referit vna persona docta, que en vn llibre que esta en lo capitol de la Seu, a llegit algunes coses desta espasa, en particular en vn capitol ques tracta de les armes, se han de vsar en los duellos, diu que se ha de procurar sian les armes yguals, y que la espasa no sia espasa de constellacio, com la espasa den Vilardell. Yo he fet diligencias y sercat si trobaria memoria desta espasa, y nou he pogut trobar: pero cõ tinch dit, vna persona aqui se pot donar credit, me ha referit lo que tinch dit. Mes en la historia del Rey en Pere, escriu lo Rey, com son pare lo Rey Alfonso en la guerra de Sardenya, ahõt li mori lo cauall, posãma alá espasa dẽ Vilardell, y se defensa, fins li aguerẽ donat altre cauall.

Aningu pens aura pesat oyr esta historia, que com no es comuna, ni los historiadors fan mẽcio della, sera estada pera molts de gust. Infinitas altres coses hi ha en Cathalunya. Pero ames de les que tinch dites, aduertesquen breument estas. Lo altar de argent dela Seu de Girona, lo qual feu Hermisendis, dels dines que hague, quant vene lo Comptat de Barcelona, es cosa rica y obra curiosa. En tarragona hi ha enla Seu vn portal moltprincipal. En lleyda lo campanar. En Vich les claustres. En Barcelona la Seu y sancta Maria dela Mar, q̃ antes se deya santa Maria de las Arenas, cõ en notas antiguas he trobat, son temples principalissims.

DELS

DELS BISBATS DE Cathalunya.

NO illustre poch a Cathalunya tenir vn Archebisbat de tāta dignitat y preheminencia, com es lo de Tarragona, cōforme del que dalt tinch dit, pot constar, puys no esta aueriguat ser lo de Toledo lo primat.

Los Bisbats sufraganeos que vuy te, son Barcelona, Girona, Vich, Lleyda, Vrgell, Tortosa, Elna, y ara vltimament Solsona. Parle com dich dels Bisbats sufraganeos, que vuy te, perque si volem llegir ab atencio les histories, trobarem que molts altres Bisbats eran sufraganeos del Archebisbat de Tarragona. Perque Mallorca, çaragoça, Guesca, Pāplona, Taraçona, y Osca, que apres passa la cadira a Burgos, Xatiua, Luca, Valencia, tambe foren sufraganeos a Tarragona.

Empero com en la Iglesia del Senyor, y haje agut deu persecucions com diu Paulo Orosio in Hormesta mundi lib. 2. cap. 16. y encara Beuter primo lib. cap. 13. ni ajuste dos, dich que com en la Iglesia santa hi ha agut tātas persecucions, de aqui a vingut auer hi agut tātas mutacions en los sufraganeos que an oyt. Y encara que pera tenir complimēt aquest discurs se auia de dir en quinas ocasions dexaren de ser sufraganeos estos Bisbats, y per quines causes. Empero la breuedat del tēpts, y algunes altres coses, quē restā a dir, nom donē lloch en que me entretingue mes en esta materia.

Persecucions en la yglesia. Paulo Orosio lib. 2. cap. 16. Beuter 1. lib. ca. 13.

DELS HOMENS DOCtes Cathalans.

NO es de poch lustre per vna terra, tenir homens doctes y literats, puix destos dependeix lo bon gouern. Estos no han faltat en Cathalunya, antes ni ha agut, y ha gran abundācia. Dels molts que y a aguts, fare memoria de alguns que en la mia acudiran, que an dexat vestigi, y son nom ab algunes coses que han escrit.

Paulo Orosio natural de Tarragona, fou dexeble de sant Agusti, lo qual ha compost aquell llibre q̄ se intitula Ormesta mundi. Lo

di. Lo Bisbe de Girona en lo Paralipomenon de Espanya, diu que los historiadors dignes de lloar, son tres o quatre. Trago Pompeyo Espanyol, Paulo Orosio de Tarragona. Sant Isidoro, y lo quart Roderico de Toledo.

Dexter Cathala fou en temps de sant Hierony, lo qual tradui en Grech lo llibre de sant Hierony, de viris illustribus. Ioã de Rippacisa, al qual diem en Cathala Ioan de Peratallada, fou molt versat en la sciencia de Ramon Lull, y fou mestre de Ramon Lull, del qual tambe fou mestre Arnau de Vilanoua. De Ramon Lull Cathala, compten graues doctors, que cõpongue mil llibres. Sant Ramon de Penyafort, q̃ recopila les decretals, y feu vna summa de casos de consciencia, a la qual diuen summa Raymundina, esta escrita en pregami en la llibreria de la seu de Tarragona. Guido de Perpinya frare del Carme, q̃ fou general de aq̃st orde, lo qual fou Bisbe de Elna, y de Mallorca, a escrit sobre les sẽtẽcias y de concordia Euangelistarũ tres llibres. Pere Rimo de Perpinya ha escrit sobre los Psalms de Dauid, ha escrit vn llibre de varis sermons, y tambe vnes questions sobre lo Mestre de las sentencias.

Fra Ioan General del Carme ha escrit super Sententias, y de Bello militaris Ecclesiæ. Fra Phelip Ribot del mateix Orde ha escrit, de ordinis suæ prima institutione dilatatione & confirmatione. Fra Francisco de Bacho, del mateix Orde, ha escrit sobre les Sentencias, al qual en Paris li digueren lo sublimat doctor, com diu lo Abat Tritemio.

Ioan de Palamos natural, de Barcelona, y Ardiacha desta santa Iglesia escrigue a Ioan Abat del monestir dels Escots del orde de sant Benet Vuenẽse vns sermons y questions de abstinencia carnium, llegi en la Vniuersitat Vuenensa en Austria. Arnau March, Pere March, Iaume March, y Iuan Berenguer, de Mas de ouelles, an escrit en Poesia, pero qui mes ses esmerat en esta materia es estat Ausias March. Montserrat Marti Cathala, verti la Biblia de Hebreo en Llati, diuenli victoria porqueti. Hugo Cardinalis tambe ha escrit molt.

Mestre Francesch Eximenis Bisbe de Elna ha fet vn llibre de Angels, de les donas, del regiment de la Republica del Christia, y molts altres. Micer Hieroni Pau, que ha escrit lo llibre de Barcelona. Micer Vallseca, que ha declarat los vsatjes. Micer Caliz, que a fet vn llibre Extrauagantorum curiarum, y Margarita fici. Micer Socarrats que ha escrit de Fœudis. Micer amat que ha fet vn bell reportori. Micer Mie-

nas que ha eſcrit ſobre les Conſtitucions de Cathalunya. Micer Marquillas, que ha eſcrit ſobre los vſatjes. Micer Guillem Caſſador, De regulis Cancellariæ. Micer Miquel Ferrer que ha fet vn llibre de la Gouernacio, anant vice Regia. Chriſtophol Eſtela de Sabadell, lo viatje del Princep, y tres llibres de la conquiſta de las Indias, vn llibre de Epigrammas. Llorens Valenti ha fet vn llibre ſobre Pomponio Mela.

Lo Abat Ortola que fou enlo Concili Tridentino y ha eſcrit ſobre dels Cantars. Ioan Vileta Canonge deſta ſant Igleſia, lo qual ſe troba en lo Concili Tridentino, y feu aquella tant celebre oracio, que va en lo tomo de las oracions ques feren en lo Concili Tridentino, lo qual ha eſcrit molts llibres de Logica y Philoſophia. Guillem de Montſerrat ha eſcrit vn llibre de la ſucceſsio dels Reys de França. Y ſi volia referir tots los que an eſcrit, y en particular los que an eſcrit de noſtra Vniuerſitat de Barcelona, en coſas de humanitat, Logica, y Philoſophia, ſeria nunca acabar, pero pens es coſa a tots notoria.

DELS SANTS INDIGENAS y naturals de Cathalunya.

NInguna coſa en noblex tant vna terra, com profeſſar ſe en ella molta virtut, y reculliment. Per lo qual no pot dexar de ſer alabada Cathalunya, per la molta virtut que en ella ſempre ſe ha profeſſat. La fe a eſtat ſempre en ſõ punt, ques lo fonament de tota la virtut y ſantedat. En lo ques reculliment, a portat ſempre vẽtaje a les de mes nacions, la Cathalana, com la experiencia pot moſtrar, y auran pogut aduertir los qui ſon anat per altres regnes. Be moſtran eſta virtut, de la qual vaig tractat, los ſants naturals y indigenes de Cathalunya, de alguns dels quals fare breument mencio. Santa Eulalia patrona de la ciutat de Barcelona, natural della, lo cos de la qual eſta en aqueſta ſanta Igleſia. Sant Aulaguer natural de Barcelona, y Bisbe della, lo cos del qual eſta en aqueſta Cathedral, de la canonizacio del qual ſegons ſa ſantedat, y miracles, ſe pot tenir molta con fiança. Sant Ramõ de Penyafort Cathala, de la canonizacio delqual en moltas ocaſions ſe ha tractat, la qual ab molta cõfiãça, eſperã per ſer la ſanctedat gran,

Lo glorios ſant Ramõ de Penyafort ya eſta canonizat.

gran,y ſos miracles moltiſsims, eſta ſon cos a en lo moneſtir de ſanta Catherina martyr, del orde de Predicadors deſta inſigne ciutat. Sant Pacia Bisbe de Barcelona, ſi be no conſta de hont es natural. Sant Emetheri, o ſant Madi Cathala, lo cos del qual eſta en lo moneſtir de ſant Culgat del Valles. Sant Felix que alguns diuan es de Girona, lo que no tinch per cert, en la qual fou martirizat. Sant Narcis tambe diuẽ es natural de Girona y Bisbe della, lo cos del qual eſta en la Iglesia de ſant Feliu de Girona. Sant Vicents natural de Coblliure martyr. Sant Iuſt confeſſor, que diuen fou natural de Vic, eſta ſon cos en la Igleſia cathedral de Vic. Los coſſos dels ſants Germa Pauli, Iuſt, y Scicio, de Ampurda eſtan en la Igleſia Cathedral de Girona. Santa Lucia, y ſant Marcial naturals de Vic, los Coſſos dels quals eſtan en la Igleſia de ſant Sadorni de Vic. Sant Seuer natural de Barcelona, y biſbe della martyr, lo cos del qual tenen en eſta ſanta Igleſia. Sant Anaſtaſi, natural de Lleyda, pati martyri en Badalona, ab ſetanta o ſetanta tres martyrs. Sant Armengol Cathala Bisbe de Vrgell eſta ſon cos en la Cathedral de Vrgell. Sant Damaſo Papa de Argilagues, Sant Paulo Oroſio natural de Tarragona, dexeble de ſant Aguſti. Lo benauenturat don Bernat Caluo, Cathala, natural del mas Caluo parrochia de Vilaſeca, Archebisbe de Tarragona, y Bisbe de Vic, ſon cos eſta en la Cathedral de Vic. No es be dexar de fer memoria de don Ramon Berenguer tercer, Cathala, Compte de Barcelona, religios que fou dels Templaris tingut per ſant, y ab molta raho, eſta ſepultat en lo moneſtir de Ripoll.

Sant Ramon Nonat Cathala del lloch del Portell, eſta ſon cos en la parrochia del Portell.

Molts altres ſants hi ha en Cataluny a, que de la bondat, religio, y virtut q̃ en ella ſe ha profeſſat, ſe pot molt ben creure. Pero contentẽſe per ara deſtos, q̃ ſi en tot, ſe auia de dir tot ſeria nunca acabar.

DELS SANTS ADVEnas de Cathalunya.

DE molt ornato ſon per vna Prouincia, no ſols auer tingut ſants naturals, ſino tãbe de altres nacions, dels quals per auerni tants en Cathalunya, ſera be fer mencio dells. Y perque eſtos ſon molts fare mencio dels qui auran vingut

vingut a ma noticia im recordaran. En lo monestir de sanct Culgat del Valles, esta lo cos de sanct Culgat, que pati martyri en Barcelona. Ahont tambe està las reliquias de santa Iuliana, y santa Simproniana, lo cos de sanct Candido martyr de Egypte, y lo cos de sancta Fe. En lo monestir de nostra Senyora de Serratex del orde del sanct Benet Bisbat de Vrgell, estan los cossos dels martyrs sanct Victor, sanct Zenon, y sancta Felicula, y en lo matex monestir esta lo cos de sanct Vrbici Frances Bisbe, y martyr. En sanct Miquel de Cuxa, monestir de Benets, esta lo cos de sanct Flamidia, ahont tambe tenen lo cos de sanct Nazari confessor. En lo monestir de sanct Pere de Besalu del orde de sanct Benet, esta lo cos de sanct Conrradi martyr natural de Roma. Ahont tambe esta la sancta Veracreu. En lo matex monestir tenen los cossos de S. Prim, Felicia, Cõcordi, Euidi, Mari, y Patro. En la parrochial de Besalu tenen lo cos de S. Vicent presbytero, y martyr. En esta Sãta Iglesia, y ha vn cos dels sants Innocents, que dona lo Duch de Venecia al Rey dõ Ioan primer, lo qual per precs de dona Violant sa muller, lo dona als Consellers de Barcelona, ab quel donassen a esta sancta Iglesia. En la Seu de Tarragona tenen lo braç de la gloriosa sancta Tecla patrona del Archebisbat de Tarragona.

En la Seu de Tortosa tenẽ vna reliquia de sancta Cordula vna de las onze mil vergens, y tambe tenẽ lo cap de sancta Candia. En la Seu de Elna tenẽ lo cos de sancta Eulalia de Merida, ahont estan las reliquias de sancta Iulia verge, y martyr. En la Iglesia parrochial de Vilafranca de Conflent tenen lo cap de sanct Sulpici, anomenat Pio, de la ciutat Biturense en França. Vna ma de S. Tirso martyr, esta en lo monestir de S. Esteue de Banyoles, en lo qual tenen lo cos de sanct Martyriano Italia. En lo monestir de sanct Benet de Baies, esta lo cos de sanct Valenti Bisbe, y martyr. En la Iglesia de Cardona Bisbat de Vrgell tenen las reliquias de sant Emitheri, y Sãct Celidoni queran de la ciutat de Leo. En lo monestir de sancta Madrona, cerca de monjuych, tenẽ lo cos de la gloriosa sancta Madrona natural de Thesalonia ciutat de Macedonia, y en lo matex monestir tenen las reliquias de sanct Fructuos Archebisbe de Tarragona, y martyrisat en ella, en companyia del qual foran martyrisats sanct Euguri, y sanct Eulogi diaces. En la Iglesia parrochial de de Prades tenen vn cap de de sancta Florentina vna de las onze mil vergens. En la Iglesia de sanct Iaume de Calaf tenen las reliquias de santa

Calamanda verge, y martyr. En lo monestir de la Eula de la vila de Perpinya tenen las reliquias de sanct Amando, Bisbe, y Confessor. En la Iglesia parroquial de Ceruera esta la sancta Veracreu, que diuen lo sanct mysteri. En lo monestir de nostra Señora del Carme de Perpinya esta lo cos de sanct Honorat, que fou natural de la Toscana, y Bisbe de Arles. En sanct Feliu de Girona tenen reliquias de sanct Feliu de sanct Dionis, o sanct Zozimo, Afro, Hilaria, Afra, Digna, Eunomia, y Eutropia. Tambe tenen alli las reliquias de sanct Inuento, o Trobat, y de tres cẽts sinquẽta nou martyrs. En lo monestir de Sãct Daniel de Girona, esta lo cos de S. Daniel martyr de Quiliquia, ciutat en Africa. Las reliquias de sanct Sagimon del Regne de Borgonya, estan en la Iglesia de S. Sagimon en la parrochia de Villadrau Bisbat de Vic. En S. Ioã de las Abbadesas, estã los cossos de S. Simplici, y S. Ambros. En la Iglesia de S. Eduardo de Ripoll esta lo cos de S. Edualdo de nacio Lombardo. En lo monestir de S. Pere de Camprodon tenẽ lo cos de S. Palladi Archebisbe de Embru. Las reliquias de sanct Hou, y S. Sixte, estan en la Iglesia parrochial de Serra Bisbat de Girona. Las reliquias de san Isidoro estan en la Iglesia de Martorell Bisbat de Girona. En lo monestir de la Merce de Barcelona, esta lo cos de sancta Marina donzella de Egypte. En lo monestir de predicadors de Puigserda tenẽ lo cap de S. Henrric segon Emperador de Alemanya, y natural della. En lo monestir de S. Benet de Arles tenen los cossos de S. Abdõ, y Sennen Persians. En lo monestir de Predicadors de Perpinya tenen vn braç de S. Ioan Baptista. Las reliquias de S. Magi, estã en la Iglesia de S. Magi, parrochia de S. Iaume Rocamora en las montanyas de Brufaganya. Lo cos de S. Llambert de la ciutar de Traiecto, esta en la Iglesia de nostra Señora del Lledo, Bisbat de Girona. Las reliquias de vns martyrs de la Legio Thebea, estan en lo monestir de Ionqueras de Barcelona. En la Iglesia de S. Pere de Ager esta lo cos de Sãcta Sabina verge, y martyr. En lo monestir de S. Marti de Canigo del orde de S. Benet Bisbat de Elna, tenen lo cos de S. Galderic confessor. En lo monestir de S. Saluador de Brea Bisbat de Girona tenen los cossos de S. Aciscla, y sancta Victoria martyrs. Lo cos de sanct Forcia martyr esta en la Iglesia de Torrello Bisbat de Vic. Las reliquias de S. Dalmau Italia Bisbe y martyr estã en lo lloc de S. Dalmau Bisbat de Girona. Lo cos del beneuenturat fra Armengol del orde de la Merce, esta en lo lloc

de la

de la Guardia Archebisbat de Tarragona. Lo S. Crucifici de Balaguer, que diuen vingue per lo riu ſegre, y arriba ab grã llũ, y compañia de Angels, que cãtauen alabances a Deu. En la Diputacio de Barcelona, tenen vna reliquia de S. Iordi, que dõ Guillem de S. Climent enuia de Boemia. En Lleyda tenẽ lo S. Drap. En altres parts, y aura altres sancts, q̃ no hã vingut a ma noticia.

DE LES CASES DE DEVOcio, que tenim en Cathalunya.

AMES de que per la bõdat de noſtre Señor tenim moltas Igleſias, y caſas de religio en Cathalunya, tenim en ella moltes caſes de deuocio, de les quals ſera be fer alguna mencio. Noſtra Señora de Montſerrat tant frequẽtada de Eſpanya, de França, y de altres nacions. La Verge Maria de Montcada. La Verge Maria de Pedra tallada, prop de Sol ſona. La Verge Maria del Colell prop de Beſalu. Noſtra Señora de Colober en Ager. Noſtra Señora de Belulla prop de Granolles. Noſtra Señora del Coll prop S. Hierony de la Bron. Noſtra Señora de Bethleem ſobre la caſa del Rey en Marti de Bellaſguart. Noſtra Señora de les Fexas. La Verge Maria del Torros, ahont diguen curen los endemoniats. Noſtra Señora de Paſſanãt prop Montblanch. La Verge Maria de Nuria ſobre la vall de Ribes prop de Sardanya. Noſtra Señora del Munt prop Torrello, ahont diuen que cada any venen vna gran multitut de alades, y ſe poſen en lo altar, ahont moren. Noſtra Señora del Corredor prop Llinas. Noſtra Señora del Remey en Caldes. Noſtra Señora de Eſperança en Mataro. Noſtra Señora de Tagamanent. Noſtra Señora del Roſer prop de Reus. Noſtra Señora de Paret Dalgada en lo terme de la Selua del Camp de Tarragona, caſa molt deuota, de gent molt frequentada per los miracles que fa. Noſtra Señora del Roſer prop Vilallonga. Noſtra Señora de las Virtuts. Noſtra Señora de Puigſeruer en la parrochia de la Alforia. Noſtra Señora del Roſer prop Solſona. Noſtra Señora de Pedra lletra prop Solſona. La Verge Maria del Port. Noſtra Señora del Vinyet. Noſtra Señora de la O, deuall del Port de Suert. Altres caſes hia de no

ſtra Señora,que per no ſer llarch calle.

Sens eſtas caſas de noſtra Señora nia de altres ſancts de molta deuocio, Sācta Madrona prop Barcelona, per medi de la qual en eſta ciutat fa Deu tantes merces, en particular en enuiarnos aygua. Sanct Magi, la caſa del qual es tan frequentada per infinits miracles que noſtre Señor per intercesſio de aqueſt ſanct obra. Sanct Sagimon Sanct Salui. Sancta Candia en Tortoſa. Sanct Ramon nonat en la Manresana. Sāct Logari prop Moja. Lo Sanct Crucifici de Balaguer. Lo Sanct Crucifici de Salomo. Sanct Miquel Desfay, ahont hia vna taulada de vna teula, diuen li, *Specus mirabilis*, es vna de les caſes mes regalades de ayguas quey haje en Eſpanya. Sanctiga queſta prop Çabadel. De ſanct Feliu de Munt, ques priorat, ſe conta vna coſa marauelloſa, y es que cada any lo dia de noſtra Señora de Març en la nit ſe fan algunas lletras en la pedra del altar: las quals ſon xicas en lo principi, pero apres venen a crexer. Vna perſona me ha referit las a viſt, y legit dos mots q̄ ſon. *Iulianus Albericus.* Eſtas y altres caſas ſens numero hia de deuocio en Cathalunya, que arguеix la molta que la gent della te.

DE LA INSTITVCIO de Conſelleres de Barcelona.

PERQVE algunas perſonas curioſas me han demanat los digues alguna coſa de la inſtitucio dels Conſellers deſta inſigne ciutat, y de la Diputacio, y Diputats, aduerteſcan breument lo que en eſta ocaſio he trobat.

En temps dels primers Comptes de Barcelona Bara. Bernat, Guifre, y altres manu regia, ſe gouernauan totas las coſas. Tenia lo Compte ſos miniſtres, y ell de tot portaua lo pondus.

Apres que lo Comptat de Barcelona peruingue a don Guifre Pelos, que com tinc dit en ſon lloc, fou lo primer Compte proprietari, y tingue lo Comptat ſols en la ſubieccio de feu hōrrat. Lo Cōpte feya vn Beſcōpte, al qual enfeudaua lo caſtell veil de la preſo, que anomenauē

caſtrum

castrum vetus, y lo Bescompte, y posaua vn Veguer, dehont es restat lo nom, de la cort del Veguer. Lo qual ab son Veguer era jutge de tota la milicia, Lo matex Compte enfeudaue lo castell nou al Senescal, y possaueli vn Balle, peraque fes justicia a tots los plebeyos. Al qual Senescal tots los Balles del Comptat estauen subjectes. Aquest castell nou era lo del Call, y axi veyem questa la ballia prop del Call. En esta ocasio consentia, y permetia lo Compte, que lo poble menut se juntas en alguna part ab lo dit Senescal, o Balle, y tractassen de coses tocants a la Republica.

Mes auant en lo principi dels vsatjes, y constitucions de pace & tregua, me han referit algunas persones doctas, que fonch ordenat, y agues quatre Paers en Barcelona; pero yo no he trobat tal cosa en escriptura autentica, ni me apar se puga assegurar. Antes me apar que tingueren principi, del que trobam en actes, los Paers, que diem ara Consellers, en lo temps del Rey don Iaume lo auenturos.

Y perque aquest gouern de Paers ha tingut algunas mudanças, sera be tractar dellas, en particular, desdel temps del Rey don Iaume lo auenturos, que per aquest efecte concedi alguns priuilegis.

E primerament lo Rey don Iaume lo auenturos anomenat, lany 1249. a. 17. de las calendas de Iuny, volgue que y agues quatre Paers en Barcelona, y estos elegi sa Magestat, y anomena. Als quals concedi priuilegi pera poder elegir los Consellers que volguessen, y axi ne elegirē vuyt aquell any.

Priuilegi del Rey don Iaume.

En lo any matex de. 1249. a 16. de la Calendas de Agost en Valencia, concedi priuilegi a la ciutat de Barcelona, pera que poguessen tenir quatre Paers. Los quals lo dia de la Ascensio dauant del Veguer, y ab Consell dels Consellers, poguessen elegir altres quatre Paers, habitans en la ciutat. La administracio dels quals començas per Pascua de Espirit sant, y acabas lany seguent, lo matex dia de Pentecostes.

Priuilegi del Rey don Iaume.

Dura aquest modo de gouern desta manera fins al any. 1257. en lo qual a diuuyt de las Calendas de Febrer, lo senyor Rey don Iaume auenturos concedi priuilegi a la ciutat de Barcelona, que poguessen tenir vuyt Cōsellers, ço es vuyt homens, pera que aconsellassen als Paers, y questos vna vegada cada semmana se congregassen, ço es lo dissapte en presencia del Veguer, y tractassen, lo que conuingues a la ciutat.

Priuilegi del Rey don Iaume.

Mes concedi en lo matex priuilegi, q̄ los vuyt poguessen elegir doscents homens, los quals en presen-

presencia dels vuyt consellers iu rassen en poder del Veguer, y q̃ estos aguessen de acudir, y ayudar en lo que fos menester a la ciutat, sempre, y quāt per los Cōsiliaris fossen demanats. Aquest carrech auia de durar vn any, lo qual auia de acabar lo dia de la Epiphania, en lo qual auian de ser elets los vuyt Consellers, y estos auian de elegir los dos cēts homens.

Priuilegi del Rey don Iaume. Aquestgouern dura desta manera, finsen lany 1265. en lo qual als idusde abril, lo sobredit Rey don Iaume cōcedi priuilegi a la ciutat de Barcelona, pera que pogues tenir quatre Consellers, o consiliaris, y q̃ cada dissapte se juntassēenlo palau del Rey. Los quals poguessen elegir cent homens de consell, per lo matex in tent q̃ en lo priuilegi passat. Esta eleccio se hauia de fer lo dia de sant Marc Euāgelista, en lo qual auian de ser elets los quatre Cōsellers, y estos auiā de elegir los cent de Consell. Volgue q̃ aq̃st carrech duras vn any.

Priuilegi del Rey don Iaume. Dura desta manera fins en lany. 1274. En lo qual a tres de las nonas de Noembre concedi lo señor Rey don Iaume, que poguessen tenir sinc Consellers, per temps de deu anys (jo creuria que los que en los priuilegis passats se anomenauan Paers, que ara se diuan Consellers) y cent de Consell. Los quales se aguessen de elegir lo dia de sant Andreu. En aquest matex priuilegi vol que lo Veguer y Balle, no pugan juntar Consell general sens orde dels sinc Consellers.

Priuilegi del Rey don Pedro. De aquesta manera sentretingue aquest gouern molt temps, perque lo Señor Rey don Pedro segon que succehi al Rey dō Iaume en lany. 1283. a 3. dels Idus de Ianer, concedi a la ciutat de Barcelona, que poguessen tenir perpetuament sinc Cōsellers en vn priuilegi, que comença. *Recognouerunt proceres, &c.* Y que vsassen de son ofici conforme son pare lo Rey don Iaume los auia concedit.

Priuilegi del Rey don Ioan. Apres lo senyor Rey don Ioā primer, fill del Rey don Pedro terc a 23. de Octubre del any. 1387. en lo monestir de Valldōzella concedi priuilegi a la ciutat de Barcelona, a cerca dels Consellers, y altres oficis, donant forma en la elecciode-ls Consellers, y altres oficis, per lo bon regiment de la ciutat.

Conseruas aquest modo de procehir molt temps, y elegian cada any lo dia de sant Andreu los sinc Consellers, fins a lany. 1454. En lo qual no podentse concertar en lo Consell de cent per certas ocasions se dilata la eleccio, y enuiaran em baxada al señor Rey don Alfonso, que estaua en Napols. Y quant vingue la resolucio, se ele-

elegiran los sinc consellers.

Priuilegi del Rey don Ferrando. Mes auant a 24. de Octubre, en lo any. 1493. lo señor Rey don Ferrando de nou concedi lo que sos predecessors auian concedit del priuilegi de sinc consellers, donãt forma cõ se auian de elegir, durant, empero son beneplacit.

Priuilegi del Rey don Ferrando. Y lo matex señor Rey don Ferrando en vn priuilegi que anomenan del regiment en la vila de Ocanya a. 13. del mes de Dezembre, del any de la Natiuitat de Christo de. 1498. parexent que conuenia, que los Consellers, y altres oficis de casa la ciutat fossen extrets a sorts dona forma com se auia de fer, lorde que se auia de tenir en las bossas y guarda dellas, lo numero dels qui auian de ser ensiculats, y tambe extrets cada ofici de la manera que vuy se obserua. Vol empero que viuint sa Magestat se guardas aquesta forma a beneplacit seu, com tambe tenia dit en lo priuilegi del any. 1493. a. 24. de Octubre. Empero vol que acabats sos beneuenturats dias (son paraulas del priuilegi) reste lo priuilegi perpetuat, no obstant qualseuol altres priuilegis, pratigas, vsos, y costums de dita ciutat.

Aquest priuilegi es lo que vuy se obserua en casa de la ciutat, si be apres, ya agut alguna mudança en algunas cosas. Perque en vn priuilegi de vnas corts celebrades en Monço a. 27. de Maig del any 1587. per la Magestat del Rey Phelip segon vuy felicement regnant se ordena que per la abilitacio de Consellers, y altres oficis fos extreta vna dotzena que diuã de abilitacio, los quals votãt ab veu clara diguessen son parer dels qui auian de ser admesos, o nou auian de ser.

A 30. de Abril de any de 1598. en las corts celebrades en Barcelona, per la Magestat del Rey don Phelip. 3. fonc ordenat q̃ la dotzena de abilitacio votas per escrutini.

DE LA INSTITVCIO dels Diputats.

EN lo temps que gouernaue don Ramõ Berenguer lo vell, y dona Almodis sa muller, los sindics de ciutats, y vilas, y Ecclesiastichs feyan vn general, ço es vnas conueniencias de tots estaments, pera tenir en general alguns dines, pera poder despendre en cosas necessarias per la terra, ço en corts y altres cosas.

En ſemblants ocaſions ſe tractaua de las impoſicions que poſarian pera las coſas y gaſtos ſe oferian. Per aqueſt efecte elegian certas perſonas, que de aſſò tingueſſen carrech, als quals anomenauan Diputats. Y dexant lo que toca als drets, y impoſicions a cerca dels Diputats, y Oydors, del que ha arribat en mas mans, los apuntare algunas coſas.

En lo principi de la Diputacio, los diputats erẽ elegits per la cort general, y durauan fins que la Cort los auia reuocats, o ne auia elegit altres. Pero moltas vegades la cort ſeguent los confirmaua. Noy auia numero cert de Diputats, vnas vegades eran ſis, altres mes, o menys, ſi be de ordinari eren tres los Diputats. Reſidien de continuo, y feyan ſon exercici enBarcelona. Lomatex ordeſe guardaua enlos Oydors de Comptes de dit General. Y quant ſe moria algun diputat, o Oydor ſen elegia altre en lloch del mort. Veuſe clarament lo que vaig dict en lo ques feu en temps del Rey don Pedro terç en las corts celebrades en Cervera lany 1359. ahont ſe elegiran los Diputats, y Oydors. Si be antes de aq̃ſt priuilegi ſentroba altre mes antic, acercadels Deputats y Oydors, delRey dõ Alõſo a 7. dels Idus de Noẽbre del any 1289. en las corts de Mõço.

Mes en les Corts generals, q̃ tingue lo ſeñor Rey dõ Ferrãdo primer en Barcelona lany 1413. y aquellas clogue ſon fill don Alfonſo, fonch ordenat, q̃ los Diputats, y Oydors de cõptes foſsẽ trienals. La matexa cort ordena q̃ foſſen tres los Diputats hu de cada eſtament, y tres los oydors de la matexa manera.

Acabat lo trienni ſe elegiã en la forma ſeguẽt, ço es q̃ per cada Diputat anomenauã ſis perſonas vna cada Diputat, y Oydor. Y aq̃llas anomenades, poſauen en rodolins ab vna bacina de agygua, y treyen ne hu. A q̃ll q̃ axia primer era Diputat, lo trienni ſeguent. Yaxi matex ſe feya dels altres Diputats y Oydors.

Dura aqueſt modo de proceyr fins en lany 1455. cõ conſta del llibre de las eleccions de Diputats, y Oydors. Empero apres en las Corts generals celebrades en la Seu deBarcelona en lany 1455 per la Reyna donaMaria muller de dõ Alfonſo quart, queſtaue en lo realme d̃ Napols, vẽt q̃ nos podiã concordar en la eleccio dels Diputats, y Oydors los dona noua forma en la eleccio dels Diputats. Declaras quines perſõnas podiã ſer elegidas, y quinas no, y en quin grau de parentiu com apar en diuerſos capitols fets en dita cort.

Seruas eſta forma fins al any 1494. En lo qual en las corts celebrades enla preſent ciutat de Barcelona enlo moneſtir de ſãta Anna

Anna per lo ſeñor Rey don Ferrando ſegon ſe diſpoſa, ſe feſſen los Diputats, y Oydors per extraccio, ya ſorts, conforme ſe fa vui, y ſempre de las horas enſa ſes continuat, com conſta ab lo proces de ditas corts, y ab los llibres, ahont eſtan continuades las extraccions.

DEL LLENGVATJE Cathala.

PERQVE ſe quey ha en aqueſt auditori gent molt afectada a noſtra nacio, y que guſtan de noſtre llenguatje, pera dexarlos ab bon guſt, ya quels he tant entretingut me apar donar fi a noſtra hiſtoria, tractantlos de la llengua Cathalana, dehont ha tingut principi, y ſi te noſtra llengua eminencia entre les altres.

Y primerament voldria ſuppoſar com a coſa certa, que noſtre llenguatje ſe deya antiguament llemoſi, per raho, que deſta manera parlauen los llemoſins. Eſtos ſe deyan axi per ſer de vn poble que ſe deya Limoſius Dioc. Electuenſis, o deyanſe deſta manera, per ſer dels Limoges, ques deyan Lemouices, los quals eran vehins dels Cathalans dela Equitania. Be es veritat que aqueſt llenguatje ya que corria per tota Cathalunya, pero en ninguna part tant com en Ampurda, ahont foren los primers Cathalans, y axi en Tortoſa, y Vrgell era vn poch diferent perauer i meſcla de Aragoneſos, y altres nacions. Tambe y auia alguna diferencia en lo parlar de Barcelona, per eſtar en lo mig deſtas terras.

Pero dexant aqueſt llenguatje per raho de ſon principi, ſi algun curios deſija ſaber alguna alabança de noſtra llẽgua Cathalana, aduerteſca breumẽt aqueſt diſcurs, del qual podra entendre lo ques noſtra llengua. Per aqueſt propoſit no fora eſtat fora dell cotejar entre ſi algunes llengues, pera que de la comparacio dellas, agueſſem pogut traurer la veritat del que anam platicant. Les llenguas que podiam conferir ſon, Hebreorum, Græcorum, Latinorũ, Chaldeorum, Samaritanorum, Aſsiriorum, Sirorum, Phænicum, Arabum, Tartarorum, Turcarum, Iacobitarum, Macedonũ, Myſſiorum, Seruianorum, Dalmatarum, Illiricorũ, Indorum, Armenorum, Vuandalorum, Hetruſorum, Gothorum, y de molts altres, que per no canſarlos deix de anomenar,

De tots lo quels podria dir per mon intent, contentarme en dir, que los llenguatjes millors, y mes fecundos, y les llengues mes preciades, y estimades, son estades la llengua Hebrea, q̃ se anomena llengua sancta, y la llẽgua Grega. Y perq̃ es esta comuna opinio, y entre gent docta no te dificultat, lo q̃ anam dict, noy ha pera q̃ detenirme en prouar esta cosa tan clara, y manifesta. De aquest fonament podem inferir vna gran alabança de nostra llengua Cathalana, y collegir sa bondat, y eminencia, entre les altres, perque ninguna simboliza tant, ni frisa ab la llengua Hebrea, y Grega, com esta, y si aquestas son fecundas, entengan queu es la nostra: y si adalguns apar q̃ es curta, sera per sero ells, y no acertarla a parlar, y de sa ignorancia no es be se inferesca cosa que sia en vituperi, y deshonor de nostra llengua. Y perq̃ en lo q̃ tinch dit de nostra llẽgua, en ser molt semblãt, y frisar ab les llengues Hebrea, y Grega, no aparega parle de gracia, estigan atents, y posarlos he al deuant alguns noms Hebreus, y Grechs, y Cathalans, ab los quals podrã estar desengaꝛnyats, y desta vegada assaneats de nostre llenguatje.

Garah, en Hebreu vol dir miscere litem, o guerrejar, puys mirẽ nosaltres si diem guerra, y guerrejar, aduertescã la simbolizacio.

Dur, en Hebreu vol dir habitar, de aqui ve que quant hu no pot habitar en alguna part diem no pot durar.

Magal, en Hebreu es instrument pera trencar, y segar, puys nosaltres en Cathala a vn instrument q̃ ab vna part esta cõ a destral, y ab laltra tallã diẽ magall.

Manahh, en Hebreu vol dir prohibir, y en Cathala diẽ manar

Parhh, en Hebreu vol dir cessar, y en Cathala diem parau, cessau.

Palach, en Hebreu vol dir segregar, y lo Cathala diu pala de instrument, que te pera apartar vna cosa de altre.

Xapach, en Hebreu vol dir frãgere, o rõpre, y en Cathala diem yot xapare lo cap, yot rompre lo cap,

Amal, en Hebreu vol dir debilis infirmus, que es malalt, aquest verb en la coniugacio pual fa Humelal, y en Cathala diẽ malalt.

Sac, en Hebreu vol dir lo matex que en Cathala Sach.

Tacah, en Hebreu vol dir dolus, fraus, y en Cathala diem tacany.

Massa, en Hebreu vol dir onus, carrega, y de aqui ve, que quant la carrega es demasiada diem massa niha.

Peti, en Hebreu vol dir paruulus, y en Cathala diem petit.

Pardes, en Hebreu, en llati Paradisus, y en Cathala diẽ Paradis

Argol, en Hebreu vol dir vna

coſa rodona,y en Cathala diem argolla al inſtrument ab que juguen los xichs atruchs.

Manon, en Hebreu, en llati ſe diu paruulus, en Cathala diẽ manyo,o minyo.

Gargara,en Hebreu, diu lo Cathala gorguera, al que portẽ les dones.

Mebeſar, en Hebreu vol dir nuntiare,y noſaltres diem embaxador.

Amon,en Hebreu,es lo que en Cathala diem amo.

Caxa,en Hebreu,vol dir congregar,de aqui vingut lo nom Cathala de caxa.

Bara,en Hebreu vol dir comedere,y axi a vn home que menja molt diem que te gran barra.

Tafa,en Hebreu vol dir eſtufar,y axi a la roba queſta eſtufada diem tafeta.

Contentanſe deſtos noms Hebreus,y aduerteſcan eſtos quants Grechs.

Agonia,en Grech,es lo q̃ diẽ agonia en Cathala.

Arpazo,en Grech vol dir rapere,y en Cathala diẽ arpar,arpes.

Aſparagoz,en Grech, es lo q̃ diem en Cathala Eſparech.

Agraz,en Grech vol dir fruyta ſilueſtre,y axi ala fruyta que no es madura diem ques agra.

Bactroa, en Grech,dehont ve lo Cathala, baſto, y batra.

Bolos,en Grech vol dir iactus, lo ques tira, y axi noſaltres diẽ en Cathala al truch q̃ tirã bola.

Del verb Ballizo,en Grech,ve lo Cathala ball,ballar.

Ballo,en Grech,vol dir capio, y de aqui ve lo nom de balle, perque pren la gent.

Baſtazo,en Grech vol dir portar,y de aqui al qui aporta la carrega diẽ en Cathala baſtaix.

Brazo, en Grech vol dir ferueo,y de aqui diem en Cathala braſa,y abraſar.

Briaros,en Grech vol dir robuſto,y noſaltres a vn home robuſto diem brios.

Diæta,en Grech vol dir regula viuendi,y noſaltres a vn home que viu en regla,diem que te dieta,y viu ab dieta.

Girao,en Grech vol dir in orbẽ verto,y en Cathala diẽ girar

Dipneo,en Grech vol dir cęno,y noſaltres diem dinar al millor meniar.

Zilos, en Grech, es lo que en Cathala diem zelos.

Cara,en Grech vol dir tota facies,y noſaltres diem cara.

Climacter, y en lo nominatiu plural diẽ climacteres, vol dir ſcalarum gradus,y en Cathala diẽ clamaſtres als cadenes del foch, pera penjar les olles.

Myſtax,en Grech,es lo llaui de ſobre ab pels,dehont ve lo Cathala moſtatxo.

Marmeros, en Grech vol dir curador, y en Cathala mudant la,r,en,s,diem marmeſſor.

Tapinos,en Grech vol dir humil,o lo q̃ aportan ſotals peus,y

en Cathala dië tapins,als q̃ apor ten les dones als peus.

Prix,enGrech vol dir *donum*, y en Cathala diem lo priz.

De afsi podran entendre quãt bona fia noftra llengua,quan fe cunda,fertil,y abundant noftre llenguatje,quant enganyats van los que a noftra llengua anomenan curta. Y fi noftra llẽgua ho es, alomenos nou es eftat noftre fermo. Tinch per efcufa de fta prolixitat fer la jornada,que es,en la qual fe dona llicencia, que en femblant ocafio nos guarde lorde de altres fermons,ni va ie llimitat com en los demes lo predicador,y nou es poca pera mi auer vift vn auditori tant extraordinari ab tanta atencio,en vn fermo tan llarch. Lo que refta per no canfarlos es,que puys tants Comptes de Barcelona, tants Reys de Arago, y Caftella han tingut lo fceptre, y mando, y fon eftats com a deus en la terra,cõforme lo de Dauid,en les paraules de noftre thema. *Ego dixi dij eftis vos, & filij excelfi omnes*,y ab tot fe fon acabats,y hã parat en vna fepultura,entengã q̃ ha de fer lo matex dels demes,y que fe han de morir. *Vos autem ficut homines moriemini,& ficut vnus de principibus cadetis.* Pero aduertefcã,que fi eftos Comptes, y Reys fon morts,no fon morts com a gent couarda, y pererofa, puys veyem ab quantasveras han mirat per lo feruey de noftre Senyor, per fes confciencias,per lo augment de fos Regnes,y Chriftiandat. Podem dir dells lo que conta la fagrada efcriptura,q̃ digue 2.Reg.3.
Dauid. 2. Reg.3. de Abner. *Ne quaquã vt mori folent ignaui,mortuus eft Abner.* No penfeu diu Dauid, que fi Abner es mort, que es mort com acoftumen de morir los defcuydats,y pererofos,mori diu la fagrada efcriptura Abner a traycio. Fou lo cas que fent Abner del bando de Saul,mata en la guerra a vn germa del capita Ioab, apres feu pau Abner ab Dauid, y recordantfe Ioab de la mort de fon germa,y no podent fufrir que agues Abner fet pau ab Dauid, ordili vna traycio vn dia,y matal,y anant lo Propheta Dauid al enterro,deya ab grans llagrimes,y fentiment, no penfeu fia mort Abner,com defcuydat, y pereros. Afsò podem dir de noftres Comptes,y Reys, que fon morts, pero no com a pererofos,puys han tamben treballat, Iob.9.
morts fon,pero fa fama no. Podẽ dir aquelles paraules de Iob. 9. *Dies mei tranfierunt,quafi naues poma portantes.* Los meus dies fon paffats abvelocitat, cõ les naus que van per lo mar ab gran preffa,pero han dexat bon olor de fi, com les naus que aportan pomas. Eftos Comptes, y Reys,y altres cauallers, dels quals auem fet mẽcio, hanfe donat preffa en acabar fos dies: pero han dexat bon olor, bo no

nom

nom, y bona fama: pera que entengam que ya ques precian de ſos antepaſſats y ſe iactant tant los Cathalans de la fidelitat (y ab raho) no ſe enſuperbeſcan recordantſe, que ſe han de morir, y aduertint les obras heroicas, y coſas grandioſas de ſos antepaſſats, no ſe acouarden, antes be emprenguen altre tant, donant de ma a vicis com feren ells, abraçant les virtuts, defenſant ſa patria y republica, procurant ſempre lo augment de la Chriſtiandat, pera que deſta manera a mes de que faran obras dignas de fills de tals pares, a mes de que correſpondran al que deuen a ſos antepaſſats, a mes de que quant ſe moriran dexaran bon nom y fama com eſtos Comptes, Reys, y Cauallers de qui auem parlat, podran confiar los fara lo Señor merces, que vſara ab ells de miſericordia, darlos ha en eſta vida gracia, y en laltra gloria.

Quam mihi, & vobis concedere dignetur omnipotens Deus, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Amen.

TAVLA

TAVLA DELS LLOCS DE-scriptura, ques declaran en lo sermo funebre del Rey don Iaume. Lo primer numero significa lo full, lo segon la pagina.

TAVLA DE LAS COSAS ques tractan en lo sermo funebre.

TAVLA DE LAS MATERIAS, Y COSAS PARTICVLARS QVES TRACTAN EN LO Sermo del Rey don Iaume per A, B, C. Lo primer numero significa lo full, y lo segon la pagina.

Dels

Cathalunya, y Cathalans.

E.

Espanya.

Capita

F.

G.

I.

M.

Moros.

N.

O.

Don

P.

R.

S.

T.

V.

LOS ERRORS QVE Y HA DE LA IMPRESSIO EN LO PRESENT SERMO. Lo p imer numero significa lo fulll, lo segon la pagina, lo tercer la linea, lo quart la columna.

FOl.1.pag 1.col.1.lin.4 ahõt diu vniuersari a de dir anniuersari. f.1.p.2.c.1.l.39. predecesllores, predecesllorr.f.1.p.2.c.2.l.20.vedir,venir.f.2 p.1.c.2.l.23 fuisllet,fuissc.f.2.p.2.c.1.l.8 cap.8.cap.3. f.3.p.1.c.1.l. vlti.menar,menjar.f.4.p.2.c.2.l 29.dirle,dirli.f.5 p. 1.c.1.l.5.desijeen,desijen.f.5.p.1.c.1 l.10.Eaua, Eua.f 6. p.1.c.2.l. 29.quel,que.f.6.p.1.c.2.l.33. cõbida, conuida.f.6. p.2.c.1.l.7. ester,estar.f.11.p.1.c.2.l.34.este,esta.f.14.p.1.c 2.l.2.fieras,feras.f. 14.p.1.c.2.l.15. dissenciones, dissencions.f.19. p.2. c.1. l 16. exi, isque.f.20.p.1.c 1.l.5.companias,compañias.f.29.p.1.c.2.l.38.basileos,basileps.f.35.p.1 c 2.l.27.anomeuaren,anomenarẽ.f.36.p.1. c.1.l.1.Conders,Comdors.f.36.p 2.c.2.l.32 son lo.f.41.p.2.c.2.l. vlti.tremens,termens.f.42.p.1.c.1.l.31.eta, era. f.42.p.1.c.2.l 30. cert,certs.f.43.p.2.c.2.l 19.nils,ni.f.49 p.1.c.1.l 4.ndreu,Andreu 49.p.1.c.2.l.8.el lo.f.49.p.1.c.2.l. 23.certes, certs. f.53.p.1. c.1.l. 31.Cardenls,Cardenals.Ibidem,ahonrradament, honrradament.f. 55.p 1.c.1.l.7.que hu,queu.f.55 p.2.c.2.l.38.de,del.f.60 p.2.c.1. l.1.Andorro,Andorra.f 64.p.1.c.1.l.27. Daniel,Dauid f.69.p.1. c.2.l.17. santoli,iustoli.f.69.p.2.c.2.l.19 aspis Iaspis.f 69. p.2. c.1.l 20 molts,molt.f 70.p.1.c.1.l 29.Seloni,Saloni f.70.p.1.c.2. l.35 para,pera.f.72.p.1.c.1.l.33.anat, anats.f. 74.p.1.c.1.l.30. diguen,diuen.f.74.p.2 c.1.l.26. insinc, insigne. f.77.p.1.c.1. l.29. Equitania.Aquitania.f.77.p.2.c.2.l.13.parhh,parah.

On ne peut aisément comprendre, comment un tel Sermon a été prononcé dans une Cathédrale. L'auteur lui même nous dit cependant qu'il le prêcha le 4 novembre 1597, et qu'on l'engagea plus tard à le publier; il est infiniment probable qu'il se donna alors la joie de l'amplifier.

Le Docteur Lonofrio Manescal, raconte fort au long la légende du roi D. Rodrigue et celle de Doña Florinda. qu'on a eu grandement tort d'appeler la Cava et de flétrir de ce vilain surnom: c'était bien assez pour la pauvre fille d'être dans la nécessité d'écrire la belle lettre qu'elle adresse à son père, et de lui raconter pudiquement la fatale histoire de l'émeraude brisée!...

Ce brave docteur en Théologie, fait d'étranges histoires et de singuliers Sermons!

Il y a peu d'ouvrages dans lesquels la légende de la tour de Tolède soit comptée (comme on disait jadis) si compendieusement.

La légende Catalane qui raconte l'entrée de D. Rodrigue dans la Tour enchantée, est des plus curieuses. Elle fournit même ici certains détails qui ne se rencontrent pas dans tous les histori-ens espagnols. Il serait curieux de rassembler les diverses légendes de la tour de Tolède et d'en faire ressortir les différen-ces. Les variétés, parce que j'en connais déjà ne seraient pas bien saillantes.

